

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_228105

UNIVERSAL
LIBRARY

١٩٠٢٢

٦٢٠٥٠٥٢

٢ - ٥

معين الحق، سيد

ذخيرة الخواص - مبدول

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. ۵۰۵۴/۹۲۰۳ - ۱۴۰۴۴ Accession No. ۱۴۰۴۴

Author سعد بن العبدی

Title ذخیرۃ الخزائن - جلد اول

This book should be returned on or before the date last marked below.

تذکرۃ الخواتین

جلد اول

(الف)

فہرست

نمبر شمار	اسماء	صفحہ
۱	نواب خان خانان محمد پیرام خان	۱۱
۲	مرزا سلیمان و مرزا شاہ رخ	۲۰
۳	خان خانان منعم خان	۲۳
۴	علی قلی خان زمان و بہادر خان	۲۶
۵	خان خانان مرزا خان عبدالرحیم	۳۱
۶	شیخ مبارک ناگوری	۶۳
۷	شیخ ابوالفیض فیضی	۶۴
۸	شیخ ابوالفضل علامی	۶۷
۹	شاہ ابوالمعالی	۷۷
۱۰	مرزا شرف الدین حسین	۷۹
۱۱	شمس الدین خان اتکہ	۸۰
۱۲	محمد عزیز کوکلتاش	۸۰
۱۳	مرزا رستم صفوی	۹۹
۱۴	شہاب الدین احمد خان نیشاپوری	۱۰۱
۱۵	پیر محمد خان شروانی	۱۰۱
۱۶	راجہ بہارا مل و راجہ بہگوان داس	۱۰۳

(ب)

۱۰۳	راجہ مان سنگہ	۱۷
۱۱۱	حقیقت بغی ہسران سلطان محمد مرزا	۱۸
۱۲۲	خواجہ عبدالمجید آصف خان	۱۹
۱۲۳	زین خان کوکہ	۲۰
۱۲۴	ادھم خان کوکہ	۲۱
۱۲۶	مرتضی خان شیخ فرید بخاری دہلوی	۲۲
۱۴۸	نواب میاں شاہباز خان کنبو	۲۳
۱۶۰	نواب میاں محمد خان نیازی	۲۴
۱۶۵	باز بہادر افغان	۲۵
۱۶۶	محب علی خان	۲۶
۱۷۰	مرزا یوسف خان رضوی	۲۷
۱۷۲	قلیچ محمد خان	۲۸
۱۷۶	صادق محمد خان	۲۹
۱۷۶	مرزا جانی بیگ ترخان	۳۰
۱۸۱	شاہ قلی خان محرم	۳۱
۱۸۱	سید محمود بارہہ	۳۲
۱۸۳	راجہ بیربر	۳۳
۱۸۵	رضوی خان مشہدی	۳۴
۱۸۵	شاہ منصور شیرازی	۳۵

(ج)

۱۸۷	آصف خاں مرزا محمد جعفر	۳۶
۱۹۰	سعید خان چغتہ	۳۷
۱۹۳	میر شریف آملی	۳۸
۱۹۴	شاہ فتح اللہ شیرازی	۳۹
۱۹۵	حکیم ابوالفتح	۴۰
۱۹۵	خواجہ شمس الدین خوافی	۴۱
۱۹۶	جانش بہادر	۴۲
۱۹۶	میر جمال الدین حسین انجو	۴۳
۱۹۸	میر ابوالقاسم خاں نمکین	۴۴
۲۰۰	میر محمد معصوم بہکری	۴۵
۲۰۵	موٹہ راجہ جودہ پوری	۴۶
۲۰۵	مرزا علی اکبر شاہی	۴۷
۲۰۶	مظفر خاں معموری	۴۸
۲۰۷	لشکر خاں	۴۹
۲۰۸	خواجہ نظام الدین احمد ہروی	۵۰
۲۰۹	خضر خواجہ خاں	۵۱
۲۰۹	محمد قلی خاں برلاس	۵۲
۲۰۹	خان جہان	۵۳
۲۰۹	مید خاں مغول	۵۴

(د)

۲۰۹	عبدالله خان اوزبک	۵۵
۲۱۰	قبا خان کنک	۵۶
۲۱۰	یوسف خان	۵۷
۲۱۰	شیجاعت خان	۵۸
۲۱۰	شاه بداغ خان	۵۹
۲۱۱	ترسون محمد خان	۶۰
۲۱۱	وزیر خان	۶۱
۲۱۱	محمد مراد خان	۶۲
۲۱۱	اشرف خان میر منشی	۶۳
۲۱۱	محمد قاسم خان نیشاپوری	۶۴
۲۱۲	راجہ تورڈ مل	۶۵
۲۱۲	مرزا قلی خان	۶۶
۲۱۲	مظفر خان	۶۷
۲۱۲	شاهم خان	۶۸
۲۱۳	اسماعیل سلطان	۶۹
۲۱۳	محمد خان	۷۰
۲۱۳	خان عالم	۷۱
۲۱۳	قطب الدین محمد خان	۷۲
۲۱۳	اسماعیل قلی خان	۷۳

۲۱۳	اعتماد خان گجراتی	۷۴
۲۱۵	رائے رائے سنگھ بھرتیہ	۷۵
۲۱۵	شریف خان	۷۶
۲۱۵	شاہ فخرالدین اتکھ	۷۷
۲۱۵	محب علی خان رھتاسی	۷۸
۲۱۶	معین الدین خان میر سامان	۷۹
۲۱۶	اعتماد خان خواجہ سرا	۸۰
۲۱۶	مرزا رستم خان	۸۱
۲۱۶	کمال خان ککھر	۸۲
۲۱۷	طاہر خان میر فراغت	۸۳
۲۱۷	سید احمد خان بارہہ	۸۴
۲۱۷	قرا بہادر خان	۸۵
۲۱۷	باقی محمد خان کوکھ	۸۶
۲۱۷	سید محمد میر عدل	۸۷
۲۱۷	معصوم خان فرنخودی	۸۸
۲۱۸	نورنگ خان	۸۹
۲۱۸	شاہ محمد خان اتکھ	۹۰
۲۱۸	علی قلی خان	۹۱
۲۱۸	فتو خان	۹۲
۲۱۸	سماحی خان	۹۳

(و)

۲۱۸	فتح خان قیلبان	۹۴
۲۱۸	درویش محمد اوزبک	۹۵
۲۱۸	مجنون خان قاقشال	۹۶
۲۱۹	محمد قاسم خان میربحر	۹۷
۲۱۹	شیخ ابراهیم	۹۸
۲۱۹	خواجه جهان خراسانی	۹۹
۲۱۹	راجه جگناتمه	۱۰۰
۲۱۹	راجه اسکرن	۱۰۱
۲۱۹	راجه لونکرن کچهوايه شیخاوت	۱۰۲
۲۲۱	مادهو سنگه	۱۰۳
۲۲۱	غیاث قلی	۱۰۴
۲۲۱	پائینده خان مغول	۱۰۵
۲۲۱	مبارک خان	۱۰۶
۲۲۱	حسین خان تکریمه	۱۰۷
۲۲۲	سید قاسم بارهه	۱۰۸
۲۲۲	جلال خان و سعید خان	۱۰۹
۲۲۲	خواجه طاهر محمد	۱۱۰
۲۲۲	مهتر خان خاصه خیل	۱۱۱
۲۲۶	پهار خان خاصه خیل	۱۱۲
۲۲۶	فرحت خان خاصه خیل	۱۱۳

(ز)

۲۲۶	رای درگا	۱۱۴
۲۲۶	مقصود علی کور	۱۱۵
۲۲۶	اخلاص خان خواجه سرا	۱۱۶
۲۲۶	مهر علی سلدوز	۱۱۷
۲۲۶	خداوند خان دکهنی	۱۱۸
۲۲۷	مید مرتضی خان دکهنی	۱۱۹
۲۲۷	حسین خان پنی افغان	۱۲۰
۲۲۸	نظر بیگ	۱۲۱
۲۲۸	راجه گوپال	۱۲۲
۲۲۸	سید هاشم باره	۱۲۳
۲۲۸	رائے سرجن	۱۲۴
۲۲۹	راجه رویسی	۱۲۵
۲۲۹	فاضل خان	۱۲۶
۲۲۹	شاه قلی خان نارنجی	۱۲۷
۲۲۹	شیخ محمد بخاری	۱۲۸
۲۲۹	لعل خان بدخشی	۱۲۹
۲۲۹	خنجر بیگ چغتائی	۱۳۰
۲۳۰	مخصوص خان	۱۳۱
۲۳۰	ثانی خان	۱۳۲
۲۳۰	مرزا حسن خان	۱۳۳

(ح)

۲۳۰	راجہ جگت سنگھ	۱۳۴
۲۳۰	مرزا حیات خان	۱۳۵
۲۳۰	علی دوست خان	۱۳۶
۲۳۰	سلطان حسین خان	۱۳۷
۲۳۰	سلیم خان سرمور افغان	۱۳۸
۲۳۱	سید جھجو ہارہہ	۱۳۹
۲۳۱	دربار خان	۱۴۰
۲۳۱	حاجی محمد سیستانی	۱۴۱
۲۳۱	محمد زمان	۱۴۲
۲۳۱	محمد قلی توقتائی	۱۴۳
۲۳۱	مجاہد خان	۱۴۴
۲۳۱	خرم خان	۱۴۵
۲۳۲	سلطان ابراہیم	۱۴۶
۲۳۲	شاہ غازی ترکمان	۱۴۷
۲۳۲	شیروہ	۱۴۸
۲۳۲	نورس خان	۱۴۹
۲۳۲	جمال خان قورچی	۱۵۰
۲۳۲	شمال خان قورچی	۱۵۱
۲۳۲	مرزا علی خان	۱۵۲

۲۳۳	میر عبداللہ خان	۱۵۳
۲۳۳	فرخ خان	۱۵۴
۲۳۳	قتلق قدم خان	۱۵۵
۲۳۳	جعفر خان ترکمان	۱۵۶
۲۳۳	میر ابوالمظفر	۱۵۷
۲۳۳	رام سنگہ	۱۵۸
۲۳۳	میر ابوالقاسم	۱۵۹
۲۳۴	خواجہ عبدالحی	۱۶۰
۲۳۴	میدنی رائے	۱۶۱
۲۳۴	میر سید زاہد رضوی	۱۶۲
۲۳۴	طاہر	۱۶۳
۲۳۴	محمد قلی ترکمان	۱۶۴
۲۳۴	مرزا علی	۱۶۵
۲۳۴	رائے بہوج	۱۶۶
۲۳۴	رائے لکشمین بہدوریہ	۱۶۷
۲۳۵	باقی بیگ سفرہ چی	۱۶۸
۲۳۵	خاندوران کابلی	۱۶۹
۲۳۷	نقیب خان	۱۷۰
۲۳۷	شیخ عبدالرحیم لکھنوی	۱۷۱

(ی)

۲۳۸	رائے رایان پترداس	۱۷۲
۲۳۸	راجہ رام داس کچھواہہ	۱۷۳
۲۴۱	فریدون خان برلاس	۱۷۴
۲۴۲	میر حسام الدین	۱۷۵
۲۴۳	حکیم علی	۱۷۶
۲۴۵	حکیم شفا ئی	۱۷۷
۲۴۶	میاں گدا کلال	۱۷۸
۲۴۷	شیخ میاں بختیار	۱۷۹
۲۴۷	شیخ عبداللہ	۱۸۰
۲۴۸	خواجہ بیگ مرزا	۱۸۱
۲۴۸	میر محمد خان اتکھ	۱۸۲
۲۴۸	مطلب خان	۱۸۳
۲۴۸	قبا خان	۱۸۴

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد و ثنا خداوندے را کہ حمد جز او را نسزد و شکر جز او را نہ زیبد
و حمد و ثنا در خور او ہم او تواند گفت و وصف او چنانکہ است ہم
او تواند کرد کہ عقل برافریدہ حکم نتواند کرد و اندیشہ از عالم عقل
چہ داند^۱ عقلے کہ بحق راہ یافت، بہ ہدایت او یافت و اندیشہ کہ از
حق خبر داد بہ عنایت او داد، بفضل او بود کہ جان بشناخت او بینا
گشت^۱، بچود او بود کہ دل بہ امداد او آشنا گشت۔ و سپاس و منت
خداوندے را کہ شناخت او زندگی جان و یاد او راحت رواں و طلب او
ملک جاوداں و خدمت او خرشتر از نعیم ہر دو جہاں و یک نفس با او
بہتر از ہر چہ در زمین و آسمان۔ و صلوات با برکات طہیات و تحیات
مبارکات^۲ ہر شود اندیشہ درو کم گردد، از^۳ کالبد زندہ ساکن
مدینہ^۴ راہ نمائی طریق عبر دیت^۵ حی لاریب احمد مجتبی محمد
مصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم^۶ جانہا بینا و بہ نفس او دلہا آشنا و بہ
شریعت او راہ^۷ ہویدا^۸ و بہ سنت او آداب بندگی مبرہن، افریں براہل
و یاران او و بخشائش حق بر معینان دین مبین و ملت یقین او باد۔

1 In MS. B شد

3 Lacuna in both MSS.

5 Lacuna in both MSS.

7 Lacuna in both MSS.

2 Lacuna in both MSS.

4 Lacuna in both MSS.

6 Lacuna in both MSS.

8 In MS. B ہویدا روشن و

اما بعد چنین گوید اضعف عباد، المحتاج را فت^۱ رب الرؤف، شیخ فرید ولد
 شیخ معروف صدر سرکار بهکر صانمها الله تعالى عن الافات والخطر، که
 چون ارباب تواریخ رحمهم الله تعالى علیهم اجمعین در اظهار احوال
 سلاطین ما تقدم و حال مجلدات پرداخته یادگارے در عالم گذاشته اند۔
 اما حالات خوانین سپهر احتشام که هر یکے دستور العمل روزگار کامرانی
 کرده اند و میکنند و واقعات و واردات آنها که عبرت بخش عالمیان
 و هوش افزائی جهانیان است تا حال هیچ عزیزے متصدی بیان حالات آنها
 نشده، این کمترین با وجود قلت بضاعت و عدم الاستطاعت متوکلاً
 علی الله در خور حالت خویش مناقب بهیه جمیله حسنه ان جهان کرم
 را کتابے موسوم بذخيرة الخوانین تصنیف نموده بدرگاه باجاه^۲
 بهر قدر تے که خورشید فایض الانوار عدالتش^۳ منور کن کاشانه
 غم دیدگان عالم علوی است و بهار نصرت^۴ مفرح قلوب ستم رسیدگان
 جهان سفلی است، نسایم خلق کریمش چون هوای^۵ در قالب عالم
 دمیده و شمایم لطف عمیمش آهوی چین مشام عالمیان را معطر گردانیده،
 خاک آستان مکرمتش آسایش کحل الجواهر چشم امید و سحاب اقبال
 الطافش حضرت بخش سعادت جاوید^۶

سپهر کرم مهر روشن ضمیر * به برج شرف افتا منیر
 افاضل نواز و فضائل دثار * به لطفش امید صغار و کبار

1 به را فت
 3 Lacuna in both MSS.
 5 Lacuna in both MSS.

2 Lacuna in both MSS.
 4 Lacuna in both MSS.
 6 In MS. B مثنوی

مشیر سلاطین جم احتشام * انیس خوانین عالی مقام^۱

—: o:—

نسیم خلق ان هر که وزیده * زسنگ خارۀ گلها دویده^۲
چون نور عدل او شد عالم افروز * زمستان گشت چون ایام نوروز

اعنی فهرست مجموعه دانش، عنوان کتاب آفرینش، دیباچه صحیفه ینش،
غواص دریائے دین، ودر دریائے یقین، مخزن اہلیت و مکرمت، معدن
مروت و فتوت، غضنفر بیشه معارک جلال، درد دریائے انسانیت،
مواج بحر مکرمت شایسته مسند عزت و رفعت، بلند اقبال، جهان
کرم، نواب شایسته خان کہ^۳ از تجلیات حضرت رحمان
برده^۴ و مجلس خلد بریں ان فیض عالمیان مورد توجہات
قدسی گشته، داخل منتخب^۵ از ارباب دول و خردمندان دہر^۶
در عبارت این کتاب افراط تقریط یا موقع و غیر مرقع^۷ یا تقدیم و تاخیر^۸
واقع شده باشد خطایائے قلم را اشفاق اصلاح داده پرتو انوار عاطفت
بروجنات احوال مولف تابد، رجائے واثق و امید صادق کہ این جریدہ
موانع عینی کہ مشتمل بر واقعات عجائب و حکایات غرائب است منظور
نظر نواب فلک قدر گردیدہ موجب ترقی دوات و عزت مولف باشد۔

شکر کہ این پیکر مشکیں نقاب * کرد عیان عارض چون آفتاب
بارخ پر زیب و لب دلنواز * جلوه گرائیده (۹) بر اہل نیاز

1 In MS. B وله

3 Lacuna in both MSS.

5 Lacuna in both MSS.

7 In MS. B موقع و موقع

2 In MS. B دیدہ

4 Lacuna in both MSS.

6 Lacuna in both MSS.

8 In MS. B تاخیر یا تقدیم

سوادش نور بخش دیده، حور * ییادش از فروغ عدل پرنور
 زالفاظ بلیغ روح پرور * سطورش جلوه گر چون عقد گرهر^۱
 عبارتش چو آب زندگانی * درو پیدا جواهر از معانی
 چو حال او عنان بهجت افزا * چو صبح کمرانی عالم آسا
 مشتمل بر سه باب است،

باب اول - در ذکر خوانین واجب التکریم که در عهد دولت
 عرش آشیانی نورالله مرقد و عطر تربته فی فرادیس الجنان و
 باربه (؟)^۲

باب دوم - در تبیین احوال امرای عالی شان که در زمان بهجت و سرور
 حضرت جنت مکانی جهانگیر بادشاه علیه الرحمت والغفران بسروری بسر
 برده اند -

باب سوم - در اظهار حالات بندهای درگاه مقدس، معلی، بندگان
 عالی حضرت، سکندر صولت، دارا رفعت، خاقان سریرت، فغفور سیرت،
 سلیمان منزلت، جمشید حشمت، کیومرث شوکت، نائب درگاه رحمانی
 ظهور امام صاحب زمانی، خلیفه سبحانی، محرم اسرار ربانی، ظل صمدانی
 مورد تجلیات بارگاه لامکانی، حضرت صاحبقران ثانی، شهاب الدین
 محمد شاه جهان پادشاه غازی که نور مشخص و سایه اخس حضرت
 دادار جهان افرین است، به عزت و آبرو ر بوده اند و هستند -

1 In MS. B the order of the
 hemistiches is changed.

2 In MS. B وفي فرادیس الجنان
 منزله و ماواه

باب اول

در ذکر خوانین حضرت عرشی آشیانی رحمتہ اللہ علیہ

اسامی های ایشان

خان خانان بیرام خان ترکمان	مرزا سلیمان مرزا شاه رخ ¹
خان خانان منعم خان	علی قلی خانزماں و بہادرخان
نواب خان خانان مرزاخان عبدالرحیم	شیخ مبارک ناگوری سیوستانی
شیخ ابوالفیض فیضی	شیخ ابوالفضل علامی خلیفہ الخلفاء (۹)
شاه ابوالعالی سید زاده	مرزا شرف الدین حسین
شمس الدین محمد خان اتکہ	محمد عزیز کوکلتاش خان اعظم
نواب مرزا رستم قندہاری صفوی	شہاب الدین احمدخان نیشاپوری
پیر محمدخان شروانی ناصرالملک	راجہ بہارامل و راجہ بہگوانداس کچہواہ
راجہ مانسنگہ کچہواہ ولد	حقیقت بغی پسران سلطان محمد مرزا ²
راجہ بہگوانداس	
خواجہ عبدالمجید آصف خان	زین خان کوکہ
ادھم خان کوکہ	نواب مرتضیٰ خان شیخ فرید بخاری دہلوی
نواب میان شہباز خان کنبو	نواب میان محمد خان نیازی افغان
باز بہادر سور افغان	محب علیخان پسر میر خلیفہ وکیل

1 In MS. B مرزا شاه رخ و مرزا سلیمان

2 In MS. B پسران محمد
سلطان مرزا

قلیچ محمد خان	سید یوسف خان رضوی و بغی
	یادگار برادرزاده اش
مرزا جانی بیگ ترخان تته	صادق محمد خان
سید محمود باره	شاه قلی خان محرم
راجه بیر بر کبرائی	رضوی خان مشہدی
مرزا محمد جعفر آصف خان	شاه منصور شیرازی
میر سید شریف آملی	سعید خان چقته
حکیم ابو الفتح	شاه فتح الله شیرازی
جابس بہادر ¹	خواجہ شمس الدین خوانی
میر معصوم بکری ²	میر جمال الدین حسین انجو
مروتہ راجہ جودہ پوری	میر ابو القاسم خان تمکین و
	پسراں ایشان
مظفر خان معموری	مرزا علی اکبر شاہی
خواجہ نظام الدین احمد ہروی	لشکر خان ابو الحسن
محمد قلی خان برلاس	خضر خواجہ خان
سعید خان برادر زادہ جہانگیر	خانچہاں خواہر زادہ
قلی خان	بیرام خان
قبا خان کنک	عبداللہ خان اوزبک
شجاعت خان خواہر زادہ تردی	یوسف خان ولد اتکہ خان
بیگ خان	

1 In MS. B جالش

2 In MS. B Mīr Ma'sūm Bhakkari appears after Abu al-Qasim.

شاه بداغ خان	ترسون محمد خان
وزیرخان برادرعبدالمجید آصف خان	محمد مراد خان
اشرف خان میر منشی	محمد قاسم خان نیشاپوری
راجہ تودرمل ودهارو	مرزا قلی خان
مظفرخان تربتی	شاهم خان جلایر
اسمعیل سلطان	محمد خان جلایر
خان عالم پسر ہمدن کوکھ	قطب الدین خان برادرخان اعظم
اسمعیل قلی خان برادرخانچہان	اعتماد خان گجراتی
رای رایسنگہ بھورتیہ	شریف خان برادرخان اعظم اتکھ
شاه فخرالدین اتکھ برادر خان اعظم	محب علی خان رھتاسی
معین الدین خان	اعتماد خان خواجہ سرا
مرزا رستم خان	کمال خان ککھر
طاہر خان میر فراغت	میر احمد خان بارہ ¹
قرا بہادر خان	باقی محمد خان کوکھ
سید محمد میر عدل	معصوم خان فرنیخودی
نورنگ خان	شاه محمد خان اتکھ
علی قلی خان	فتو خان افغان
سمانچی خان ²	فتح خان فیلبان
درویش محمد اوزبک	مجنونخان قاقشال

1 In MS. B سید احمد خان بارہم

2 In MS. B سماچی خان

محمد قاسم خان میر بحر	شیخ ابراهیم داماد حضرت شیخ
	سلیم رح
خواجه جهان خراسانی	راجه جگناتمه
راجه اسکرن	راجه لون کرن کچھواہہ و رای
	منوہر وغیرہ
مادھو سنگہ کچھواہہ	غیاث الدین علی آصف خان
پایتہ ^۱ خان مغول	مبارک خان ولد کمال خان ککھر
مید قاسم بارہہ	حسین خان تکریمہ
جلال خان و سعید خان ککھر	خواجه طاهر محمد
مہتر خان خاصہ خیل	بہادر خان خاصہ خیل
فرحت خان خاصہ خیل	رای درگا
مقصود علی کور	اخلاص خان خواجه سرا
محمد علی سلدوز ^۲	خداوند خان دکھنی
مید مرتضی دکھنی	حسین خان پنی افغان
نظر پیگ	راجه گوپال
مید ہاشم بارہ	رای سرجن
راجه روپسی	فاضل خان
شاہ قلی خان نارنجی	شیخ محمد پٹخاری
لعل خان بدخشی	خنجر پیگ

مخصوص خان	ثانی خان
مرزا حسن خان	راجہ جگت سنگھ
مرزا حیات خان	علی دوست خان
سلطان حسین خان	سلیم خان سرمور افغان
سید جہجور بارہ	دربار خان ¹
حاجی محمد سیستانی	محمد زمان
محمد قلی توقنائی ²	مجاہد خان
خرم خان	سلطان ابراہیم
شاہ غازی ترکمان	شیر افگن خان
شیرویہ پسر شیر افگن خان	نوشہ خان ³
جلال خان قورچی	شمال خان قورچی
مرزا علی خان	میر عبداللہ خان
فرخ خان	قتلق قدم خان
جعفر خان ترکمان	میر ابوالمظفر پسر اشرف خان
راجہ سنگھ پسر اسکر ⁴	میر ابوالقاسم ولد سید محمد میر عدل
خواجہ عبدالحی میر عدل	میدنی رائے
میر سید زاہد رضوی	طاہر پسر شاہ سیف الملوک

1 In MS. B دریا خان

3 In MS. B after this قتلوقدم خان

2 In MS. B توقنائی

4 In MS. B راجہ اسکر

محمد قلی ترکمان	مرزا علی علی شاهی
رای بهوج ولد رای سرجن	راجه لکشمین بهدوریه
باقی بیگ سفره چی	خاندوران شاه بیگخان کابلی
نقیب خان	شیخ عبدالله
خواجه بیگ مرزا	میر محمد خان اتکه
مطلب خان	قبا خان
شیخ عبدالرحیم	رای رایان مهتر داس
راجه رامداس کچه وراهه	فریدون خان برلاس
میر حسام الدین	حکیم علی
حکیم شفقائی	میان گدا
شیخ جمال بختیار	

نواب خان خانان محمد بیرام خان¹

از طائفه بهارلوی ترکمان است² نسب او به مرزا جهان شاه میرسد و در زمان حضرت جنت استانی³ نصیرالدین محمد همایون باد شاه غازی بمرتبہ وکالت و امیرالامرای و منصب پنج ہزاری رسیدہ بخند مت باد شاہزادہ عالی مقدار محمد اکبر باد شاہ غازی امتیاز یافتہ ، بسبب ان صاحب اقبال بنیان سلطنت این دودمان عالیشان استحکام پزیر فتنہ ، فتح ہندوستان از رائے جهان کشائے اوشدہ ، و در وقتے کہ حضرت جنت آستانی باشیر خان سور والی محاربہ نمودہ ، و تفرقہ جمعیت روداد ، مشارالہ راہ را غلط کردہ بجانب سنبھل سربر آورد گواران انجا اورا نشناختہ از اسف فرود آورده گفتند کہ رقص مغلی را بنماید ، او رو بر اسمان کردہ رقص کنان میگفت کہ سکسک فلکم سکسک فلکم³۔ از انجا در دارالخلافہ آگرہ رسیدہ ۔ و در سفر لاہور و سندہ و جردھپور و جیسلمیر و مار وار و امر کوت رفیق انحضرت بودہ ، و چون انحضرت بحسب گردش

1 In MS. B نواب خانخانان محمد خان

3 Both MSS. have سکسک meaning swift-going horse.

2 Officially the epithet جنت آستانی was affixed to Humāyūn's name. See Ṭabaqāt (Luck. ed.), p. 193.

فلکی و ابتلای الهی عزیمت سفر عراق نمودند از مقام پشنک بیرام خان را بانامه بجانب شاه طهماسب صفوی دارای ایران فرستادند، موسی‌الیه در انجارسیده بعزت تمام مراجعت نمود، بعد از آنکه انحضرت امداد کومک از دارای ایران گرفته مراجعت کردند، فرمان عاطفت بخط خاص خود مشتملبر نهاییج میرزا کامران برادر خود که در کابل علم‌یفی برافراشته بود، فرستادند. بیرام خان چون آگاهی یافت که مرزا کامران عزت فرمان عالیشان نخواهد کرد^۱، مصحف مجید را بر سر بست و فرمان را قرین مصحف ساخت و در مجلس مرزا کامران درآمد و با آواز بلند گفت که مرزا جیو، تعظیم مصحف! مرزا آزاد بر خواست^۲ فرمان گرفت. پس ازان قندهار بجایگیر بیرام خان مقرر گشت و بعد از آمدن هندوستان خبر رسید که بیرام خان خیالات فاسد را بخود راه داده قندهار را نفیر نموده، او طلب حضور شد و در همان سال انحضرت سفر آخرت اختیار نمودند. و حضرت جلال الدین محمد اکبر باد شاه^۳ غازی به سعی بیرام خان روز یکشنبه دوم شهر ربیع‌الثانی سنه ثلث وستین و تسعمایه سنه ۹۶۳ هجری^۴ بطالع جوزا در قصبه کلا نور بر تخت سلطنت موروثی اجلاس نمودند، و مدار اختیار تمام^۵ ممالک محروسه به قبضه او بود. باز قندهار بمضافات بجایگیر بیرام خان

۱ In MS. B عدول فرمان عالیشان
بخواهد کرد

۲ In MS. B حضرت جلال الدین
والدین جلال الدین محمد اکبر

۳ Smith says "Friday, Rabī
ii A. H. 963;" Nizām al-Dīn
has Friday, 2nd Rabī al-Awwal,
963. V. A. Smith, *Akbar, the Great
Mogul* (Delhi, Reprint 1968), p. 22.

۴ In MS. B کل

تفویض یافت - هیمو^۱ بقال^۱ که از امرای کبار شیر خان و سلیم خان سور افغان، که صاحب جمعیت و فیلان نامی همراه داشت باحضرت جهان بانی محاربه نموده هزیمت یافت و زخمی گردیده در عمارت سربه صحرا زده میگشت، باتفاق^۲ شاه قلیخان محرم بدست آورده از نظر اشرف گزرانید و تحقیق شد که خانخانان بیرام خان حسبالحکم هیمورا به قتل رسانید^۳، و از حشم و خدم و خزانه و اسبان و فیلان که در میوات بود حسبالحکم مولانا پیر محمد شروانی آورده بنظر مقس گذرانید - به بیرام خان مرحمت شد - و در سال دوم از جلوس ازدواج بمهد علیا سلیمه سلطان بیگم دختر مرزا نورالدین محمد خواهرزاده جنت استانی بود اتفاق افتاد - خانخانان در هفته یکمرتبه به درخانه خود دیوان میکرد و مهمات سرکار خالصه شریفه را فیصل میداد - ملا پیر محمد شروانی وکیل مطلق العنان او بود، و کار او بجای رسید که مردم اعیان بخانه او میرفتند بار نمی یافتند - مزاج او از جاده اعتدال منحرف گشت - چند روز به شهرت بیماری از خانه بیرون نیامده - خانخانان برسم عیادت پرسی بمنزل اورفت، دربانان پیش آمده گفتند که بعد از آن که دعای شما نرسد اندرون نروند، خانخانان درهم شد، پیر محمد خان خبر یافته از خانه بدر آمده در مقام اعتذار ایستاد - خانخانان گفت، ملا دربانان شما مرا نگذاشتند^۴

1 In MS. B هیمو کیال

2 In MS. B اتفاقاً

3 Whether Akbar killed Hīmū with his own hands or ordered Bayrām Khān to put him to death has become a controversy. See Smith, p. 29.

4 In MS. ما را نمی گزاشتند

او گت معذور دارید که ان ها شمارا نشناختند، خانخانان گفت که شما ماراچه قدر شناختید^۱..... با اینهمه چندان اهتمام شد که غیر از محمد طاهر آتش خوردن^۲..... نتوانست دیگر درون رفت، روز دوم خانخانان پیغام کرد که مزاج تو منحرف گردیده، تا آنکه طبیعت تو بحال شود، سایر می اسباب غرور و جاه را بسپار. پیر محمد خان همان وقت اسباب خانی را سپرد. هم چنانکه ملا پیر محمد بود، شد^۳. چند روز به بیانه او را محبوس کردند، او رخصت مکه مبارک طلبید، بگجرات رفته، بعد از حادثه بیرامخان بحضور آمده ترقی کرد.

خانخانان پنج سال صاحب اختیار بود، حضرت خلیفه الهی قادر در هیچ امر نبودند. ارباب حسد مزاج حضرت را از پیرام خان منحرف ساختند، و جهت شکار از آب جون عبور کنانیده حضرت را بد هلی بردند، شهاب الدین احمد خان نیشاپوری^۴ باتفاق ما هم آنکه کار و بار سرکار خاصه شریفه را سر انجام میدادند و حضرت نمودند که تا پیرام خان باشد حضرت را درکار سلطنت اختیار نخواهد بود، در معنی اختیار باد شاهی بدست اوست. به خان خانان پیغام کردند که چون ما بے رضائے شما درینجاه آمده ایم نزدیکان ما متوهم شده اند. آنها را دلاسا نموده فرستند که بخاطر جمع در خدمت باشند.

1 Lacuna in both MSS.

3 In MS. B هم چنان ملا پیر محمد
که بود شد

2 In MS. B آتش خورد
Lacuna in both MSS.

4 In MS. B شیرخان و احمد
خان پینا
This is obviously an error of scribing. پروی

امراء که در خدمت خان خانان بودند روز بروز جدا شده در خدمت حضرت میرسیدند، خان خانان ناچار رخصت شده آمده از آگره برآمد،^۱ شهاب‌الدین احمد خان و ماهم انکه بعرض رسانیدند که خان خانان بداعیه تسخیر ملک پنجاب از آگره بیرون آمده است - حضرت خلیفه الهی میر عبداللطیف را نزد خان خانان فرستادند که چون حسن نیت و خلوص عقیدت تو بر ما ظاهر بود مهمات ممالک را به قبضه تو گذاشته بودیم، حالا میخواستیم که خود سرانجام ملک دهیم، مناسب آن است که آن صادق الاخلاص روی همت بزیارت مکه معظمه که همه وقت مطمح نظر او بود آورد، و از پرگنات هندوستان آنقدر که خواهد در وجهه جاگیر او مقرر گردد، تا گماشته های او سال بسال محصول آن پرگنات را به او میرسانیده باشند - خان خانان قبول این معنی نمود و تمامی خویش و تبار خود را با علم و تقاره و سائر اسباب امارت از خود جدا ساخته، مصحوب حسین قلی بیگ به درگاه معلی فرستاد - آن مردم در مقام جبهج بشف ملازمت مشرف شدند، این معنی پسندیده طبع حضرت افتاد، ملا پیر محمد شروانی را به خطاب

1 Nizām al-Dīn definitely asserts that Bayrām Khān had come out of Agra with the intention of going to Mecca and that on receiving Akbar's order he had actually started on his pilgrimage. At Bikanir he learnt that Pīr Muḥammad was to see him off. This injured his feelings and he decided to offer resistance. (*Ṭabaqāt*, pp. 251—52; Badāyūnī, p. 143).

Smith's rendering of Badāyūnī's expression is rather strongly worded. The text has فرمودند تا بسرعت بجانب مکه روان سازد و فرصت نه دهد -

Smith's version is: "Pīr Muḥammad was selected to follow him with an armed force, and . . . as Badāyūnī puts it more bluntly, 'to pack him off as quickly as possible to Mecca, without giving him any time for delay'", V. A. Smith, p. 33.

ناصرالملکی امتیاز داده، علم و تقاره باو لطف نموده با جمعی به تعاقب خان خانان تعیین فرمودند که اورا بمبالغه بمکه روانه سازند، چون خبر پیر محمد به خان خانان رسید بغایت بر آشفت - جمعی از مردم فتنه انگیز نیز فرصت یافته خان خانان را از راه برده قرارمخالفت دادند - خان خانان از آن جا رو به جانب پنجاب آورد، چون به قاعه سرهند که جاگیر شیر محمد^۱ دیوانه، نوکر قدیم خان خانان و رعایت کرده او بود، رسید، خان خانان^۲ اعتمادی که به او داشت خلف صدق خود مرزاخان عبدالرحیم را که^۳..... بود باعیال و اطفال و اموال واثقال انجا گذاشته پیشتر روانه شد^۴ - شیر محمد تمام اموال را متصرف شده و انواع اهانت به متعلقان رسانیده بدر کرد - در دیال پور این خبر به خان خانان رسید - خواجه مظفر تربتی دیوان خود را که آخر مظفر خان شده بود با درویش پیگ^۵..... بدلاسا و استمالت اوفرستاد - شیر محمد خواجه مظفر علی را گرفته بدرگاه سلاطین پناه فرستاد - خان خانان حیران و متفکر در مقام جلندهر رسیده، و این خبر به مسامع همایون رسید - شمس الدین محمد خان 'وسایر امرا' را به طرف پنجاب تعیین فرمودند - خان خانان چون غیراز جنگ چاره ندید بضرورت ترتیب صفوف داده روی بمقابله افواج قاهره آورد، از طرفین معرکه قتال روی داد^۶ - در آخر خان خانان

1 In MS. B. lacuna after شیر محمد

3 Lacuna in both MSS.

5 Lacuna in both MSS.

2 In MS. B. lacuna after خان خانان

4 Lacuna in MS. B only.

6 Site of the battle was in the vicinity of Jullundur.

هزیمیت یافته بطرف کوهستان سوالک رفت، و ولی بیگ ذوالقدر با پسر خود اسمعیل قلی بیگ و احمد بیگ و یعقوب بیگ همدانی با برادران گرفتار آمده غنایم بسیار پی حساب بدست عساکر منصور افتاد. و جماعت که در آن جنگ اسیر شده بودند مقید و مغلول بنظر در آورده بزنندان سپردند. رایات عالیات به تعاقب خانخانان بطرف سوالک حرکت کرد. چون بنواحی کوه سوالک رسید که محل بودن راجه گویند چند است!..... تحصن بسته بود، رسیدند. جمعی دلاوران^۱ نامی پیش از رسیدن خانخانان بکوهستان در آمدند و بمردمی که به آهنگ جنگ بر آمده بودند محاربه نموده اکثر آنها را بر خاک مذلت انداختند. سلطان حسن که در آن معرکه بدرجه شهادت رسید و چون سراورا بریده پیش خانخانان بردند، خانخانان از کمال رقت قلب گریسته گشت، این عمر و زندگی من گرای آن نمی کند که به تقریب من این طور مردم کشته شوند. فی الجمله از روی تاسف و حسرت، جمالخان نام غلام خود را که معتمد علیه او بود، بدرگاه فرستاده معروض داشت که من از کرد هائی خود که آن هم به اختیار من نبوده کمال ندامت و تاسف دارم، اگر عنایات و الطاف حضرت شامل حال بنده گشته پرده اغماض بر ذلات کمینه انداخته در مقام عفو آیند، روئے امید بدرگاه سلاطین پناه آورده بشرف خدمت سرفراز آید. چون خلاصه عرض بمسامع علیا رسید و حقوق خدمات قدیم در ساحت ضمیر حق پرست جا کرده حکم شد که مخدوم الملک با بعضی از مهربان درگاه نزد خانخانان

1 Lacuna in both MSS.

2 In MS. B. جمعی از دلاوران

رفته خاطر اورا بمواعید باد شاهانه مطمئن گردانیده بدرگاه عالم پناه آورند -
 چون نزدیک به اردو رسید حسب الحکم تمام امرا^۱ و خوانین به استقبال
 رفته، خانخانان را به احترام تمام به اردو آوردند، خانخانان روی مسکنت
 بر زمین انکسار نهاده استغاثے تقصیرات خود نمود وهای های^۱..... و
 حضرت اورا بانواع مراحم خسروانه نوازش فرموده^۲..... دادند و بعد از دو
 روز رخصت حرمین شریفین ارژانی داشتند - باتوابع و لواحق راه گجرات
 پیش گرفته روان شد، چون به بلده پتن رسید، - روزی به کول که در ظاهر
 پتن واقع است و به سہنسلک^۳ اشتہار دارد، خانخانان بر کشتی نشسته
 سیر میکرد، چون فرودآمده متوجہ منزل شد، مبارک خان نام افغان
 لوحانی^۴ کہ پدر او دریکی از جنگ^۵..... بدست مغولان بقتل رسیده بود،
 انتقام خیال کرده بملاقات خان آمدہ در مصافحہ خان را بہ خنجر ہلاک
 ساخت - ”شہید شد محمد بیرام، تاریخ شہادت آن ہاک نہاد است -
 بعضی از او باش، اردوئے خان را تاراج کردند و محمد امین
 دیوانہ و بابا زنبور و چندے از خواجہ سراہاں مرزا عبدالرحیم

1 Lacuna in both MSS.

2 Lacuna in both MSS.

3 Sahsank in Firishtah (Bombay ed.), II, 471. The author of the *Tadhkirah i 'Ulamā i Hind* calls it Sahasling (Lucknow, 1914), p. 183.

4 In MS. B نوہانی

5 In both MSS. the space having the words دست مغولان has been eaten by the worms. But here, as at many other places, Shaykh Farīd has reproduced several sentences from the *Tabaqāt*. Mubārak's father was killed in the battle of Machchiwarah in 1555.

پسر ایشان را که عمرش بده سالگی رسیده بود از آن مهلکه بر آورده به احمدآباد رسانیدند و از آنجا بدرگاه آوردند - روز بروز بمراحم خسروانه اختصاص یافته به خطاب مرزا خان و باز خانخانانی سرافراز گشت، چنانچه احوال خیرمآل او را در تحت ذکر او ایراد خواهد یافت -

آورده اند که محمد بیрам خانخانان غسل روز چارشنبه و حجامت از سالهائے بسیار با امید شهادت بے ناغہ میکرد - چون بگجرات رسید، سیدی را^۲..... کوچ کردند، چون آن سید ساده لوح شنیده بود که خان را شوق شهادت بسیار است صد روپیه گرفته برخواسته دست پدعا برداشت و گفت که فاتحه از برای شهادت خان بخوانید - خان گفت که ای سید، من شهادت را زود نمی خواهم، هرگاه اجل طبعی در رسد آن وقت شهید از عالم بروم - بزرگی خانخانان راجه تعداد نمایم^۳ که از آفتاب عیان تراست - صاحب تاریخ نظامی در دفتر اکبری می آرد که بیست و پنج کس را خانخانان به منصب پنجمزاری و علم و تقاره رسانیده اند، در خدمت فضلاء و تعظیم علماء سعی موفوره داشت و در نظام و نثر و شعر فہمی دست گاہ تمام داشت، خصوصاً شعر بزبان ترکی و فارسی و ہندی بسیار متین میگفت - این قصیدہ را در ہند شہرت عظیم است و حسن مطلع او این است^۴:

محمد^۵ عربی کا بروی ہر دو سراست * کسی کہ خاک درش نیست خاک بر سراو

1 This is not correct. 'Abd al-Rahīm was born on 17 December, 1556, at Lahore and was therefore only four years old in January, 1561, when his father was assassinated. See *Ṭabaqāt* p. 253; *Ma'āthir i Rahīmī* I, 694.

2. Lacuna in both MSS.

4 Bayrām Khan's Persian and Turki *Diwan* have been published by the Asiatic Society of Bengal in 1910.

3 In MS. B نماید

آورده اند که بیرام خان در دم واپسین پسر خود مرزا عبدالرحیم را طلبیده وصیت کرد که چون من جهان فانی را پدر و دکنم باید که توسل بهیچ کس نه جسته پدر دیگرے نروی، فرش آستانه مقدس معلی پندگان حضرت شاهنشاهی گردی، تا آنچه از مشیت الله است از کتم عدم برصه وجود بیاید - اتفاقاً ان ملهم به اسرار غیب اله موافق وصیت پدر بزرگوار خود عمل نموده به اعتقاد کامل در خدمتگاری آن حضرت از صدق اخلاص بمرتبه سپه سالاری و خان خانانی رسید

مرزا سلیمان و مرزا شاه رخ

[مرزا سلیمان] حاکم بدخشان بود - باغواي بدخشان مرزا را از بدخشان بدر کردند - مرزا سلیمان از روی کمال عجز و اضطراب گریخته نزد مرزا محمد حکیم^۱ در کابل آمده ازودرخواست کومک نمود - از آنجا که مرزا از ورنجیده بود، باوجودی که مرزا سلیمان صبیخود را به مرزا نسبت کرده بود، اما مرزا سلیمان دوبار از روی غدر و مکر خواست که مرزا را از میان برداشته کابل را متصرف شود، خواست حق نبود، میسر نشد، بنابراین مرزا در امداد او اقبال نه کرد -

مکن تکیه به صدر و مسند و تخت

خس است این جمله چون بادے وزد سخت

ز تاراج سپهر دوں یسندیش

که صدشه را کند یک لحظه درویش

چون مرزا محمد حکیم بخلاف توقع او پیش آمد، مشار الیه التماس نمود که ما را از گذار مخوفه گذرانیده بکنار آب نیلاب رساند - مرزا این توقع سهل را که نسبت سوداگران و مردم ره گذران رعایت می نمود نیز روانداشت - مرزا سلیمان متوکلاً علی الله رو براه هندستان آورد - افغانان چندجا سر راه بر مرزا بستند و به آن کار

1 Yonnger brother of Emperor Akbar.

به جنگ منجر شد، مرزا بذات خود تردد نموده زخمی شد، چون
 بکنار آب نیلاب رسید حوادثها و وقایع بخط خود در عرضداشت
 درج نموده بدرگاه حضرت مرسول داشت، حضرت خلیفه الهی مبلغ
 پنجاه هزار روپیه باسباب سلطنت و چند طویله اسب عراقی به
 استقبال مرزا فرستادند۔ آفاخان خزانچی زمین شد که در هر منزل که
 مرزا بر سند، حکام آنجا را به استقبال آورده مهمانی نماید۔ چون مرزا
 بنواحی فتح پور سیکری رسید به حکم حضرت جمیع امرا و اعیان
 دولت به استقبال رفتند، حضرت هم استقبال فرمودند۔ حکم شد
 که پنجمزار فیل باجل‌های مخمل فرنگی و زربفت روسی و
 زنجیرهای طلا و نقره آراسته و بر سر و گردن و خرطوم فیلان قطارهای
 سفید و سیاه آویخته از دروازه فتح پور تا پنج کروه هر دو طرف راه
 فطار کرده باز داشته، و میان هر دو فیل یک ارابه چسته که قلاده
 مرصع و جل قماش داشته باشد و دو گاو ارابه با سرافسارهای زردوزی
 مزین ساخته نگاه دارند، چون صحرا باین وضع آراسته شد حضرت
 خلیفه الهی با شوکت و عظمت که ساکنان ملاء اعلیٰ از دیدن آن
 متحیر شدند، سوار شده رو براه آوردند۔ چون برابر مرزا رسیدند
 مرزا بے تعاشی خود را از اسب انداخته پیش دوید که آن
 حضرت را در یابد و مستخلق باخلاق الله نظر بر کبر سن و ملاحظه

خویشی و مهمان نوازی فرموده از اسب پیاده شدند و نگذاشتند که مرزا بشرائط خدمت قیام نماید و مرزا را در آغوش گرفته برخنگ دولت سوار شدند و آن حضرت تا پنج کروه با مرزا متکلم بودند. چون بدولت خانه عالی رسیدند مرزا را در پهلوی خود بر سریر سلطنت جاثی نمودند، شاهزاده سلیم را درین مجلس عالی که یاد از بهشت می داد، طلبیده بمرزا ملاقات دادند، و از مرزا دور تر نشستند و شاهزاده شاه مراد و دانشاه^۱ امتاده بودند. آن چنان تصرف در اطعمه و اشربه و عطریات شد که چشم گردون آداب و قواعد و ضوابط آنچنان واقع شد که عبرت افزا گردید، و بجهت سکونت مرزا منزل قرین دولت خانه عالی تعیین فرمودند و خان جهان حاکم پنجاب را حکم شد که با پنجاه هزار سوار جرار در خدمت مرزا متوجه بدخشان شود، آن مملکت را از آشوب فتنه مصفا ساخته تسلیم مرزا نماید. درین ضمن خبر فوت خان خانان منعم خان رسید. خان جهان را به بنگاله رخصت کردند، فلک شعبده دیگر باخت، مرزا سلیمان را یقین شد که هنوز هنگام آن نه رسیده که دست امل به آغوش مراد رسد.

I. Prince Murad—second son of of Akbar—was born on Thursday, 3 Muharram, 978 H. He died in 1006.

Prince Danyal—third and youngest son of Akbar—was born in 979 H. and died in 1013 H.

Both MSS. have دانشاه for دانیال

برآید در زمان خویش هر کار * بوقت خود دهد هر میوه بار
 محال است آنکه روید در چمن کاه * بنفشه در تموز و گل به دی ماه
 توان شد بر همه مقصود فیروز * مگر روزی فردا خورد امروز
 مرزا التماس طواف مکه مبارکه نموده، مبلغ پنجاه هزار روپیه
 سوای اجناس مرحمت کردند و بست هزار روپیه دیگر از خزانه
 گجرات مرحمت فرمودند و قلیچ خان را رفیق مرزا ساختند که
 تا نشستن مرزا به جهاز ملازم باشد، از بندر سورت مرزا
 بکشتی نشسته روان شد و همدرین سال بشرف طواف دریافت و
 زیارت حرمین شریفین مشرف گشت و چون [به] رب الارباب که
 مالک قلوب رعایا و برایا است التجا آورده بود بدولت حکومت
 و دارائی مملکت بدخشان رسیده، در سال سیم جلوس مقدس موافق
 ۹۹۳ هجری خبر رسید که مرزا سلیمان و مرزا شاه رخ را عبدالله
 خان اوزبک والی توران جبراً و قهراً ازاں ملک برآورده و هردو
 به هندوستان می آیند. در آخر همان سال مرزا شاه رخ به هندستان بشرف
 عتبه بوسی اشرف اقلس مشرف گشته، مبلغ یک لک روپیه نقد و
 اسباب فراشخانه و سه طویله اسپ عراقی و پنج زنجیر فیل و
 صد قطار شتر و صد کنیز با و مرحمت فرمودند. چند گاه در رکاب سمادت
 حاضر بود، بعده اجین در جاگیر او لطف نموده بطریق وطن دادند،
 سال هائے دراز بحکومت آنجا قیام داشت و همانجا ودیمت حیات
 را بموکلان قضا و قدر سپرد، بیرون شهر دفن کردند -

خان خانان منعم خان

از امرائے کبار جنت آستانی بود، اولاً حکومت کابل داشت، بعد از
 بیرام خان بخطاب خان خانانی رسید و مدت چهارده سال به
 وکالت و امیرالامرای امتیاز داشت. در سال هشتم جلوس حضرت
 خلیفه الهی سنه اثنی و ثمانین و تسعمائیه خانخانان که به صوبه داری
 بنگالا با داود افغان جنگ واقع شده، و از دست گوجر خان
 افغان دران جنگ زخم، خان خانان خورد، آخر گوجر خان کشته
 گشت. و در ابتدا افغانان غالب شده بودند و باز مغلوب گردیدند.
 آخر در کتک بنارس سخن به صالح قرار یافت که داود،
 خان خانان را به بیند. خان خانان مجلس عالی آراسته کرد، او نیز
 بجمعیت خوب آمده، چون داود نزدیک به سراپرده خان خانان
 رسید، خان از کمال تواضع به تعظیم و احترام او برخاست تا سراپرده
 شد نمود دران هنگام که یکدیگر را دریافتند، داود شمشیر خود را
 از میان کشاده پیش داشت، و گنت چوبمثل شما عزیزان زخم
 رسید، از سپاهگری بیزارم. خان خانان شمشیر از پیش او برداشته به
 قورچی سپرد و بملاحظه دست او را گرفته در پهلوی خود
 جاداد و تفقدات پدرانه و مشفقانه کرد. خوانسالاران الوان اطعمه و

1. به ملاحظه - Both the MSS. have this. In the *Ṭabaqāt*, from which Farid seems to have taken this incident the words به ملاحظه are used for See, *Ṭabaqāt*, p. 327

اقسام اشربه و حلویات کشیدند و خانخانان از کمال انبساط، هر زمان داؤد را بر تناول طعام مجدد و اشربه غیر مکرر ترغیب می نمود، و بعد از برداشتن طعام حکایات عهد و پیمان در میان آمد، و داؤد شرط نموده که مادام الحیوة از طریق دوستخواهی انحراف نورزد، و درین باب عهد نامه نوشتند و بعد از نوشتن عهد نامه خان خانان شمشیر می قیمتی داشت، از سرکار خود آورده، که ولایت اوژیسه را از حضرت خلیفه الهی بجایگزین شمامی گیرم، و چون داخل بندهائی درگاه پادشاهی شده اید، بتازگی شمشیر به سپاه گری بمیان شمامی بندیم، و به دست خود شمشیر را به دست^۱ داؤد بست و اقسام تکلف بجا آورد، و عرض داشت بدرگاه مرسل داشت و هر التماس که در باب داؤد کرده بود باجابت مقرون گشته، و در سال بست و دوم جارس موافق ۹۸۳ هجری خان خانان به اجل طبعی در گزشت - داؤد خان عهد و مواثقی را برطاق نسیان داشته برسر تانده آمده گرفت، لشکر پادشاهی در پشته آمد، خانجهان در انجارسیده مکرراً محاربه نمود، و داؤد درین محاربات کشته گشت، "ملک سلیمان ز داؤد رفت" ۹۸۳ تاریخست - خانخانان عالی مشرب اشجع زمان بود، تا زیست در جمیع محاربات غالب آمد، اصلاً رو گردان نشد، و جمعیت خرب فراهم آورده بود -

۱. In MS. B. به کمر داؤد بست

علی قلی خان زمان و بهادر خان

از طایفه شیانیست۔ در خدمت حضرت جنت آستانی بسیار ترقی کردند، و در آخر بغی، و حرام نمکی نمودند، مجملًا آنکه در سال چهارم جلوس حضرت شاهنشاهی موافق ۹۶۶ هجری خان زمان و بهادر خان رابه تسخیر جونپور که سالها تخت گاه سلاطین شرقیه بوده است و دران ایام در تصرف افغانان بود، تین فرمودند^۱..... اولیائے دولت قاهره در آوردند، و در سال ششم جلوس^۲..... طغیان و سرکشی و بغی شنیدند و حضرت خلیفه الهی بطریق سر و شکار به جونپور روان شدند، چون به باده کژ رسیدند علی قلی خان زمان و برادرش بهادر خان به شرف پابوس مشرف شد۔ پیش کش خوب از تحفه های^۳..... مورد مراحم خسروا نه شدند و بجاگیر رخصت یافتند۔ حضرت شاهنشاهی نیز معاودت نموده بزیارت مرقد منوره معطره حضرت معین الدنیا والدین، بدارالبر که اجمیر تشریف ارزانی فرمودند۔ و در سال دهم علی قلی خان زمان و بهادر خان و ابراهیم و سکندر اوزبکان بغی و مخالفت صریح نموده [روئی؟] عداوت بجانب لکهنؤ آوردند، شاهم جلائیر و شاه بداغ خان و امیر خان و محمد روشن دیوانه و سلطان علی خالدار و جمله جاگیر داران آن نواحی بر سر راه مخالفان آمده شروع در جنگ کردند، کوشش پائے

1. Lacuna in both MSS.

2. Lacuna in both MSS.

3. Lacuna in both MSS.

مردانه بجا آورند، جمعیت مخالفان بسیار بود، نتوانستند کارهای ساخت، عرائض بدرگاه فرستادند. در ماه شوال سنه مذکوره حضرت متوجه دفع آن نمک حرامان شدند، چون به جونپور رسیدند خان خانان منعم خان^۱ و والده خانزمان و بهادر خان نیز سر برهنه کرده شفاعت پسران خود نمود، حضرت خلیفه الهی که جهان کرم بودند تقصیرات^۲ و والده آنها را در جونپور گذاشتند^۳ باز آنها خلاف عهد نموده با بند های بادشاهی جنگ کرده غالب آمدند، و والده خانزمان که در جونپور بود بزور او را برآورده بردند، و بعد از محاربه باز هزیمت خورده روئیه عجز به خان خانان آورد. خان مشار الیه باتفاق میر عبداللطیف و ملا عبدالله

1. In MS. B.

2. Lacuna in both MSS.

”منعم خان والده

3. In MS. B.

در جونپور نگه داشتند

خانزمان و ابراهیم خان را با

میرهادی صدر به درگاه آورد

و چون ابراهیم خان سربرهنه

کرده و تیغ و کفن درگردن

انداخته و والده خانزمان و

بهادر خان نیز سربرهنه کرده“

مخدوم الملک کہ شیخ الاسلام ہند بود و شیخ عبدالنبی صدر در مقام شفاعت ایشان ایستادہ ، دیگر بارہ درخواست گناہان آنها کردہ ، حضرت باز عفو فرمودہ ، بزبان الہام بیان اشارتے باین بیت فرمودند۔

مجرم گر این دقیقہ بداند کہ دم بدم
مارا چہ لذتست ز عفو گناہ گار
بیوستہ ارتکاب جرایم کند بہ عمد
دایم بہ نزد ما گناہ آرد بہ اعتذار

و باز فرمودند

ع۔ در عفو لذتست کہ در انتقام نیست۔
بعد از زمانے باز نقض عہد کردہ بغی ورزیدند ، آصف خان عبدالمجید گریختہ بہ گڑہ کشکے رفتہ بود ، افواج بر سر او تعین شدند ، او خود را پیش خانزمان رسانید ، و در مجلس اول تکبر خانزمان را معائنہ کردہ از آمدن پشیمان گشت ۔ ع

بس گریزند از بلا سوئے بلا * بس چہند از مار سوی اژدہا
آخر خانزمان آصف خان را باتفاق بہادر خان برادر خود بداعیہ تسخیر بعضے ولایات کہ بہ افغانان تعلق داشت فرستاد ۔ وزیر خان برادر او را پیش خود نگاہ داشتہ ، آخر نظر بند کردہ بہ برادر خود

نوشت که حال چنین است تا توانی ازین لشکر... جدا شده جنگ صعب روی داد، و شکست بر آصف خان ظاهر گشت - او را بر چوکمندی فیل انداخته می بردند، که وزیر خان هم از آنجا گریخته بر سر برادر آمد، برادرش را دوسه زخم زدند، کارگر نشد، وزیر خان برادر را خلاص کرده، هر دو خود را بکڑه کشنکه رسانیدند، از آنجا وزیر خان بدرگه رفت و گناه برادر را معاف کنانیده، آصف خان بحضور نوازش یافت، حضرت خبر بغلی خانزمان و بهادر خان و سکندر خان شنیده از لاهور متوجه آگره شدند، چون با آگره رسیدند برض رسید که خانزمان قلعه شیر گڑه که در چهار گروهی قنوج است، رسید - یوسف خان وغیره محاصره کرده خود بجانب مانکپور آمده، حضرت خلیفه الهی بسرعت تمام بر گذر مانکپور کڑه رسیده، فیل سوار از آب گنگ عبور نمودند، درین وقت زیاده از ده پانزده کس همراه آنحضرت نبودند، اتفاقاً علی قلی خان و بهادر خان تمام شب به صحبت شراب و پاتر بازی مشغول بوده به غفلت گزرا نیده بودند، و مقدمات جنگ را بر دلیری مجنون خان حمل نموده از تشریف آوردن آنحضرت غافل بودند، و اصلاً باور نمیگردند - غره ذبیحجه سنه مذکور حضرت بوجود اشرف خود حول شدند، و بر فیل بال سندر نام سوار بودند و

بجائے فیلبان خود نشسته ، مرزا کو کہ خاں اعظم رادر چو کہندی
 آن فیل نشانده سر مباہات از چرخ بریں گذرانیدند، مخالفان خبر
 تحقیق تشریف آوردن خلیفہ الہی یافتہ ، سدرہ رولشکر منصور
 شدند، دریں ضمن زخم تیر بر اسب بہادر خان رسید ، اسب چراغ پا
 شدہ ، بہادر خان از اسب بر زمین آمدہ گرفتار گشت
 کلید ظفر چون نبا شد بدست * بیا زو در فتح نتران شکست
 و چون معرکہ قتال گرم شد، حضرت از فیل فرود آمدہ بر اسب
 سوار شدہ فرمودند کہ فیلان بر صف علی قلیخان دوانیدند -
 ہیکل فیلان بزمین خم فکند * زولہ در عرصہ عالم فکند
 اتفاقاً ہیرا نند نام فیل نزدیک صف مخالفان رسید آن ہا نیز فیل
 اودیا نام را بر فیل ہیرا نند دوانیدند، درینوقت تیرے بہ
 علی قلیخان رسید، در مقام بر آوردن تیر بود کہ تیرے دیگر
 بر امپش خورد، و اسب چراغ پا شد، علی قلیخان بر زمین افتاد کہ
 فیل دیگر ہر سنگہ نام رسید، و قصد علی قلیخان کرد ، بہ فیلبان
 گفت کہ من مرد بزرگم، اگر مرا زندہ پیش بادشاہ خواہی برد ،
 نوازش ہا خواہی یافت - فیل بخاک برابر گشت ، چون فضائے
 معرکہ از غبار وجود مخالفان مصفا گشت، سرخان زمان و بہادر
 خان را بریدہ آوردند، حضرت خلیفہ الہی از اسب فرود آمدہ سجدہ
 شکر ابن فتح غیبی نمودند و ابن فتح در موضع سکر کہ^۱ ، کہ الحال

1. In MS. B. موضع شکر

موسوم به فتح پور است^۱ و (از اعمال) جوشی پراگ که الحال به اله آباس مشهور و موسوم است ، روی داده^۲ در سال دو از دهم الهی موافق روز دوشنبه غره شهر ذیحجه سنه اربع و سبعین و تسعمائیه- حضرت خلیفه الهی با گره تشریف آورده به تسخیر قلعه چتور^۳ -

خان خاناں مرزا خان عبدالرحیم

بعد از شهادت یافتن بیرام خان در سن ده سالگی^۴ بودند ، بدرگاه جهان پناه حاضر آمده مصدرت خدمات عالی و فتوحات عظیم شد ، و همشیره خان اعظم محمد عزیز کوکلتاش در حباله نکاح او در آمده ، و میر ابوالفتح و راجه مانسنگه در پی تربیت او شدند - اتفاقاً در سال بست و نهم جلوس موافق سنه اثنی و تسعین و تسعمائیه ۹۹۲ خبر رسید که سلطان مظفر گجراتی خروج کرده با شهاب الدین احمد خان جنگ کرده شکست داد - عالمی تلف شده ، اهل و عیال سپاه به اسیری برده اکثر ملک گجرات را بتصرف خود در آورده و در پڑوده که قطب الدین خان برادر خان اعظم بود مظفر در آنجا رفته ، قلعه را بضرب توپ انداخت ، قطب الدین خان قول گرفته ، اول زین الدین کنبو را نزد مظفر فرستاده ، مظفر عهد شکنی نموده زین الدین را به قتل رسانید و غدر و

1. In MS. B. موسوم است
که الحال به فتح پور

2. For a disscussion of the site of the battle see Tab. (Eng. Tr.), II, p. 336 n. 3.

3. Lacuna in MS. B. no space seems to have been left in MS. A.

4. See note on p. 19.

نقض عهد مظفر اگرچه به قطب‌الدین ظاهر بود، اما چون اجل موعود، دیده بصیرت او را کور ساخته بود، اعتماد بر عهد و قول او نموده پیش او رفت، به قتل رسید. قریب سی هزار سوار مغول و راجپوت پیش مظفر جمع آمدند، حضرت عیش آشیانی با ستماع این خبر مرزا خان ولد بیرام خان را به گجرات فرستادند، ایشان با جاگیرداران نواحی اجمیر براه جالور و قلیچ محمد خان و نورنگخان را با لشکر مالوا براه سلطان پور نذر بار فرستادند. مرزا خان با افواج منصوبه چون به پتن رسید، فرمان عالیشان صدور یافت که کثرت جمعیت مظفر به مسامع بار یافتگان درگاه رسیده، زندهار در جنگ شتابی نکنند، هر جا ورود فرمان سعادت توامان شود، همان جا توقف نماید. هرگاه قلیچ محمد خان و نورنگخان با عساکر ظفر مأثر به شما ملحق شوند، آن وقت مرتکب جنگ گردد. مرزا خان خواست که توقف کند، میان دولت خان لودی شاهوخیل که سپهبد و سردار لشکر و مصاحب ایشان و رستم وقت بود، معلوم ساخت که هرگاه با قلیچ محمد خان و غیره شریک شده جنگ اندازند، شریک غالب فتح اوست، اگر خواهی که خان خانان شوی بسرعت هر چه تمام تر با سلطان مظفر جنگ بکن، اگر فتح است بمنصب و خطاب پدر می‌رسی، و اگر هزیمت است کشته باید شد که کشته شدن به

از گمنام بودن است. خان خانان متوکلا علی الله بسو کج بسه گروه احمدآباد رسید، سلطان مظفر در نواحی مزار شاه بهیکن قدس الله سره، محاذی لشکر ظفر اثر بمقابله^۱ دو گروه جادر زده^۱ لشکرگاه ساخت. روز جمعه سیزدهم شهر محرم سنه اثنی و تسعین و تسعمایه ۹۹۲ مظفر گجراتی صف راست کرده، مقابله شد، و مرزا خان نیز در برابر او صف آراسته با نظام الدین احمد و مرزا منور و مرزا ابوالمظفر و میر معصوم بکری^۲ نامی و میر محبت الله و بیگ محمد توقبائی و امرا و منصبداران جنگ کرد، خضر آقا که وکیل مرزا خان بود و سید هاشم بارهه که از امرای کبار بود، شهادت یافتند و مردم بسیار زخمی شدند. میان دولت خان لودی ملازم عمده^۳ مرزا خان داد مردی و مردانگی داده، شریک غالب درین فتح گشته، سلطان مظفر را شکست داد. این خبر به مسماع همایون رسید، مرزا خان به خطاب خان خانان ممتاز گردید و بعد از فتح بسه روز قلیچ محمد خان و غیره امرائے مالوا به احمدآباد رسیدند، و در بروده باز به مظفر، جنگ کرده، غالب آمدند. مظفر بعد از شکست دوم بجانب سورت رفت و در قصبه^۴ گوندل که دوازده گروه قلعه جونا گده است قرار گرفت و خان اعظم که به تسخیر دکن با شهاب الدین احمد خان

1. In MS.B. بمفاصله

2. In MS. B. میر محمد معصوم بهکری

که در مالوا بود تعیین شده بود، چون عداوت و کینه سابق داشتند در لشکر تفاق کلی شد، خان اعظم در صوبه^۱ برار در آمده ایلچپور را غارت و خراب کرد. اینجا هم نتوانست استقامت نمود، متوجه نذر بار شد و دکنیان از پس^۲ هم در آمده تعاقب را نمی گذاشتند، خان اعظم بجانب گجرات آمد و خان خانان بجهت استقبال آمده مشارالیه ملاقات همشیره خود کرده باز مراجعت نمود، و به نذر بار رفت و مالک گجرات که از دست رفته بود سعی جمیل خان خانان باز بتصرف اولیای دولت قاهره در آمد. خان خانان در جشن این فتح عظمی هر چه در بساط داشت سوای^۳ فیلان، همه را وقف خلائق گردانید. آخر روز شخصی آمده عرض کرد، که عالمی ازین میان عطایا به فیض رسیده، الامن محروم مانده ام، خان خانان قلمدان در پیش داشت، به او بخشیدند و در سال و قایم سی و پنجم الهی موافق سنه ثمان و تسعین و تسعمایه ۹۹۸ حکومت ولایت ملتان و بهکر بخان خانان شد، و حکم شد، که به تسخیر ولایت سنده و تنهه پردازد، میان محمد خان نیازی و فریدون^۱ خان برلاس و شاه بیگ خان کابلی و سید بهاءالدین بخاری و شیر خان و جانفش خان بهادر و میر محمد معصوم بکری نامی و بختیار بیگ و قرا بیگ ترکمان و دهارو ولد راجه تودر مل و غیره همراه خان خانان رخصت

^۱ In MS. B. فریدو خان برلاس

شدند، تاریخ این عزیمت را قدوة الفضلاء ملک الشعراء شیخ فیضی "قصد تته" یا فته، خان خانان به بهکر رسید - سر انجام حرب نموده روانه پیش شد و قلمه سیهوان را محاصره نموده، و چون معلوم کرد مرزا جانی بیگ ترخان والی تته با کل زمینداران آن ولایت با غراب و کشتی بسیار با توپ خانه استعداد به عزیمت جنگ پیشتر می آید، خان خانان ترک محاصره کرده^۱ پیشتر روان شد، و چون بنواحی نصرپور رسید و فاصله فریقین گروه^۲ مانند مرزا جانی بیگ تمام غرابها را که از صد غراب متجاوز بود، بادویست کشتی مشحون به تیر انداز و توپچی و تفنگهائی^۳ بزرگ بجنگ فرستاده، بخان خانان بآنکه از بست و پنج غراب زیاده نداشت، مقابله نموده جنگ انداخت - یک شب و یک روز متصل جنگ قایم بود تا آنکه عنایت الهی تائید بخش دایران لشکر بادشاهی شده، از اهل غراب مرزا جانی بیگ قریب به دویست کس به قتل رسیدند و هفت غراب بدست لشکر ظفر اثر درآمد، بقیه بهزیمت رفتند، و این جنگ دوم ماه آبان الهی سنه ۳۶ موافق ششم ماه محرم سنه الف واقع شد بعد ازین فتح، مرزا جانی بیگ در کنار دریای سنده در زمینیه که اطراف آن آب و جمله بود، گرد لشکر خود قلمه ساخته نشست،

1 In MS. B. ترک محاصره قلعه کرده 2 Tab. says seven Krohs.

3 In MS. B. توپهای

و خان خانان در برابر فرود آمد - و مرچل‌ها ساخته اورا قبل کردند - مدت دو ماه ایام محاصره و مجادله بود - حضرت خلیفه الهی یک دُفمه یک لک و پنجاه هزار روپیه و دُفمه دیگر یک لک روپیه و مرتبه دیگر یک لک من غله با چند قوپ بزرگ و توپچی بسیار مدد خرج و لشکر فرستادند ، و رائی رایسنکه و دلپت پسراو را که از امرائے چهار هزاری بود از راه جیسل میر بکومک خانخانان رخصت کردند - مدت دو ماه جانی بیگ ترخان را در محاصره داشته هر روز جنگ و مقابله میشد و از طرفین مردم به قتل می رسیدند، و سندیان از اطراف راه آمد و شد غله را بر لشکر خانخانان بستند و غله بحدی نایاب گشته که نان بجان ارزان بود - خانخانان لاعلاج ازاں جا کوچ کرده بجانب برگنه جون که قریب تہتہ امت روان شد - و مید بہاءالدین بخاری و بختیار بیگ و قرایک ترکمان و میر محمد مصوم بکری و حسن علی عرب و جمعے از نوکران خود بہ سیہوان رفت - چون این خبر بہ خانخانان رسید بسرعت ہرچہ تمامتر میان دولت خان لودی کہ سپہبد و شجاع بے نظیر و رستم وقت خود بود و خواجہ رستم بخشی^۱ و میان

1 Tab. gives this name as خواجہ

محمد خان نیازی و دهارو پسر راجه تودرمل و دلپت پسر رای سنگه بهرتیه و بهادرخانترین را بکومک سیمهوان فرستاد. این مردم در دو روز هشتاد کروه راه را طے نموده خود را به جمعیت سیمهوان رسانیدند. روز دیگر مرزا جانی فوج هائے خود را راست کرده رسید، و دولت خواهان نیز صفها را آراسته کرده، باوجود آنکه این لشکر به دو هزار سوار نمی رسید، و جمعیت مرزا از پنج هزار سوار زیاده بود، تکیه به اقبال لایزال حضرت شاهنشاهی نموده، جنگ صعب اتفاق افتاد و دهارو ولد راجه تودرمل تردهای مردانه بظهور رسانیده به قتل رسید، و میان محمد خان نیازی بذات خود ترددات نمایان کرده جمے از خویش و تبار خود را بکشتن داده و دولت خان لودی چندان سعی و تلاش و تردد کرده که مزیدے براں متصور نباشد شریک غالب فتح اوست، دلپت با چهار صد سوار راجپوت به کناره جنگ گاه استاده ماند، و میر محمد معصوم بهکری و شاه بیگ خان ترددات مردانه کردند، و مرزا جانی بیگ بعدی تلاش کرد که خود با شاه قاسم ارغون در حرب گاه استاده ماند، و شاه قاسم جلو اسپ مرزا را گرفته برآورد،

که اگر حیات است، باز جنگ می کنیم- هر دو سوار
 جانب نواره رفتند، خواستند که بر زورقچه سوار شوند، سقای
 سندهی از نوکران میان دولت خان لودی، مرزا را شناخته
 فریاد کرد که اینک مرزا جانی بیگ می رود- شاه قاسم حلق
 او را افشوده غوطه چند در دریا باومی داد و لختی از گل در دهن
 او انداخته پدر رفتند، و در انورپور^۱ مرتبه دوم بر خود
 قلمه ساخته در آنجا نشست- خانخانان باز محاصره کرد، هر روز
 جنگ و جدل در میان بود، کار بر اهل قلمه آنچنان تنگ
 شد، که مردم مرزا جانی بیگ گوشت اسب و شتر
 می خوردند و به ضرب تورپ و تفنگ در صلح زد و قرارداد
 که خود را بنده وار بملازمت بزرگان حضرت رساند، و آمده
 خانخانان را دیده، و مهلت سه ماه بجهت سامان راه التماس
 نموده به تنه رخصت شد- خان-خانان از راه دوراندیشی به
 تعاقب مرزا جانی بیگ ترخان به تنه رسیده، مرزا دریافت
 که خانخانان واهمه نقض عهد از من دارد، مشاوریه قرار
 یافت که چون ایام برسات است خانخانان بموضع سمدرکه^۲
 که محاذی سیهوان است بگذراند و قلمه سیهوان را به
 دولتخواهان سپارد و صبیحه خود را بمرزا ایرج فرزند رشید
 خانخانان نسبت^۳. . . . غراب را بدهد- مرزا جانی بیگ در سنه

1 See for variants of this name Tab. 2 Tab. has See p. 377
 (Eng. Tr.) II, 640 n. 6.

3 Lacuna in both MSS.

احد و الف، خان‌خانان را جای پناه خود را به کنار دریای
شور بندر لاهری نموده و ظاهر کرد که اقبال روزافزون
حضرت شاهنشاهی و شما قری بود، که ما صلح کردیم، و الا نه این
قسم جاهائے صعب داشتیم که اگر پناه آنجا می بردیم
سال‌های دراز باید که در آنجا رسید- ملاشکیبی شاعر،
نوکر خان‌خانان قصیده غره درفتح تته بنام خان‌خانان انشا نموده،
ازان یک بیت ایراد نمود

همای که بر چرخ کرده خرام

گرفتی و آزاد کردی ز دام

خان‌خانان هزار مهر در صله این قصیده به ملاشکیبی داد-
مرزا جانی بیگ هم هزار اشرفی بملا داد که رحمت خدا
برو باد که مرا هما گفت، اگر شغال میگفت زبان او را کسے
نگرفته بود- درهمان سال خان‌خانان مرزا جانی بیگ را
بدرگاه آورده، مورد اضاف عنایت پادشاهانه و مراحم خسروانه گردید،
و بمنصب چهار هزارى رسیده تته به جاگیر ایشان تفویض یافت،
چون برهان‌الملک حاکم دکن نوازش یافته و برداشته
این درگاه بود پیشکش لائق بدرگاه مرسول نداشت و درسلوک و
روش اخلاص و دولتخواهی که ازو لایق باشد نسبت
بملک‌الشعرا شیخ فیضی که به حجابت نزد او رفته بود به
فعل نیامده، بنابراین حضرت خلیفه الهی شاهزاده شاه مراد را

بسال مذکور بجهت تسخیر دکن^۱ (۹) و خانانان و رایسال
 دویاری و رای رایسنگه بهرتیه و حکیم عینالملک و امرای
 گجرات بملازمت شاهزاده رفته، قلعه احمد نگر را محاصره نمایند،
 و چاند بی بی زن نظام الملک باتفاق ابهنگ در قلعه متحصن
 شده حرف صلح را درمیان آورد که اگر خانانان و صادق
 محمد خان و مرزا علی بیگ اکبرشاهی وغیره اعیان دولت
 قاهره پیائے قلعه آمده قول و عهد نمایند، قلعه را بتصرف
 اولیائے دولت در می آورم۔ حسبالحکم شاهزاده، امرای نام
 برده ها خواستند، که پیائے قلعه احمد نگر بروند، خانانان
 انکار رفتن کرده که مبدا غدوے باشد از برای امتحان
 ده دوازده پیاده های خوش۔ محاوره را پوشاک لطیف پوشانیده
 در آنجا فرستادند، چون اهل قلعه آن جماعت را دیدند، فی الحال
 آتشبازی را که دران سرزمین تعبیه کرده بودند، آتش دادند۔
 آن پیاده های بیگناه دران آتش سوختند، چون مدت محاصره
 به امتداد کشید، چهار نقب را آتش دادند، قلعه برید
 ابهنگ خان بضرب تیرو تفنگ لشکر بادشاهی را نگاهداشته
 باز شکست و ترکیب قلعه را راست کرد، آخر کار هر اهل
 قلعه تنگ شد۔ چاند بی بی خواست که عهد و قول گرفته

1. It appears some word is missing here

قلمه را به سپارد. ابهنگ خان فی الفور چاند بی بی را زهر داده کشت. خود هم جنگ نموده سر دروازه قلمه کشته گشت، و قلمه بتصرف اولیای دولت قاهره درآمد. چون شاه مراد ودیعت حیات را به مؤکلان قضاو قدر سپرد، میان خواجه سهیل لشکر هر چهار ملک دکن را با بندو قچیان کرناٹکی قریب هشتاد هزار سوار و پیاده بی شمار ز فیلان بسیار و توپخانه عظیم همراه کرد و بر سر خان خانان آمد، و با خان خانان زیاده از بست هزار سوار نبود، چنانچه یکروز و یک شب جنگ در ترازو برد، خان خانان در این جنگ کارستانی کرد که رستم و اسفندیار نکنند و آن شب که جنگ در ترازو بود عالمی به قتل رسیدند، خان خانان بر حوضه فیل خواب به فراغت کرد و اصلاً متردد و متوهم و متفکر نگردید، اتفاقاً فیل مست غنیم، سر تا پا غرق آهن، افواج شاهی را برهم زده بر سر ماده فیل خان خانان آمده، خان خانان اضطراب نکرد، و همچنان بر حوضه فیل بماند، میان دوات خاں لردی بضرب برچسپی و تیر آن فیل را روگردانید، و میان سهیل دانست که خان خانان کشته شد و تمامی لشکر هزیمت یافت. این معنی بسمع خاں مشار الیه رسید. با آنکه قلت سپاه بقیته السیف، اقارہ نواخت تا به غنیم خبر شود که او

حی و قائم است و غالب و مستقل میباشد. راجه علیخان فاروقی^۱ حاکم اسیر بکومبکی خان خانان دریں جنگ آمده بود، خان خانان ازو صاف دل نبود، اتفاقاً مورچل او در جای قرار یافت، که میان سهیل در آن سرزمین باروت بسیار ریخته بود، نصف شب دران باروت آتش داد، راجه علیخان با اکثر لشکر خود سوخت. فردائے آن خان خانان چون اثرے از راجه علیخان و سپاه او ندید، دانست که به غنیم ملحق شد، خانه او را تاراج کرده مال و متاع او را گرفته عرضداشت بدرگاه خلایق پناه مرسول داشت، که من دو فتح کردم، یکی شکست بمیان سهیل دادم و دوم راجه علیخان فاروقی. غالباً بعد از ساعتی میان عالم خان لودی که مصاحب راجه علیخان بود، و باقی از حیات داشت ظاهر شد، و از کشته هائے یاران خود تردداتے که ازاں ها بوقوع آمده، یکبیک ظاهر ساخت، و نعلش راجه علیخان نمود.

آورده اند که خان مشارالیه کفن خود که از غلاف خانه مبارکه کعبه و از پرده مدینه طیبه داشت، و از سال هائے دراز همراه داشت، آن شب در آن آتش نه سوخت. فردائے آن، آن شخص کفن را حاضر داشت، و نصیبه مشارالیه گشت، میان سهیل در تدبیر جنگ تقصیر نکرده، عالمی کرده و بقیته السیف را قوت

1. Raja was the title adopted by the founder of the dynasty, Raja Ahmad. See *Indian Antiquary*, 1918, p. 144; also Smith, p. 178.

مقاومت نمانده بود، خان‌خانان با دو سه هزار سوار در حرب گاه قرار مردن خود داده، ثابت قدم ماندند بعد طلوع آفتاب نظر میان سمپیل بر خان‌خانان افتاد و گفت که او هنوز زنده است! میان سمپیل فیلان مست خود را پیشر فوج خود کرده قلابه یکدیگر بسته مثل سیلاب دریا بر سر خان‌خانان تاخت. میان خضر خان لودی و مهطفی خان لودی که همراه میان دولت خان لودی در آن جنگ گاه حاضر بودند به مسود این مجموعه، شیخ فرید می‌گفتند که میان دولتخان پیش خان‌خانان آمده گفت که غنیمت باین انبوه به غرور فیلیخانه و توپخانه می‌آید. سه صد^۱ برادر ما همراه اند، و بروی غنیمت شدن پامی دادن است، در کمر دشمن در می‌آئیم، خان‌خانان گفت که دهلی را برباد میدهی، خان گفت صد دهلی دیگر را مسخر کرده باشم، اگر مردم^۲ رضائے خدا. میان دولت خان در کمر غنیمت درآمد و تیراندازی کرده، هنوز فوج نزدیک لشکر خان‌خانان نرسیده بود، که هزیمت یافت، تمامی فیلان و توپخانه و ارباب و توپ‌ها بدست اولیای دولت قاهره افتاد، میان سمپیل هزیمت خورده بسرعت روانه شد. آورده اند که خان‌خانان، سید هاشم و سید قاسم سادات بارهه که بمنصب فاخره معزز بودند، و میان دولت خان سمپیل

هر دم (؟) 2 شش صد 1 In MS. B.

خود را هراول لشکر خود کرده، پیشتر تعین کرد، سادات عظام بمیان دولت‌خان گفتند که ما و شما از اهل هندیم، و هراول شده ایم، غیر از کشته شدن راه گریز و چاره نیست، اما شما بر مافی‌الضمیر خان‌خانان واقف شوند که اراده ایشان چیست - میان دولت خان پیش خان مشارالیه ظاهر کرد که میان سهیل به این کثرت جمعیت و فیلان و توپخانه آمده، فتح آسمانیست، اما اگر هزیمت رودهد، یکجا را شما نشان بدهند که ما شما را کجا یابیم - خان‌خانان گفت ما را زیر لاشه‌ها کشته‌ها! خاطر جمع دارند که غیر از مردن کار دیگر نیست، میان دولت خان سادات را ازین مقدمه واقف ساختند ایشان تحسین و آفرین بر همت او کرده، ترددات نمایان نموده، مسافت راه بهید - میان دولت خان تعاقب میان سهیل کرده مال و متاع بسیار بدست آمد - خان‌خانان سجده شکر را به تقدیم رسانیده در آن حرب گاه رقص کرد، و آنچه در بساط داشت، همه را به سپاه تاراج کنانید - حضرت خلیفه الهی از عصمت‌پناهی جانان بیگم دختر خان‌خانان پرسید که چه قدر متاع، خان وقف کرده باشد، او برض رسانید که از هفتاد پنج لک روپیه زیاده نبود - چنانچه میگویند که بعد فتح^۱ که خان‌خانان مراجعت بمنزل خود

1 In MS. B. بعد از فتح

نمود - تمامی کارخانه‌جات ایشان از کل و جز دوشتر بار بود - و میان دولت خاں را در کنار گرفت و بوسه بر سر و کتف او داد، و آنچه در مخیله کسی نگنجد تواضع نمود - درین جنگ از سادات بارهه و راجپوتان نیز ترددات نمایان نموده بودند، اما فتح بنام دولت خاں، خان خانان نوشت -

مدت سی سال خان خانان در دکن صوبه دار با استقلال بود - با چهار دنیا داران دکن نوع عهد و موافق نموده که همه تابع و منقاد او بوده‌اند - و در عهد حضرت عرش آشیانی دو شاهزاده یکے شاه مراد دوم دانشاه و صاحب صوبه‌ها هم در دکن آمدند، خان خانان را متهم به نفاق ساختند، باوجود آنکه شاهزاده دانشاه صبیہ خان خانان باسم جانان بیگم را خواستگاری نمود، نیز بر (؟) خان مشاورالیه راضی نگشت و علامی شیخ ابوالفضل خود فتویٰ بغی آن عزیز داده - چون نوبت جهانداری بحضرت جهانگیر رسید خان خانان را با پسران مرحومی دانشاه به حضور طلبید و با افواج منصوره مثل جسونت رائے و راجه مانسنگه وغیره باز به دکن رخصت کردند، تا رسیدن گوالیار صحبت با امیرالامراء برار نکرد، او را حضور طلبیدند و خان خانان به دکن رفت و کارے ساخت، باز حضور طلبیده بجایگیری ملکومہ (؟) ازروئے غضب تعین نمودند و باز شاهزاده سلطان

پرویز تعیین شد، مهم همچنان ماند - حضرت خلیفه الهی،
 نواب خانجهان لودی را باعزاز و اکرام تمام که مافوق
 آن متصورله، با عساکر منصور که پانزده کس پنجهزاری
 صاحب علم و نقاره بودند تعینات نمودند، خانخانان به
 بالاکهاٹ برآمد و همان جا دکنیاں به اشاره خانخانان فوج فوج
 نمایان شد - روز اول در ملکا پور جنگ عظیم نمودند -
 ازین طرف خانجهان لودی با هشتاد هزار سوار بیالاکهاٹ
 برآمد و از راه ناسک تربیک (?) عبدالله خان بهادر را با
 بست هزار سوار بمثل سید سیف خان بارهه و راجه
 رامداس کچهواهه و علی مردان بهادر و غیره درآمد -
 می گویند که ملک عنبر مضطرب الحال شده التجا به
 خانخانان آورد، و از دو طرف افواج منصوره داخل ملک
 شدند - علی الخصوص عبدالله خان نزدیک قلمه دولت آباد
 رسید - ظاهرا خانخانان، خان جهان لودی را به لطائف الحیل
 قریب ظفرانگر توقف کنانید و ملک عنبر با تمامی فوج
 برسر عبدالله خان رفته چندان جنگ به آن کرد که فیروز جنگ
 را قوت مقاومت نماند - ناچار براهی که خان مشارالیه
 آمده بود مراجعت نمود، الا علی مردان خان بهادر برگشته

1 In both MSS. it is written thus,
 Evidently it seems to be از بیگ

جنگ کرده و زخم خورده، در میدان افتاده - ملک عنبر اورا برداشته برد، با بهادر ابرام کرد که چند مرتبه شما را از میدان برداشته می‌برم، تداوی زخم‌ها کرده با ساز و سر انجام می‌فرستم، باز شما را شرم نمی‌آید که بر سرما آئید - بهادر جواب نادر را برداد - می‌گویند که ملک عنبر زهر در زخم‌های او کرد و بهمان درگزش - در لشکر خان جهان نوعی عسرت غله افزود که سیرآرد بیک رویه یافته نمی‌شد، ناچار این لشکر هم به برهانپور مراجعت نمود - حضرت شاهنشاهی از نواب خان جهان رنجیده ایشان را به تهنیسر فرستادند و خان اعظم را به صویداری دکن تعیین نمودند و حکم فرمودند که تصویر هائے امرائے عظام که همراه عبدالله خان بهادر براه ناسک رفته بودند نوشته بیاورند، اول تصویر نواب عبدالله خان را در دست گرفته فرمودند که در حسب و نسب به قربت شما کم کسی که در هند است و به این شکل و شمائل و قرب و حالت و خزانه و جمعیت وافر شما را لایق نبود که بگریز ید، گریز جنگ خطاب شما است، باز تصویر سید سیف خان را مخاطب ساخته فرمودند که آبا و اجداد شما کسی از جنگ نگریخته، حیف که به این قد و قامت گریختید، شرم خطاب سیف خانی هم نکردید، امید دارم که عنقریب از دنیا رحلت نمائی - چنانچه سالی نکشید بر آن، درگزش - باز تصویر راجه را مداس را خطاب کرده فرمودند که تونوکر را یسال درباری یک تنکه روزینه داشتی، حضرت عرش آشیانی ترا تربیت

کرده به امرای رسانید و قوم راجپوت را گریختن عیب و عار است،
 تو شرم خطاب راجه کرن هم نکردی، امید دارم که حق تعالی
 ترا از دین و دنیا بی بهره سازد، او را به مهم بنگش تعین نمودند،
 همانجا در گزشت، و در مذهب هندو مقرر است که دریائے سندھ
 را عبور کرده آنطرف برود و بمیرد جهنمی است،
 و بر تصویر علی مردان بهادر نظر کرده فرمودند که
 بهادر! جنت مکان تست و اولاد امجادش تا سلسه علیه
 عالیہ چغتائیہ در دنیا است، معزز و محترم خواهد بود، و قس علی
 هذا، به همین روش می فرمودند و داخل جهانگیر نامه میکردند -
 و از خان اعظم هم مهم دکن متمشے نشد، آخر الامر از دست خدیو
 زبان، شهر یار دوران، شاهزاده شاه جهان، آن مهم بانصرام رسید،
 و خان خانان را در کنف حمایت و حریم و حراست خود صاحب عالم
 نگاهداشته صبیہ پسرش، شاهنواز خان، را خواستگاری نمودند، و در خروج
 صاحب عالم، خان خانان صاحب مدار بود، و قریب که راجه بکرماجیت
 بزخم بندوق در گزشت این معنی رانیز به داراب خان پسر خان خانان
 نهادند که او به کشتن داده. چون خدیو زبان از جنگ بلوچ پوره
 و دهلی مراجعت بدکن نمود، شاهزاده سلطان پرویز به اتالیقی
 مهابت خان به تعاقب شاهزاده شاهجهان تعین شده، این واقعه در سال
 هژدم جلوس موافق ماه جمادی الاول سنه هزار و سی و دو هجری
 روی داده، قریب چهل هزار سوار موجودی تعین شده: تفصیل امرای

عالیشان، خان عالم و راجه نرسنگه دیو بندیلہ، راجہ گجسنگہ،
 سربلندرای، لشکر خان، مظفر خان، منصور خان، راجہ جے سنگہ،
 راجہ سورجسنگہ، فاضل خان، رشید خان، راجہ گردھر، خواجہ
 میر عزیز اللہ، اسد خان، سکندر خان، اکرام خان وغیرہ شاہ جوان
 بخت از آب نربدا عبور فرمودہ کشتی ہارا^۱ آن طرف کشیدہ و
 بیرم بیگ بخشی را با جمعی برکنار آب گزاشتہ خود با خان خانان
 بصوب قلعہ اسیر و برہانپور شتافتند۔ درینولا محمد تقی بخشی
 نوشتہ بخط خان خانان کہ نہانی نزد مہابت خان فرستادہ بود،
 بخدمت شاہ والا قدر آوردہ، در عنوان آن مکتوب این بیت مرقوم بود۔
 صد کس بنظر نگاہ می دارندم * ورنہ بہ پریدمے ز بے آرامی
 صاحب بلند اقبال، خان خانان را با داراب خان پسرش از خانہ طلب
 نمودہ آن نوشتہ را در خلوت بوئے نمودند، جوابی کہ مسموع افتد
 سامان نیارست کرد۔ بنا بر آن با فرزندانہی متصل بدولت خانہ
 نظر بند داشتند، وانچہ خود فال زدہ بود کہ

ع۔ صد کس بنظر نگاہ می دارندم

پیش آمد۔ بالجملہ چون موکب گیہاں شکوہ
 بیائے قلعہ اسیر پیوست، میر حسام الدین ولد میر جمال الدین
 حسین انجو را در اسیر گزاشتہ، بہ برہانپور تشریف ارزانی
 فرمودند و مہابت خان با شاہزادہ سلطان پرویز بکنار آب نربدا

¹ In MS. B. کشتی ہارا بہ آن طرف

رسیده، هرچند سعی در گزشتن نمودند، چون بیرام بیگ بخشی کشتی‌ها را بآن طرف برده گزرهارا بتوپ استحکام داده بود، میسر نشد۔ از آنجا که مہابت‌خان در تدبیر و تزویر نظیرے نہ داشت نہانی نوشتہ ہا را نزد خان خانان فرستادہ، آن کہن سال دیرینہ خدمت عقل کل را فریفتہ از راہ بردہ، خان خانان بخدمت آن حضرت معروض داشت کہ چون روزگار بہ ناسازگاری پر داختہ اگر روزے چند ہنکامی در صلحی بمیان اندازند ہرآنہ سبب امنیت عالم و رفاہیت بند ہائی خدا خواہد بود، اگر از گرفتن ما بادشاہ می‌شوید بندہ با ہسران فدائے نام نامی ایشانیم و گر نہ مارا رہا کنید و ہسران و عیال و اطفال مارا در تحت اقدام خود نگاہ دارید تا نزد سلطان پرویز و مہابت خان رقتہ صلح را موکد و مستحکم سازیم و اگر بہ صلح ما راضی نشوند عادل خان بیجاہوری و قطب الملک گولکنڈہ و نظام الملک و ملک عنبر و لشکر کرناتکی وغیرہ را با ہنجاہ شست ہزار سوار و پیادہ جمع ساختہ در ملک جہانگیری در آیم۔ حضرت خدیو زمان کہ ہموارہ بہ انظفائے نائرۂ فتنہ ہمت مصروف داشتے ترتیب این مقدمہ را فوزے عظیم دانستہ خان خانان را بہ خلوت سراے دولت بردہ نخست بہ سوگند مصحف مجید خاطر خویش را از جانب او مطمئن ساختند و او دست بمصحف نہادہ بہ غلاظ و شداد سوگند خورد کہ ہرگز از آن حضرت روی اخلاص را بر نہاید، و در انچہ خیریت طرفین باشد سعی نماید

و بعد از اطمینان خاطر خان خانان را رخصت فرموده داراب خان را با فرزندان در خدمت خود نگاه داشتند و قرار یافت که مشارالیه درینطرف آب توقف گزیده بمراسلات ترتیب مقدمات صلح نماید چون خبر صلح و رخصت خان خانان به بندهائی بادشاهی رسید رسوخ عزیمت نقصان پزیرفت و احتیاطی که در استحکام گزرهائی کردند به صرافت اصله نماند - شبی در گران خواب غفلت بترغیب مهابت خان جمعی از جوانان کار طلب بار گه همت را به آب درزده مردانه عبور نموده و در آن شب دل از هول این شورش و آشوب ارکان همت بسیار می تزلزل پزیرفت و بیرام بیگ نتوانست بمداومه و مقابله پرداخت کسی بسیاری از آب بگزشتند و خان خانان نظر بر نمک جهانگیری نموده طومار حقیقت و وفا را به آب شسته به مهابت خان پیوست و بیرام بیگ خود را بخدمت شاه والا قدر رسانید و چون حقیقت بے اخلاصی خان خانان و عبور لشکر منصور حضرت شهنشاهی از آب نربدا و آمدن بیرام بیگ به مسامع شاه جوان بخت رسید توقف در برهانپور صلاح ندانسته باوجود شدت باران و طغیان آب از دریای تبتی عبور فرمود و درین هرج و مرج اکثری از بندهای شاهى راه بیوفای سپرده مطعون ازل و ابد شدند شاهزاده سلطان پرویز و مهابت خان

به برهانپور رسیده منزله چند از پی^۱ ایشان شتافتند و چون موکب اقبال والا شکوه از راه ولایت قطب‌الملک به صوبه آدیسه و بنگالا نهضت فرمود شاهزاده سلطان پرویز عطف عنان نموده در برهانپور توقف گزیدند، و شاه والا قدر داراب خان ولد خان خانان را با یک پسر و یک دختر و یک پسر شاه‌نوازخان را مقید داشته بعد از کشته شدن ابراهیم خان فتح جنگ و ضبط اموال او و ملک بنگالا دارابخان را از قید بر آورده و سو کند مصحف داده حکومت بنگالا را با و تفویض فرمودند، و سلطان پرویز و مهابت خان خاطر از مهات دکن جمع ساخته سر بلند رای و لشکر خان را در برهانپور مانده خود ها را بصوب ملک بنگالا و بهار نهضت فرمودند و چون خاطر از طرف خان خانان جمع نداشتند و خبر داراب خان رسید که شاه بلند اقبال او را صاحب صوبه بنگالا بجای فتح جنگ خان نمودند، به صلاح و صوابدید دولت خواهان خان خانان را نظر بند نگاه میداشتند و مقرر شد که متصل دولتخانه شاهزاده گهر ریز خیمه بجهت آن عزیزایستاده کنند و جانان بیگم صبیبه او که در عقد نکاح شاهزاده دانیال بود و شاگرد رشید پدر خود است با پدر یکجا بسر برد و جمعی از معتمد بر دور خیمه او پاس دارند، آورده اند که چون مهابت خان اراده نمود که خان خانان را دستگیر سازد نخست میان فہیم^۱ را به منصب فاخره فریخت

1. A most faithful servant of the Khan Khanan who built his tomb at Delhi now known as *Nila Burj*. See Blochmann, *A'in*, I, 360.

که از خان خانان جدا شود، او راضی باین امر نگشت و نزد خانخانان رفته مال کار را معلوم ساخت که این بزرگ در چه فکر است و مصلحت داد که مصلح شده روانه درگاه باید شد، هر مذلّتی که در آنجا رسد با کس^۱ نیست، درین جا برسوای کشته نشویم، خان خانان راضی نگشت و گفت به ما یکر و نخواهد شد آخر خان خانان را نگاه داشتند و میان فہیم را روزی مہابت خان نزد خود طلبیدہ گفت کہ اگر منصب بادشاہی می خواہی ہزاری ذات سوار و جاگیر چند تنخواہ میکنیم و اگر نوکری ما را اختیار میکنی لک^۲ روپیہ بذات تو و سی ہزار روپیہ بہ ہسرت فیروز خان ہر سال تقدی بلا قصور برسانم و سردار جمیع لشکر خود می سازم میان فہیم قبول نکرد، مہابت خان براشفت و گفت کہ تا کس بر شجاعت خود خواہی نازید - میان فہیم برخواست و گفت کہ جرات و مردانگی من این است، اگر حالادست بہ حربہ کنم کسے نمیتواند تقابل من نمود، چون خان خانان بہ رخصت حضرت خدیو زمان در خدمت سلطان پرویز و مہابت خان رفته ماند، و داراب خان برکاب سعادت صاحب عالمیان بہ

یک لک 2. In MS. B. بر مزلّتی کہ در آنجا 1. In MS. B.
باکی نیست

بنگال^۱ و اودیسه رفت، و دختر برهان‌الملک که در حباله
 نکاح داراب خان بود، او را طلب حضور شد مهابت خان
 چند خواجه سرا را فرستاد تا او را روانه درگاه سازد
 غالباً خان خانان هم رخصت داد که ببرند، میان فهمیم سخنان
 نادر برابر به خان خانان گفته، فیروز خان پسر خود را
 بخانه داراب خان فرستاد که نگذارد که خواجه سرایان،
 منکوحه داراب خان را ببرند، اتفاقاً فیروز خان به خواجه
 سرایان جنگ نموده بضرب سنگ و چوب اعضای آنها را
 مجروح ساخت و جمعیت کرد که اگر مهابت خان باز مرتکب
 این امر شود با او محاربه به نایند، مهابت خان این معنی را
 فهمیده همان خواجه سرایان را بسته نزد خان خانان فرستاد که
 این ها غلط کرده تا فهمیده رفته بودند، آورده اند در زمانه که
 خدیو زمان در برهانپور تشریف داشتند داراب خان و راجه
 بکرماجیت را با جالنه پور فرستاده بودند - روزی بکرماجیت
 بخانه داراب خان آمد و بر مسند ایشان نشست، داراب خان
 سنگ بوقلمون را باو نمود و او پا دراز کرده به گاو تکیه تکیه داشت،
 درین ضمن میان فهمیم بمجلس آمد فی الحال زبان به فحش کشود
 که نزد نبیره بیرام خان پسر خان خانان مثل تو برهن گدا به این
 روش بی ادبانه نشیند، راجه فی الحال به ادب نشست و عذر
 خواهی نمود، بعده میان فهمیم داراب خان را مخاطب ساخته که

کاش به جای مرزا ایرج تومی مردی تاجپس بے عزتی را روادار نمیشدی، آورده اند که در آخر عمر مزاج خان خانان منحرف شد، طبیعت عالی ایشان برگشته بود که مثل میان فہیم را ہائے حساب فوجداری سرکاری جانگر آورده، مبلغے از ایشان طلب می کرد و حافظ نصر اللہ کہ وکیل مطلق العنان نواب شدہ بود در حضور نواب بہ میان فہیم ہشمت پیش آمد میان فہیم حافظ را طہانچہ ز دو بنواب ہم درشتی کرد و رنجیدہ از شہر بر آمد کہ درین جانی مانم، خان خانان شبیے برڈولی سوار شدہ بہ خانہ میان فہیم رفت و در آنجا خود را ظاہر ساخت کہ من بجهت گردانیدن تو آمده ام، میان فہیم چنین مہربانی نواب معائنہ کردہ قبول کرد کہ بر گردد اگرچہ شجاعت میان فہیم اظہر من الشمس است شمع از خدا پرستی اورا بعالم تحریر می آورد کہ تازیست سی روزہ ماہ مبارک رمضان و نماز پنج وقتی با اشراق وضحی و تہجد از وقضا نشدہ و سحر خیزی بے ناغہ داشت و بکا از خوف حق بسیار می کرد و سخی بے دریغ و فضلا و علما و درویش دوست بودہ، و با سپاہ سلوک برادرانہ می کرد و نمک با حلال می خورد و با این ہمہ صفات حسنہ تند مزاج ہم بود صدای کوڑہ البتہ از خانہ او مسموع عالم میشد، و در استیلای غضب نتوانست محافظت خود کرد، روزی کہ مہابت

خان، خان‌خانان را نظر بند نگاه داشت همانروز اکثری لشکر خود و منصبدار بادشاهی بر سر میان فهیم فرستاد - مشارالیه باپسر خود فیروز خان گفت که تا من تجدید وضو کرده دوگانه نقل از برائی سلامتی ایمان خود ادا نمائیم این لشکر را نگاه دارید، فیروز خان هم چنان کرد و اگرچه میان فهیم شهرت غلامی خان‌خانان میداشت اما دراصل از راجپوت و از عمده‌هائی دولت او بود بلکه بجائے پسر مهین او بود و شجاعت را باکار اگهی جمع داشت، هر چند او را بمنصب فاخره فریفتند او راضی نشد و به حبس هم رضامند نگشت و رایگان هم خود را بدست نداد، پای همت فشرده با پسر و چندی از نوکران خود چهل کس جان فدای غیرت و زاد مردی ساخت، آورده اند چون خان‌خانان به تهمت نفاق در کار بادشاهی و اتفاق با ملک عنبر از صوبه داری دکن تغیر شده به حضور آمد و محمد معصوم که نوکر معتبر او بود کور نمکی کرده بعرض اشرف رسانید که مکاتبات ملک عنبر که از روی یک جہتی به خان‌خانان می نوشت و جوابی که از اینجا می رفت همه نزد شیخ عبدالسلام لکهنوی ملازم خان‌خانان است، زمانے که رایات جهانگیری بجهت شکار نذرا باری به کنار چنبل رسیده بود، شیخ عبدالسلام را طلبیده مکاتبات را طلب نمودند، شیخ انکار نمود - هر چند مهابت خان حسب الحکم اشرف

و عدهائی افزونی منصب و عزت داد و سخنان تهدید و تاکید
 که اظهار می کرد ، شیخ منکر پاک بود - به خانانان حکم
 شد که اورا بفهماند شیخ گوش به قول خان نکرد ، آخر به عذاب
 اورا کشتند و او نمک حلالی کرده تمام قوم شیخ زاده را عزت بخشید ،
 و بعد از گرفتن خان خانان مهابت خان را^۱ به خطاب خانخانی و خان
 جهان به خطاب سپه سالاری سربند گردید ، و بعد از آنکه مهابت
 خان ازین مهم مراجعت نموده روانه دکن بود حسب الحکم خان خانان
 بحضور رفت^۲ و به سعادت آستانه بوسی^۳ جبین خدمت را نورانی ساخت
 زمانه چند ناصیه خجالت از زمین برنگرفت ، آن حضرت که جهان کرم^۴
 بودند بجهت دلنوازی و تسلی فرمودند^۵ که درین مدت آنچه بظهور
 آمده از اثار قضا و قدر بوده نه با اختیار ما و شما ، و چندین جرائم
 و عصیان که از و سر زده بنا بر مهمات تعذیبات که در برابر آن
 کشیده بود ، حضرت شاهنشاهی فرمودند که من خود را شرمنده
 تر از و می بینم - ع

کرم بین و لطف خداوندگار گنه بنده کرد است و او شرمسار
 بعد از تقدیم مراسم خدمت و زمین بوس اشاره رفت که بخشیان عظام
 اورا پیش آورده در جای مناسب باز دارند ، و باز بمنصب و جا گیر

1 In MS. B. سخنان تهدید و
 تاکید و تعذیب

2 This is unnecessary, but is in
 both MSS.

3 In MS. B. حضور رفت

4 In MS. B. بوس آستانه

5 In MS. B. جهانیه کرم

6 In MS. B. تسلی او فرمودند

عزت یافت چنانچه سجع^۱ مشارالیه است ع
 مرا لطف جهانگیری زتائیدات ربانی * دوباره زندگی داد و دوباره خانخانانی
 آورده اند چون خان خانان را طلب حضور شد در وقت رخصت
 مهابت خان عذر تقصیرات خویش بیان کرد، هر چه^۲ بحسب قضا
 و قدر بر سر شما رفته حسب الحکم حضرت بوده گناه من نیست، سامان
 و سر انجام و امداد خرجی خوب نموده، رخصت کردند و سید عالم
 را همراه دادند که منزلی چند رفیق خان مشارالیه باشد،
 اعتقاد خان خانان^۳ و مهابت خان آنکه خان خانان از و صاف دل
 گشته یگانه گردیده - و نراب کینه او را در دل نگاه داشته تا آنکه
 خان خانان باز بعرصه آمده منصب و جاگیر یافت، و حسب الحکم
 روانه جاگیر ملکوسه بود در لاهور منزل گزیده بود که مهابت
 خان هم بموجب طلب بدرگاه می آمد، در لاهور اتفاق حسنه واقع
 شد، مهابت خان بداعیه آنکه خان خانان درین وقت که من از عنایات
 جهانگیری مایوسم و من او را مرهون احسان خود ساخته بدرگاه روانه
 ساخته بودم درین وقت بملاقات ما خواهد آمد، دوسه روز بدین سبب
 در لاهور مقام کرد، خان خانان از و صاف دل نبود، به ملاقات
 مشارالیه نرفت، مهابت خان بغایت بر آشفته و چون خان مشارالیه
 در مامله بهت صاحب مدار و اختیار گردیده فرمان طلب به

1 In MS B سجع مهر

2 In MS B که هر چه

3 In MS B اعتقاد خان خانان
 مهابت خان

خان خانان صادر کنانید که هر جا رسیده باشد بر گردد و حضور
 بیاید ، مشار الیه بدھلی رسیده بود که فرامین متعدده بنام وے
 رسیدند میان سید بہوہ^۱ حاکم دھلی ایشانرا بہ لطائف الحیل نگاہ
 داشته ، مہابت خان میر عبدالرزاق معموری و بلبدر کچھواٹہ
 شیخاوت را با چہار صد سوار بر سر خان خانان تعین کرد کہ اگر
 توانید اورا بدرگاہ بیاورید ، پافگذارند کہ پیشتر برود و بلبدر
 ہم چنان کرد در کچھری بادشاہی ایشان را نگاہ داشت ، خانخانان
 تدبیرات را از دست دادہ سپر انداخت ، و رضا بہ قضا دادہ نشست
 تا آنکہ رایات عالیات جہانگیری از کابل مراجعت نمود ، و
 مہابت خان را جبراً و قہراً از لاکر بہمان گزربہت بدر کردند و
 مشار الیہ براہ ماروار راہ فرار پیش گرفته ، خانخانان را نور جہان بیگم
 بہ صد اعزاز در حضور طلبیداشتہ^۲ سہ صد اسب عراقی و نہ زنجیر
 فیل مست ، و بیست ما دہ فیل و ہزار و دو بیست شتر و سہ صد
 ارابہ و بساط و فروش و سایہ بان ہائے با اقصی و دواز دہ لک روپیہ
 از طرف خود امداد بہ خان خانان کردہ ، بر سر مہابت خان تعین
 نمود و از طرف شاہنشاه نیز از ہر قسم امداد شد ، چنانچہ
 شکست و ریخت خود را درست کردہ بہ اوج و غرور تمام بصد
 کروفہر بر سر مہابت خان تعین شد و آرزوی او این بود کہ انتقام
 از مہابت خان بستاند ، چون برخصت حضرت از کشمیر بلاہور

1 In MS B میان سید بہوہ

2 In MS B طلبیدہ

رسیده بود بیمار شد ، نورجهان بیگم اطبائے حاذق بجهت تداوی فرستاده چندان تفقد احوال او نمودند که شاید شفا یافته بر سر مهابت خان برود ، چون اجل امان نداد در دهلی رسیده وفات یافت ، ” خان سپه سالار کو “ ۱۰۳۶ تاریخ آن بزرگ است و نیز عزیزی دیگر یافته ” نهنگی قلمز شاهنشاهی بود “^۱ راقم این اوراق شیخ فرید بهکرے از کنیری پنڈت طبیب ، ناقل است که وقت سكرات موت خان خانان وجع بسیار می نمود ، من پرسیدم که نواب انسان کامل اذ ، این همه وجع از بهر چیست - جواب دادند که مدت پنجاه سال این وجود خان خانانی کرده ، حالا در مفارقت روح و بدن فی الجمله بدن مضطرب گردیده است ، نعلش او را در دهلی درون گنبد منکوحه او که محاذی^۳ مقبره حضرت جنت آشیانی محمد همایون بادشاه واقع است دفن کردند ، رحمتہ اللہ علیہ ، بعد از وفات خان خانان کتاب ہندی از کتاب خانہ او برآمد کہ قیمت او پنجاه ہزار روپیہ بود ، ہمہ را بہ طلا و جواہر مرصع کردہ بودند ، خان خانان در قابلیت و استعداد تمام عیار یکتائے روزگار بود ، سواد عربی و ترکی و فارسی و ہندی روان داشت و در ہر زبان کہ در عالم رائج است ماهر بود ، حرف میزد ، و بزبان فارسی و ہندی و سندھی شعر متین می گفت این چند

1 The words yield only 998.

2 In MS B در وقت

3 In MS. B

در محازی

بیت از وست - ع

شمار شوق ندانسته‌ام که تا چنداست
جز این قدر که دام سخت آرزومنداست
نه دانه دانم و نه دام اینقدر دانم

که پای تا سر من هر چه هست در بند است

و فهم^۱ و دانش و علم و کمالات آن بزرگ نژاد هر چه نویسد از
صد یکی و از بسیار اندکی است، شفقت عامه و تربیت فضلا و
علما و محب الفقرا و طبع شعرادر موزونیت، و در فضائل و کمالات
انسانے از ارباب دولت قرینه خود نداشت، روزے دستخط بر برات‌ها
می کرد^۲ و یک نفر پاده بجائے هزار قنکه هزار روپیه دستخط
کرد، همان منظور داشت، و در تقابل هر قصیده که در مدح
او شعرا می گذاریندند خروار زر می داد، چنانچه ملا نوعی را
بزر سنجید و ملا شکیبی را هزار اشرفی داد، و ملا حیاتی را در
خزانه برد هر قدر اشرفی توانست برداشت و برد، ملا شوقی را در
خزانه برد که هر قدر در دامن جامه توانی برد زر سرخ ببر^۳، و
چون ملا دامن کشود خان‌خانان دید که دامنش باریک است اورا
جامه صوف پوشانیده هر قدر توانست زر سرخ برداشته برد،

1 In MS B از فهم

2 In MS B بر برات یک نفر

3 In MS B ببر

پاده

و نیز ملا نظیری فاضلی از حضرت مکه مبارکه آمده بتقریبی بعرض نواب رسانید که لک روپیه چه قدر توده^۱ زر باشد ، خانخانان پیش او لک روپیه را توده کرده نمود ، آن عزیز دیده شکر کرد که طفیل نواب اینقدر زر دیدم ، نواب همه را بان فاضل بخشید ، که حالا شکر الهی بکنید و ملا عرفی را نادیده آن قدر زر هر سال می فرستاد که محتاج بدر دیگر نبود و سی هزار روپیه بمدد خرج شاه حسام الدین بدھلی می فرستاد ، و شبها بخانه هر درویش رفته نذر و فتوح میگذرانید ، اجماع فضلا و شعرا در عهد او بمثل جمع آمدن شعرا در عهد مرزا سلطان حسین بایقرا و امیر علی شیر بود ، در مدح او در اشعار فارسی و هندوی کتب تصنیف کرده اند و در یکروز هفتصد کتب معتبر به علمای برهانپور بخشیده ، و در فهم و دانش و تدابیر ملکی بے قرینه بود ، و آنچه صفات حسنه در عالم شائع و منتشر است همه در ذات والا صفات او حق تعالی ودیعت نهاده بود ، الا در آخر عمر بعضی خطاها کردند که بمذلت های خود روادار گشته حیات را غنیمت میدانست ، و طالب دنیا بود و این لفظ بار گیر بوده که در لباس دوستی دشمنی با دشمن باید کرد دیگر هیچ عیب نداشت ، آورده اند که بیرام خان مذهب ائمه اثنا عشر داشت ، و خانخانان مذهب سنت و جماعت را

بر گزیده بود، مردم میگفتند که تقیه می کند و شاهنواز خان و داراب خان پسرانش سنی متعصب بوده اند، ضوابط چند منحصر بر سلسله عالی آنها بوده، اولاً بر مسند ایشان کسی نمی نشست، دوم سوای شهزاده ها بر هما کسی بر سر نمی نهاد، و خاصه تعلق بآنها بوده سیوم هر گاه میوه از ولایت می آمد بادشاه عصر اول نوش بآن ها یاد میکرد و بعده بدیگران مرحمت میشد، و شلوار سر پیچ و یک بندے لازم و ملزوم پوشاک آن ها و نوکران آنها بوده و خان خانان را حرص استماع اخبار دربار آن قدر بوده که محمود خان وکیل و اوتتم چند پیشدست محمود خان و میان بابو کلل هر کدامی جدا جدا عرضداشت مشتملبر اخبار دربار هر روز بمصحوب ڈاکچوکی مرسل میداشتند، و یک یک کس هر کاره بر عدالت خانه و چبوتره و کچهری بادشاهی جدا جدا مقرر بودند که واقعات انجا را مشروحاً می نوشتند و یک کس درگذری و کوچه و بازار تعیین بود که افواه اخبار عوام را می نوشت و بوقت شام همه را خود مطالعه کرده در آتش می سوخت -

شیخ مبارک ناگوری

اصل وطن از ایشان میوستان سنده است، پدر شیخ مبارک از آنجا برآمده در ناگور مقیم گردید شیخ مبارک در مبادی احوال، پیش

خطیب ابوالفضل گزرونی و مولانا عمادلاری در گجرات کسب علوم نموده بود و در توکل شانه عظیم داشت، در آخر تفسیر نوشته، عربی، مشتمل بر چهار جلد موسوم به منبع العیون، قریب تفسیر کبیر نمود و بغیر آن تالیفات جوامع الکلم دارد و قریب پنجاه سال در دارالخلافه آگره به افاده و افاضه علوم دینی گذرانیده، و از آیات کمالات فرزندان صاحب کمال بهم رسانده، که فخر و مستند روزگار بوده اند، مثل ملک الشعرا شیخ ابوالفیض فیضی و علامی شیخ ابوالفضل و شیخ ابوالخیر و شیخ ابوالبرکات و شیخ ابوتراب در آخر عمر منهدم دار حضرت شاهنشاهی گردید - در آخر شهر ذیقعد سنه احدی و الف در لاهور برحمت حق پیوست، "شیخ کامل" ۱۰۰۱ء، "فخرالکمل" تاریخ فوت اوست -

شیخ ابوالفیض فیضی

ولد شیخ مبارک است، در خدمت حضرت خلیفه الهی نشو و نما یافته و بخطاب ملک الشعرا شرف استیاز یافت و در فنون شعر ید بیضا داشت و موارد الکلم کتاب در اخلاق نوشته، حرف منقوط ندارد و تفسیر کلام الله بکلام عربی نیز بے نقط تمام کرده، موسوم به سواطع الالهام و تاریخ اتمام او تمام سوره اخلاص یافته - علما عصر در خدمت حضرت شاهنشاهی

اعتراض بر تصنیف تفسیر بی نبط کردند علما فحول در
عرب و عجم گذشته ، اند و هستند هیچ کدا می مرتکب
این امر نگشته ، شیخ فوراً جواب داد که دین و ایمان
منحصراً بر کلمه طیب است که لا اله الا الله محمد رسول الله ملاحظه نمایند
که این خلاصه کلام منقوط است یا غیر منقوط ، علما من
حیث المجموع هشت دست نهادند که من بعد با شما در علم مباحثه
نیست - دیوان شعر او تا دو هزار بیت است ، و چند کتاب در
مثنوی دارد ، چنانچه کتاب نلدمن و کتاب لیلے مجنون و غیره -
بموجب حکم حضرت شاهنشاهی خمسہ را جواب گفته - در
شعر سر آمد شعرای وقت و در انشا و نثر یگانه و منفرد بود و در
علم عربیت و حکمت و طب و دیگر علوم بی همتا گذشته ، و در
مکارم اخلاق و انبساط طبع ملکی صفات او را بر روزگار منت بود -
این چند بیت متفرق از ان پاک نهاد بر سبیل یادگار قلمی شد -

مژگان میند چون قدم از دیده میکنی

مردان ره برهنه نهادند پای را

چه دست می بری ایے تیغ عشق اگر دادست

ببر زبان ملامت² گر زلیخا را

نظر فیض چو بر خاک نشینان فکنم

مور را مغز سلیمان رسد از قسمت ما

1 In MS B we have این instead
of اے

2 In both MSS there is الف
before گر which seems to be
wrong. It has been eliminated
in the text here.

مشکل کہ سیل دیدہ بگردش در آرزوست
 طوفان نوح می طلبد آسیای تو
 کعبہ ویراں مکن اے عشق کانبجا یک نفس
 کہ گہے پس ماندگان راہ منزل می کنند
 تا چند دل بہ عشوہ خواباں گر و کنم
 این دل بسوزم و دل دیگر ز نو کنم
 سر بر نزد ز باغ امیدم^۱ گل مراد
 تا کہے ہوس بکارم و حسرت در و کنم
 فیضی کند ؟ تہی و رہ عاشقی بہ پیش
 دیوان خود مگر بدو عالم گر و کنم
 معراج صعود خویشتن باید بود
 محراب سجود خویشتن باید بود
 ثواب حریم خویشتن باید گشت
 فراش وجود خویشتن باید بود
 این غزل من اولہ الی آخرہ مشہور است -
 من براہے میروم کانبجا قدم نامحرم است
 وز مقامی^۲ حرف می گویم کہ دم نا محرم است
 ما اگر مکتوب ننوشتیم عیب ما مکن
 در میان راز مشتاقان قلم نامحرم است

فیضی قدمی چند ز خود برتر نه
 از خود بدر آ رخت خودی بر در نه
 بر خویش دروا و سنیه ؟ بر دیده بنه
 وانگاه دو صد قفل زمژگان بر نه^۱
 فیضی دم پیرست قدم دیده بنه
 گام از مژه می نمی پسندیده بنه
 از عینک شیشه هیچ نکشود ترا
 لختی ز جگر تراش و بر دیده بنه
 در هر بن^۲ موکه می نمی گوش
 فواره فیض اوست در جوش
 شخصی نا اهل تاریخ فوت آن عزیز - "شیخ ملحد" یافته - ۹۹۲

شیخ ابوالفضل علامی

خلف صدق شیخ مبارک ست و در جمیع علوم بهره عظیم داشت
 و مظهر جلال اخلاص^۳ و شرایف اوصاف و کمالات کسبی و
 وهبی او از حد حصر بیرون ست، روزگار را به وجود او افتخار بود، قدوه
 حضرت شاهنشاهی و اعتماد دولت و رکن سلطنت^۴ و صاحب نفس
 قدسی و ملکات ملکی بود - خلیفه الخلفا خطاب یافته و تصانیف

1 In MS B the rhyme is نمی
 instead of نه which spoils the metre.

2 In MS B برهر بن

4 In MS B رکن رکین سلطنت

3 In MS B اخلاق

شریفه از نظم و نثر و عربی بسیار دارد - کتاب اکبرنامه که وقایع و فتوحات حضرت خلیفه الهی به عبارت نثر فارسی که کارنامه معانی تواند گفت باتمام رسانیده، و تصانیف دیگر مثل عیار دانش و رساله اخلاق و ترجمه مها بهار تمه^۱ از هندی بفارسی نموده، و منشآت ایشان در هند شایع و منتشر است - کسب علوم از پیش پدر نموده و در بدایت حال تنگی معیشت بسیار داشتند، چنانچه روزی شیخ مبارک باهر پنج پسر نزد مخدوم الملک و شیخ عبدالنبی صدرالصدورفته اظهار عسرت معیشت خود نمودند التماس کردند که اگر یکصد بیگه در مدد معاش مرحمت شود از طرف یومیه خاطر جمع نموده، به افاده علوم دینی پردازد، چون شهرت یافته بود که شیخ مبارک مذهب امامیه دارد و پسرانش هم بدان مرتکب اند و بعضی میگفتند که با اعتقاد گروهی^۲ مهدویه هستند، مخدوم الملک و شیخ عبدالنبی که کمال تعصب در مذهب اهل سنت جماعت داشتند، شیخ مبارک را با پسرانش به اقبیح وجهی از مجلس بدر کردند و گفتند که اگر ترا تقویت در معیشت می شود رواج مذهب امامیه را خواهی داد- شیخ فیضی را عرق حمیت در جوش آمده گنت که اگر شیخ زاده اصیل، در مذهب صادق هستیم نوعی انتقام

1 The Mahabharatha was not translated by Abu al-Faḍl.

2 In MS B بر اعتقاد گروه مهدویه
The Mahdawi sect

از شما برآریم که در تمام هندستان شایع شود - اتفاقاً بتقریبی بمد از امتداد ایام در مکتب شاهزاده سلطان سلیم در آمد کرد و جوهر خود را در خدمت حضرت عرش آشیان^۱ ظاهر ساخت و وقت یافته بتقریب جواب نوشتن نامه عبدالله خان او زبک والی توران تعریف برادر خورد خود شیخ ابوالفضل علامی نموده، باحضار او امر شد و نوعی جواب نامه ترتیب داد که مورد تحسین و آفرین گردیده در سلک بند هائے درگاه منسلک گشت، و رفته رفته قرب و حالت در خدمت حضرت عرش آشیان^۱ بهمرسانیده - درین اثنا^۱ سال گره حضرت خلیفه الهی بود، بر لباس خاصه ایشان زعفران پاشیده بودند، شیخ عبدالنبی در غضب آمده در روی دیوان عصا بحضرت خلیفه الهی انداخت و بدامن دولت ایشان رسیده پاره شد که چرا لباس اهل بدعت و نامشروع پوشیده^۱ و در آنوقت حضرت عرش آشیان^۱ لباس مسنون می پوشیدند و در جریان امر معروف و نهی منکر نهایت جدوجهد داشتند، حتی اذان خود فرموده امامت می کنایند، بلکه جاروب مسجد را می دادند، و این شخص آنحضرت را بسیار تنگ گرفته بودند، بادشاه چون^۱ پیش والده خود حضرت مریم مکانه که از اولاد حضرت زنده قیل احمد جام بود رفته شکایت کردند که در روی دیوان عصا بمن زده، اگر مدعا امر معروف بود بایسته در خلوت نصیحت میکردند - بیگم گفتند که بوتم از وقوع

این امر در خاطرت گران نیاید ، که مقصود و شیخ اظهار عرض
تجمل خود نبود بلکه اجرای احکام شرعی می کرد ، حق تعالی
شما را از عقوبت اخروی که خلأق اولین و آخرین در روز جزا
جمع می آیند نگاه داشته ، این حکایت تا دور قیامت باقی می ماند
که ملای مفلوک امر معروف با بادشاه عصر چنین نمود - حضرت
خلیفه الهی که کوه وقار بودند به شیخ عبدالنبی چیزه نگفته
نزد شیخ فیضی و شیخ ابوالفضل اظهار این ماجرا کردند ، این ها
به عرض رسانیدند که این همه برداشت این ها از چه مراسست ، اگر
از روی علم است پس آنچه مایان داریم علم آنها ندارند ، اگر
حضرت تربیت و حمایت مایان کنند ، در مباحثه علم آنها نمی توانند
سبقت کرد - اولاً در باب لباس زعفران که چنین به ادب کرده
اند امروز طعام زعفرانی بآن ها بخوراند ، بیده دلائل موقول مایان
واضح خواهد شد - بعد از خوردن طعام زعفرانی شیخ ابوالفضل
به شیخین گفت که اگر زعفران حلال می بود ، چرا حضرت
خلیفه الهی را منع پوشیدن لباس زعفرانی نمودید و اگر حرام
است شما چرا در طعام خوردید که تا سه روز اثر او باقی است
شیخ عبدالنبی عصا بر سر شیخ ابوالفضل زد و باعث ترقی اینها
گردید - هر روز شیخ ابوالفضل مسائل شرعی مشتمل بر رد قول
آنها به سمع شریف آنحضرت میرسانید ، و معامله بجای رسید
که از شیخین پرسیدند که هر چهار مذهب برحق اند ، در

مذهب شافعی سوسوسو سما رو. در مالکی موش و موشک پیران می خوردند، شا که مذهب حنفی دارید و هر چهار مذهب را قبول دارید بخورید. جواب دادند که طبیعت قبول نمی کند شیخ ابوالفضل جواب داد که درین صورت دین و مذهب از میان برخاست، مدار بر طبیعت^۱ است، چنانچه حدیث نبوی است که خذما صفا ودع ما کدر را عمل باید نمود، یعنی هر چه خوبست^۲ و طبیعت اقبال کند باید کرد و هر چه مکروه طبیعت باشد، از آن مجتنب باید بود. و در روز شرف آفتاب که اجتماع تمامی خوانین بود خراج و جهاز پوشانیده با حجاسی در خاص و عام حاضر آوردند که اگر سواری مرکب و مخلوق سر مستون باشد شا بعمل آورند تا دیگران متابعت شا بکنند. شیخ عبدالنبی جواب داد که فی الواقع مسنون ست، اما در هند رواج نیافته و مردم عیب و عار می کنند. شیخ بر همین معامله آیه و حدیث چند اشتهاد آورد، که کسی ترک سنت نبوی کرد او چنین و چنان است الغرض هر روز ثیقه (؟) ها می بستند و در مجلس عالی آنها الزام می دادند. آخر منحصر بر آن شد که هر دو عزیز را از هند اخراج کردند، مخدوم الملک در راه مکه میار که در گجرات رسیده وفات یافت و شیخ عبدالنبی طواف خانه کعبه مبارکه نموده برگشته در هند آمده جان بجان آفرین سپرد. چون

۱ In MS B بر طبیعت شد

۲ In MS B خوب باشد

حضرت عرش آشیائے با اهل هند سلوک از روی مہربانی می کرد و پاس خاطر قوم راجپوت را از ہمہ ارجح و ارفع می نمود شیخ نتوانست عنان اختیار حضرت را گرفت^۱ و معاملہ بجای رسید کہ مشہور عالمیانست - آورده اند کہ شاہزادہ سلطان سلیم بحال شیخ توجہ نداشتند ، روزی درون خانہ شیخ در آمدہ چہل نفر کاتب را با اجزای قرآن و تفاسیر گرفتہ بنظر حضرت گذرانیدند حضرت فرمودند کہ ما را بر دین ہنود ترغیب کردہ خود بمذہب اہل اسلام ثابت قدم ماند - در قرب و حالت شیخ فتوری روی داد ایشان را بدکن فرستادند - درین سفر آن قدر تورہ و ضابطہ بکار بردہ کہ مزیدے بر آن متصور نباشد اولاً در جہل راوتی مسند بجمتہ شیخ می انداختند و ہر روز ہزار لنگرے طعام خاصگی می کشید کہ تمامی امرا^۲ را طعام می خورانید و بیرونے نہ گزی را برہا می کرد کہ وضع و شریف و اکابر و اصاغر ہر کس اشتہار داشتہ باشد کہچری کہ تمام روز می پختند می خوردہ باشد ، و خود سوای آب و ہیمہ بست و دو آثار وزنی راتبہ طعام داشت ، کہ میان عبدالرحمن^۱ پسر ایشان پیش پدر سفرچی^۲ می شد و مشرف باورچی خانہ کہ مسلمان باشد نگاہ می کرد ، در طعامی کہ یک مرتبہ لقمہ

سفرہچی 2 In ms. B. میان شیخ عبدالرحمن 1 In MS B

برداشته خورد و باز دست نکرد، آنرا روز دیگر نمی پختند و در طعماسی که دوبار دست انداخت روز دیگر می پختند و اگر احياناً طعام بیه مزه پخته باشند خود چیزی ظاهر نمیکردند، شیخ عبدالرحمن پسر خود را می خورانیدند، او باورچیان را تنبیه می کرد، و روز تحویل حمل نوروز جمیع کارخانجات به نظر او می گذشتند، و موجودات نوشته نزد خود نگاه می داشت و دفاتر را می سوخت و پارچه مستعمل خود را که تمام سال پوشیده بود سوای پائجامه و چرتی و لنگوئه که آنرا بحضور ایشان می سوختند، باقی همه ملبوسات بنوکران خود قسمت میکرد. رزق نوروزی نو و عامل را که به پرگنات می فرستاد، بدانست خود تغیر نمیکرد، خواه نیک باشد و خواه بد او را نصایح و موعظه و راه نمونی می کردند و می گفت که مردم حمل بر خفت عقل ما خواهند کرد که نا دانسته چرا او را تربیت کرد و دشنام و ناسزا بر زبان نمیراند و مدکوره و غیر حاضری و باز یافت فروعی در دفتر ایشان نمی شد و این لفظ بارگیرداشت، آه سرد می آورد و دست بر زانو می زد که آه چه باید کرد - در دکن نوعی سلوک نموده که همه راضی و شاکر بودند و شبها خفیه درخانه هر درویشی رفته، نذرو نیاز از اشرفی ها می گزرانید و التماس میکرد که برای سلامتی ایمان ابوالفضل دعا بکنید - در همان اثنا حضرت خلیفه الهی شیخ را

طلب حضور نمودند که جریده بیاید - شاهزاده سلطان سلیم لاله بیر سنگدیو^۱ بندیلہ را بر تخریب شیخ گذاشته بودند که قابودیدہ او را بکشد - اتفاقاً لاله بیر سنگدیو جماعت کثیر از سوار و پیادہ بندیلہ را بدکن فرستاد، آنجا بمایانہ محقر در سرکار شیخ نوکر شدند و نوکران شیخ پیادہا قدیمی خودہا کہ پیش قرار بودند بر طرف کردہ، قوم بندیلہ سہل البیع را نوکر^۲ حتیٰ جمیع کارخانجات و نوکران شیخ حوالہ آن مردم بودہ اند - روزی کہ بہ قصبہ انتری^۳ شیخ میرسد لاله بیر سنگدیو با جمیعت کثیر برسر شیخ آمدہ محاربه نمود - تمامی کارخانجات شیخ و اسباب نوکرانش با اہل بازار قوم بندیلہ کہ نوکر بودند، پاک صاف نزد لاله بیرسنگدیو بندیلہ بردند و شیخ داد مردی و مردانگی دادہ بدرجہ شہادت رسید - سر او را بریدہ بہ الہ آباد بردند و بدن او را در اکبرآباد بردہ دفن کردند چون ضابطہ و برست سلسلہ علیہ عالیہ چغیہ چنین است کہ اگر شاهزادہ از عالم بقا خرامد صریح بعرض بادشاہ نہ می ساندند، وکیل او رومال نیلے در دست کردہ سلام

1 Elphinstone and some other writers have read this as Narsingh-Deo. The printed edition of the *Tuzuk-i-Jahangiri* also has Narsingh-Deo. See p. 10

2 It appears that کردند after نوکر has been left out in advertantly in MS A In MS B we have نوکر کردند

بکند و به بادشاه بنماید - چنانچه در فوت شاهزاده شاه مراد و شاهزاده دانشاه^۱ ایمنی بعمل آمد حضرت شاهنشاهی اصلاً از فوت شاهزاده‌ها غمگین نگردیده بودند، چون واقعه شهادت شیخ روداد مقربان حضور نتوانستند صریح معروض بار یافتگان نمود، وکیل شیخ همچنان رومال نیلے در دست کرده نموده سلام کرد، بعده حقیقت واقعی را بعرض رسانید^۲ - حضرت ظل^۳ الهی فرمودند که اگر شاهزاده سلطان سلیم را دغدغه بادشاهی می بود، مرا می کشت و شیخ را زنده نگاه می داشت، و بداهته فرمودند که :

* شیخ ما از شوق بیحد چون سوی آمده

ز اشتیاق پای بوسی بی سرو پا آمده

الحال از نسل شیخ با هر شش برادر کسے نیست ، و منازل دلکشا که در اکبر آباد کرده بودند در تحت حویلی های سلسله علیه عالیہ اعتماد الدوله در آمد ع

بقا بقای خدایست و ملک ملک خدا

خان اعظم محمد عزیز کوکلتاش تاریخ فوت شیخ یافته که - ع : تیغ اعجاز رسول الله سر باغی برید (۱۰۱۱) شیخ در خواب با عزیز کوکلتاش گفت که تاریخ فوت من “ بنده ابو الفضل ” است سه هزار و یازده هجری، چرا در کارخانه الهی حیران مانده - فضل حق وسیع است کسے نا امید نشود -

1 Evidently he means Dany 1

2 In MS. B. معروض داشت

3 In MS. B. خلیفه الهی

نقلست که روزی عارف حقانی محبوب درگاه سبحانی مقبول بارگاه موالی میان شاه ابوالمعالی قادری مرید و فرزند حضرت شاه داود^۱ لاهوری میفرمودند که من از کارهای بد شیخ ابوالفضل انکار داشتم - شبی در خواب می بینم که در مجلس سرورعالم علیه الصلوٰة والسلام شیخ ابوالفضل را به اقبج وجهی حاضر آوردند آنحضرت می فرمایند که این مرد در حیات چند روز مرتکب افعال گریه شده، اما فضل حق را پایانی نیست، این مناجات سبب نجات اعمال سیه او گردیده که مطلعش اینست که "الهنی نیکان را به وسیله نیکی سرافرازی بخشید و بدان را به مقتضائی کرم خود دلنوازی کنی، حضرت سرورعالم جبه مبارک را بر ردای شیخ انداخته در مجلس نشاندند - رویای میان شاه ابوالمعالی را حمل بر کذب نمی توان نمود و بر فضل الهی هم تعجب نباید کرد، چنانچه حدیث واضح نبوی است که شخصی در تمام عمر به فسق و فجور، مسکرات و منهیات گذراند، چنانچه در میان او و جهنم یک و جب می ماند، در آخر کار امری حسنه ازو به وقوع آید که مستوجب جنت می شود، و شخصی تمام عمر بروزه و نماز و حج و زکوة و بزه و ریاضت گذراند و در دم واپسین ازوی حرکتی که به ظاهر می شود که مستوجب بار میگردد - نه کسی بر طاعت خویش نازد و نه کسی از عمل گریه خود نا امید از

1 : شاه داود : See Badayūni, p.p. 287-91.

الطاف الهی گردد که خواست خواست اوست، کسی را با خواست او کاری نه - یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید -

شاه ابوالمعالی

چون سید زاده از سادات ترمذ که به صفت حسن و جلال و فهم و ادراک آراسته بود، حضرت جنت آستانی^۱ محمد همایون بادشاه توجهی خاص با او داشتند، چنانچه او را بعد فوت^۲ آنحضرت دغدغه و داعیه سلطنت بهم رسید و خیالات فاسد در سر او افتاده آثار بی سعادت از او ظاهر شدن گرفت - خان خانان بیرام خان خواست که شاه ابوالمعالی را بقتل^۳ آرد - حضرت خلیفه الهی به قتل سید زاده پیش از گناه راضی نشده، او را مقید ساخته حواله حق وردی نمودند - مشار الیه ازو بدر - رفت و باز بوسیله بیرام خان ملازمت نمود - چون بیرام خان رخصت مکه مبارکه گرفته^۴ اسباب امارت و تمامی امرا را در خدمت حضرت خلیفه الهی فرستاد - آن مردم در مقام جهجر بشرف ملازمت مشرف شدند - در آن مردم شاه ابوالمعالی سواره خواست که حضرت را در یابد، برخاطر اشرف گران آمده او را مقید ساخته حواله شهاب الدین احمد خان نمودند - او بعد از چند روز رخصت مکه^۵ مبارکه طلبید و بعد از وصول شرف حج باز بدرگه حاضر

1 In MS. B. جنت مکانی

2 In MS. B. بعد از فوت

3 In MS. B. به قتل رسانید

4 In MS. B. حاصل نموده

5 In MS. B. مکه معظمه

آمد، که بعد چند روز در روی دیوان، احمد بیگ که از امرای کبار بود کشته گریخت - افواج قاهره بتعاقب او تعین شدند - شاه سراسیمه شده به حدود کابل رسیده عرضداشت بمه جوچک بیگ^۱ که مادر مرزا محمد حکیم بود فرستاد، و باین بیت مصدر ساخت

مابدین در نه هشی عزت و جاه آمده‌ایم

از ید حادثه اینجا به پناه آمده‌ایم

ماه جوچک بیگ بمضمون عرضداشت شاه و قوف یافته در جواب این مصرع نوشت - ع : کرم نما و فرود^۲ آ که خانه خانه تست باحترام تمام شاه را طلبید صبیبه خود را در عقد از دواج او در آورد - شاه مرجع کل و جزو گشته تمام مهمات مرزا محمد حکیم در پیش خود گرفت - جمعی که از ماه جوچک بیگم دل پر کرده داشتند، شاه را برین آوردند که تا بیگم زنده است رواج تو نیست، شاه آن صالحه را به خنجر پیداد کشت، و مرزا محمد حکیم که خورد سال بود در دست خود گرفته^۳ تمامی مهمات را از پیش خود گرفته و حیدر قاسم کوه مرزا که وکیل مطلق مرزا بود به قتل رسانید و برادرش محمد قاسم را مقید ساخت، و تردی محمد خان و باقی خان قاقشال و حسن خان و جمعی که با او متفق بودند^۴ مکمل و مسلح شده بر مرشاه ابوالعالی روان شدند که انتقام بیگم از او کشند - جنگ واقع شده، شاه غالب آمده، بسیاری از طرفین

1 In MS. B. ماه جوچک

2 In MS. B. شتاب آ

3 In MS. B در دست کرده

4 In MS. B. نه بودند

کشته شدند، باقی ماند ها رو بهر طرفی نهاده پدر رفتند - محمد قاسم که در بند بود خلاص شده پیش مرزا سلیمان در بدخشان رفت، این حقیقت را معلوم نموده - مرزا سلیمان لشکر^۱ را جمع کرده با حرم محترم خود رو بکابل آورد ، شاه نیز لشکر آراسته کرده مرزا محمد حکیم را همراه گرفته بکنار آب غور بند برفت، و از طرفین آتش قتال افروخته شد، جمعی از کابلیان که بدست راست ابوالمعالی بودند از بدخشیان شکست خورده رو گردان شدند - شاه ابوالمعالی مرزا محمد حکیم را در مقابل مرزا سلیمان گذاشته خود بمدد آنجماعه رفت - نوکران مرزا محمد حکیم فرصت را غنیمت دانسته مرزا را گرفته از آب گذرا نید، پیش مرزا سلیمان بردند - باقی لشکر از مشاهده این حال پراکنده شده هرکس خود را بگوشه کشید، شاه ابوالمعالی چون بجای خود آمد از مرزا محمد حکیم و لشکر او اثری ندید، مضطرب شده راه فرار پیش گرفت - بدخشیان سر در عقب او نهاده در مواضع چهار یک کاران به او رسیده، گرفته بکابل نزد مرزا سلیمان آورده - ایشان ابوالمعالی را بعد سه روز دست و گردن بسته نزد مرزا محمد حکیم فرستادند و بفرموده مرزا او را از حلق کشیده، به قصاص بیگم رسانیدند - آنچه کاشته بود درو یافت -

مرزا شرف الدین حسین

مرزا شرف الدین حسین از نسل خواجه احرار است بمرتبه امارت رسیده و باز بغی نمود، گرفتار گشت - مدتی در حبس گذرانید

1 In MS. B. لشکرها

باز خلاص شد، و بحرام خواران مراقت نموده وفات یافت -

شمس الدین خان آتکه

شمس الدین خان آتکه خطاب خان اعظمی داشت بمرتبه امارت و وکالت رسیده وکیل مطلق العنان گشته و از دست ادهم خان کشته گشت - "دو خون شد" تاریخ است . ۹۷۰ هـ -

محمد عزیز کوکلتاش

محمد عزیز کوکلتاش ملقب به خان اعظم، بعد از فوت پدر باین خطاب عالی رسید - از نواحی کابل متوطن است، والده مشارالیه دایه حضرت عرش آشیانیست، به وسیله آمرحومه آتکه خیل چندان استیلا نمود که زیاده از آن کسی در درگاه مقدس از شان و شوکت و کثرت و جمعیت و مزید قرب و منزلت دیگری به قرینه آنها نه بوده - و خان اعظم در رسوخ دین و اسلام و تعصب در مذهب اهل سنت و جماعت بے نظیر بود چنانچه کلمه اجمعین به مقتضای که الناس علی دین ملوکهم را منظور داشته اطاعت اولی الامر در همه وادی کردند، الا خان مشارالیه و میان شهباز خان کنبو که مرتکب بر خوردن خمر و اصلاح ریعی نشدند، و در صوبداری کجرات از حضرت شاهنشاهی رنجیده به طوف مکه مبارکه زاده الله شرفا و تکریمآ، با عیال و اطفال و سپاه خود قریب پنج هزار آدم رفت، و در مکه و مدینه خرج بسیار نموده نامی گذاشت، از آنجمله خرج روضه رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم را بر آورد پنجاه نموده زر بشریف مکه داده آمده، و فروشی و سایه بان و پرده

وسرا پرده نیز بشرح ایضاً و اکثر حجره‌ها را خریده وقف آنجا ساخته ، و با شریف مکه و اهل و عیال آنها آنقدر زر و زیور داده که در تحریر راست نیاید ، از آنجا بدرگاه مقدس رسید و بنوازشات خسروانه معزز گشت - و صبیبه خود را با شاهزاده سلطان خسرو نسبت کرد ، و در مقام تربیت او شد - چنانچه سلطان خسرو از ابتدای طفلی تا جوانی از رکاب سعادت جد بزرگوار خود حضرت عرش آشیانی جدا نه شده ، و والده شاهزاده همشیره راجه مان سنگه کچه‌هاوه بود - و در بیماری حضرت عرش آشیانی که ناچار سفر آخرت اختیار نمودند راجه مان سنگه و خان اعظام را داعیه آن شد که سلطان خسرو را در زندگی حضرت عرش آشیانی ولی عهد سازند ، با شاهزاده عالمیان سلطان سلیم آن هر دو رکن السلطنت سوی مزاج داشتند - چون ضعف و بیماری به حضرت عرش آشیانی بدرجه کمال راه یافت این ها التماس ولی عهدی سلطان خسرو کردند ، با آن حالت مخمضه قبول نکردند - با آنکه حضرت رضامند نشدند ایشان او را به بادشاهی برداشته می خواستند که در فکر سلطان سلیم^۱ شوند ، و آنحضرت بموجب الهام غیبی غایتاً^۲ به فرموده عرش آشیانی ترک رفتن درون قلعه بخدمت پدر بزرگوار خود کرده در حویلی خود که بیرون قلعه داشتند ماندند و متردد بودند و تهیه سفر الیه آباد در پیش

غالباً 2 In MS. B. شاهزاده سلطان سلیم 1 In MS. B.

داشتند - خان اعظم دروازهٔ هتیا پول را حواله کسان خود نموده و دروازه اکبری به اختیار کسان راجه مان سنگه گذاشته دروازه خضری را با شرکت کسان خود و شیخ فرید بخاری بخشے نمودند - ابن معنی بر طبیعت شیخ فرید گران آمد - سعید خان و مخصوص خان چغته امرای کبار بداعیه ایشان واقف شده به صلاح شیخ فرید به حیل از قلعه بر آمده رفته شاهزاده را دیدند و پیغام شیخ فرید رسانیدند که شما به خاطر جمع در حویلی خود باشید ، و بادشاهی مبارک باشد! من هم با اکثر منصبداران متعاقب می‌رسم - الغرض شیخ هم از قلعه بر آمده شاهزاده را دید - خان اعظم و راجه مان سنگه مضطرب گردیده شاهزاده سلطان خسرو را همراه گرفته پیش شاهزاده سلطان سلیم آمدند - ایشان راجه مان سنگه را صاحب صوبه بنگاله و اوژیسه ساخته رخصت بدان صوب کردند - به التماس راجه مان سنگه سلطان خسرو هم رخصت بنگاله شده ، راجه و خان اعظم باز بمنزل خود ها که درون قلعه داشتند در آمدند - آنشب حضرت شاهنشاهی از عالم رحلت نمودند - خان اعظم به غایت متردد خاطر گشته براجه مان سنگه از روی عجز معلوم ساخت که خزانه وافر دارم باربرداری نیست ، فکر

1 According to Hādī, Jāhangir took this step as a precautionary measure. (p. 17.) Some authorities say that Salim was warned by Akbar himself.

باربرداری نموده مراهم همراه خود به بنگاله ببرند - حتی خان مشارالیه ناموس خود را به خانه راجه فرستاد ، راجه از عدم باربرداری عذرخواست ، راجه باسلطان خسرو از قلعه برآمده در دهاند و پوره منزل گرفته ، ده لک روپیه که خزانہ بادشاهی بر آورده در خاص و عام بجهتہ سلطان خسرو خرمن کرده بودند ، آنرا ہم نتوانست برد ، همان جا گذاشته - خان اعظم لاعلاج در قلعه مانده در تجهیز و تکفین حضرت عرش آشیائے قیام نموده فردای آن راجه مان سنگه با سلطان خسرو بجهت مبارکبادی بادشاهی در خدمت حضرت جهانگیر بادشاه آمدند - آنحضرت باز سر و پا داده رخصت بدانصوب کردند - در آنوقت حضرت شاهنشاهی درگوش سلطان خسرو فرمودند کہ پدر مہربان را گذاشته رفاقت کافر اختیار می نمای' - راجه مان سنگه از فحوائی کلام دانست ، باواز بلند گفت کہ سلطان جبر؟ اگر خدمت پدر بزرگوار خود اختیار می کنی باش ، و الانہ ، ہر خیز رفیق ما شو- سلطان جواب داد کہ من در خدمت حضرت می باشم - در سال اول جلوس سلطان خسرو گریخت ، چنانچہ احوال ایشان در جای خود ایراد یافته و خان اعظم مطعون و متہم گردید کہ برہنموی'

او سلطان بر آمده - مشار الیه بدین سبب هر روز مورد عتاب و خطاب پادشاهی بود، تا آنکه سلطان خسرو را با حسن بیگ بدخشی^۱ و غیره دستگیر کرده آوردند - حسن بیگ در حضور حضرت زبان درازی بسیار نمود، که نه تنها من رفیق سلطان ام، جمله امرا که در حضور استاده اند همه درین مصلحت شریک اند، علی الخصوص میر جمال الدین حسین^۲ انجو که دیروز بجهت صلح آمده بود، قول منصب پنج هزارى ذات و سوار گرفته رفته، میر با آن شوکت و شان دل از دست داده متردد گشت حتی رعشه در اندام میر افتاد - خان اعظم که آن شب امید حیات نداشت در جرگه امرا^۳ استاده بود عرض کرد عجب از حضرت

1 Some of the modern historians have, relying on the printed text of *Tuzuk-i-Jahangiri*, *Akbarnamah*, written this name as حسین بیگ Sir Richard Burn (Camb. Hist. of India, vol. IV, p. 157) and Dr. Beni Prasad (*History of Jahangir*, third ed. 1940, p. 126) may be mentioned by way of illustration; for the correct name and a brief account of his activities see Blochmaun, *Ain*, vol. I. p. 454., *Khulasat-al-Tawarikh*, (Delhi ed.) p. 443.

2 The میر جمال الدین حسین Inju Sayyids originally belonged to Shiraz. Mir Jamaluddin Inju was the author of the well-known dictionary, *Farhang-i-Jhangiri*: He joined Mughul service under Akbar and took part in the Gujarat campaign (See *Akbar Namah*, vol. III, pp. 255, 472 and 546; Also see JRAS, 1868, pp. 12 to 15).

3 In MS B در جرگه استاده بود

خلیفه الهی است که درینوقت سخن این فضول گور را باور میکنند و می شنوند، او میداند که من از عالم میروم، جمعی دیگر معتبر را رفیق خود سازم، درین مصلحت و کنگاش شریک غالب منم، دیگر هیچکس گناه ندارد، هر عقوبت که سزاوار باشد بمن بکنند، به میر جمال الدین حسینی این سخن اصلاً مناسبت ندارد حضرت احوال میر را معائنه کرده مهربانان نموده خاطر او مطمئن ساختند - حضرت خلیفه الهی بے عنایتی در باره خان اعظم می نمودند، و او هم میدانست که جان بر نیستم، هر روز کفن پوشیده بدربار آمد، تا آنکه شبی خان اعظم را با امیرالامرا^۱ در حضور اشرف گفتگوئے و سخنان دو راز کار درمیان آمد و خان اعظم بے ادبیها بسیار نمود - او را حواله خدمتیها کردند - حضرت از غسل خانه برخاسته بخلوت تشریف برده، امیرالامرا و خان جهان که در آن روزها بعرصه آمده و مسابقت خان و مقرب خان شیخ حسو^۱ را طلب فرموده گفتند که دیدید گستاخی های خان اعظم را؟ حالا چه باید کرد - امیرالامرا عرض کرد که توقف در کشتن او از چه ره گزراست - مسابقت خان عرض کرد که مرا در کنگاش دخلی نیست، شمشیر سروهی در کمر دارم، در کمر او می زنم، اگر دو پر کند نشود دست مرا بپراند - مقرب خان میانه روی را کار برده، حضرت خلیفه الهی

1 His name was Shaykh Hasan

برو بر آشت، که حرف پوست کنده باید گفت - چون نوبت به خان جهان لودی رسید مشار الیه عرض کرد که من حیران بخت و طالع خان اعظم هستم ، تا ارض روم و غیره هر جا نام حضرت است نام او هم مشهور است که آنکه هست ، دغدغه داعیه بغی ندارد ندارد ، حالا بدین تقرب او را بکشند صلاح دولت نیست ، زبان زد مردم خاص و عام می شود ، او را بر یکی از قلاع متحصن نموده ، بعد از چند گاه معدوم سازند - حضرت خلیفه الهی فی الجمله ازان غضب فرود آمدند ، و از درون محل سلیمه سلطان بیگم به آواز بلند عرض کرد که بادشاه عالم سلامت جمیع بیگمان در محل جمع آمده اند ، اگر حضرت درون محل تشریف ارزانی می فرمایند بهتر ، والانہ ، همه ما یان بیرون آمده شفاعت خان اعظم می نائیم - خان جهان از روی عجز و زاری حضرت را درون محل فرستاد - بیگم ها های های گریستند ، حضرت عفو تقصیر رو نموده ، به التماس بیگمان معتاد افیون که او نخورده بود بدست خواجه فراست فرستاده فرمودند که اول حبه چند تو خواهی خورد که او را گمان ز هر بر طرف شود ، بعده او را نوید عفو تقصیرات و جان بخشے او نموده این حب های خاصگی را به خوردن او دهد - فراست خان چون حبه ها پیش خان اعظم برد خواست که خود ازان حب ها بخورد - خان اعظم بزور از خواجه

فراست دشنام داده گرفت و دانست که زهراست و همه را خورد۔ این معنی که بعرض مقدس رسید او را رخصت خانه کردند، و بخان جهان و مهابت خان و مقرب خان فرمودند که فردا خان اعظم در عیوض خون بهائے خود ضیافت کرده، امیرالامرا را طلبید و شماها همراه باشید۔ بعد از فراغ طعام خان اعظم یک لک روپیه از نقد و جنس مهمانے گویان با امیرالامرا گذرانده صاف دل شوند۔ فردای آن حسب الحکم جمیع بزرگان در خانه خان اعظم اجتماع آوردند۔ در وقتی که طعام را در خلوت چیدند و امیرالامرا و جمیع امرائی کبار بر سر سفره نشستند، خان اعظم زبان بتواضع امیرالامرا کشاده می گوید که نواب سلامت شا مهربانے دربارہ ما ندارید، اما پدر مرحوم شما که ملا عبدالصمد مصور باشد درین خلوت خانه که این همه نقش و نگار می بینید همه بدست مبارک خود نموده اند۔ ازین سخن حاضران مجلس را خنده روی داد، خصوصاً خان جهان و مهابت خان از عالم جوانی تاب برداشت نیاورده خنده کنان از آنجا برآمده، و این ماجرا را معروض حضرت داشتند۔ امیرالامرا هم برخاسته بمنزل خود رفت۔ از همان روز حضرت خلیفہ الہی عفو جرائم او نموده به امیرالامرا منع کردند که حالا به خان اعظم کاوش ننماید که زبان به اختیار او نیست۔ بعدہ بحرور ایام او را به صاحب صوبگی دکن رخصت

فرمودند - از آنجا بهمم را نا، کوهی بکومکی حضرت خدیو زمان شاهجان تعیین فرمودند - چون در اودیپور رانا خان اعظم با مرزا عبدالله پسر خود بملازمت حضرت خدیو زمان رسید صحبت براو نکرد - مقارن این حال بمسامع جلال رسید که خان اعظم راه صلاح را از دست داده بخدمت شاهزاده والا قدر سلوک ناپسندیده پیش گرفته بموجب خود رانجه می دارد - لا جرم خواجه ابراهیم حسین را نزد او فرستاد - احکام مشتمل بر امید و بیم بتقریر مشار الیه حواله شده ، خلاصه مقال آنکه وقتی که او در برهانپور بود این خدمت را به آرزوها التماس کرده و پیوسته در مجالس و محافل می گفت که اگر درین مبارزت کشته شوم شهید میروم و اگر غالب می آیم غازی خواهم بود ، آنچه او از مصالح این کار درخواست کرد از کومک و مدد توپخانه سر انجام یافت ، و بعد ازان که بر سرکار آمد عرضداشت نمود که بے توجه جلال^۱ افتتاح این عقده دشوار و متعذر می نماید و چون نزول دولت و اقبال^۲ بدارالبرکه اجمیر اتفاق افتاد بالتماس او شاهزاده را باعسکر نصرت قرین بدان صوب شرف رخصت ارزانی داشتند^۳ و مدار مهم^۴ بر عهده کاروانی آن رکن السلطنت حواله شد، منظور نظر مبارک این ست که یک چشم زدن از

۱ In MS B رایات جلال

۲ In MS B موکب اقبال

۳ In MS B داشتم

۴ In MS B آن مهم

خدمت شاهزاده غافل نبوده طریقه صواب و نیک اندیشه را از دست نداده خود را نیکنام سازد، و اگر برخلاف احکام مطاعه عمل ناپید زیان زده نیت خویش خواهد بود - چون خواجه ابراهیم حسین تبلیغ رسالت نموده خان اعظم از فرط خودرای و زیان کاری خویش را آشنای این سخن نساخته، و بنا بر نسبتی که با سلطان خسرو داشت با شاهزاده در نفاق آمد - بنابر آن شاهزاده جوان بخت منع سلام او نموده نزدیک به پیش‌خانه راجه سورجسنگه جادادند شیخ شاهزاده عالم خود از عقب خیمه خان اعظم نهانی استاده، راجه بکرماجیت را درون خیمه نزد خان اعظم فرستادند که بملائمت و چاپلوسی خاطر او را تسلی دهد، خان اعظم گوش به سخنان او ناکرده زبان به بدگوئی کشود - راجه اشاره کرد که دیوار گوش دارد فهمیده حرف باید کرد - خان اعظم باواز بلند گفت که من هم میدانم که خود استاده اند از جهت آن می گویم - آخر حسب الحکم اشرف اقدس مهابت خان رفته او را از ادویپور بدرگاه آورد، و مسود اوراق شیخ فرید بهکری درین معامله حاضر بوده و آگاهی داشت - آخر خان اعظم را به قلعه گوالیار فرستادند که چون مزاج او بعد اعتدال آید آنوقت مخلص خواهد شد - دران وقت اهتمام قلعه گوالیار به ید اهتمام نواب آصف خان بود، ایشان به عرض

همایون رسانیدند که خان اعظم در تخریب سلسله مایان علم دعوت شروع کرده، در دعوت شرط خلوت و منع عورات و ترک حیوانات جلالی و جمالی محرماتست، و این همه در قلعه گوالیار موجود است که محبوسان را کهنچری بی نمک می دهند و این مغی اسرع الاجابت است - حکم شد که دو سه وقت باطمعه لذیذ گوشتی از بز و مرغ و دراج میخورا نیده^۱ باشد - مسود این او راق شیخ فرید از زبان خان اعظم ناقل است که میگفت مثل مشهور است که حق تعالی از دست دشمنان کار دوستان را می سازد - آن را بعینه معاینه من شده که مرا از علم دعوت خبری و آگاهی نبوده، آصف خان که دشمن شدید العداوت من بود از دست او چنین کار حق تعالی کنانید - بعد از سالی خان اعظم از زندان خلاصی یافت، و جمله بندیان را از التماس^۲ او از زندانی خانه گوالیار خلاصی دادند، چون بحضور اشرف آمد کتبه ازو گرفتند که نا پرسیده حرف نزنند - اتفاقاً همه که ملازمت نمود تقریب شیرویه در میان آمد، حضرت از خان اعظم پرسیدند آصف خان در میان دخل کرد - خان اعظم را ناخوش آمده، و نوعی احوال شیرویه را تقریر کرد که حضرت خلیفه را رقت شد، می فرمودند که سبحان الله برای جیفه دنیا پسر پدر را کشته، و چون در زبان حضرت عرش آشیانه خان اعظم بمنصب هفت هزاری ذات

۱ In MS B می خورانده

2 In MS B از التماس

و سوار معزز بود و الحال درین، دولت از جا گیر و منصب افتاده بود - حضرت شاهنشاهی خواستند که او را باز بهمان منصب سرفراز سازند - به شاهزاده جوان بخت زینده سزاوار تاج و تخت شاهجهان را فرمودند که حضرت عرش آشیانی دوهزاری ذات و سوار در منصب خان اعظم افزوده^۲ - پنجهزاری کرد شیخ فرید بخش و راجه را مدرس را بخانه خان فرستادند که مبارکبادی اضافه منصب به او داده بیایند - خان اعظم در حمام بود، این هر دو عزیز فرستادهائی حضرت الهی تاپکپاس^۳ سر دروازه او نشستند - بعد از آنکه در دیوانخانه خود آمده نشست و دعا می اینها رسید ایشان آمده مبارکبادی اضافه منصب به او دادند - چنانچه نشسته بود برنجاست و دست بر سر نهاد و گفت که برائی کار ایشان جمعیت دیگر نگاه با بد داشت و رسوم و ضوابط ادب و قاعده اصلا بکار نبرد و یا فرستاده ها هم هیچ تعلق نکرد - این سخن مرا یاد است حالا ما را شرم می آید که برای تسلیم همان منصب پنجهزاری خان اعظم را استاده کرده تسلیم کنانم، بهتر است که با با شما بجای خان اعظم استاده تسلیم منصب از قبل او بکنید - همچنان کرده او را عزت بخشیدند - بعده سلطان داور بخش پسر شاهزاده سلطان خسرو را که دخترزاده خان اعظم بود

1 In MS B ذلت درین

2 Jhangir also gave him his own shawl. See Tuzuk, p. 141.

3 In MS. B روز تاپکپاس

به صوبه گجرات تعین فرموده خان اعظم را به اتالیقی ایشان رخصت آنصوبه نمودند و در سنه هزار و بست و نه مشار الیه در احمد آباد سفر آخرت اختیار نمود - نعلش او را در دلهی بخاک سپردند - خان اعظم در علم تواریخ و حرف روز مره بے همتا بوده و حافظه نهایت داشت و بغایت حلیم و متواضع بود و سلطان خسرو داماد خود را آن قدر دوست میداشت که تمامی خزانه را در راه او صرف کرده میگفت که در گوش راست من رسانید که خسرو بادشاه شدو از راه گوش چپ من روح مرا قبض بکنند و در استیلای غضب خود را نتوانست نگاه داشت، چنانچه شبی بادشاه عصره جهانگیر فتیخان پسر کلان خان اعظم را فرمودند که تو ضامن پدر می شوی، او عرض کرد ضامن مال و جان او هستم اما ضامن زبان او نمی توانم شد عاملی که از جاگیر خود تغیر کرده حضور خود می طلبید مستوفیان مبلغی بنام او نوشته معلوم میکردند اگر عامل فوراً داد نجات - یافت والا نه ، بحضور خود بلکه بدست خود چندان کوڑه چوب می زد که اکثر میمردند - اگر احياناً زنده می ماندند اگر همگی لک روپیه از عین المال خورده باشد ازو طلب نمی کنند - رای در گداس دیوان ایشان بود اهل قلم هنود من حیث المجموع رخصت غسل گنگ که در ماه دی میشود از نواب طلبیدند، همه

را رخصت دادند الارائی در گداس التماس رخصت نکرد، خان ازو پرسیدند که تو از برای چه به غسل گنگ نیمروی، او التماس کرد که ضابطه سرکار اینست که سردیوان و بخشے را در سالے یک دو مرتبه محلول می سازند، غسل گنگ بنده در پای تخت^۱ نواب است - از ان تاریخ سر تراشے ارباب دخل را برطرف کردند - و برائی غرض خود با هیچ کس دارو مدار و تملق و تواضع و آشناے نمیکرد حتی سلسله علیه عالیہ اعتماد الدوله که جهان کرم بودند - خان اعظم بخانه هیچ کس نفرت و پسران و وکیل خود را هم به ڈیوری محل نواب نورجهان بیگم که فیض بخش عالم بود نفرستاد، بر خلاف خان خانان که برای غرض خود بخانه رای گور دهن دیوان مرحومی اعتماد الدوله رفتند و چون خان اعظم بر خلاف روش زمانه زیست میکرد^۲، بدین سبب آزار هم بسیار می کشید و قرب و حالت و اعتماد و اعتبار سخن خان اعظم را چه شرح دهد اولاً روزی که حضرت شاهنشاهی عرش آشیانے باعلی قلیخان خانزمان و بهادرخان در نواحی کڑه مانکپور جنگ نموده غالب آمدند آنحضرت به وجود اشرف خود قول^۳ شده بر فیل بال سندر نام سوار بودند بجائے فیلبان، و خان اعظم را در

1 In MS B زیست می داشت

2 In MS B در تخت های نواب است

3 In MS B غول - This incident is

mentioned in the Tabaqat from where Farid seems to have reproduced it, almost in identical words. (Tab. p. 280).

چو کهنندی آن فیل نشانده سرمباهات او را از چرخ برین گذرانیدند و زمانے کہ ہرج و مرج گجرات را شنیدہ حضرت خلیفہ الہی دران حدود تشریف بردند خان اعظم را صوبدار آنجا ساختہ خود بہ تعاقب ابراہیم حسین مرزا و محمد حسین مرزا بہ نفس نفیس خود بجمہت گوشمالی آنها متوجہ شدند و بعد ازانکہ مرزایان الغی^۱ بہ اتفاق شیرخان فولادی محاصرہ پٹن نمودند، خان اعظم را با بسیاری امرا بدفع آنها تعین کردند، جنگ صعب واقع شد، اردوی قطب الدین محمد خان را غارت کردند، شیخ محمد بخاری کشتہ شد، آخر لڑکر بادشاہی غالب گردید - بعد ازان کہ محمد حسین مرزا با اختیار الماک بستہزار سوار جمع کردہ با راجہ ایدر نزدیک احمد آباد رسیدند و خان اعظم و قطب الدین خان برادرش حصاروی شدند، خان اعظم مکرراً عرضداشت بدرگاہ مرسل داشتہ، حضرت شاہنشاہی بر ناقہ سبک سیر

1 Perhaps mean-
ing, of the family of Ulugh Mirza. In this sense the term would not be very correct in the light of historical events. Ulugh was in the seventh generation of Timur's desendents. The Mirzas gave Akbar plenty of trouble. The leading figures in the revolt against Akbar were Ibrahim, Masud and Muhammad Husayn who were all brothers of Ulugh Mirza.

سوار شده عازم گجرات شدند، و در نه روز در آنجا رسیده با مرزایان جنگ کرده مظفر و منصور شدند - سکندر قراول را حضرت شاهنشاهی پیش خان اعظم که حصاری بود فرستادند که مژده وصول رایات فتح آیات به خان اعظم رساند مخالفان پنجهزار سوار برسر خان اعظم گذاشتند که نتواند برآمد - بعد از فتح خان اعظم از قلعه برآمده ملازمت آنحضرت نمود - آنحضرت خان اعظم را به التفات تمام در آغوش گرفته به اظهار اقسام اشفاق امتیاز بخشیدند -

پرسش از اندزه و غایت گذشت
حد نوازش ز نهایت گذشت

آخر خان اعظم را بدستور سابق صوبداری گجرات مانده ، حضرت مراجعت به اکبرآباد فرمودند - بعد از امتداد ایام در سال بست و سیوم جلوس موافق سنه اثنین و تسعین و تسعمایه خان اعظم به تسخیر دکن تعین شد و شهاب الدین احمد خان که در مالوا بود به کومکی ایشان تعین شد و کینه و عداوت سابق که داشتند در لشکر نفاق کله

شده آخر خان اعظم در صوبه برار آمده به ایلچپور رسیده،
 آن شهر را غارت و خراب کرد - اینجا هم استقامت ننموده متوجه
 نذر بار شد و دکنیان از پی هم در آمده تعاقب را نمی گذاشتند
 تا آنکه از نذریار خان اعظم جریده خود را پیش خانانان به
 احمدآباد رسانید، چنانچه در تحت ذکر خانانان منظور شده -
 بعد از محاربات و شکست سلطان مظفر گجراتی که دران
 نواحی می بود فرار نموده بجانب رای کهنکار که زمیندار
 ولایت کچه است رفته در پناه او می بود - خان اعظم
 برسر رائی کهنکار آمده اکثر ولایت او را خراب کرده و رائی
 کهنکار در دولتخواهی در آمده در مقام آن شد که سلطان مظفر
 گجراتی دستگیر دولتخواهان شود - بنا بران قرار داد مرزا عبدالله
 پسر خان اعظم را بجای که مظفر بود سر کرده برده غافل او را
 گرفتار ساخت و در اثنای راه سلطان مظفر گجراتی به وضو ساختن
 مشغول شده به استره که با خود داشت گلوی خود را بریده خود
 را هلاک ساخت - به ناچار سرش را پیش خان اعظم آوردند و
 خان اعظم سر او را بدرگاه خلایق پناه فرستاد - چون مدت ده سال
 که خان اعظم از ملازمت حضرت جدا افتاده بود فرمان طلب او
 رفت - بعضی خوشامد گویان معلوم کردند که حضرت شاهنشاهی

از روی بے عنایتی شما را طلب نموده اند - او با فرزندان و عیال و اطفال و خزانه خود را در کشتی انداخته در غره ماه رجب سال و قایم سی و هشتم الهی موافق سنه احد و الف عزیمت سفر جهازا نموده چنانچه در صدر مسطور شده، و در دور حضرت جهانگیری مصدر خدمات عمده گشت و در خروج سلطان خسرو از غضب پادشاهی ایمن گشت و در همان ایام که استیلای غضب پادشاهی است کتابت خان اعظم که پراجه علیخان فاروقی حاکم آسیر بخط خود نوشته فرستاده بود و از خبث و غیبت حضرت عرش آشیانے هیچ فرو گذاشت نکرده و آنچه بزبان قلمش آمده بے محابا و بے ملاحظه روی کاغذ سیاه کرده و چنان صاحب و قبله را به زشت نامی متهم ساخته و به عیوبی منصوب² داشته که نسبت دادن آن قسم امور به هیچ احدی در خور نیست تا به صاحب چه رسد - آنحضرت او را در میان مجلس پیش خوانده آن نوشته را بدست او دادند که بخواند، او چشم از قبح آن پوشیده تمام را خواند بلکه مع شی زاید و عرض کرد که کدام مقدمه را دروغ نوشته

1 In MS B حجاز سفر

2 In both MSS we have منصوب

The word منصوب would be more correct

ام - آنچه بیان واقع بود آنرا نوشته ام ایستادهای پایه سریر خلافت مصیر زبان به طعنه او کشوده به آنچه سزاوار بود برزبان رانند - هر چند خان اعظم استحقاق انواع اقسام بے مهتری و خواری داشت، اما باز همان نسبت رضاعت عرش آشیانے به فریاد او برسید - روزی چند منع سلام نموده بودند، بکورتش مستفید گردید و در سال اول جلوس جهانگیری امیرالامرا که وکیل مطلق العنان گردید، اول کارے که از دور اندیشه کرد این بود که بعرض مقدس رسانید که قوم افاغنه دشمن دولت این خاندان اند - حضرت عرش آشیانے در تخریب و جلا وطنی آنها سعی بوده چنانچه از نقل مکان^۱، از سپاه گری به سوداگری مشغول شدند - حالا اینها را ازین ملک اخراج کرده به وطن روه باید فرستاد - درین باب فرامین بجمیع سرحد و صوبجات صادر شد - خان اعظم بعرض اشرف اقدس رسانید که از وقوع این امراحداث فتمه عظیم در هند خواهد شد، درین گروه موسن، موحد خدا پرست و سپاهی بسیار اند، اینها به تدابیر انسانی برطرف نمی شوند مگر بحکم آسانے و همه قبیله دار مردانه اند، اقل یک کرور آدم در تمام ممالک محروسه خواهند بود، اینقدر مردم صاحب قبیله را بے گناه اخراج کردن عندالله گناه عظیم و عندالناس موجب بدنامی است - حضرت شاهنشاهی بر

خرد خان اعظم آفرین کرده اصدار فرامین را موقوف کردند.

مرزا رستم صفوی

مرزا رستم صفوی ابن سلطان حسین مرزا بن بهرام مرزا بن شاه اسمعیل صفویست - چون از مخالفت برادر و غلبه اوزبک در قندهار نتوانست ماند، متوجه درگاه جهان پناه گشت - چون به کنار نیلاب رسید حضرت عرش آشیانی دفعه اول سراپرده و بارگاه و قالی ها و دیگر اسباب فراشخانه بدست قراییگ ترکمان به استقبال فرستادند و از پی آن کمر خنجر مرصع بدست حکیم عین الملک روانه داشتند - چون بکنار لاهور رسید خانخانان و زین خان کوکه و دیگر امرای کبار پیشوای او فرستادند و چون بشرف ملازمت مشرف شد انواع الطاف و اعطاف بادشاهانه بحال او به ظهور آورده یک کرورتنکه مرادی انعام به او فرموده در سلک امرای پنجهزاری انتظام داده صوبه ملتان را در جاگیر او تنخواه دادند - بعد از آن در عهد حضرت عرش آشیانی سال های دراز در قصبه تمرنی توابع دکن بحسن سلوک خانخانان صوبه دار گزرانیده و در زمان دولت جهانگیری در سال ۱۰۱۷ در رکب سعادت آمد - و در سال ۱۰۲۰ که رایات عالیات جهانگیری در دارالبرکه اجمیر نزول جلال نموده و خبر فوت مرزا غازی ترخان والی تهته به مسامع علیه رسید مرزا رستم را تعینات تهته فرمودند و نصیحت نمودند که محروسه تهته به قوم ترخانیان زیاده از حد

سال است۔ خسرو خاں چرکس وکیل چہار کرسی آن بزرگان است، مبادا غدرے اندیشد۔ در تہتہ رسیدہ اورا بدرگہ جہان پناہ فرستادہ و خود در انجا بودہ بہ اتفاق میر عبدالرزاق معموری جمع بندی تہتہ نہاید۔ مشار الیہ اگرچہ در انجا رسیدہ و تشخیص جمع ہم داد و خسروخان را باتوابع و لواحق مرزا غازی بیگ و مرزا جانی بیگ روانہ درگاہ ساخت، اما بآنها سلوک خوب نکرد، اکثر مردم جلا وطن شدند۔ قاضی محمود کہ اعلم الملمے آن ملک بود از دست تعدی مرزا با اعیال و اطفال خود در بہر آمدہ در خانہ پدر مسود این اوراق شیخ معروف صدر سرکار بہر مقیم گشت۔ این خبر بہ مسامع علیہ جہانگیری رسید۔ مرزا را تغیر کردہ حضور طلبید، روزے چند بار ندادند۔ بعدہ بسعادت کورنش مستفید گردید۔ عمر شریف مرزا نزدیک بہ نود سال بود، اما در شنوای و بینای^۱ و اشتہا و رجولیت و قوت فتورے راہ نیافتہ۔ در عہد حضرت سلیمانی^۱ نائب درگاہ رحمانی صاحبقران ترک منصب و جاگیر کردہ در گوشہ انزوانشت و نقدی تنخواہ می یافت۔ آخر در سال ۱۰۴۸ کہ رایات عالیات حضرت صاحبقران ثانی در دارالسلطنت لاہور نزول اجلال نمود مرزا در اکبر آباد بہ اجل طبعی در گذشت۔ متصدیان اکبر آباد خواستند کہ ضبط اموال آن مرحوم نمایند، منکوحہ ایشاں ہے آنکہ وکلای

ایشان ممدو و مامون شوند خدمتگاران را لباس مردانه پوشانید، بندوق‌ها گرفته آماده جنگ شدند، که در توره این خاندان عالی شان رفیع مکان از مدت پنجاه سال در خدمتگاری قیام داشته ایم و نسبت‌ها در میان است، در رنگ سایر امرا چگونه ضبط احوال ماشود - متصدیان اکبر آباد از روی دور اندیشی توقف کرده حقیقت را معروض بار یافتگان در گاه نمودند - حضرت صاحبقران ثانی که سایه اخص حضرت آفریدگار اند ازین ادا به غایت مسرور و مبتهج شده سوای فیلان تمامی اموال را بخشیدند -

شهاب‌الدین احمد خان نیشاپوری

شهاب‌الدین احمد خان نیشاپوری از امرای کبار حضرت عرش آشیائے بود و منصب پنجهزاری داشت، از جدا شدن بیرام خان خان‌خانان مشارالیه مصدر خدمات عمده و وکالت گشته سر انجام جمیع مهم داد - اولاً صاحب صوبه گجرات بود در خروج مظفر گجراتی شکست فاحش بایشان رسید، عالمی بتاراج رفت و خلل در ناموس هائے عالم افتاد - بعده به تمادی ایام در مالوه بسر برد و در آنجا در گزشت -

پیر محمد خان شروانی

پیر محمد خان شروانی در ابتدای حال طالب علم بود - بوسیله بیرامخان بمرتبه امارت رسید و وکیل مطلق العنان بیرام خان گشت - مردمی که بخانه او میرفتند بار نمی یافتند - چون بیمار

شد خان خانان^۱ به عیادت پرسی بخانه او رفت ، بار نیافت -
 خان خانان ازو رنجیده اسباب امارت را ازو گرفت - همان ملا پیر
 محمد که بود ، شد - چندگاه در قلعه بیانه محبوس بود، باز اخراج
 کردند ، بگجرات رفت -

از انجا در فترات بیرام خان بدرگاه حاضر شد - به منصب
 پنجزاری و خطاب ناصرالملکی رسیده به تعاقب بیرام
 خان تعیین شده، بعد از زمانے بدکن تعیین کردند - در سال جلوس
 هفتم حضرت عرش آشیانے موافق منہ تسع و ستیں وتسعمایه
 پیر محمد خان لشکر مالوا را جمع ساخته عزیمت تسخیر ولایت آسیر و
 برهانپور نموده بیجا گڈھ را که از معظم قلاع آنولایت که
 بخاندیس اشتہار دارد در آمد - چون از آب نربدا در گذشت اکثر
 قصبات و قریات آنحدود را به قتل و غارت برباد داد و بشهر
 برهانپور رسیده شهر را بگرفت و قتل عام نمود و از سادات و علما
 بسیار کس را به حضور خود گردن زد - حاکم آسیر و باز بہادر کہ
 از مالوا گریخته پناہ با و گرفته بودند با کل زمینداران برسر پیر محمد
 خان هجوم آوردند - پیر محمد خان تاب نیا ورده جانب مندو
 برگشت - چون بکنار نربدا رسید او وسایر امرا همچنان خود را در
 آب زدند - اتفاقاً قطار شترے نزدیک پیر محمد خان رسیده بود

براسپش خورد، و او از اسپ جدا شده در آب افتاده غرق شد و
بمکافات اعمال خود رسید -

خون ناحق مکن چویابی دست

کز مکافات آن نشاید رست

راجہ بہارامل و راجہ بہگوانداس

راجہ بہارامل و راجہ بہگوانداس ولد مشارالیه از امرائے
کبار حضرت عرش آشیائے بودند و بمنصب پنجمزاری رسیده
بودند - در لاهور از اعمال خیر او مسجد جامع است کہ تا حال
اکثر مردم در آنجا ہادائے نماز جمعہ قیام می نمایند

راجہ مانسنکہ

راجہ مانسنکہ شیخاوت - این گروہ را شیخاوت ازین رہ گزر
می گویند کہ در بزرگان اینہا توالد و تناسل نمی شد، درویشے
شیخ ولی شعاری بسر وقت او رسید، و دعا کرد - حق تعالی او را
پسر کرامت کرد، مسمی بہ شیخ گشت، اولاد اورا شیخاوت
میگویند - آورده اند کہ چون جنت آشیانی محمد ہمایون
بادشاہ بحسب گردش فلکی بجهت امداد کومک نزد شاہ طہاسب
دارای ایران تشریف بردند، ہفتاد کس از امرای کبار مثل
بیرام خان وغیرہ در رکاب سعادت آنحضرت انتظام داشتند، شاہ
این قسم بزرگان رادیدہ بحضرت جنت آشیانی فرمودند کسے کہ
ابن قسم بندہای ممدومعین داشته باشد، عجب کہ او حراست
ملک نتوانست کرد، پرسیدند کدام گروہ صاحب قبیلہ و
اعیان و مردانہ اند - حضرت فرمودند کہ قوم افاغنہ و راجپوت -

گفتند درمیان این دو گروه اخلاص هست، فرمودند نه - گفتند قوم افغانه را حالا از خود نمی توانید ساخت، آن ها را از سپاه گری انداخته به سوداگری و حرفه اندازند، و با راجپوتان خویشی نموده در تربیت آنها سعی نایند که غیر از تسخیر زمینداران ماندن در هند محال است - بنا بر آن حضرت همایون بادشاه^۱ چون سایه بادشاهی بر مفارق ساکنان هند انداخت در مقام رعایت این گروه شد، و چون اجلش امان نداد اول وصیت^۲ی که بحضرت عرش آشیانی کردند این است که باراجپوتان در مقام شفقت و رعایت بوده تربیت این قوم نمایند که ازین ها تمرد و عصیان نیست غیر از اطاعت و خدمتگاری - از انجمله حضرت عرش آشیانی در باب افغانان کم شفقت بوده، در تربیت قوم راجپوتان نوعی کوشیدند که زبان زد مردم خاص و عام گشت و به همه راجپوتان از کچهوا^۳ و را ثمور و تونور و بهائی و بگهیل^۴ه نسبت ها کرد و از زمینداری با مرای رسانیدند - از انجمله نسبت اول بدختر راجه بهگوانداس همشیره راجه مانسکه بحضرت خدیوزمان شاهزاده سلطان سلیم واقع گشت - در سال سیم^۵ موافق سنه ثلاث و تسعین و تسعمایه حضرت خلیفه الهی خود به نفس نفیس در منزل راجه تشریف برده، مبلغ دو کرو روپیه کابین صبی^۶ه راجه مقرر گشت

1 In MS B حضرت همایون

2 This marriage was celebrated in 1584, the thirtieth year of Akbar's reign. *Tabqāt*. p. 366

و از خانه راجه بهگوانداس تابدرگاه تمام راه زر و گوهر افشانده
 نثار می کردند و از اندرون محل چوڈول ان صالحه را یک طرف
 حضرت خلیفه الهی و یک جانب شاهزاده سلطان سلیم برداشته
 بیرون آوردند و در تمام ره پای انداز هر قسم قماش و پارچه می
 انداختند، و راجه بهگوانداس نیز اقسام جهیز از طلا آلات و نقره
 آلات و پارچهای نفیس و انواع اقمشه و طوایل عراقی و عربی و
 ترکی و کچھی و یکصد زنجیر فیل و غلامان و کنیزان حبشی
 و چرکسی و هندوستانی و متاع چندان بنظر آورد که محاسبان
 وهم و اندیشه از احصای^۱ آن عاجز آمدند، و مجلس بزرگانه و
 جشن خسروانه آراسته تصرف بسیار در اطعمه و اشربه و بخشش نمود،
 کنور مانسنگه را در حیات پدر به منصب عالی مفتخر
 ساخته بجهته دفع و رفع طایفه رو شنای^۲ که راه هندوستان و کابل
 را مسدود ساخته بودند تعیین نمودند - و کابل در جاگیر او عنایت
 شد - کنور مانسنگه آن گروه را تنبیه بلیغ نموده در سال سی و
 سیوم الهی جلوس موافق سنه ست و تسعین و تسعمایته سنه ۹۶۶^۳
 ولادت سلطان خسرو ولد شاهزاده جوان بخت سلطان سلیم از مهد

1 In MS. B حصار

2 Raushanyahs.

3 This is wrongly given as 976 in MS. B

ست و تسعین و تسعمایته me'ns
 996. *Tabaqāt* (p. 371) gives 996.
 But *Jahangir* says 995.
Khafi Khan's 997 (vol. I, p. 245) is
 obviously wrong.

عصمت دختر راجه بهگوانداس روی نمود - از آرایش جشن طوی
ولادت این شاهزاده که طلوع اولین کوکب سعادت بود زمین
و زمان به جهانیان صلا ی عیش و کامرانی در داد و در سال سی
و هفتم الهی از جلوس موافق سنه الف هجری راجه مانسنگه
را با پسران و برادران و خویشان او بر سر میان قتل افغان که
ولایت اریسه در تصرف داشت^۱، فرستادند - جنگ عظیم واقع شد -
جکت سنگه ولد راجه مانسنگه ترددات نمایان نموده بکار بادشاهی
آمد، و بسیاری از مردم اعیان راجه به قتل رسیدند، آخر فتح
دولت خواهان گردیده اوریسه که مملکت وسیع از بنگاله ست
بتصرف اولیای دولت قاهره در آمد - راجه مانسنگه متمادی
ایام در آن نواحی بوده، راجه شهر نو را بنام راجه نگر خود آباد
کرد - و حضرت عرش آشیانی او را اکبر نگر موسوم ساختند و
چون هر سال آتش در آن شهر می افتد و خانه هائی مردم را می
سوخت او را آگ نیز می گویند - وطن راجه مانسنگه ملک
آنبر و کهتدار و غیره مغرب رویه ماروار است، برابر وطن رائه ور
نیست، اما همه معمور و آبادانست - راجه در ملک بنگاله و اوریسه
ترقی بسیار کرد - از استمداد و سامان و سرانجام و مردم معتبر
نوکر او را چه تعداد نماید که باد فروش^۲ ایشان را صد فیل

1 In MS. B در تصرف او بود

2 باد فروش is called Bhat in Hindustani.

بوده علوفه بیش قرار می کرد - سلوک با سپاه خوب می نمود، و با مسلمانان و هنود در مدارا یکسان بوده - در لاهور پدرش و او مسجد عالی بنا کرده که تا حال قائم است، و از شکست و ریخت و خوراک درویشان مقیمان آنجا به سلسله او با خبر اند، و در سفرها مساجد و حمام از بارچه چند جا برپا می کردند که مسلمانان غسل کرده نماز بخوانند، و در اوقات خمره حضور او مؤذن بانگ صلوات میگفت، و نماز با جماعت می شد، و اگر کسی از مسلمان نماز نمی خواند او را از نوکری بر طرف میکرد، و اگر هندوست بروش هنود جب (جب) بکند، و اگر مسلمان است نماز بخواند که اطاعت الهی است، و هر روز یک وقت طعام وافر به مسلمانان منصبدارا کومی و نوکران خود می خورانید - روزی سیدی منصبدار با برهنه مصاحب راجه در دین و مذهب گفتگو شد - سید دین متین نبوی صلی الله علیه^۲ و اله و سلم را ترجیح میداد، و برهنه دین خود را فوقیت میکرد، که این دین از هشتاد لک سال است و دین اسلام را هشت هزار سال و کسری شده، هر دو راجه مانسنگه را حکم گرفتند، راجه گفت درین باب دیگرے را حکم کنید^۳، اگر من دین اسلام را برتری می دهم هنود این معنی مکروه داشته خواهند گفت که بسبب بادشاه اسلام خوش آمد گفته باشد و اگر دین هنود را فوقیت میدهم اهل اسلام حمل بر جانب داری و روی دیدگی دین من خواهند نمود - سید از روی

1 In MS. B منصبداران

2 In MS. B علیه السلام

3 In MS. B حکیم کنید

مبالغه قسم داده التماس کرد که هر صور خاطر^۱ راجه آید ظاهر سازد، راجه گفت مرا آنقدر خرد نیست که امتیاز در هر دو دین نمایم که طرفین دلائل معقول دارند، اما اینقدر هست که درین هشتاد لک سال در دین هنود کسی بدرگاه رب العزت مقبول نگردید که دیهره او کسی رفته سجود نماید و بمطالب خود برسد، همین که مرده^۲ هنود را سوختند، خاکستر او را هم برپاد می دهند یا در دریا می اندازند، آثار و علامت او در جهان نمی ماند، و در اهل اسلام هیچ شهرے و قریه خالی نیست که در آنجا یک دو دوست خدا آسوده نیست، و زیارت گاه خلایق اند و بمطلب میرسند، و نیز در جائے که هنود را می سوزند اگر کسی در نصف شب یا در نصف روز در آنجا عبور کند، البته آسیب و دهکه اجنه باو میرسد و در میان قبرستان مسلمانان شب و روز اطفال بازی کرده می گردند و طعام و آب همه کس در آنجا می خورند و مجلس ها می نمایند، کسی را مضرت نمی رسد و نمی ترسد، باقی والعلم عندالله -

آورده اند که چون راجه مانسنگه به صوبداری بنگالا و اوریسه رفت در منگیر بملازمت حضرت قطب الاقطاب شاه دولت مستعد گردید. آنحضرت براجه فرمودند که با این فهمیدگی چرا مسلمان نمیشوید - راجه گفت شما خود میفرمائید که حق تعالی در کلام مجید خبر میدهد

۱ In MS. B هرچه در خاطر

که ختم الله على قلوبهم و على سمعهم و على ابصارهم، اگر شما را عندالله قرب باشد بدرگاه کریم مسئلت نمائید تا قفل شقاوت از سینه ما مفتوح شود و رغبت بدین اسلام گردد - فی الفور مسلمان میشویم و مدت یکماه درین شهر مقام می کنیم و میعاد می نمائیم - چون سرنوشت در باب او نبود مسلمان نشده - در عهد دولت جهانگیری بکومکی خان خانان مرزا خان تعیین دکن گشت، مابین خان خانان و راجه مانسنگه اتحاد قدیمی بود^۲ که مرزا ایرج و مرزا داراب خورد سال بودند راجه از روی محبت روزمره^۳ بهر دو برادر مقرر کرده بودند - چون جوان شده بمنصب عالی رسیدند روزینه نمی یافتند - روزی هر دو برادر از روی استهزا براجه گفتند که دادا جی چه شد که مایان جوان شده منصب عالی یافته ایم روزمره مارا چرا منع کردید - راجه از ابتدای لغایت یومیه آنها حساب کرده، دو لک روپیه را بمرزایان داد - و چون در صوبه داری خان جهان بودی راجه و دیگر اسرا^۴ پانزده کس صاحب علم و تقاره پنجهزاری کومکی بودند و اسرای دیگر از چهار هزار تا صدی، یکهزار و هفتصد منصبدار همراه خان جهان بالا گهاٹ رفته بودند، روزی راجه مانسنگه در روی دیوان استاده به عجز تمام ظاهر کرد که اگر من

1 The complete verse reads thus

ختم الله على قلوبهم و على سمعهم
و على ابصارهم غشاوة 7: Qur'an, I:

2 In MS. B وقتی که

3 روز مره is here used in the sense
of روزینه (daily allowance).

مسلمان می بودم هر روز یک وقت طعام با شما تناول میکردم که در میان شما ریش سفید منم، حالا بهای برگ تنبول ما را قبول کنید - خان جهان صاحب صوبه دست بر سر نهاد که اول مرا قبول است - خان خانان و مرزا رستم و امیرالامرا و آصف خان و غیره همه از روی رغبت تمام قبول نمودند - راجه یکصد روپیه روزمره به پنجهزاری مقرر کرده و باین حساب تا صدی منصب روزیته معین ساخت - هر شب زر در خلیطه کرده و نام آن عزیز بالای خلیطه نوشته مصحوب مردم معتبر خود نزد همه کس میفرستاد، تا سه چهار ماه که این سفر در میان بود این روزمره بے ناغه بهمه امرا میرسید، ناغه نمیشد - بهر منزل بالا گھاٹ که غله و روغن و غیره یافته نمیشد تا رسیدن غله این اجناس را به بهای خرید انبیر وطن راجه در آنجا می فروختند، در جای که سیر آرد بیک روپیه یافت نمیشد - و تفصیل این مقدمه را در تحت ذکر خان جهان و عبدالله خان به تحریر خواهد رفت و این قسم سر انجام را رانی کور منکوحه راجه که شیر زنی مدبر عاقله بود از وطن سر براه کرده میفرستاد - راجه هر روز نام رام را پنجاه هزار بار میگرفت و مشرف و داروغه بدین خدمت مقرر بودند - شجاعت جبلی و مردانگی ذاتی او را چه

تعداد نماید - شمه از غرور و تکبر و تجبر او تحت احوال وفات حضرت عرش آشیانی به تحریر آورده - بے عیب خدا است - راجه یک عیب کربیه داشت ، عاملی را که به برگنات میفرستاد مهما ممکن تغیر نمیشد ، و اگر میشد خانه او را تاراج کرده میگرفتند و دست و گردن او را بسته از قلعه رھتاس کلان بزیر می انداخت - هیچ پرسش و حساب و کتاب در میان نبوده ، تغیر عمال انتهای عمر و دولت عمال بوده - آخر در دکن به اجل طبیعی درگذشت - شست کس از ذکور و اناث ستی^۱ با او شدند - الحال راجه جیسنگه پسر نبیره او حی و قائم است و بمرتبه پنجهزاری است ، و در قوم کچواھ نظیرے ندارد و صاحب شان و شوکت و جمعیت امروز در راجپوتان اوست - در مهم بلخ و قندهار تردداتی که از و به وقوع آمده کم کسی را این موهبه نصیب شد - در خدمت حضرت نائب درگاه رحمانی صاحب قران ثانی قرب و حالت و اعتماد سخن و اعتبارے که او دارد دیگری راجپوت ندارد -

حقیقت بغی پسران سلطان محمد مرزا

ابن محمد سلطان مرزا ابن سلطان اویس مرزا بن منصور مرزا بن مرزا با یقرا بن عمر شیخ مرزا ابن امیر تیمور صاحب قران است و مادر او دختر سلطان حسین مرزا بوده - بعد از وفات سلطان حسین مرزا به خدمت فردوس مکانی

1 Sati : A Hindu woman who burns herself on her husband's funeral pile. In this case perhaps some devoted attendants and mistresses also burnt themselves.

بهر بادشاه غازی آمده تربیت‌ها یافت - و حضرت جنت‌آشیانی محمد همایون بادشاه نیز به گوناگون عنایات مخصوص میداشتند - اسکندر مرزا و محمد سلطان مرزا که معمر بودند او را خدمت معاف کرده پرگنه اعظم‌پور از سرکار سنبل در وجه مدد معاش او مقرر کردند، و او را در ایام پیری چند پسر شد، ابراهیم حسین مرزا و محمد حسین مرزا و مسعود حسین مرزا و عادل حسین مرزا، هر کدامی بمنصب و جاگیر رسیدند - و دختر مرزا کامران برادر حقیقی حضرت جنت‌آشیانی، ابراهیم حسین مرزا را نسبت کردند - چند مرتبه از آنها آثار بغی و خروج به ظهور رسید، و هر مرتبه عصیان ایشان به عفو اقراران می یافت - تا آنکه الغ مرزا در تافت هزاره کشته گشت، و از دو پسر ماند، محمد سلطان مرزا و اسکندر مرزا - آنحضرت در مقام رعایت آمده سکندر مرزا را الغ مرزا و محمد سلطان مرزا و شاه مرزا که در سنبل جاگیر داشتند، در آن نواحی دست تعدی کشاده لوای مخالفت را بر افراشته از سنبل روانه گجرات شدند - حضرت عرش‌آشیانی عساکر منصوره بر سر آنها تعیین فرمودند - لشکر بادشاهی بکنار نربدا به مرزایان رسید، جنگ واقع شد، مرزایان

شکست خورده گریختند ، اکثر لشکر ایشان در آب نربدا غرق شد . از آنجا به قلعه جانپانیر رسیده ، به حمله اول آن قلعه را گرفتند . در آن وقت محمد یار خان حبشی چنگیز خان حاکم گجرات را که در ترپولیه غافل میرفت به قتل رسانیده بود . مرزایان فترات گجرات را غنیمت دانسته در آن دیار درآمدند . حضرت عرش آشیانی هرج و مرج گجرات را شنیده در سال هفدهم جلوس متوجه سیر گجرات شدند ، چون به قلعه سروهی رسیدند راجه آنجا تاب مقاومت نیاورده بدر رفت ، و هفتاد نفر از راجپوتان که آنرا منچاتور میگفتند بر دروازه سروهی جنگ مردانه نموده کشته شدند . روز جمعه چهار دهم ماه رجب کنار دریای احمدآباد خطبه بنام نامی گرامی آنحضرت خواندند ، و حکومت احمدآباد را به خان اعظم تفویض داشته خود متوجه استیصال ابراهیم حسین مرزا شدند . درین اثنا خبر رسید که ابراهیم حسین مرزا رستم خان رومی را بقتل آورده از غایت غرور و استکبار از هشت گروهی اردوی معلی گذشته می خواهد که غبار فتنه و فساد بر انگیزد . حضرت بنفس نفیس خود متوجه گوشمالی ابراهیم حسین مرزا شدند و شهباز خان کنبو را فرستادند که سید محمود خان باره و شاه قلیخان محرم و غیره که جماعه کثیر به سورتبه فرستاده آنها را آورده به لشکر

ملحق سازد و حضرت نظر بر قلت لشکر خود ننکرده متوکلاً علی الله
 یلغر تمام با چهل سوار به کنار آب مهندری شب^۱ رسیدند -
 در آن طرف آب در قصبه سرنال، ابراهیم حسین مرزا فرود آمده بود،
 کنور مانسنگه کچهواکه متکفل هراول شده باوجود در آن وقت
 به تمامی بندهای درگاه زیاده از صد نفر همراه خلیفه الهی نبود،
 حضرت بی تحاشا خنک جهان نورد را در آن شب تاریک در دریا
 انداختند، و از آب گذشتند - ابراهیم حسین مرزا هم داد مردی
 و مردانگی میداد، و جویای حضرت خلیفه الهی بود، آخر خاک
 ادبار بر فرق خود بیخته راه فرار پیش گرفت و بجانب سروهی
 رفت - افواج منصوره بر سر قلعه سورتبه رفته که محاصره قلعه
 نمایند - گلرخ بیگم دختر مرزا کامران که منکوحه ابراهیم حسین
 مرزا بود پیش از آنکه افواج بر سر او برسد مظفر حسین مرزا پسر خود
 را همراه گرفته و پانصد کنیز را دستار بر سر بسته و مسلح ساخته
 بجانب دکن رفت، و مرزایان یکجا جمع آمده کنگاش کردند
 که ابراهیم حسین مرزا به ممالک هندستان رفته فتنه انگیزی
 نماید - و مرزایان به اتفاق شیر خان فولادی محاصره پتن نمودند،
 خان اعظم با امرای بسیار بدفع آنها آمده جنگ واقع شد -
 اردوی قطب الدین محمد خاں را غارت کردند و شیخ محمد بخاری
 آشته گشت - آخر لشکر بادشاهی غالب آمد - شیرخان^۲ فولادی

1 In MS. B شب شد

2 In MS B صفیر خان

از جنگ گاه برآمده پیش امین خان حاکم جونا گذه رفته آسایش یافت و محمد حسین مرزا بجانب دکن رفت و ابراهیم حسین مرزا از گجرات برآمده به نواحی میرتمه رسید - قافله که از گجرات در آنجا آمده بود تاخته مالیه بسیار بدست آورده، وهم چنان بهر جا که می رسید تاخت و تاراج بسیار می کرد - چون بنواحی ملتان رسید ، از آب کهاره که عبارت است از آب بیا و مستلج که بجانب سنده میگذرانند ، میخواست که از آن آب بگذرد، چون شب شده بود کشتی پیدا نشده، مرزا در کنار دریا فرود آمد - طایفه جمهر که از قسم ماهی گیران و رعیت ملتان اند بر سر مرزا شبخون آورده تیر باران کردند، تیرے بر حلق مرزا رسید و مرزا کار خود را دگرگون دیده، تغیر لباس کرده، آهسته از میان جمعی که با او همراه بودند و بچهار صد سوار میرسیدند، جدا شده بطریق قلندران خواست که بدرود، و جمعی از مردم آن نواحی او را شناخته^۱ پیش سعید خان چفته حاکم ملتان بردند - مرزا در قید سعید خان بهمان الم در گذشت - و محمد حسین مرزا از ولایت دکن باز بر سر قلعه سورتمه آمد - قلیچ خان^۲ که جاگیردار آنجا بود قلعه را مستحکم ساخته در مقام جنگ و جدل شد - و محمد حسین مرزا به کنبایت رفته و در آنجا با بندهای بادشاهی جنگ کرده نزد اختیارالملک رفت -

۱ In MS. B شناخته گرفته

۲ In MS B فتح خان

محمد حسین مرزا و اختیارالملک بیست هزار سوار جمع کرده با راجه ایدر نزدیک احمد آباد رسیدند - خان اعظم و قطب الدین خان حصارى شدند - خان اعظم فترات گجرات را مکرر معروض بار یافتگان درگاه کرده، طلب آنحضرت می نمود - حضرت خلیفه المی لشکر بسیار را بیشتر راهی احمد آباد ساختند، و خود بدولت می فرمودند که این جماعه پیش از ما نتوانند خود را رسانید - اتفاقاً هم چنان شد - آنحضرت چاشت گاه روز یکشنبه بست و چهارم ماه ربیع الآخر سنه احدی و ثمانین و تسعمایه (۹۸۱ سنه) بر ناقه سبک سیر سوار شدند و مقربان درگاه بر بختیان دونده که دائم از باد صبا یاد میدادند و آنحضرت آنروز تا قصبه نوده عنان باز نکشیدند و در آن قصبه ماحضرے تناول نموده، زمام یلغار به قائد روزگار سپرد، و یک پھر از شب سه شنبه گذشته بود که بموضع آباد رسیدند و روز سه شنبه بست ششم ماه مذکور بخطه اجمیر رسیده با زیارت مشرف شده ساعتی در منازل بادشاهی آسوده باز سوار شدند - مرزا خان خلف صدق خان خانان بیرام خان و زین خان کوکه و سیف خان کوکه و خواجه عبدالله و کجک خواجه و میر غیاث الدین علی اخوند که دو دانش تاریخ و اسماء الرجال در ربیع مسکون نظیر نداشت و بخطاب تقیب خانی ممتاز بود، و مرزا قلی خان و رستم خان و مرزا محمد زماں برادر مرزا سید یوسف خان و سید عبدالله خان و خواجه غیاث الدین علی بخش

که بعد از فتح ب خطاب آصف خانی رسیده در زیر سایه چتر عالم گیر حاضر بودند، و تمام شب قمروار جهان نور دیدند - در هنگام طلوع صبح صادق شاه قلیخان محرم و محمد قلی توقیائی که قبل ازین از فتحپور رخصت شده پیشتر راهی شده بودند، شرف خدمت دریافتند - خواجه عبدالله و آصف خان بخشی و رائے سال درباری را همراه گرفته، دوازدهم شهر جمادی الاول سنه احدی و ثمانین و تسعمایه به قصبه واله که بیست گروه پتن گجرات است، رسیدند - در آنجا جمعی که پیش ازین بدین مهم تعیین شده بودند، با جاگیرداران اطراف و جوانب در ظل رایت جمع آمدند و حکم قضا جریان صادر شد که سپاه نصرت پناه مسلح و مکمل در عرصه گاه اکبر که نمونه روز محشر است، حاضر شوند، همچنان کردند - قول لشکر مرزاخان را نمودند و سید محمد بارهه و شجاعت خان با قلیل لشکر در جرانغار و برانغار ترتیب داده خود بدولت با صد سوار جید که در میان هزاران هزار سوار جنگی یکی را انتخاب فرموده بودند طرح شد، متکفل شدند که در هر فوج که کمی رو نماید بذات اشرف بتدارک آن پردازند - همگی سه هزار سوار بقلم آمد و عدد مخالفان از بست هزار سوار بیش بودند - حضرت خلیفه الهی عنان ارادت به قبضه عنایت خداوندی سپرده آخرهای آنروز از قصبه بالتانہ سوار شده متوجه احمدآباد گردیدند - چنانچه در عرض نه روز از فتحپور سیکری تا احمدآباد کنار آب رسیدند - سکندر

قراول را پیش خان اعظم فرستادند ، تا مژده وصول رایات فتح آیات
 بهان اعظم رساند - مخالفان خمار آلوده بر بستر غفلت و بیخبری
 افتاده بودند که بر زبان الهام بیان رفت که بر سر بیخبران رفتن
 و غافلان را زدن شیوه مردان نیست - چندان صبر کنیم که غنیم
 خبردار شده مستعد شود - پس از آواز نفیره و ناله کرنا مخالفان سراسیمه
 و مضطرب بطرف اسپان دویدند - و محمد حسین مرزا با دو سه
 سوار بجهت تحقیق خبر بکنار آب آمد - اتفاقاً سبجان قلی ترک
 نیز بجهت خبر گیری ازین طرف کنار آب رفته بود ، محمد حسین
 مرزا فریاد کرد که اے بهادران این چه فوج است - سبجان
 قلی گفت که اے غافل این کوکب دولت خلیفه الهی است
 که از فتحپور بجهت استیصال حرام نمکان رسیده - محمد حسین
 مرزا گفت که جاسوسان من امروز چهارده روز است که بادشاه
 را در فتحپور گذاشته اند مرزا مدعوش و متحیر بمیان لشکر خود
 رفته فوج ها را آراسته رو بمیدان نهاد - و اختیارالملک را با
 پنجهزار سوار فرستاد ، تا خان اعظم را نگذارد که از قلعه بیرون
 آید - حضرت خلیفه الهی از آب عبور کرده محمد حسین مرزا
 با هزار و پانصد مغل که همه فدای او بودند پیشتر رسیده بر
 سر هراول تاخت ، و مقارن این حال حبشیان و افغانان بر صف
 وزیر خان تاختند - بهادران طرفین با یکدیگر در آویختند - چون
 حضرت خلیفه الهی آثار دهن و فتور هراول خود معائنه نمودند

بر فوج دشمن چون شیر خشنناک حمله آوردند، و جمعی از
 بندگان جان سپار غلغله شور "یا معین"، به فلک الافلاک رسانیده بر
 صف اعدا^۱ تاختند. سیف خان کوکه داد مردی^۲ مردانگی داده شهید
 شد و محمد حسین مرزا و شاه مرزا تردد و مردانگی را بجا آورده از
 میدان ستیز رو به گریز آورده پشت دادند، و محمد حسین مرزا که
 اسبش زخمی بود از هول جان استعجال در گریختن همیکرد.
 در اثنای راه تیه زقوم پیش آمد، خواست که اسب از آن زقوم
 بجهاند، اجل گریبان او را گرفته بر زمین انداخت^۳ از. لازم
 درگاه گدا علی ترکی سر در پی او داشت، خود را از اسب
 انداخته مرزا را گرفت. لشکر گجراتیان هزیمت خوردند،
 گدا علی بدخشی و یک کس دیگر از نوکران خان کلان مرزا
 را زخمی بحضور حضرت خلیفه الهی آوردند، و هر کدام دعوی
 گرفتن مرزا می کردند. راجه بیربر بر حسب الحکم از مرزا پرسیدند
 که ترا کدام کس گرفته، محمد حسین مرزا گفته که اینها را
 چه قدر تست که مرا توانند گرفت، مرا نمک حضرت خلیفه الهی
 گرفت. حضرت را رقت بسیار شده. مرزا آب طلبید، یکی از
 حاضران در سفال شکسته آب داد. مرزا دست بر آن سفال زده
 انداخت. حضرت خلیفه الهی از چهاگل خاصگی خود آب خورانیده
 برفق و مدارا عتاب چند باو فرموده او را به رای سنگه سپردند.

^۱ In MS. B گدا علی بدخشی

دربین وقت اختیارالملک درفتاری مرزا شنیده رو بگریز نهاد - سهراب^۱ نام ترکمان اختیارالملک را شناخته از عقب او روان شد و او به زقوم زار رسیده خواست که اسب را بجهاند ، ترک غارت گرجا مل مرکب او را از پای در آورد ، او را بزمین انداخت - سهراب بیگ هم خود را از اسب انداخته او را گرفته بر زمین انداخت - اختیارالملک گفت که تو مثل ترکمان می نمائی^۲ و ترکمان غلام علی مرتضی کرم الله وجهه می باشند و من از مادات بخاری ام ، مرا مکش - سهراب بیگ گفت من ترا شناخته سردر پی تو نهاده ام ، تو اختیارالملکی و به ضرب تیغ بیدرخ سراز تن او جدا کرده باز گشت که بر اسب خود سوار شود ، اسبش را دیگرے برده سر اختیارالملک را در دامن پیچیده پیاده رو براه آورد - در اول حال هجوم لشکر اختیارالملک را راجپوتان دیده محمد حسین مرزا را راجپوتان از فیل فرود آورده پاره پاره کردند - بعد از فتح ، خان اعظم و امرای دیگر که متحصن بودند آمده ملازمت حضرت خلیفه الهی نمودند - حضرت خان اعظم را به التفات تمام در آغوش گرفته به اظهار اقسام اشفاق عز امتیاز بخشیدند -

پرسش از اندازه به غایت گذشت * حد نوازش ز نهایت گذشت
هنوز از پرسش جوابی نپرداخته بودند که سهراب بیگ ترکمان

1 In MS. B سهراب بیگ

2 In MS. B تو ترکمان می نمائی

آمده سر اختیارالملک را در پائے بلند اقبال انداخت - حضرت از ملاحظه آن موهبت عظمی مجدداً مراسم شکر و لوازم سپاس بجا آورده فرمودند که سرهای مخالفان که زیاده از دو هزار بودند مناره سازند - عبرة لناظرین ، و خود بدولت در احمد آباد تشریف برد و سر محمد حسین مرزا و اختیارالملک را به اکبرآباد فرستادند - سابقاً مذکور شد که گلرخ بیگم صبیح مرزا کامران منکوحه ابراهیم حسین مرزا ، مظفر حسین مرزا ، پسر خود را همراه گرفته از قلعه سورته برآمده بجانب دکن آمده خلل انداخت ، و پسر شریف خاں اتکه را شکست داد ، باز راجه تودرمل او را شکست داد ، و مهر علی که مایه فساد بود بزخم تیر در گذشت - مظفر حسین مرزا تاب نیاورده بجانب سلطانپور نذر بار رفت - راجی علیخاں فاروقی حاکم آسیر به هر تقدیر مرزا را بدست آورده مقید ساخت - این خبر به حضرت خلیفه الہی رسید ، فرمان به راجی علیخاں مصحوب ، مقصود علی جوهری شرف نفاذ یافت که مظفر حسین مرزا را همراه پسر خود بدرگاه سلاطین پناه فرستد - در سال بست و چهارم جلوس موافق سنه ست و ثمانین و تسعمایه ، ۹۸۶ ، راجی علیخاں مظفر حسین مرزا را با پیشکش ها و تحف و هدایا بدرگاه فرستادند - مدتی او را در قید نگاه داشتند - بعده شفقت جبلی حضرت او را نوازش نموده بفرزندی خود سرفراز ساخته - شاهزاده خانم دختر کلان خود را در عقد ازدواج او در آوردند - همشیره او نورالنساء بیگم را به سلطان سلیم^۱ نسبت

1 In MS. B شاهزاده سلطان سلیم

کردند - و بمنصب چهارهزاری ذات و سوار رسید و سرکار قنوج جاگیر یافته ، چون قوت گرفت خیالات فاسد در رنگ پدر و عموها در سر رسانید - حضرت خلیفه الهی بر اوضاع^۱ او واقف شده در خدمت حضور خود نگاه داشته - آخر به اجل طبعی در گذشت - راقم این اوراق شیخ فرید بهکری در سال ۱۰۲۳ که آیات عالیات جهان گیری در دارالبرکه اجمیر نزول اجلال داشت ، دیوان سرکار نواب نورالنساء بیگم بود - این صالحه^۲ دوران با شاهزاده خانم منکوحه برادر خود همان رابطه قرابت را مرعی میداشت و شاهزاده خانم نیز ادب و قواعد او را نگاه میداشت ، و گرخ بیگم والدہ ایشان تا سال مذکور در حیات بود - در بیماری او حضرت خلیفه الهی به عیادت ہرسی بہ خانہ او رفت - آن صالحہ نہ تقویر سرو ہا بنظر حضرت خلیفہ الہی گذرانید - آن حضرت کہ کان کرم بودند حتی ادب بیگم را کہ دختر مرزا کامران و خوشدامن حضرت و یادگار جملہ بیگمان مسن و معمر مانده بود توره و ضابطہ سلسلہ عالیہ چغتہ را از دست ندادہ تسلیم کردہ ، سرو ہا گرفتند - سبحان اللہ بیوہ زنہ ماہیانہ خوار خود را بادشاہ روئے زمین چنین عزت بخشیدہ - الحال از آن سلسلہ کسے باقی نیست -

اللہ باقی ، اللہ باقی -

خواجہ عبدالمجید آصف خاں

مرد نویسنده اہل قلم بود ، بمرور ایام بمرتبہ امارت

1 In MS. B براین اوضاع

رسید، بر سر گدّه کُشکه رفت و آنجا را فتح نمود و جمیعت بسیار قریب هشت هزار سوار نوکر کرد، و از حضرت عرش آشیانی واهمه خورده، پیش خانزمان و بهادر خان که در آن وقت بغی صریح ورزیده بودند رفت. و در مجلس اول از زعم و تکبر خان خانان از آمدن خود پشیمان گشته و یه لطائف الحیل با برادر خود از نزد او برآمده و مهاربه نمود و زخمی گردید. و باز به درگاه عالی رسیده خدمت وکالت یافت و به اجل طبعی در گذشت.

زین خان کوکه

از امرای کبار حضرت عرش آشیانی بود، بمنصب پنجهزاری ذات و سوار رسیده بود. در شجاعت و صفات حمیده سر آمد اینای روزگار خود بوده، در فهم و دانش و عقل و سائر کمالات ممتاز بود، قرب و حالت که با حضرت عرش آشیانی نموده داشت، مشهور عالمیان است. ضیافتی که به حضرت عرش آشیانی کرد و آن حضرت را بخانه خود طلبیده از آفتاب هم شهرت دارد، مجملآ بیان می سازد که از اصراف اطعمه و اشربه و عطریات و بخور را بتحریر نمی آرد. چبوتره طویل و عریض برای نشستن حضرت^۱ از شال های طوس که در آن وقت کم یاب بودند، بست. دوم در محاذی نظر ایشان یک حوض پر از گلاب

1 In MS. B حضرت عرش آشیانی

یزدی و حوض دیگر از رنگ زعفران و حوض ثالث از ارگجه مهیا کرده، که اهل طوائف از هزار کس جمع آمده بودند، آنها را در حوض می انداختند که تماسی لباس آنها رنگین میشد - سیوم جوهای شیر با شکر آمیخته و شربت مخلوط با گلاب یزدی جاری ساخت، و تماسی صحن خانه را از گلاب یزدی بجای آبپاشی پاشیدند و جواهر مرصع آلات در ثوکرها انداخته با فیلان نامی پیشکش گذرانید، در هند شهره است که فیلان بسیار از زین خان و اسپان از قلیچ محمد خان و خواجه سرایان از سعید خان - چون صبیۀ مشار الیه با سم خاص محل در ازدواج حضرت جنت مکانی درآمد، قرب و حالت ایشان زیاده از ما یتصور بود - در معامله بنگش و تیراه که واقعه راجه بیربر روداد، کمی از ایشان از نظر حضرت عرش آشیانی افتاد و باز بعرض مقدس رسید که اسپان بسیار به اله آبش نزد شاهزاده سلطان ملیم فرستاده است - ایمعنی باعث مزید علت گردید، آخر در گذشت -

ادهم خان کوکه

نسبت رضاعی بحضرت خلیفه الهی داشت، و بمرتبه امیرالامرای رسید، والدهاش ماهم انکه او را بغایت دوست میداشت - در سال وقایع ششم ماه الهی موافق سنه سبعین و تسعمایه ادهم خان کوکلتاش که در تقرب و جاه برقرینه بود از روی غرور جاه و جوانی و مال باغواي شهاب الدین احمد خان

شمس‌الدین محمد خان آنکه را که وکیل سلطنت بود در سر دیوان
 بقتل رسانید - از بسکه غرور و نخوت و اعتماد بر حمایت حضرت
 خلیفه الهی داشت ، گریخته بر در حریم استاده ماند - حضرت
 از اندرون بیرون آمده به لطائف‌الحیل شمشیر از و گرفته دست و
 گردن او را بسته از بام انداخته سیاست رسانیدند و جمعی که
 درین فساد کوشیده بودند آنها را هم سیاست نمودند ، و هر کس
 خود را بگوشه کشیده بودند - از آنجمله منعم خان و محمد قاسم
 میر بحر از آب چون گذشته پل را ویران ساختند - شهاب‌الدین
 احمد خان نیشاپوری نیز متواری گشت - و ما هم آنکه از غصه و
 اندوه پسر خود بیمار گشته بعد از چهل روز وفات یافت -

به آزارے دل مورے چه کوشی

هر آن شربت که نوشانی به نوشی

”دو خون شد“، تاریخ است - حضرت خلیفه الهی بعد از رسانیدن
 قصاص ، خود بخانه ما هم آنکه رفته جنازه پسرش را بکتف خود
 برداشتند و والده او را بدین عنایات موفوره تسلی خاطر ساختند -
 و در سال ششم جلوس موافق سنه ثمان و ستین و تسعماتیه
 ادهم خان را به سارنگپور و فتح ولایت مالوا که در زمان شیر خان
 سور ولایت مذکور به شجاعت خان که از خاصه خیلان او بود ،
 تعلق داشت و بعد از فوت او به پسرش باز بهادر قرار گرفته بود
 فرستادند - پیر محمد خان و صادق محمد خان و قبا خان کنک

و عبدالله خان اوزبک و شاه محمد خان قندهاری و دیگر امرا بکومکی او تعیین نمودند - چون بده کروهی سارنگپور آمده قلعه ساخته نشست و این باز بهادر در سرود و اقسام نغمه های بی نظیر وقت خود بود، و اکثر اوقات به صحبت لولیان و پاتربازی و لعب و ملاهی میگذرانید^۱ چون معسکر^۲ بادشاهی بگرد قلعه رسیده او بی ترتیب با افواج خود بچنگ شتافت، امرای افغان که از او آزرده بودند راه فرار پیش گرفتند - باز بهادر هم گریخته بدر رفت و روپ متی نام حرم او که بنام او شعر می گفت باحرم های دیگر و خزانه بدست افتاد - خواجه سرای باز بهادر به وقت هزیمت زخمی بروپ متی زده که زنده بدست پیگانه نیفتد، با وجود ادهم خان حقیقت فتح را نوشته بدرگاه فرستاد تمامی حرم ها و پاتران و لولیان باز بهادر را پیش خود نگاه داشته چند فیلاں را همراه صادق محمد خان فرستاد - این معنی در خاطر اشرف گران آمده بمقتضای وقت خود عزیمت مالوه نمودند و به سارنگپور در منزل ادهم خان فرود آمدند - ادهم خان هر چه درین مهم بدست آورده بود همه را بنظر حضرت گذرانید -

مرتضی خان شیخ فرید بخاری دهلوی

از امرای عظیم الشان بود - در سادات بخاری و باره و بهکری مثل وی سید نیست و نبوده و نخواهد شد -

۱ In MS. B می گذشت

۲ In MS. B عسکر

شیخ از سادات موسوی است ، در صغر سن بخدمت حضرت عرش
 آشیانی تربیت یافته بوالا پایه میر بخشی سر بلندی یافته بود ،
 و پیوسته بمیامن تربیت آنحضرت ترقی و تصاعد نموده ، بمنصب
 پنج هزار ی و میر بخشی رسیده بود - اگرچه سمت بخشی داشت اما
 بخشی بود وزیر نشان ، چند سال دفتر تن که لازمه خدمت دیوانی است
 از بے رشدی دیوان جانب خود کرده^۱ ، محال جاگیر را به ارباب طلب
 تنخواه می نمودند - ظاهر و باطن شیخ بغایت آراسته و سنجیده
 بود - بزرگی و دولت از و قدر و شرف داشت نه او از بزرگی و دولت ،
 شجاعت و سخاوت فراهم آورده خیر بالذات بود ، و در فیض بر
 روئے خلق باز کرده ، هر که با و رسید می چهره^۲ ناکامی در آئینه
 خیال ندیده - در آغاز سلطنت جنت مکانی^۳ مصدر خدماتی شد
 که اساس دین و دولت ایشان^۴ بدان استحکام پذیرفت - بعد از
 فوت حضرت عرش آشیانی خدمات شائسته از و بوقوع آمده ، یکے آنکه
 حضرت جنت مکانی به حسن و تدابیر و اعانت شیخ فرید به سلطنت
 موروثی رسیدند ، که با خان اعظم و راجه مانسنگه در معامله سلطان
 خسرو متفق نگشته^۴ از قلعه برآمده با جمیع امرا آمده جنت مکانی را

1 کشیده In MS.

2 Not mentioned in MS. B.

3 This seems to have been omitted in MS. B.

4 متفق در معامله سلطان خسرو نگشته In MS. B

دیده و مبارکباد بادشاهی داد - دوم رخنه که در سلطنت آنحضرت از خروج سلطان خسرو افتاده بود به ترددات حسنه ایشان آن رخنه مسدود گشت و به سلطنت استقلال آنحضرت رسیدند - مجملًا از تدابیر و شجاعت و وقار و بردباری شیخ فرید را به تقریب گریختن شاهزاده سلطان خسرو به عالم تحریر می آرد که چون دماغ سلطان خسرو بمالیخولیای^۱ سلطنت موهوم و ژاژخائی هائے خوش آمد گویان خانه بر انداز افشته و سراسیمه گشت، و این مالیخولیا در مغز سرش جا گرفت، همواره از خدمت پدر ترسنده و متوحش می بود - هر چند آن حضرت به نوشدارو شفقت و التفات و مدارا و دلجوی میفرمودند، او بیشتر متردد و متوهم می زیست - تا آنکه شب یکشنبه هشتم شهر ذی الحجه بعد از انقضائی یک ساعت نجومی با معدودے که محرم راز و محل اعتماد او بودند، از دارالخلافه اکبرآباد برآمده، راه فرار پیش گرفت - و بعد از نفسے امیرالامرا خبر یافته به خدمت حضرت جنت مکانی شتافته^۲ عرض کرد که بادشاهزاده سلطان خورم را به تعاقب آن بے عاقبت اندیش رخصت فرمایند، یا بنده را باین خدمت مامور سازند - آخر باعزیمت صائب شیخ فرید را با اکثر امرا بطریق منقلا رخصت فرمودند و خود به اختیار ساعت مقید نشده، آخرهای آن شب رایت فتح و فیروزی را بر

1 In MS. B به ماخولیهای سلطنت

2 In MS. B بخدمت حضرت شتافته 3

افراشتند ، و سلطان خسرو و حسن بیگ بدخشی که از کابل بدرگاه می آمد در نواحی متهرادو چار می شود ، و او را بهزار بو و رنگ از خود ساخته همراه می کرد - در مخاطب خان بابا گفته ، مدار و اختیار خود را به قبضه اقتدار و حواله می نماید ، چون حسن بیگ از حضرت خلافت پناهی مطمئن خاطر نبود ، ازین مطلب استشمام بے عنایتی نموده بطریق بغی^۱ و کفران نعمت پیش می گیرد و در اثنای راه از سوداگر و غیره^۲ با هر کس که پیش می آمد اموال او غارت کرده و سرها را^۳ بآتش بیداد سوخته از دود مظلومان اندیشه نکرده طے راه ادبار نمودند - خصوصاً اسپان سوداگری و طوایل بادشاهی هر جا به نظرش در می آمد ، متصرف گشته بهمراهان قسمت میکرد و پیاده را سوار ساخته همراه میگرفت - و عبدالرحیم دیوان لاهور که برکاب سعادت می آمد رفته سلطان را دید ، بخطاب ملک الوزراء مخاطب گشته روانه لاهور شد - شیخ فرید سر در دنبال او داشت و بتوزک می رفت - هر چند امیرالامرا و مهابت خان را خصومتی که با شیخ داشتند و حرفهای مغل معروض میداشتند و او را با نادولت خواهی متهم می ساختند و عرض می نمودند که دیده و دانسته شیخ فرید سلطان خسرو را در پیش انداخته می رود و قصد گرفتن

1 In MS. B طریق بغی

2 In MS. B غربا

3 In MS. B سراها

او نمیکند ، و الا هرگاه خواهد - خود را باو می رساند و کارش تمام می سازد ، تا آنکه مهابت خاں را نزدیک شیخ فرید فرستاده از آن مقوله تهدیدات نمودند - شیخ اصلا از جا درنیامده در خور اخلاص و قرارداد خود پاسخ گذار شد - دریں چند روز سلطان خسرو دوازده هزار سوار جمع آورده لشکر و ترتیب اسباب ضلالت و ادبار پرداخت ، و از درون و بیرون نائره قتال و جدال اشتعال پذیرفت - و چون آگاهی یافت که شیخ فرید با عسکر منصوره بحوالی آب سلطانپور رسیده و موکب اقبال خاقان گیتیستان نیز لشکر منقلا را قوی پشت دارد ، و دریں زودی تسخیر قلعه لاهور متعذر بود ، ناگزیر دست از محاصره باز داشته به تقابل عساکر اقبال شتافته - میر جمال الدین حسین انجو که بجهت نصیحت سلطان خسرو از درگاه آمده بود در ظاهر مهربان^۲ ملاقات نمود ، هر چند به نصایح ارجمند رهنمون سعادت و نیک بختی شد ، به سلطان خسرو از غایت غرور متاثر نه گشت ، و نتیجه آن مترتب نگردید - میرمذکور را هما شب رخصت انعطاف ارزانی داشته ، صبح پگاه که در حقیقت شام ادبار او بود خود نیز از پی شتافت - مقارن اینحال در آن شب باران عظیم شد - جمعی از اوپاش واقعه طلب که بر

1 In MS. B آوردن . It appears the word به has been omitted before لشکر -

2 In MS. B ظاهر شهر .

گرد او فراهم آمده بودند ، چون هیچ کدام خیمه بخود نداشت به مواضع اطراف و نواحی در آمده از تطاول و تعدی زن و دختر رعایا را بزور کشیده مطعون و مردود ازل و ابد گردیدند ، و صبح بهمان حالت سوار شده خود را به سر حلقه ارباب زوال و نکال رسانیدند ، در آخرهای آن روز شیخ فرید در کنار آب بیاه آمده حقیقت سلطان خسرو را شنیده بکشتی و پل مقید نشده بارگی توکل را بآب راند و تمامی فوج او بمیان اقبال بے زوال حضرت شاهنشاهی پایاب عبور نمودند و در آنطرف آب میر جمال الدین حسین انجو پیش آمده جمعیت سلطان خسرو را به غایت الغایت گران ظاهر ساخت - و اظهار این مقدمه که موجب توهم خاطر همراهان بود از میر ناپسندیده نمود - شیخ جواب نا ملایم بمیر گفت و رخصت داد - با جمعی که همراه داشت جبه پوشیده مستعد کارزار گشت - مقارن این حال فوج مخالفان نمودار شد - بین الفریقین نائره قتال و جدال اشتعال پذیرفت - سادات بارهه که هراول لشکر بودند داد جرات و جلاوت داده ، و بسیاری از مخالفان را به تیغ بیدریغ بر خاک هلاک انداخته خودها زخم کاری برداشتند - و از آنجمله سید جلال بخاری و غیره قریب ششت نفر از سادات بارهه بزخم های جان ستان سرخروی دین و دولت شدند - درین وقت سید کمال بخاری که التمش بود با

برادران خود بکومک فوج هراول شتافته ادای ترتیب صفوف نموده بهادران فوج برنعار نیز توسن شهامت را برانگیخته به میامن اقبال روز افزون حضرت جهانگیری مخالفان پیش را برداشته و اکثری از آنها دست بکار نبرده ، راه فرار پیش گرفتند و قریب چهار صد نفر سوار از ایماقات بدخشیان علف تیغ انتقام شده در زیر سم بادپایان عساکر اقبال پامال ادبار گشتند - سلطان خسرو با حسن بیگ زیاده از مایه تصور تردد و تلاش نموده ضرورتاً فرار نموده آواره بادیئه ناکامی و زشت نامی شدند - انتظام بخش سلسله خلافت شیخ فرید رایت فتح و فیروزی را بر افراشته کوس شادی در عرصه مبارزت بلند آوازه ساخت - صندوقچه جواهر که سلطان خسرو همه وقت با خود میداشت با سکهمپال سواری او بتصرف برادر آن سردار لشکر منصور افتاده شیخ آنرا بخدمت حضرت خلیفه الهی ارسال داشت - آخرهای همان روز بشارت فتح و فیروزی بمسامع جلال رسید و حضرت شاهنشاهی بر جناح استعجال توسن اقبال بر انگیزته متوجه عرصه کارزار شدند و چون ، شخص نبود که سلطان خسرو بکدام سمت رونهاده راجه باسو وغیره که زمیداران کوهستان شمالی بودند بدان سمت فرستادند که هر جا از آن سرگشته بادیه ضلالت آگاهی یابند - گرم و گیرا شتافته او را بدست آرند - آورده اند که شیخ یک میدان راه پیش از نبردگه فرود آمده بود، دو سه ساعت از شب گذشته بود که موکب منصور مع عسکر

دولت در خانه شیخ پیوست - شیخ از خیمه خود برآمده مردمک را به سم بادهای اقبال سود - آنحضرت فرود آمده شیخ را در آغوش عاطفت گرفته عنایت و مرحمتی که در مخیله او بلکه در جمیع بندها نگذشته بود ظاهر ساخت و شب در خیمه شیخ گذرانیده روز دیگر متوجه دارالسلطنت لاهور گردیدند - چون سلطان خسرو بحال تباه از ناوردگه برآمده سرگشته بادی ادبار گشت ، از همراهان خود کنگاش خواست - چندی از افغانان که رفیق او بودند گفتند که ولایت میان دو آب و پرگناتے که در آن سمت واقع اند تاخت و تاراج کرده بجانب اکبرآباد باید شتافت - اگر کارے از پیش رفت فبها و نعم ، والا بحدود ولایت شرقیه باید رفت ، و ممکن است که از راجه مانسنگه نیز معاونتے و مددے بشما برسد و درین سیر و تردد بندگان حضرت را کجا تاب آنست که اینهما محنت و تعب را متحمل گشته دشت از شما باز ندارند - حسن بیگ گفت که این کنگاش غلط است شما را بجانب کابل باید شتافت ، چه از اسپ و آدم در آن حدود کمی نیست ، و بالفعل خزانه من در قلعه رھتاس موجود است - به مجرد رسیدن در حدود رھتاس ده دوازده هزار سوار مغل کار آمدنی در خدمت شما فراهم می آیند - اگر بادشاه از بے شما بیایند جنگ را آماده ایم و اگر این حدود را بر شما

ارزانی دارند یک چندی روزگار ساخته انتهای فرصت و قابو را طلب‌گار خواهیم بود تا آنچه نصیب است از نهانخانه تقدیر چهره کشا گردد. حضرت فردوس مکانی بابر بادشاه و حضرت جنت آشیانی محمد همایون بادشاه به یآوری همین کابل فتح هندستان کرده اند. کسری را که کابل باشد هر قدر نوکر خواهد سامان می تواند کرد، معبدا ایشان خزانه نداشتند و من چهارده لک روپیه در رهتاس موجود دارم^۱ که پیش کش میکنم. چون سلطان خسرو عنان اختیار خود را به قبضه اقتدار آن بسیار برگشته روزگار سپرده بود کنگاش او را مرجع داشت. افغانان جدای گزیده به هندوستان^۲ رفتند. سلطان خسرو با حسن بیگ خواست که از آب چناب عبور نموده خود را برهتاس رساند. بگذر سودهره رفتند، یک کشتی پر از همه یافتند، خواستند که از آن گذر بگذرند، ملاحان اضطرار اینها را دریافته خود را در میان آب روند و این خبر بمردم سودهره رسانده، چودهری و مردم سودهره میر ابوالقاسم نمکین را که در گجرات خورد^۳ بود خبردار ساختند، او در خدمت سلطان رسیده بهزار حیل و تدویر^۴ سلطان را با حسن بیگ و عبدالرحیم با پنج شش کس دیگر را بگجرات برد، و اینها لا علاج شده تن به قضا در دادند. روز شنبه سلخ

1 In MS. B در رهتاس دارم

2 In MS. B بهچانپ هندوستان.

3 In MS. B پر گنه گجرات خورد

4 Strictly correct form is تزویر.

ماه محرم سنه ۱۰۱۵ هجری گرفتاری سلطان خسرو در باغ مرزا کامران به مسامع اقبال رسید - حکم شد که امیرالامرا بر جناح استعجال شتافته آنها را بدرگاه حاضر سازد - روز پنجشنبه سیوم^۱ صفر سنه مذکور سلطان خسرو را دست بسته و زنجیر در پاهای به توره چنگیزخانی از طرف چپ به پیشگاه قهرمان جلال در آوردند - و حسن بیگ را در پوست گاؤ کرده بر دست راست و عبدالرحیم را در پوست خر کرده بر دست چپ استاده کردند - سلطان خسرو در میان هر دو استاده بود ، می لرزید و میگریست - حسن بیگ به گمان نفع موهوم بهرزه گوئی و ژاژخائی در آمده پیریشان گفتن آغاز کرد ، که نه تنها من درین امر مستعد بودم همه بندهای درگاه شریک غالب اند - خان اعظم عرض کرد که حسن بیگ یاوه میگوید ، او می خواهد که بیارے از بندهای بادشاهی را همراه خود سازد و هرزه گوئی هائے او نمی توان شنید - حسن بیگ عرض کرد که تشنه ام ، حضرت فرمودند که جوی آب روان است بخور - حسن بیگ بر جوی آب افتاد نتوانست خورد ، عرض کرد ممکن نیست که بے ظرف آب تواند خورد^۲ - فرمودند که گاؤ و خر را به ظرف چه نسبت ، آخر حکم شد که سلطان خسرو را مسلسل محبوس دارند و حسن بیگ را با عبدالرحیم

1 In MS. B سیوم غره صفر

2 In MS. B عرض کرد که بے ظرف ممکن نیست که تواند آب خورد

واژگون بر خر سوار کرده بر دور شهر گردانند - چون پوست
 گاؤ زود تر از پوست خر خشک شد حسن بیگ بیض از چهار
 پهر زنده نمانده بر پشت خرجان داد - و عبدالرحیم را که در
 پوست خر کشیده بودند و بر دور شهر میگردانیدند او از غایت بے
 آزر می پوست سگ بر رو کشیده در کوچه و بازار از قسم خیار آنچه
 رطوبت داشت بدستش می افتاد میخورد ، آتش زنده ماند و
 روز دیگر حکم شد که از پوستش بر آورند ، یک شبانه روز کرم
 بسیار در پوست افتاده بود ، بهر حال جانبر شد - چون در
 پرگنه بهرون وال شیخ فرید این فتح کرده بود ، حسب الالتماس
 شیخ در آن مقام شهرے آباد نموده به فتح آباد موسوم ساخته
 به شیخ عنایت کردند و به خطاب مرتضیٰ خانی سر
 بلندی یافت و جمعی از مفسدان سیاه بخت را که با
 سلطان خسرو رفیق طریق بغی و ضلالت بودند به جهت سیاست
 و عبرت حکم شد که از باغ مرزا کامران تا دروازه قلعه
 لاهور دورسته دارها نصب کرده به اقسام عقوبت بردار
 کشیدند - و حضرت بمبارکی داخل شهر لاهور شدند ، و سلطان
 خسرو را بر فیل نشانیده در میان دارها گذرانیدند تا همراهان
 خود را به آن عقوبت دیده از عمل زشت خود عبرت بر گیرد و شیخ
 فرید مرتضیٰ خان را به صاحب صوبگی گجرات رخصت فرمودند -

شیخ در آن صوبه بیست هزار سوار نوکر کرد و بندوبست و ضابطه نیکو نهاد که از دیگران نه شد - اولاد در تنبیه و تادیب مراسم^۱ (؟) کوشیده متمرده را در آن دیار نگذاشت - و جمعی را مطیع و متقاد خود ساخت ، و پیشکش های لائق از جام و بهار گرفت ، و در شهر احمدآباد سرا و رباط بنا ساخت ، و بخارا نام نهاد ، مسجد و عمارت روضه متبرکه حضرت میان شیخ وجهیه الدین^۲ گجراتی رحمه الله علیه را بنوعی بنا نهاد که تا دور قیامت اساس آن باقی خواهد ماند - در دهلی و فریدآباد را زیورهای عمارت و تالاب آب پوشانیده و در رعایت خاطر خانواده های قدیم چندان کوشید که کسی ازخوان احسان او محروم نماند ، و آسامی سادات متوطنان تمامی صوبه گجرات را از مذکر و مؤنث و جوان و پیر و طفل حتی زنان حامله را بقلم درآورده و اسباب عروسی پسران و دختران را از سرکار خود داده و بعضی که زنان حامله بودند جهیز عروسی را فراخور حالت هر کدام بطریق امانت سپرده که هرگاه بعالم وجود آیند کار خیر آنها از آن زر نمایند - چنانچه در زمان خدمت دیوان گری صوبه گجرات که مسود اوراق شیخ فرید بهکری داشت در سنه ۱۰۳۶ آنها که از کتم عدم پا بعرصه^۳ وجود نهاده بودند ، عروسی آنها از آن زر شد - و بعد از

1 Here the MS. is worm eaten and the text is not legible.

2 Shaykh Wajih-al-Din : for an account of his life, see Tadhkirah i 'Ulama i Hind, p. 249

تغیر صاحب صوبگی گجرات شیخ بحضور آمده نوازش یافت ،
 و سر حلقه ارباب اخلاص جهانگیری گشت - و در سال ۱۰۲۱
 که ریایات عالیات جهانگیری در دارالبرکه اجمیر نزول
 اجلال نمود ، شیخ را بمهم کانگره تعین فرمودند - در قصبه
 پتھان و دیعت حیات را بموکلان قضا و قدر سپرد ، رحمه الله علیه -
 همگی از وجهه نقد یک هزار اشرفی از بساط ایشان بر آمد -
 آورده اند که چون شیخ بعزیمت مهم کانگره بدھلی رسید بطواف
 پدر و اجداد بزرگوار خود رفت ، جای قبر خود را در تحت اقدام
 بزرگان خود نشان داد که در آنجا مدفون سازند و زنهار عمارت بر
 سر قبر ما نکنند ، در رنگ قبر غریبان باشد - مناقب شیخ را تا کجا
 بیان نماید که زبان در مدح آن عاجز و بیان در تبیین آن
 قاصر است ، سخاوت او عام بود ، اما به چارن و بادفروش^۱ و
 کلاونت و اهل طوایف کمتر چیزے می داد که به کار آنها
 نیاید بلکه مکروه میداشت ، داد و دهش اولاً به اهل خانقاه و
 متوکل که در تمام دیار هند اند ، بعد به میخادیم و اکابر
 و اعیان و محتاجان و بیوه زنان که شوهر آنها در نوکری او وفات
 یافته اند ، آنها را علی قدر حال مواجب تعین ساخته و طفلان یتیم
 را به فرزندی خود برگرفته معلم را بجهت تعلیم آنها معین ساخته
 بود و خوراک و پوشاک از سرکار خود میداد - در وقت دیوان
 آن طفلان مثل فرزندان حقیقی در بغل و کتف و پهلوی نشسته هر
 چه دل آنها میخواست از او طلب میکردند و می یافتند و مدد

¹ *Charan* means a dancer and *bad farosh* means a bard.

معاش در جاگیر خود چندان می داد که یک پرگنه کلان تمامی در وجهه مدد معاش ائمه تنخواه شد - شقدار آنجا نوشت که تمامی زمین و مزروعات تنخواه ائمه شد ، همگی شست بیگمه مزروع درین پرگنه مانده است ، بودن من درین پرگنه از چه ره گذر باشد - شیخ بخط خود نوشته

آگ لگنتی جهونپڑه جو نکلے سو لابهه

ترجمه یعنی از خانه آتش گرفته هر چه بر آید نفعی است - ضابطه خیرات چنان نهاده که بعضی ارباب استحقاق را مدد معاش و بعضی را نقدی ششماهه یا سالیانه یا ماهیانه یا روزمره چه در حضور و چه در غیبت مقرر کرده بودند که بهمان سند سال بسال متصرف شده باشد ، احتیاج سند مجدد نیست - بعضی محال سرکار بهکر که در جاگیر آن مرحوم بود را لکھمیداس کروری سهوانی کایتہ مدد معاش ائمه عظام را تا رسیدن سند موقوف داشته بود - مسود اوراق شیخ فرید در دارالبرکه اجمیر طومار آراضی ائمه را بنظر فیض اثر ایشان در آورد - فی الحال در حاشیه آن طومار دستخط خود کردند که اگر نه رابطه قدیم التحدیثی او منظور بودے او را از سبب معطل مدد معاش مخادیم عظام تنبیه بلیغ میکردیم ، که هنوز مزاج دان من نشده ، همه را منظور داشته سند مجدد نه طلبند و سوای آن پروانجات چهار هزار بیگه مدد معاش دیگر را بخط و مهر خود نه بنده سپردند ، و

جائے اسامی و آراضی را مانده بود که به تجویز شیخ معروف صدر سرکار بہکر کہ پدر این مسود اوراق باشد، منظور و معتبر داشته در این پروانہ جات نوشتہ منظور دارند۔ چنانچہ آن خبر تا حال کہ سنہ یک ہزار و شست ہجری است در آن ملک جاری است - چون شیخ سوار میشدند تا رسیدن دربار کمل و قبا و چادر و پای زار بہ درویشان رہگذری قسمت میشد، و ریزگی اشرفی و روپیہ را خود خیرات میکرد۔ روزے مسود اوراق در خدمت ایشان بود تا رسیدن دربار یک درویش چہار گوشہ ہفت مرتبہ از دست شیخ خیرات گرفت و شیخ مکروہ نمیداشت، - ہشتم مرتبہ آہستہ بہ او گفتند کہ ہر چہ بہ ہفت مرتبہ گرفتہ مخفی دار و الا نہ درویشان دیگر مطلع شدہ از تو بہ ستانند۔ در سالے سہ مرتبہ سر و پا بہ بندہائے بادشاہی کہ اعتقاد و اخلاص باو داشتند و بنوکران خود از وضع و شریف و اکابر و اصاغر و سوار و پیادہ حتی سائیس اسپان و حلال خور از آنجملہ بہ بندہای بادشاہی فراخورشان و شوکت ہر کدامی را تقوز سر و پا^۱ کہ فی تقوز نہ سر و پا شائستہ حالت آن شخص باشد مرحمت میکردند۔ و نوکران خود را یک یک سر و پا و پیادہا را کملے و حلال خور را جفت پاپوش میدادند۔ و این عمل معمول تا زیست رائج بود۔ لک لک روپیہ سالیانہ یک کس نوکر را در ہند شایع

کرد ، چنانچه آقا افضل فاضل خان ، اعتماد خان بذات خود یک لک روپيه سه‌اليانه داشت ، و ميان محمد سعيد يك لکروپيه و امير بيگ برادر فاضل خان وسيد بايزيد بخاري و ميان بهوره کلان و محمد شفيع شفيع خان هشتاد هشتاد هزار روپيه و ميان بهوره خورد و صدر خان و سيد کالو و سيد ابوالمعالي و مير خان بيست بيست هزار روپيه از طرف خود سال بسال ميداد و منصب و جاگير در گاهي نيز داشتند ، و ده و پنجهزار روپيه به جمع ميدادند که نوشتن اسامي هاي هر کدام موجب تطويل کلام است - سه هزار سوار از سيد و شيخ زاده و مغل و افغان در حضور نوکر داشت ، سواي جاگير - و از زمان حضرت عرش آشياني تا دور دولت جهانگيري در بيرون حويلي نرفته ، هميشه در پيش خانه شب و روز حاضر مي بود ، و سه چوکی مقرر کرده بود ، هر روز هزار کس به چوکی خود همراه ايشان در خاص و عام مي رفتند و تمامی کثهره را پر مي کردند و خود بسيار خوش قد بالا بلند خوش محاوره بود ، در تمام کثهره سر بلند بود ، و هر روز با پانصد کس طعام يك جا مي خورد و پانصد کس ديگر که چوکی داشتند الوش به آنها ياد ميکردند ، و به ادنی سپاه حضور خود ميداد - از غلو مردم و شور و غوغا اکراه بر طبيعت او راه نمي يافت - شير خان ترين افغان نوکر قديمي روشناس شيخ بود ، بعد از آمدن

صوبه داری کجرات او بوطن لاهور رخصت شده رفته بود و در آنجا ماند، روزگار کرد، بعد از پنج شش سال که نواب به مهم کانگره تعیین شدند در قصبه کلانور، شیر خان آمده ملازمت نمود و پریشانی احوال و بیماری خود را معروضداشته، نواب به خواجه دوارکا داس بخشی خود فرمودند که شیر خان را مدد خرچی نماید که به فرزندان خود در لاهور داده بیاید و درین مهم با ما باشد - بخشی فرد چهره او را نوشته آورد که ابتدای تاریخ حال دستخط نواب شود تا مدد خرچ کرده شود - چون ورق بنظر نواب درآمد بر بخشی اعتراض کردند که این مرد نوکر قدیمی^۱ از تنگی معیشت خود فصلی بیان نموده، اگر درین مدت در حضور می بود کدام افزونی لشکر ما می شد و اگر غیر حاضر می بود چه کمی لشکر روداده - از همان تاریخ که طلب او در سرکار بود و رخصت شده به وطن رفته بود تا روز خدمت^۲ حساب نموده مبلغ هفت هزار روپیه را به او دادند - و نیز شاه محمد نام جوانی سید زاده شارب الخمر، لولی باز، پنج مرتبه اسپ از سرکار نواب انعام گرفته آنرا فروخته خرج شراب و لولی میکرد، و بعرض میرسانید که اسپ عنایت کرده نواب سقط شد - ششم مرتبه که اسپ به او دادند راقم این اوراق حاضر بود، به سید شاه محمد گفتند که میران جیو چندگاه این اسپ را نگاه دارید - بسیار

1 In MS. B قدیمی است

2 In MS. B روز ملازمت

خوبست سقطی نشود - و در صوبه داری گجرات چهار کس دیوان و بخشی و واقعه نویس پیش ایشان رفتند ، هر کدام بضابطه قدیم میکوشیدند، آنها را تغیر کرده دخل نمیداد - نوبت پنجم مرزا ابراهیم خسرپوره نواب اعتمادالدوله در آنجا رفت ، مدت یک ماه خدمت نواب کرد - درین مدت اصلا اظهار خدمت خود بلکه از تنخواه جاگیر خود نکرده - روزی نواب فرمودند که مرزا شما چرا به خدمت مرجوعه خود قیام نمی نمائید ، و جاگیر نمی گیرد - مشار الیه عرض کرد که خدمت ما اینست که دو دفعه^۱ بسعادت کورنش نواب معزز شود و جاگیر ما لطف نواب است - یک ماه دیگر گذشت^۱ مرزا در خدمت کمی و کوتاهی نکرد ، و نواب به تغافل میگذرانیدند ، و به وکیل دربار نوشتجات متواتر میفرستادند که هر چه مرزا از شکرو شکایت بنویسد آنرا معروض دارد - مرزا دست و زبان خود را کوتاه داشته غیر از شکر گذاری حرفی که مخمل طبعی نواب باشد بمرحومی نواب اعتمادالدوله وغیره نه نوشت - بعد از سه ماه که عقیدت و اخلاص او به محک تجربه و امتحان رسید ، نواب ایشان را به اعزاز و احترام طلبیده سر و پا پوشانیده دفتر بخشی را دادند ، که بخانه خود دیوان کرده باشد ، و فرمودند که جمیع منصبداران بخانه مرزا رفته

احوال خویش را به وساطت ایشان معروضداشته بمطالب خودها
 فائز کردند. اولاً حویلی خوب بایشان مرحمت نموده بیست هزار
 روپیه نقد و یک فیل چهاره^۱ و دو ماده فیل و بندبار حوضه و نقره^۲
 عنایت کرده فرمودند که درین دوسه روز ما هم بخانه شما به
 مهمانی خوردن می آئیم، سایه بانهای مخملی و زربفتی و فروش از
 قالینها و ظروف از نقره^۳ و طلا و چینی آلات و اطعمه و اشربه و
 فواکه و عطریات و هر چه لازمه ضیافت است از سرکار خود ترتیب
 داده با جمیع امرا^۴ بخانه ایشان رفته، تمام روز گذرانیدند. و این تمام
 بساط کلهم اجمعین را بر مرزا بخشیدند، و فردای آن دستک بنام
 جمیع منصبداران تعینات آنجا کردند که مهمانی به بخشی خود
 گذرانند. پنجاه هزار روپیه در تحت اسم خود و پنجاه هزار روپیه
 بنام جمله منصبداران^۳ و لکروپیه بر تمام زمینداران و دیسمکهان
 کل صوبه نوشت، که مجموع دو لکروپیه باشد، و این مبلغ را
 از خزانه خود به مرزا فرستاده و آن زر را متصدیان مهمات ایشان
 بهرور ایام تحصیل کرده گرفتند. و در یک سال بمنصب هزاری
 پانصد سوار رسانید چنانچه مرتبه مرزا بلند شد. بتدریج ابراهیم
 خان باز فتح جنگ خان شده^۴، به منصب پیچهرزاری رسیده صاحب

۱ In MS. B دو ماده فیل با حوضه و بندبار نقره ۲ In MS. B و ظروف طلا و نقره

۳ In MS. B منصبداران کومک

۴ In MS. B مخاطب گشت

بنگالا و اوربسه گردید ، و در آنجا با عسا کر فیروزی مائر حضرت خدیو زمان شاهزاده عالمیان بادشاهزاده شاه جهان جنگ کرده بکار بادشاهی آمد - چنانچه در تحت احوال آن برگزیده درگاه اله حقیقت مفصلاً ایراد یافته - و عامل را که بخدمت پرگنه تعین میکرد اولاً ماهیانه فراخور حالت او نموده فروش و سائبان و خرج طعام سپاه از سرکار خود میدادند و مستوفی دفتر نواب از تفتیح و تشخیص محاسبه عمال ازاد می بود - هر سال عامل جمع واصل باقی پرگنه و جمع و خرج فوطه دار را دو ورقی نوشته میفرستاد بر همان افراد دستخط نواب میشد ، حاجت نوشتن محاسبه نبود - و خلق و تواضع و ملائمت خاصه صفات او بوده ، با هیچ کس درشتی نکرده - و در لاهور و اکبرآباد و گجرات و دهلی و فریدآباد و به هر جا که رسید مساجد و رباط و سرا و کشره و خانقاه و تالاب بنا نهاده ، و امام و موذن و جاروب کش در مساجد مقرر کرده حاصل بازار و کشره را بصرف ماهیانه آن مردم کرده و سراها را وقف کرده ، که مردم آینه و رونده بے اجاره بوده باشند ، و خرج بهشیارها که نگهبان سراء و دروازه اند از دکاکین که بنا کرده اوست بوده باشد ، آنچه در عالم صفات حسنه است منحصر بر ذات حمیده صفات و محسن عادات او بوده - نفس الامرے را از دست نباید داد - از افعال سیئه او نیز بیان میسازد - اولاً در وقت تناول طعام چند پیاله شراب را بجهت دفع مرض استفاده

که علما^۱ و حکما^۲ تجویز کرده بودند می خوردند - دوم در حق رعایا رحیم دل نبودند ، هر سال از عمال ده پانزده جمیع توقع میداشتند ، اگر بدین سبب رعایا را تفرقه میداد آن جاگیر گذاشته جاگیر دیگر نعم البدل میگرفتند - سیوم شدیدالعداوت بودند ، با کسی که بد شدند اصلاً نیک نمیشدند ، هر چند آن کس در عجز و زاری میزد فائده مند نبود - این سه خصلت ذمیمه داشت - بے عیب خدا است ، جل سبحانه باقی - همه افعال حمیده و پسندیده داشت^۱ - "داد ، خورد ، برد" ۲۰۱ . ۲ تاریخ آن مغفرت مأب^۳ است - لا ولد بود ، صبیّه یادگار می داشت ، ازو نیز توالد و تناسل پسر می نشده ، عاجزه مانده بود ، آنهم در گذشت - عمارات و تالاب و دکا کین و سرا و آثار خیر اولاد اوست که تا تصنیف این کتاب سی و پنج سال از وفات آن مرحوم گذشته و تا صد سال دیگر هم اساس بنائے خیر ایشان باقی است - در زمان دولت جهانگیری میاں محمد سعید و میاں میر خاں پسر خواندهای نواب ، اصراف خرج در هر باب می کردند ، و در بارگه می آمدند ، از روی استغنا حرف به امرا میزدند ، و خدمت حضرت را به اکرا ، می کردند ، علی الخصوص در میدان آب جون که در مد نظر

1 In MS. B داشت after رحمتہ اللہ علیہ

2 According to *Abjad* values the figure for داد ، خورد ، برد is 1025

3 In MS. B مغفرت پناه

جهمروکه دولت است ، شب‌ها این هر دو عزیز قریب صد مشعل و
 صد فانوس روشن کرده سیر کنار آب چون به هجوم تمام میکردند -
 حضرت خلیفه الهی از بالای جهمروکه ناظر می بودند ، دوسه
 دفعه منع هم کردند ، سودمند نه گشت - و اینمعنی مکروه طبع
 حضرت خلیفه الهی گردیده به مهابت خان اشاره رفت که این هر
 دو را نوعی دفع سازد که پرده کار از میان برداشته نشود - مهابت خان
 راجی سید مبارک مانکپوری را که در آن وقت نوکر او بود ،
 با جمعی جوانان در بنجار (بنجر ؟) آگره پنهان کرده بود نیم شب
 که اسرا از غسل‌خانه بر آمدند میر خان هم از قلعه بر آمده
 متوجه خانه خود بود ، راجی سید مبارک غافل بر سر او آمده زخمی
 زد ، او با وجود غفلت و خواب آلود چند زخم به راجی سید مبارک
 بدست خود رسانید ، و مردم بسیار کس او را زخمی و بیجان
 ساخت و میر خان هم کشته گشت - میان محمد سید در آن شب
 بدربار نیامده بود ، فردای آن نواب مرتضی خان که نهایت
 دلبستگی با میر خان داشت ، خبر یافت که این معامله به اغوای
 مهابت خان شده ، و ازیں به‌خبر بود که به فرموده حضرت
 خلافت پناهی شده بمرض حضرت رسانیده طلب خون پسر میکرد -
 مهابت خان بینه مقبول‌القول از مردم معتبر در حضور حضرت
 خلیفه الهی آورده چنان تقریر کردند که کشنده میر خان

میان محمد سعید بوده ، او را به قصاص باید کشت -
مرتضیٰ خاں از فحوای کلام و صورت مجلس و مزاج اشرف
اقدس را معلوم کرده از دعوی خون پسر در گذشت ، و باز از این
مقوله حرفی نزد - قبر خاں عالی شان در حضرت دہلی در زیر
قبر آبائے کرام واقع است - بموجب وصیت آن مرحوم عمارت
بالای قبر او نشده ، رحمۃ اللہ علیہ

نواب میان شاہباز خاں کنبو

به ششم کرسی بمرحومی میان حاجی جمال که از
دست مبارک حضرت قطب الاقطاب مخدوم شیخ بہاؤالدین
زکریا ملتانی مرید بوده میرسد - میان حاجی جمال
را در خدمت آن حضرت قرب و حالت بسیار بود ، آنحضرت
او را بسیار دوست میداشتند و او نیز به منتهای نعمت
رسیده کامل گشته بود - آورده اند کہ روزی شخصی در خدمت
آن مخدوم! آمدہ سوال کرد کہ بدوستی خدا و جمیع پیغمبران
یک عدد اشرفی بنام ہر پیغمبر بما بدهید کہ عروسی دختران
خود نمایم - حضرت متفکر شدند کہ سوال سائل رد نشود - میان
حاجی جمال حاضر بود ، عرض کرد کہ سائل را بمن حوالہ نمائید
کہ تسلی خاطر او می نمایم - او را بخانہ خود برد و گفت کہ
نام ہر پیغمبرے بہ گیری ، بہ تقابل آن مہرستان و سائل بیست^۲
نام پیغمبر یاد داشت ، ہر زبان راند - اشرفی ہا گرفت و باقی

1 In MS. B حضرت مخدوم

2 In MS. B دہ بیست

بعجز خویش معترف گردید و در حضور حضرت قطب الاقطاب قبول نمود که موافق عدد پیغمبران اشرفی ها از میان حاجی جمال یافتیم - آن حضرت میان حاجی جمال را گفتند که ترا اینقدر دستگاه از کجا شد و باو چه معامله کردی - مشار الیه حقیقت قرار واقعی را معروض باریافتگان درگاه گردانید - آن حضرت تبسم فرموده دعای در حق مومی الیه و اولاد او کردند که در سلسله شما خفیف العقل کسی نخواهد شد و از دولت هم بهره خواهند داشت - چنانچه ادراک این قوم در هند مشهور است و بے دولت هم کسی نیست - غرض آبا و اجداد میان شهباز خاں همه بزه و ریاضت و درویشی شهرت داشتند ، و خود هم در هدایت حال در خدا پرستی مشهور آفاق بود تا آنکه اولاً در چبوتره کوتوالی جا نشین کوتوال گشت و در خبرداری ملک و تشخیص مرافعه جوهر خود را ظاهر ساخت ، خود کوتوال گردید و منظور نظر حضرت خلیفه الهی عصر شد - از صدی منصب تا هفت هزارى ذات و سوار رسیده و مقرب آن حضرت و مصاحب و بخشی و وکیل گشت و بدولت عظیم رسیده - در سال هفتم موافق ۹۷۹ که حضرت شاهنشاهی ظل الهی بگجرات تشریف بردند ، خان مشار الیه خدمت بخشی گری داشت - چنانچه اعتماد خاں گجراتی را چند روز حواله ایشان کردند - بعده خان مشار الیه را به تعلقه سورت فرستادند که امرایان تعینات تسخیر

سورت که سید محمد بارهه و شاه قلیخان محرم را به لشکر همایون
 ملحق سازد - و در سال نوزدهم جلوس همایون مطابق سنه
 احدی و ثمانین و تسعمائیه که حضرت خلیفه الهی بر سر داؤد
 افغان متوجه بودند - در جهوسی پراگ رسیده بنای^۱ قلعه اله اباس
 نموده بجونپور تشریف بردند - اول حاجی پور را فتح نموده سرسای
 افغانان که در این جنگ کشته شدند پیش میان داؤد^۲ فرستادند -
 میان داؤد در نصف شب یکشنبه بیست و یکم شهر ربیع الثانی
 سنه مذکوره به کشتی نشسته راه فرار پیش گرفت - سری دهر
 هندوی بنگالی که وکیل و مدار علیه او بود و راجه بکرماجیت
 خطابش داده بود اموال و خزائن او را درنواره انداخته سر در پی
 او نهاد و گوجر خان کورانی که رکن دولت او بود دروازه^۳ آهو
 خانه را کشاده فیلان نامی را پیش انداخته رفت^۴ و خلاق
 در آن شب که نمونه روز محشر بود در حقائق بحر^۴ حیران و
 سرگردان گشته، گروهی براه دریا رفتن بخود فرار داده، از هجوم
 و اژدهام اکثر غریق بحر تقدیر گردیدند و جمعی که براه خشکی
 قصد رفتن نمودند در تنگنای شهر میان کوچه ها پامال فیلان
 و اسپان شدند و برخی از هول جان خود را از قلعه بزیار انداختند -
 اکثر آن مردم در زیر خندق جان دادند - حضرت خلیفه الهی

1 In MS. B بریده پیش میان داؤد 2 In MS. B در دروازه

3 In MS. B برآمد 4 In MS. B تحیر

سمدات شکر بته یم رسانیده فیل سواره به کمال ابهت و شوکت در شهر پشته در آمدند و پنجاه و شش فیل که نتوانستند افغانان برد ، گرفته آورده به نظر اشرف گذرانیدند - تاریخ فتح اینست که " ملک سلیمان ز داؤد رفت " حضرت خلیفه الهی چهار گهڑی در پشته توقف کرده ندای الامان به عالمیان آنجا در داده به نفس نفیس خود در تعاقب گوچر خاں که فیلاں را در پیش انداخته می برد مترجه شدند و خان خانان منعم خاں را در پشته گذاشتند - چون بکنار آب رسیدند اسپ نور بیضا را بر تعاشا در آب انداخته ، مانند برق خاطف در گذشتند - امرا نیز متعاقب عبور کردند^۱ و گوچر خاں را پیش انداخته فیلاں نامی میان داؤد خاں را از و خلاص کرده میگرفتند - تا رسیدن پرگنه دریا پور که از پشته بیست و شش کروه میشود و بر کنار دریای گنگ واقع است عنان تکادر گیتی نور و اصلا باز نداشتند - قریب به چهار صد زنجیر فیل کوه پیکر در آن روز داخل فیل خانه بادشاهی گشت - از آنجا شهباز خاں میر بخشی و مجنون خاں قاقشال را به تعاقب گوچر خاں فرستادند - تا هفت کروه رفتند خبر یافتند که او راه دور دست رفت ، برگشته آمدند - در همان سال گدهی^۲ و تازه فتح شد -

در همان سال بهکر داخل ممالک محروسه گشت -
 خبر فوت سلطان محمود بهکری رسید و عرض داشت وکلای او

2 i.e. Garhi. 1 In MS. B متابعیت نموده عبور نمودند

بنظر مقدس گذشت که ما را بر محب علیخان و مجاهد خان
اعتمادی نیست اگر از درگاه کسی دیگرے را فرسند قلعہ را
حوالہ اومی نمایم - حضرت خلیفہ المہدی میر گیسو بکاول بیگی
را کہ گیسو خان خطاب داشت بجهت حراست قلعہ بہکر فرستادند -
و در همان سال در دیار گجرات وبای عظیم وقحط مفرط افتاد - قریب
شش ماہ وضع و شریف ترک آن دیار نمودہ بیرون رفتند - من
غلہ یکصد و بیست تنکہ رسیدہ بود و کاه اسپ و علف چہار پایاں
پوست درختاں بودہ - و در سال بیست و چارم جلوس موافق سنہ
ستہ و ثمانین و تسعمائیه کہ حضرت شکار قمرغہ طرح انداختہ
بودند جانداران در احاطہ آمدند - ناگہ بیکبار حالتی^۱ بر آن حضرت
وارد شد و جذبہ بہمہرید، مسلوب الحال گشتند و آن مظهر تجلیات
ذاتی و صفاقی و مجموعہ کمالات جزوی و کلی را آن چنان حالے
رو داد کہ آن را بہ عبارت تعبیر نمی توان کرد - درین باب مردم
سخنان گفتند - گروہے را گمان آنکہ آن برگزیدہ حق را با
رجال الغیب اتفاق صحبت افتاد و جمعے بر این اند کہ بے زبانان
صحرا گرد و خاموشاں هاموں نورد بزبان بے زبانی گفتہ اند
آنچہ گفتنی بود - چون بقدرے محالہ آمدند حکم شد
کہ شکار قمرغہ بر طرف باشد و شکارے کہ ہدست آورده اند
رہا نمایند - و در ہائی درختے کہ فیض بحضرت رسیدہ زر

بسیار خیرات کردند و حکم عمارت و باغ در زیر آن درخت شد و موی سر مبارک را محلول کردند - بندهای درگاه همه متابعت نمودند - درین سال شهباز خان کنبو میر بخشی را با فوجی از امراء مثل حاجی خان بدخشی و شریف خان اتکه و سید قاسم بارهه و سید هاشم بارهه و سبحان قلی ترک و میرزا عبدالرحیم خان خانان ولد پیرام خان وغیره امرای نامی بکوسکی شهباز خان داده بر سر رانا سانگه فرستادند - شهباز خان پنجاه تهنانه درون کوهستان و منی و پنج تهنانه بیرون کوهستان از اودے پور تا پورماندل نشانده در ولایت رانا در آمده و ملک او را غارت و تاراج کرده سر در پی او نهاده و رانا در کوه و جنگل میگشت - بعده در قلعه کونبهلمیر رانا در آمده ، شهباز خان او را محاصره کرده و در چند روز آن طور حصن را فتح کرده - رانا تا نیم شب از قلعه فرود آمده خود را در لباس سناسیان در آورده قریب ده روز سر دروازه شهباز خان ماند - تا آنکه مردم از تعاقب که رفته بودند باز آمدند، رانا گریخته بجانب سروهی رفت - آورده اند که میان شهباز خان در آن مهم در توره و ضابطه بسیار سعی داشت و در سواری همه کس چه از منصبداران و چه از نوکران او همراه قور در مثل می آمدند و خود با معدودے از خدمتگاران پیش پیش میرفت و نوعی فوج را یساولان می آراستند که گوش اسپ کسی پیش نمی شد - همه برابر در راه می رفتند - اتفاقاً روزی خان مشارالیه

سوار شد - مرزا عبدالرحیم خان خانان که کومکی ایشان بودند
 برفاقت ایشان سوار شدند ، میان دولت خاں لودی که همراه مرزا
 بود از فوج برآمده پیش پیش میرفت - یساولان مانع آمدند - گوش
 به سخنان آنها نکرده ا براهی میرفت تا آنکه به اشاره میان
 شهباز خاں عبدل خاں برادش بر سر دولت خاں رفته او را منع کرد
 و چوب بر یوز اسپ سواری دولت خاں زد - دولت خاں شمشیر بر
 آورده بر ساغری اسپ عبدل خاں زد ، چنانچه اسپ از پا درآمد و عبدل
 خاں بر زمین افتاد و شهباز خاں اشاره به لشکریان خود کرد که
 بگیرند - دولت خاں کارستان ها کرده از لشکرگاه بر آمد - جمیع
 افغانه متفق شده هجوم آوردند - دریں ضمن خانه خاں خانان
 بتاراج رفت - مشار الیه سر دروازه شهباز خاں دواچه انداخته تمام
 روز نشست و بر پاکی خود بینه مقبول الشهادت گذرانید - آخر
 شهباز خاں بیرون برآمده مرزا را در کنار گرفته ، آنچه بتاراج
 رفته بود مع شی^۱ زائد واپس دادند - مرزا روز دیگر میان دولت
 خاں را به خانه میان شهباز خاں آورد و درخواست تقصیر
 او نموده شهباز خاں اسپ و سر و پا بمیان دولت خاں
 عنایت فرمودند که شما امام لشکر اید - همیشه پیش پیش میرفته
 باشید - اما کینه از دل بدر نمی کرد - تا دم حیات با میان دولت
 خاں بد بود - حتی نواب خاں جهان لودی ولد میان دولت خاں
 با تمامی قوم کنبو بد بودند - و میان شهباز خاں را به اهانت

۱ گوش سخن آنها نه کرده In MS. B

یاد میکردند - باوجود از قوم کنبو بسیار کس نوکر داشت ، می گفتند که این قوم را عمال باید گرفت که در وقت محاسبه هر چه جمع کرده باشند از آنها باید گرفت و در سپاه گری این قوم را نمی شمرد - در سال بیست و ششم جلوس موافق سنه ثمان و ثمانین و تسعمائیه که زکوة در کل ممالک مـروسه معاف گشت و مظفر خاں به دیران گری صوبه بنگاله بود ، چون عمر او به انتها رسیده بود سخت گیری در کل معامله میکرد و تغئیر و تبدیل جاگیر امراء و طلب داغ و محله نمود ع

مشو در حساب جهان سخت گیر

که بر سخت گیرے بود سخت گیر

به آسان گذاری دمی میگزار

که آسان زید مرد آسان گذار

درین سال محصوم کابلی بغی ورزیده مخاطب به عاصی گشت - مظفر خاں را به قتل رسانید - آخر افواج بادشاهی همراه شیخ فرید مرتضیٰ خاں بخاری تعین شده عاصی آمده شیخ فرید را دید و باز جمیعت کرده راجه تودرمل را در محاصره کرد - چون مهم بنگاله به امتداد کشید خان اعظم عزیز کوکه که مدتی در باغ پنجه سلطان در اکبرآباد منزوی بود او را عزت دیده^۱ باز بدولت قدیم رسانده با پنجهزار سوار پداں مهم تعین نمودند و شهباز خاں که از حسن تردد و تلاش کار رانا سانگا را به اتمام رسانیده بود

عزت داده 1 In MS. B

بجهت زیادتی احتیاط او را از آنجا طلبیده با فوجی آراسته بمدد لشکر بنگاله روانه ساختند. شهباز خان در حاجی پور رسیده با عرب بهادر که پناه با راجه کجپتی گرفته بود جنگ کرده غالب آمده او را زبون ساخت و عرب بهادر از شهباز خان گریخته پناه به معصوم آورده شهباز خان تعقب کنان میرفت و از آنجا بر سر معصوم رفته باو جنگ کرده شکست داد. معصوم بعد از چند روز شکست و ریخت خود را درست کرده بر سر شهباز خان در مقام برم پتی آمده آب را سرداد. چنانچه زمین و زمان آب فرو گرفت. شهباز خان نتوانست در آنجا ماند، شکست خورده در یک روز چهل کروه راه طے کرده به جونپور رفت و از غیرت خواب و خوردن را مکروه میداشت تا آنکه جمعیت خوب آراسته بر سر معصوم رفت و سخت محاربه نمود، او را شکست عظیم داد.

در سال ۱۰۸۰ که حضرت شاهنشاهی به تسخیر ملک دکن و خاندیس متوجه گشتند و شاهزاده سلطان سلیم که در اله اباش تشریف داشتند حکم شد که بر سر رانا بیاید و شهباز خان را پیش از رسیدن شاهزاده باین مهم نامزد کرده بودند. مشار الیه بحسن تدابیر مهم آنجا را متمشی ساخته بود اما اجلش امان نداد. سفر آخرت اختیار کرد و در حین ارتحال وصیت کرده بود که نعش مرا^۱ درون احاطه چار دیواری مرقد منور معین الدنیا والدین در دارالبرکه

۱ نعش مارا In MS. B

اجمیر نگاہ دارند - چون نعش او را در اجمیر آوردند مجاوران درون احاطه نگذاشتند که دفن نمایند - صندوق او را بیرون احاطه دفن کردند ، شب حضرت معین الدنیا و دین مجاوران را در رویا ابرام کرده فرمودند کہ شہباز خان محبوب درگاہ رب العالمین و محب خاص ماست ، او را در احاطہ دیوارے اندرون شمال رویہ جانب گنبد من نگاہ دارید - فردای آن بہ ترغیب مجاوران از مدفنش بر آورده بہماں جای معین کہ آنحضرت در خواب نشان داده بودند مدفون ساختند - زیارت گاہ خلایق است - شہزادہ سلطان سلیم کہ بہ مہم رانا آمد و قضیہ شہباز خان رو داد ہر چہ از اموال او بود تمام و کمال در تصرف خود آورده مراجعت بہ الہ اباش نمودہ خروج کرد - و حضرت عرش آشیانی آشیر را فتح نمودہ بہ تسخیر ملک دکن نہرداخت - در سنہ عشر و الف بہ اکبر آباد مراجعت فرمودند - ”باغ ابد“ تاریخ است -

در سال ۱۰۱۴ حضرت افواج قاہرہ بر سر شاہزادہ بہمراہی مرزا مظفر حسین ولد ابراہیم حسین مرزا الغی را تعیین فرمودند درین ضمن سلطان سلیم بے مشورت دولت خواہان خود در خدمت پدر خود حاضر گشت - دو سہ روز ایشان را درون حرم خود نگاہ داشتند - امیر الامرای شریف خان و مہابتخان زمانہ بیگ و بعض بہادر قلماق از اکبر آباد گریختہ پیش راجہ دہرینہ رفتند - و بعد از جلوس ہمایوں در سایہ سریر سلطنت مصیر حاضر شدہ بہ مراتب بلند رسیدند - چنانچہ در تحت حال ہر کدامے نوشتہ خواہد شد - مناقب شہباز خان را تا کجا نویسند و اصراف اخراجات

و خزانه او تا کجا تعداد نماید که از ادراک بسیار بعید است
 الا آنکه چنانچه در عالم شهرت است که سنگ پارس یافته بود
 و این سخن یحتمل الصدق است^۱ چرا که ده کس از نوکران خود
 را لک لک روپیه سالیانه میداد و از پنج هزار شش هزار
 کس غلوفه کمتر نمی داشت^۲ در جنگ بیرم پتی نه هزار
 سوار همراه داشت و شیرینی هر شب جمعه به ارواح طیبه طاهره
 حضرت سلطان العارفين محبوب سبحانی شاه محی الدین عبدالقادر
 جیلانی قدس الله سره العزیز یکصد اشرفی که هزار و چار صد روپیه
 باشد قسمت میکرد و پس از مردن او در مدت پنجاه سال خزانه
 دفینه او از قسم اشرفی و روپیه از زیر زمین خروارهای زر پیدا
 میشد - و هنوز مردم نشان میدهند و خیرات به قوم کنبو آن قدر
 میکرد که در تمام هند کس از آن قوم محروم نماند - چنانچه
 در سال ۱۰۱۷ در خدمت امیتی صوبه برار که راقم اوراق شیخ
 فرید بهکری داشت و نسبت قرابت قریبه که دختر برادر
 زاده آن مرحوم در حباله نکاح احقر بوده جماعه کنبو
 میرثمی پیش نواب اله وردیخان در آنوقت جاگیر دار
 ایلچپور بود، آمده بودند - مهمان این بنده شدند - میگفتند
 در آن وقت که میان شهباز خان دست خیرات دراز کرده
 بودند هر یک مایا را هزار هزار روپیه نقد هر شش ماه امداد

1 In MS. B یحتمل الصدق دارد

2 In MS. B شش هزار روپیه کس کمتر غلوفه نمی داشت

خرج میکردند و در رسوخ دین اسلام و تعظیم علما و صلحا و فقرا
 نوئے می کوشیدند که در تمام عمر نماز خمس گانه با تہجد و
 اشراق و ضحی با سنت عصر از ایشان قضا نشده بود و بے وضو
 نمازده - و پوشاک خارج از مسنون نپوشیده و همیشه تسبیح در
 دست داشت^۱ صاواۃ بر سرور عالم میخواند و مابین نماز عصر و مغرب
 مستقبل نشسته تکلم دنیوی نمی کرد - آورده اند روزی حضرت
 عرش آشیانی به کنار آب تالاب فتحپور میگری آخرهای روز
 کسب هوا میکردند، دست شہباز خان را گرفته از جرگہ امرا
 بر آمده به کنار تالاب تنها تشریف بردند - شہباز خان ہر ساعت
 نگاہ بہ آفتاب میکرد کہ مبادا وقت قضا شود ، حضرت عرش آشیانی
 ہر ساعت توجہات خسروانہ در بارہ او مری می داشتند - بندہ از مرزا
 محمد سعید ولد میرم قلیچ برادر زادہ قلیچ محمد خان کہ در دیوان
 گیری بندہ تعینات بیر بود^۲ ناقل است کہ آنروز من در آن جرگہ
 حاضرم کہ حکیم ابوالفتح و حکیم علی می گفتند کہ اگر امروز
 وقت نماز از شہباز خان قضا نشود مایاں مرید او می شویم و
 میدانیم کہ دیندار جبلی است ، و اگر امروز بہ عواطف خسروانہ
 مغرور گشتہ نماز را قضا کرد مایاں ترک اشنائی می کنیم کہ
 او در دین مقلد است اتفاقاً چون شہباز خان دید کہ وقت نماز
 بسیار تنگ شد از روی تضرع عرض کرد کہ وقت نماز می رود -

۱ In MS. B می داشت

2 In MS. B در بیر تعینات بود

حضرت فرمودند که قضا خواهی کرد ، مارا تنها می گذاری - خان
 مشار الیه دست خود را از دست مبارک آن حضرت خلاص کرده
 دوپته انداخته بنماز مشغول شد و نماز به خضوع و خشوع
 خوانده بدستور قریم مستقبل قبله نشست به تسبیح مشغول گشته
 حضرت عرش آشیانی هر ساعت دست بر سر او می زدند که برخیز ،
 او هم چنان شاغل بحق بود - حکیم ابوالفتح گفت که این مرد
 داد دینداری داد - حالا ضایع میشود او را نجات باید بخشید -
 فی الفور حکیم با جمیع امرا روانه پیش شد و عرض کرد
 که قبله عالم سلامت ، اینهمه عنایات تنها بحال این
 مرد نمودن لطفی ندارد ، بندهای دیگر هم امیدوار مرام
 خسروانه اند - حضرت او را گذاشته آمدند - و مشار الیه
 تا زیست پیروی خوانین دیگر در اصلاح ریش و خمر خوردن نکرد
 و در نقش نگین مرید ننویسانیده و در دین اسلام ثابت قدم ماند
 و نامی به سخاوت و دینداری در عالم گذاشت - رحمه الله علیه -

نواب میان محمد خان نیازی

از امرای کبار حضرت عرش آشیانی بوده - در قوم افغانه
 سه کس امرای قدیمی درین دودمان عالی شان گذشته اند اما
 بزرگترین و بهترین و زیاده ترین در منصب و عزت ایشان
 بوده اند - در بدایت حال بکومکی میان شهباز خان کنبو که از
 خوانین عمده گذشته است ، در صوبه داری بنگالا و اریسه بود -

و در جنگ بیرم پتی که با شهباز خان واقع شده میان محمد خان نیازی نامی به شجاعت و مردانگی بر آورده از آن سبب خان موسی الیه سوای جاگیر و منصب بادشاهی از طرف خود مبلغ یک لک روپیه هر ساله امداد خرج ایشان می نمود - و در سال الف هجری که خان مرزا خان خانان بر سر مرزا جانی بیگ ترخان والی تته رفت آن صفدر عسکر نصرت را از درگاه مقدس معلی همراه خود گرفتند - چنانکه در جنگ لکی معموله سرکار سیوستان که با مرزا جانی ترخان واقع شده شریک غالب آن فتح خان معز الیه بوده - و در دور دولت حضرت جهانگیری مصدر خدمات عمده گردیده - رسم به شان و شوکت بر آورد - علی الخصوص در جنگ کهرکی که خان خانان سپه سالار شاه نواز خان را بدست خان موسی الیه و یعقوب خان بدخشی که هر دو را از جمله سپاهیان کار کرده می دانست داده بودند - میان محمد خان در آنوقت چه در تندبیر و چه در تردد کارستانی کرد که مشهور آفاق گردید - چنانچه در عهد دولت و زمان بهجت حضرت نایب درگاه رحمانی حضرت صاحب قران ثانی در مهم پرینده قریب به سی سال گذشته جمیعت که از بیجاپور آمده روانه درگاه مقدس معلی بود احمد خان نیازی خلف الصدف ایشان که در آن مهم بود دریافت ملاقات نمود - و مذکور تردد و تلاش و تدبیر میان محمد خان نیازی که در جنگ کهرکی نموده بودند ظاهر ساخته که اگرچه در آنروز فتح

نصبیه اولیائے دولت قاهره بزور بازوی عسکر ظفر مائر شده اما
 بیر پدر شما که تالاب را در میان داده و راه های گذر ناله مسدود
 ساخته ، و سر ناله خود ثبات پا ورزیده شاه نواز خان مرزا ایرج را به
 اختیار خود گرفته بود غالب آمده از همان تاریخ آرزومند ملاقات
 پدر شما و شما بوده ایم - ملازمت اینتقسیم سرد مدبر که دستور العمل
 روزگار است از جمله لوازمات بوده الحمد لله شما را بهتر از پدر در جمیع
 مواد مردم نشان دهند - مجعلا از اوصاف ستوده آن نیک ذات ابعالم
 تحریری آرد که اولاً سپاه دوست بود اکثر از قوم خویش افغانه
 نوکر داشت و ماه بماه ماهیانه میرسانید و طعام بمردم چوکی از روی
 عزت و خواهش هر شب^۲ میخورانید بلکه چوکی محض از برای
 خوراندن طعام بوده و ماهیانه نوکر متوفی به پسرش قرار میگرفت ،
 اگر لاولد بوده ورنه اش نصف ماهیانه منظور میداشت - چنانچه
 قریب سه صد^۳ بیوه زن علوفه خوار مرکار ایشان بوده و خیر بالذات
 بود ، و در تیرویج دین نبوی صلی الله علیه وسلم نهایت سعی داشت
 و اوقات شریف را قسمت کرده بود - بعد از نماز فجر تا نماز ظهر به
 تلاوت کلام مجید و تفسیر و مطالعه کتب تواریخ و سیر^۴ و مثنوی
 شغل داشت - از کثرت توغل^۵ در ادراک انساب افغانه محارته کلی
 داشت و یکپاس تناول طعام داشته^۶ و استراحت پرداخته^۷ و پاس

1 In MS. B نیک خصال

3 In MS. B سی صد

5 In MS. B شغل

2 In MS. B خواهش خاطر

4 In MS. B کتب سیر و تواریخ

6 In MS. B تناول طعام و

آخر بهمات و معاملات دنیوی^۱ در رسیده داد مظلومان داده غور رسی محتاجان میکرد و پاس اول شب را تا زیست احیا نموده^۲ بنار تهجد و اوراد و وظائف بسر می برد - هشتاد و پنج سال زندگانی نمود و درین طول عمر ضوابطی که قرار یافته بود در آن فترت راه نمی یافت مگر در سواری ها و در طعام بسیار تکلف را به کار می برد خوش اشتها داشت و نماز پنجگانه و چاشت و ضعی و تهجد در مدت العمر ازو قضا نشده و معلوم نیست که ساعتی بے وضو بوده اند - مشهور است که سه کس خطاب را از درگاه جهانگیری قبول نمودند، یکے مرزا رستم قندهاری، دوم خواجه ابوالحسن تربتی، سیوم میان محمد خان نیازی - هرگاه حضرت جنت مکانی تکلیف خطاب به خان مشارالیه می نمود عرض میکرد که شرف متبرک اسم محمد دارم، زیاده ازین کدام مرتبه و عزت باشد که بکند - مردم از کشف و کرامات ایشان بسا مقدمات را بیان می سازند - از آن جمله یکے از آنها که بتواتر و توالی معلوم گردیده اینست که زمینداران آنجا با میان شهباز خان کنبو عزز کرده آب را در صحرا و جنگل نوعی سر دادند که گویا طوفان نوح بمرتبه دیگر روداد - قطعه زمین بے آب نه مانده بود - ناچار میان شهباز خان عطف نموده از جنگ معاودت کرد - میان محمد خان را آن روز

1 In MS. B بهمات و معاملات امور دنیوی

2 In MS. B پاس اول شب را صحبت با سپاه و علما و فضلا و اهل الله داشته، دو پاس اوسط را درون محل مانده پاس آخر شب را

3 In MS. B تازیت احیا نموده که در جنگ بیرم پتی زمینداران

هفت فاقه از سبب مرض تب بود - د۱ حوضه فیل در بستر بیماری افتاده بود - ناگه طلب طعام نمود - خیرخواهان حضور هر چند تفحص کردند چیزی از وجه خوردنی نیافتند از گرسنگی دلش ضعف کرد، بدرگه ذوالجلال بنالید، فی الفور شخصی از غیب پیدا شد کشتی چوبین که در کمر درویشان می باشد پر از طعام قلیه و برنج گرم آورده بدست فیلبان داد و بخورندا کرد که خان نجور موجب شفا است - ایشان برغبت تمام خورد مابقی را بمصاحبان خود داده که جمعی کثیر سیر شدند و خان مومی الیه فوراً شفا یافت - هر چند تفحص کردند آن عزیز را نیافتند - محقق شد که رجال الغیب به امر حق تعالی به امداد خان مشار الیه رسیده - و ازین قسم مناقب آن ظهور محمدی بسیار است که تحریر آن طول کلام است - در سال هزار و سی و هفت هجری طائر روح پر فتوح او به اعلی علین پرواز نمود - در قصبه اشتی برار آسوده اند - در آنجا باغ عالی و مسجد رفیع و مقبره موزون ولد ارشد اکرم ایشان میان احمد خان نیازی بنا نموده - از آن تاریخ تا حال که مدت بیست و سه سال است کار عمارت جاری است و زیارت گاه خلایق است - ارباب حاجت اکثری را دیده شد که بمرادات خاطر خود رسیده اند رحمة الله علیه - "بمرد اولیا محمد خان، گوی خوبی ازین میدان برده" ۱۰۳۷ تاریخ آن مغفرت پناه است -

باز بهادر افغان

بعد از فوب شیر خان و سلیم خان سور مشار الیه در حکومت مالوا اسم سلطنت بر خود رانده خطبه و سکه بنام خود کرد و در سال ششم جلوس حضرت عرش آشیانی موافق سنه ثمان و ستین و تسعمائۀ حضرت خلیفہ الہی ادم خان را بہ سارنگپور و فتح ولایت مالوا کہ در زمان شیر خان سور ولایت مذکور بہ شجاعت خان کہ از خاصہ خیلان او بود تعلق داشت و بعد از وفات او بہ پسرش باز بہادر مذکور قرار گرفته بود، فرستادند - و نیز محمد خان و صادق محمد خان و قبا خان کنک و عبد اللہ خان اوزبکی و شاہ محمد قندھاری و دیگر امرا بہ جانب مالوا بہ کومکی او تعیین شدند - چون بہ دہ کروہ سارنگپور رسیدند باز بہادر از خواب غفلت بیدار شدہ - در دو کروہ سارنگ پور آمدہ و قلعہ ساختہ نشست - و این باز بہادر در فن سرود و اقسام نغمہ ہندی بے نظیر وقت بود و اکثر اوقات او بہ صحبت لولی^۱ و پاتر بازی و لعب و ملاہی میگزشت - چون لشکر بادشاہی بگرد قلعہ او رسیدہ او نیز ترتیب افواج خود نمودہ بجنگ شتافت - اسرای افغانان کہ ازو آزردہ بودند بے آنکہ جنگ نمایند راہ فرار پیش گرفتند - باز بہادر ہم تاب مقاومت نیاوردہ گریختہ بدر رفت و روپ متی نام حرم او کہ بنام او شعر ہندی میگفت ، خواجہ سرای باز بہادر بموجب اشارہ او چند زخمی بہ او انداخت

که زنده اسیر نگردد - تمامی اموال و خدم و حرم او بدست ادهم خان افتاد - باوجودی که روپ متی زخمی بود ادهم خان به آرزوی تمام او را در خلوت طلب نموده - او فی الفور زهر خورده مرد - ادهم خان حقیقت فتح را معروض درگاه عرش آشیانی کرده اموال و لولیان و یاتران و تمامی حرم های باز بهادر را پیش خود نگاه داشته فیلان چند را همراه صادق محمد خان بدرگاه معلمی فرستاده - اینمعنی در خاطر اشرف گران آمده به مقتضای وقت خود عزیمت مالوا نمودند و در سارنگپور رسیده در خانه ادهم خان فرود آمدند - ادهم خان هرچه از نقود و اجناس و غنایم و غیره بدست آورده بود مع شی زاید پیشکش حضرت شاهنشاهی کرده عزت یافت - ملک مالوه بے تردد و تلاش بدست اولیای دولت قاهره افتاد - و باز بهادر نزد رانی درگوتی رفته چندگاه ماند و باز بدرگاه خلائق پناه حاضر گشت و بمنصب سه هزاری ذات و سوار رسیده معزز و محترم ماند - اشعار دلفریب او به زبان هندی در هند شهرت^۲ دارد و حقیقت تعشقی او با روپ متی مشهور عالمیان است - هر دو مابین تالاب اوجین که در بلندی افتاده بود اسوده اند -

محب علی خان

پسر میر خلیفه وکیل السلطنت حضرت فردوس مکانی بابر بادشاه بودند - به فضایل و کمالات صوری و معنوی آراستگی داشت و

1 In MS. B نمود

2 In MS. B در هند دارد

بمنصب چاره‌زاری رسیده بجهت تسخیر قلعه بهکر و ولایت سنده رفته - مجملًا حقیقت تسخیر قلعه بهکر را ایراد می نماید که در وقایع سال شانزدهم الهی موافق سنه ثمان و سبعین و تسعمايته که حضرت شاهنشاهی بدارالسلطنت لاهور تشریف آوردند - چون مادر ناهید بیگم منکوحه محب علیخان پسر میر خلیفه زن مرزا عیسی خان ترخان تته بود، مرزا عیسی وفات یافت - ناهید بیگم برخست خلیفه الهی بدیدن مادر و آوردن دختر مرزا عیسی یکسال پیش ازین به سند رفته بود - محمد باقی ترخان که پسر مرزا عیسی باشد درین وقت قایم مقام پدر شد - صحبت او با ناهید بیگم برنیامد - او رنجیده بدرگه رسید - حقیقت ظلم و ستم محمد باقی ترخان و بی ادبی که نسبت به بندهای درگه نموده بود بعرض^۱ رسانیده گفت که اگر محب علیخان پسر میر خلیفه را که شوهر اوست فی الجمله رعایت نموده رخصت فرمایند فتح تته به سهولیت دست خواهد داد - چون ناهید بیگم در وقت آمدن از تته در بهکر به سلطان محمود بهکری که از نوکران مرزا شاه حسین ارغون و کوه او بود و بعد از مرزا شاه حسین بهکر در تصرف او بود ملاقات نمود^۲ سلطان محمود صلاهی سمرقندیانه زده گفت که اگر محب علی خان به تسخیر تته بیاید کومک دیگر حاجت نیست من همراه او شده این مهم را به انجام میرسانم - ازینجهت ناهید بیگم در رفتن سنده بجد تر شده - چون حضرت خلیفه الهی محب علی خان را که از مدت ترک سپاه

گری کرده علم و نقاره لطف فرموده ، مبلغ پنجاه لک تنکه از سرکار
ملتان جهت مدد خرج و جاگیر او دادند و مجاهد خان نبیره
دختری محب علیخان را که جوان مردانه شجاع بود همراه
ساخته به سعید خان که حاکم ملتان بود فرمان صادر شد
که کومکی محب علیخان باشد - محب علیخان به جاگیر
ملتان رسیده ، در مقام اجتماع مردم شد - قریب چهار صد سوار
باو جمع گشتند و به اعتماد سلطان محمود متوجه بهکر شده
مکاتبات به او نوشت - و سلطان محمود در آمدن لشکر بادشاهی
را در ولایت خود تجویز نکرده سخنانی که در وقت رفتن
ناهید بیگم گفته وعدها داده بود افسانه انگاشته پیغام کرد که
ازین راه نمی گزارم - اگر براه جیسل میر متوجه تته شوند لشکر خود
را بکومکی شما میفریسم - محب علیخان و مجاهد خان نبیره او
توکل کرده متوجه بهکر شدند - سلطان محمود تمام لشکر خود
بر سر راه ایشان به قصبه ماتهلپه از توابع بهکر بسررداری رای
پد قانون گو فرستاد و مردم او جنگ کرده شکست یافته
در قلعه ماتهلپه متحصن شدند - مدت شش ماه قلعه ماتهلپه
را محب علیخان و مجاهد خان محاصره کرده به صلح گرفتند -
درینوقت مبارک خان نام غلام سلطان محمود که وکیل
او بود از سلطان محمود بواسطه بی توجهی^۱ رنجیده پیش
محب علیخان آمد - محب علیخان او را مقید و مغلول ساخته اسپان

و شتران و اسباب که همراه او بود همه را متصرف شده قوت گرفته ، آمده ، قلعه بهکر را محاصره کرد - سلطان محمود تمامی لشکر خود را که دو هزار سوار و پیاده تیرانداز و توپچی بود از قلعه درون به قلعه برون فرستاد که جنگ کنند - این جماعه جنگ کرده شکست یافته به قلعه در آمدند - تا مدت سه سال سلطان محمود گاه هر روز گاه بعد دو سه روز کشتی ها و عراب های خود آراسته به جنگ می فرستاد - دوسه مرتبه تمام لشکر خود را صف جنگ نموده هزیمت می خورد - محب علیخان و مجاهد خان غالب آمده ظفر می یافتند - چون سلطان محمود خلق کثیر در قلعه در آورده بود از کثرت و ازدحام مردم عفونت و بیماری در میان خلق پیدا شده و مرگ افتاده هر روز جمعی کثیر می مردند - درین ضمن سلطان محمود بیمار شد - محب علی خان رقعہ نوشت که سبب جنگ ما و شما امور دنیوی است ، ان فی مابین قایم است - طبیعے حاذق همراه است اگر بگویند بجهت معالجه او را نزد شما فرستم - او در ظهر همان رقعہ جواب این بیت خواجه حافظ را نوشت که -

در دم نهفته به ز طبیبان مدعی

باشد که از خزانه غیثش دوا کنند

تا در سنه ثلث و ثمانین و تسعمایه سلطان محمود نیز وفات یافت - وکلای سلطان محمود خان بهکری عرضداشت بدرگاه آسمان جاه فرستادند که سلطان محمود از عالم رحلت کرد و ما را بر محب علی

خان و مجاهد خان اعتمادی نیست - اگر از درگاه کسی دیگر را فرستند قلعه را حواله او می نمائیم - حضرت خلیفه الهی میرگیسو بکاول بیگی را که گیسو خان خطاب داشت بجهت حراست قلعه بهکر فرستادند و بهکر بتصرف اولیای دولت درآمد - محب علی خان برگشته بدرگاه آمدند - دختر سلطان محمود باسم بهکری بیگم داخل حرم محترم حضرت خلیفه الهی گشت - والد مسود این اوراق شیخ معروف نقل میکرد که درین قلعه بندی داخل بودیم - نان بجان یافت نبود حتی مردم سگ و گربه و موش و زاغ را خوردند - حق تعالی جمله مسلمان را ازین قسم بلیه نجات بخشد و اللهم عافنا -

مرزا یوسف خان رضوی^۱

از سادات صحیح النسب مشهدی است^۲ در خدمت حضرت عرش آشیانی ترقی کرد و بمرتبه پنجهزاری رسید و در جنگ خان زماں و بهادر خان سردار لشکر بود - کشمیر درجا گیر داشت - یادگار مرزا برادر زاده او از قبل ایشاں حاکم کشمیر بود و در آنجا بغی ورزیده جمع مردم کثیر از چکان و غیره را از خود ساخت و خطبه و سکه بنام خود کرد - مرزا لشکری ولد سید یوسف خان از داعیه او واقف شده عیال و اطفال پدر را گرفته از کشمیر برآمده با لاهور رسید - و اینمعنی سبب حفظ ناموس سید یوسف خان گشت - والا نه منصوب^۳ به رفاقت

1 In MS. B سید یوسف خان رضوی مشهدی 2 In MS. B مشهد است

3 In both MSS. منصوب. It would be clear if this had been منصوب .

یادگار کرده بودند - شمع از بغی یادگار بجهت شادابی سخن
 بقلم می آورد که چون او باغواي قوم چکان خیال باطل بهمرسانده
 مجلس عالی ترتیب داده بر تخت سلطنت نشست - فراش که پنکه
 میکرد فی الفور این بیت را خوانده که :

تکیه بر جائے بزرگان نتوان زد به گداز

مگر اسباب بزرگی همه آماده کنی

یادگار را حیرت افزود و ازو پرسید که چه می خواندی؟ گفت نے
 گفت این بیت از کجا یاد داری؟ گفت معلوم نیست - چون حقیقت بغی
 یادگار به حضرت شهنشاهی رسید قاضی علی که منصب دیوان کشمیر
 داشت و حسن بیگ شیخ عمری که تحصیلدار خرج کشمیر بود
 با جمعیت خود با یادگار جنگ کرده - بحسب تقدیر قاضی علی
 به قتل رسید و حسن بیگ هزیمت را غنیمت دانسته نیم جانی
 از کوه هائے کشمیر سر برآورده^۱ تا راجوری رسید - حضرت خلیفه
 الهی شیخ فرید بخشی و شیخ عبدالرحیم لکهنوی^۲ و میر مراد و
 خواجه فتح الله بخشی احدیان، با هفصد احدی و شیخ کبیر و پسران
 شیخ ابراهیم و نصیب خان ترکمان و رحمت خان پسر ابو زید
 و جماعته اویماق بدخشان که یکمزار سوار بودند تعین فرمودند -
 و خود بدولت از آب چناب عبور فرموده به شکار مشغول بودند -
 از غرایب امور آنکه همان روز که حضرت به اراده میر کشمیر

۱ In MS. B برآورده

۲ In MS. B لکهنو

از آب چناب عبور فرمودند بر زبان الهام بیان^۱ این بیت فرمودند -
 کلاه خسروی و تاج شاهی
 بهر کل کے رسد حاشا وکلا

چون یادگار کل بود ازو این چنین امرے صادر شد - همانا باطن
 حضرت از احوال او خبر داد - و از عجائبات آنکه همانروز که خبر
 بغی او بحضرت خلیفہ الہی رسید فرمودند کہ انشا اللہ تعالیٰ معاملہ
 یادگار بہ چہل روز نخواہد کشید - اتفاقاً روز چہلم او بہ قتل
 رسید و باز کشمیر بجاکگیر سید یوسف خاں مقرر شد و بعد از
 تغیر کشمیر در دیار دکن گذرانیدہ - اکثر پیادہ افغان روہلہ نوکر
 داشت - ماہیانہ ماہ بماء بہ سپاہ میداد - اگر اضافہ میکرد یکماہ
 و نیم ماہ - می گفت کہ وجہ ماہیانہ را در سال سراسری میکردند
 تاہر چہ ماہ بماء مقرر شد - و در دیار دکن جان بجان افریں
 سپرد - اگرچہ سلطان پور بطریق وطن داشت اما نعلش او را بہ
 مشہد بردند -

قلیچ محمد خان

از امرای کبار حضرت عرش آشیانی بودہ - وطن ایشان از نواہی
 کابل است - و در عہد دولت آنحضرت ترقی بسیار کرد و در زمان دولت
 حضرت جہانگیری نیز بہ قرب و حالت و عزت ممتاز بود - سال ہائی
 دراز صاحب صوبہ لاہور بود - تا یک پاس^۲ بدرس علم فقه و تفسیر
 و حدیث در مدرسہ قیام داشت - خلائق از سبب تحصیل علم

1 In MS. B الهام شاہ

2 In MS. B یک پاس روز

و روشناس شدن به آن بزرگ و به امید حاجت رسیدن بسیار بسیار کسان هجوم بخواندن آوردند - در مذهب اهل سنت تعصب بسیار داشت - و در زهد و ریاضت و تقوی میکوشید و صاحب قبيله بود - اکثر بمرتبہ امرای رسیدند - و در باب صالح دکن که شاهزاده عالمیان سلطان پرویز نموده بود قصیده انشا کرده که مشهور افاق است - در سال سنه^۱ از لاهور در عرض شش روز بموجب طلب حضرت خلیفه الہی در اکبر آباد رسید - در آنوقت اوج و عروج خواجه ابوالحسن تربتی دیوان بود - ابتدا تنزل خواجه بدین تقریب شده که دامن جامہ حضرت شاہنشاہی از دوسرے صاف میشد خواجه ابوالحسن از روی کفایت عرض کرد کہ از دوسریصاف دامن جامہ کردن پر اصراف است - دامن بنده از یک سریصاف چه قدر کلان است - قلیچ محمد خان بداهتاً جواب داد کہ خواجه زیر دامن تو چند کل کور اند و در زیر دامن حضرت خلیفه الہی تمام عالم است - دامن دولت ایشان کشاد باید این سهل کفایت است - حضرت را این سخن خوش آمد -

در سنہ الف ہجری جونتور جاگیر ایشان بود - محمد سعید پسر میرم قلیچ برادر زادہ ایشان شش صدی می صد سوار^۲ منصب داشت و در ریاضت و سخاوت و حق گوی مشہور آفاق بود - راقم این اوراق شیخ فرید بہکری دیوان پیر بود - نواب صف شکن خان ولد سید یوسف خان رضوی

1 The author seems to have forgotten to write the date.

2 In MS. B میصدی شست سوار

تهانه داری آنجا داشت - نقلی عجیب و غریب نمود - قلیچ محمد خان خواست که در جونپور عمارت عالی بنا نماید - در وقت کندن بنیاد عمیق کلاه گنبد گجکاری ظاهر شد - آنرا به قلیچ خان ظاهر کردند^۱ - مشارالیه مردم حشری جمع ساخته مدت ده روز در آنجا با اکابرو اشراف جونپور از صبح تا شام گذرانیده تا آنکه آن گنبد درست نمایان شد - زمین که گرد و پیش او بالیده بود جدا کردند - دروازه آهنی بزرگ با قفل آهنی کلان بوزن یک منی نمایان شد - قلیچ محمد خان آن قفل را شکسته با جمیع اعیان آن ملک درون گنبد در آمد - شخصی دید بلند بالا جال ریش گندم گون مستقبل قبله به مثل آسن جوگیان زده نشسته و مستغرق است و از صدای فتح الباب و هجوم و غل و شور و غوغای مردم چنانچه کسی از خواب بیدار میشود سر را برداشته بزبان هندوی پرسید که اوتار راجه رامچندر شد؟ گفتند شد - گفت شیتارا که راون گرفته بود به لنکا برده بود بدست رامچندر افتاد؟ گفتند افتاد - گفت اوتار کشن در متهرا واقع شد؟ گفتند چهار هزار سال است که آمد و گذشت - گفت ظهیر حضرت محمد مصطفی صلی الله و علیه و آله و سلم خاتم النبیین در عرب شد؟ گفتند هزار سال گذشت - که آنحضرت از عالم رحلت کرده - جمیع ادیان باطل منسوخ ساخته رواج دین مطهر نبوی داده - گفت آب گنگ جاری است؟ گفتند آبرو بخش عالم است - گفت مرا آبر اورید - قلیچ محمد خان هفت خرگاه متصل یکدیگر از دروازه

۱ - ظاهر کرده نمودند 1 In MS. B

آن گنبد نصب کرده، هر روز نقل مکان میکرد - تا روز هشتم بیرون آمده بدین متین نبوی به نماز قیام می نمود - مدت ششماه زیست - تکلم با کسی نکرد و به نماز و طاعت مشغول می بود - خواب و خورش در رنگ مردم دیگر نمود - بعد از ششماه از عالم رحلت کرد - تکفین و تجهیز او کرده بخاکش سپردند - مرزا محمد سعید میگوید که وقوع این امر حضور من شده و این واقعه دور از دلایل عقلی است - اولاً انسان خاکی است که سرشت آن از آب و گل است و از حضرت آدم صلی صلوات الله علیه و سلامه تا سنه الف و ستین^۱ هجری مدت هشت هزار سال شده و این شخص که در گنبد ظاهر شد موافق اعتقاد هنود پیش از اوتار راجه رامچندر که مدت چهل لک شده بود و در آن وقت ظهور قوم اجنه بودند آتشی و این مرد خاکی نهاد و چهل لک سال زندگانی دراز یافت و در خانه تنگ و تاریک زیر زمین در گنبد مقفل بے خوردن نان و آب تنها گذرانیده - در صنعت الهی هیچ شکے نیست - هر چند بدلائل عقلی راست نیست اما قول مرزا محمد سعید را کذب انکاشتن گناه کبیر است که آن قسم مرد بزرگ^۲ برای چه کذب گوید و فاسق و محروم شود - یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید - مشار الیه را مجتهد مذهب وقت^۳ میگفتند - در رسوخ دین متین نبوی و رواج منن سید المرسلین کمال جد و جهد داشت -

۱ In MS. B تا سنه الف و ششت ۲ In MS. B آن قسم بزرگ

۳ In MS. B مجتهد وقت

صادق محمد خان

در بدایت حال نوکر بیرام خان بود بخدمت رکابداری منسوب بود - و در نوکری او رشدی کرده منصب پنجمزاری یافت و بعد از فوت بیرام خان بمرتبہ امارت رسید - اتالیق شاهزاده شاه مراد گشته به صوبداری دکن آمده به خان خانان به ظاهر یار و به باطن مار بود - پسران بسیار قابل یادگار می گذاشته بود - از آن جمله مرزا زاهد بغایت جوان سنجیده آراسته بود و صادق محمد خان دهلپوری^۱ در بیست و نه سالگی وطن گرفته سر او عمارت بنا نهاده دیہات در گرد آن نواحی آباد ساخت و عمارت مقبره خود بغایت عالی کرده چنانچہ تا حال کیان ایشان ما^۲ در انجالی و قایم است و از اولاد ایشان کم کسی در دنیا مانده -

مرزا جانی بیگ ترخان تته صاحب

صاحب تاریخ نظامی می آرد کہ سلسلہ ارغون ترخان در ولایت توران صاحب قبیلہ و نامور و نامدار عالی مقدار بوده و ہمیشہ کرسی بکرسی بمرتبہ امرای رسیده اند - چنانچہ بادشاہ دین پرور حضرت امیر تیمور گورگان صاحب قران این گروه را بعد از وقوع خدمات شایستہ ترخان کرده یعنی تکلیف نوکری و خدمت^۳ را از آنها برداشته ، مختار کرده اند^۴ - از آن تاریخ قوم ارغون

1 In MS. B صادق خان دهلپور 2 The MS. is worm eaten here.

3 In MS. B خدمت و نوکری 4 In MS. B ممتاز کرده اند

ملقب به ترخان گردیده - میر ذوالنون از اجداد او بدیار سنده آمده تته را از دست قوم سمه و سومره گرفته حاکم آنجا شد - پس از این مرزا شاه حسین ارغون سرکار سیوستان و سرکار بهکر را به تصرف خود آورد - قلعه کهنه بهکرکه بر بلندی کوهرد در میان دریائے پنجاب واقع بود سر نو قلعه از خشت پخته راست کرده و عمارت عالی نشیمن گاه حکام ساخته که هنوز اساس آن باقی است - و ملتان که در تصرف حسن لنگاه بود از آنها به جنگ و زور گرفته - باخانواده حضرت قطب الاقطاب غوث العالم مخدوم شیخ بهاوالدین ذکریا قدس سره سلوک خوب نکرد - مخدوم شیخ بلال که از قصبه بوبکان توابع سیوستان اکمل اولیا بود از زبان ایشان برآمد که مرزا شاه حسین ظالم است - این سخن گوش زد مرزا شاه حسین شد - بعد از تسخیر ملتان کشتی های سواری ایشان نزدیک بوبکان رسید - مخدوم بلال را جبراً و قهرراً در مجلس ایشان حاضر آورده پاره بے ادبی نمودند - مخدوم فرمودند سابق ترا ظالم گفته بودیم حالا اظلم می گوئیم - فی الفور مرزا شاه حسین را مرض حرارت بهمرسید - از تته تا ملتان و از ملتان تا تته همیشه در کشتی نشسته در سفر می بود و محتاج به نسیمک که در میان دریا میوزید بود - مرزا استقلال بسیار بهمرسانیده تمامی سنده را از دست سیمه و سمه و سومره گرفته به جمعیت کثیر بهمرسانده

غالب آمد - حضرت جنت آشیانی محمد همایون بادشاه غازی که بموجب ابتلای الهی و خروج شیرخان سور و نفاق برادران و بی مددی^۱ اقربا و گردش فلکی بدیار سند رسیدند^۲ - مرزا ایشان را به لطایف الحیل در بهکر توقف کنانیده آخر در خدمت آنحضرت برسید و شقاوت ابدی حاصل کرده مکرر محاربات نموده و برادران ایشان را بمواعید کاذبه از حکومت ملتان و بهکر و عروسی دختران فریفته از آن حضرت جدا ساخته - و آن حضرت ناچار سفر عراق اختیار کرده عازم آن حدود شدند - و بعد از وفات مرزا شاه حسین مرزا عیسی ترخان و پس از مرزا محمد باقی قایم مقام پدر شد - سلطان محمود حاکم بهکر که اتالیق مرزا بود قوت جمعیت بهمرسانده حاکم بالاستقلال گشت - پس از مرزا پاینده بحکومت تته مانده سرکار سیوستان هم از دست او رفت بدست شاه قاسم ارغون که از جمله اقربای قریب او بود افتاد - بعد از فوت او مرزا جانی بیگ ترخان به حکومت آنجا نامور گشت صاحب شوکت و جمعیت گردید - ولایت بهکر را محب علیخان و مجاهد خان و گیسوخان بعد از فوت سلطان محمود داخل ممالک محروسه گردانیده - و در سال سنه الف هجری خان خانان مرزا خان باخوانین عمده به تسخیر تته رفت - مرزا جانی بیگ کارستانیها کرده - و محاربات سخت نمود - اقبال حضرت شاهنشاهی غالب بود^۳

۱ In MS. B بدمددی

۲ In MS. B آمدند

۳ In MS. B قوی بود

آخر آمده خان خانان را دید، و به ایشان بدرگه خلاق پناه
آمده به منصب پنجهزاری رسیده صوبه تته با سرکار سیوستان
بجاگیر ایشان مقرر گشت - و مدام در رکاب سعادت حاضر بوده -

آورده اند در وقتی که خان خانان به تسخیر تته مامور گردید و
در قصبه دربیله از توابع بهکر رسید میر محمد معصوم خان بهکری
نامی ایشان را در خدمت مخدوم قاضی عثمان رحمته الله علیه که
مجتهد وقت و اعلم العلماء و اکمل اولیا بود^۱ برد - خان خانان
سر خود را برپای مخدوم نهاده ساعتی چند از روی خضوع و خشوع
افتاده بود - مخدوم برعجز و ضعف او راضی شدند - همان شب
خان خانان را در واقعه نمودند که حضرت سرور عالم صلی الله
و علیه و آله و سلم بر مسند تکیه کرد نشسته اند ، و هزاران هزار
آدمی گرد بگرد ایشان حلقه زده استاده - بزرگان سنده که در آن وقت
حیات بودند و از عرش تا فرش نظر داشتند مثل میان و میان نوح
و هیه مرزا جانی بیگ را گرفته در خدمت حضرت سرور عالم صلی
الله و علیه و آله و سلم^۱ آوردند که یا رسول الله از وجود باجود مرزا
جانی بیگ اهل سنده قائم اند ، خان خانان بر سر او آمده است
حمایت و رعایت این مرد فرمایند که خان خانان مغلوب شده برگردد -
و مخدوم عثمان دست خان خانان را گرفته در خدمت سرور عالم
صلی الله و علیه و آله و سلم آورده عرض میکنند که یا رسول الله ای
مرد به اعتقاد صادق در مسجد بنده آمده التجا آورده شرم ریش سفید

۱ In MS. B . سرور عالم علیه السلام .

بنده را نگاه داشته، توجه فرمایند که خان خانان غالب آید - آن سرور زمانه ممتد نگاه بهر دو جانب کرده فرمودند که ملک تته بمرزا جانی بیگ بحال خود مقرر باشد، اما بخان خانان جنگ نکند، مغلوب خواهد شد، به وسیله خان خانان به ملازمت اکبر بادشاه برود - چنانچه مقالید شهر را به دست خان خانان دادند - مخدوم نوح و میان وهیه و شیخ برکه همان نصف شب فریاد کرده مرزا جانی بیگ را طلب فرمودند و مذکور این واقعه در میان آوردند کد حالا از دست مایان هیچ کارے بر نمی آید که حکم سرور عالم چنین شد - مرزا جانی بیگ ازین درویشان رنجیده گفت که از لشکر شبینه درویشان کار نه ساخته شد - بینند که از لشکر روز چه کارها سر انجام می یابد - جمیعت کثیر بهمرسانده از تته بر آمده بسرحد سیوستان صد و پنجاه گروه پیشتر آمده مکر، محاربات با خان خانان نموده مغلوب گشته، آخر همراه او بدرگاه حاضر گردید - و در سنه ۱۰۰۸ ه که حضرت خلیفه الهی بتسخیر قلعه اسیر تشریف آوردند و بهادر آسیری بے جنگ آمده ملازمت حضرت نمود از جان و مال و ناموس و عیال و اطفال امان یافت - ظاهرا مرزا جانی بیگ گفته باشد که اگر این قسم قلعه من میداشتم اگر حضرت خلیفه الهی خود بدوات می آمدند فتح میسر نمی شد - این ماجرا بعرض مقدس رسید از نظر حضرت افتاد - دوران چند روز درگذشت - مرزا بصفات حسنه آراستگی داشت بسیار درویش

دوست بود 'سخی بود و در تعظیم علما' و فضلا' و صلحا' بسیار میکوشید' و در شجاعت و کرم یگانه آفاق بود - شعر متین میگفت - تخلص حلیمی داشت - چنانچه غزلے ازو شهرے عظیم دارد که قوالان می خوانند - مطلعش این است :

دلت گرمهرباں بودے چه بودے * توانے ناتواں بودے چه بودے
لب لعل تو آب زندگانی * بکام عاشقان بودے چه بودے

شاه قلی خان محرم

سابق نوکر بیرام خان بود - بعد از فوت بیرام خان داخل امرا' شد و به منصب پنجهزاری رسید - بسا ترددات شایسته نمود - حضرت عرش آشیانی از کمال رافت او را درون محل بردند - او در خانه رفته آله' رجولیت را بریده بحضرت معلوم ساخت - از آن روز مخاطب به محرم گشت - نارنول بطریق ملکیت وطن داشت - عمارات عالی و تالاب کلان ساخته - و چون در بیماری دانست که جان برنیستم حق سپاه را تمام و کمال داده سه ساله پیشگی هم ماهیانه به سپاه داد و خیرات بسیار کرده درگذشت - رحمت الله علیه

سید محمود بارهه

بارهه عبارت است از دوازده موضع که در میان دوآب جون و وگنگ قریب هرگنه سنبل واقع اند - مرد قبیله دار' شجاع'

مردانه در تمام سادات بارهه امتیاز بر اقران و امثال خود داشت و بمرتبه پنجهزاری رسید^۱ و نامی به شجاعت و سخاوت بر آورده مشهور آفاق گشت - آورده اند که حضرت عرش آشیانی او را بر سر مدگر پدر لاله بیرسنگه دیو بندیده تعین کردند - میران ترددات زیاده از حوصله کرده مظفر و منصور گشت - چون در خدمت حضرت عرش آشیانی آمد میران حضور عرض کرد که من چنین و چنان تردد کرده ام^۱ - آصف خان دخل کرد که میران جیو! این فتح به اقبال حضرت شده - میران ساده لوح دانست که اقبال نام امرای بادشاهی خواهد بود - جواب داد که چرا غلط می گوی در آنجا اقبال بادشاهی نبود - من بودم و برادران من تیغ دو دستی زده ایم - حضرت تبسم کرده میران را به نوازشات خسروانه سربلندی بخشیدند - و نیز روزی اجتماع امرای پنجهزاری بود - یکی از آنها از روی استهزا بمیران گفت که نسب نامه سادات بارهه معلوم نیست که کجا منتهی میشود یعنی از روی کنایه حرفی زد که سادات نیستند - میران فی الحال در میان توده آتش که فقیران ملنگ شبها از سرگین میسوزند تا زانو در آمده استاد و گفت اگر سیدم آتش کارگر نیست و اگر سید نیستم می سوزم - دلیل دیگر از حسب و نسب ندارم - قریب یک ساعت میران در آن آتش استاده ماند - بتضرع و زاری میران را از آتش بدر کردند - کفش مخملی در پا داشت - پشم او هم نسوخته بود چه جای اعضا و پارچه ایشان -

راجہ بیر بر

کبرای نام داشت - برہمن مناس مفلوک بود اما در دانش و فہمیدگی و سخن فہمی امتیاز داشت - در خدمت حضرت عرش آشیانی در خوش طبعی مصاحب و ندیم گشت - او را مخاطب بہ راجہ بیر بر نمودہ بولایت نگر کوٹ فرستادند - بیر بر بزبان ہندی شجاع و بزرگ را گویند - راجہ بامر ای دیگر آنجا رفت ، آن ملک را بتصرف اولیای دولت قاہرہ آورد - پنج من طلا از بدہی چند پسر راجہ حے چند گرفتہ خطبہ و سکہ بنام حضرت شاہنشاهی خواندہ آمدہ و روز بروز قرب و حالت او در ترقی بود - چنانچہ مصاحب دانشور راجہ بیر بر بفرمودند و زین خاں کوکہ در ولایت سواد بجور با طایفہ افغانان کہ از مور و ملخ زیادہ بودند در افتادہ بود - حضرت خلیفہ الہی راجہ بیر بر را با سہید خاں ککمر و شیخ فیضی و حکیم فتح اللہ شیرازی و تاش بیگ محمد صالح و محمد عاقل و جمعے دیگر بکومک و مدد زین خاں فرستادند - چون لشکرهای مذکور پیش زین خاں رسیدند دست بہ تاخت و تاراج دراز کردہ غنیمت بسیار از افغانہ گرفتند - چون بہ کوتل کرا^۱ رسیدند شخصی بر راجہ بیر بر گفت کہ افغانہ امشب داعیہ شبخون دارند ، و عرض کوہ تنگی دارد از سہ چہار کزوہ بیش نیست - اگر از تنگی عبور شود از دغدغہ شبخون جمعیت خاطر خواہد شد - راجہ بیر بر بے آنکہ بزین خاں اتفاق نماید کوچ کردہ ارادہ

۱ In MS. B بہ کوتل کرا کر

گذشتن کوه کوتل کرده و تمام لشکر در عقب او کوچ کرده در آخر آنروز که قریب مغرب بود متوجه تنگی شده - افغانان از اطراف بر بالای کوه رسیده به تیر و سنگ گرفتند و از تنگی راه و تاریک شب خلایق راه را گم کرده در مغاک ها راه هلاک پیش گرفتند و شکست عظیم واقع شد و چشم زخم طرفه رسید - قریب هشت هزار آدم به فنا رفتند و راجه بیربر که از ترس جان راه فرار پیش گرفته بود به قتل رسید - و محمد حسین و راجه دهیر دهر خواجه عرب که بخشی آن لشکر بود و ملا شیرین شاعر و جمعی کثیر از اعیان در آن شب هلاک شدند - و زین خاں کوکه و حکیم ابوالفتح به محنت بسیار به قلعه بنارس اتک^۱ رسیدند و اینمعنی در خاطر اشرف گران آمد ایشان را از شرف خدمت محروم داشتند - و کنور مانسنگه را در آنجا فرستادند مشارالیه افغانان و جماعته روشنایان را قتل عام نمود - فرمانی که بنام خان خانان مرزا خاں در قضیه راجه بیربر صادر شد در عالمیان شهرته عظیم دارد و قرب و حالت او از هسان قیاس باید کرد - و در جود و کرم بے همتا بود و در علم موسیقی نهایت دستگاه داشت - جگری و کافی و بشن پد و سینکار و موایه و دوهره او در هندی شهرته عظیم دارد - آورده اند که شیخ حضرت عرش آشیانی از خرگاه برآمده براجه بیربر که چوکی داشت فرمودند که شمع درون خرگاه خاموش شد^۲ - از تاریکی خرگاه خاطر منغض گشت که در تاریکی قبر چه حال خواهد شد - راجه بیربر بداهتاً عرض کرد که هرگاه وجود مبارک حضرت

۱ اتک بنارس In MS. B

۲ مسکین شد In MS. B

محمد مصطفیٰ صلی الله علیه و آله و سلم در خاک دفن گردید تنگی و تاریکی گور بالکلیه بر طرف شد و نکات و لطائف و ظرایف که با حضرت خلیفه الهی در میان می آورد و بیک لطیفه بخششی بمردم میکرد مشهور آفاق است -

رضوی خان مشهدی

از سادات صحیح النسب به علو نسب و سمو حسب آراستگی داشت و بمنصب عالی رسیده تعینات دکن گشته و صحبت به خان خانان مرزا خان برار کرده - چنانچه صبیح خان خانان با میر خلیل پسر ایشان نسبت شده و در پرستش حق و زهد و ریاضت در مذهب ائمه اثنا عشریه بے قرینه بود - و در فروش و ملبوسات آنچه شرط مذهب امامیه است که اگر پائے هنود بدان میرسید همه را از آب میکشید - مجتهد وقت خود بود -

شاه منصور شیرازی

در بیست و هفتم جلوس موافق سنه تسع و ثمانین و تسعمائة بعرض خلیفه الهی رسید که مرزا حکیم از روی عرائض عاصی کابلی و معصوم فرنخودی ترغیب به آمدن هندستان میکند - چنانچه مشار الیه روانه هندستان شد - و شادمان نام کو که مرزا که پیشتر آمده بود با کنور مان سنگه جنگ کرده کشته گشت - سه فرمان مرزا یکی بنام حکیم الملک و یکے بنام خواجه شاه منصور و یکے بنام محمد قاسم خان میر بحر از جزدان

شادمان ظاهر گشت که در جواب عرایض اینها به استمالت و دلاسای تمام نوشته بود - کنور مان سنگه فرامین را بدرگاه فرستاد و آن حضرت آنها را مخفی می داشتند - چون رایات جلال از دهلی گذشت، مرزا محمد حکیم بلاهور آمده در باغ مهدی قاسم خان فرود آمد - مانسنگه و سعید خان و راجه بهگوانداس در قلعه لاهور متحصن شدند و رایات عالیات به قصبه پانی پت رسید - ملک خوزی کابلی که دیوان مرزاحکیم بود و خطاب وزیر خانی داشت از مرزا جدا شده بدرگاه آمده بمنزل شاه منصور فرود آمده او را وسیله ملازمت خود ساخته - بخاطر اشرف چنان رسید که درینوقت که مرزا محمد حکیم به تسخیر هندستان آمده باشد دیوان خود را از خود جدا ساخته فرستادن خالی از تدابیر نیست و از شاه منصور بدگمان هم بودند او را مقید ساخته و فرمان مرزا را باو نمودند - هرچند او سوگند می خورد فایده نمی داد^۱ - و چون رایات اشرف بنواحی شاهاباد رسید ملک علی خطی آورده بنظر اقدس در آورد که قاصدان من از رهگذر^۲ لدهیانه که اهتمام آن بمن تعلق دارد می آمدند چون بسرای سرهند رسیدند پیاده را که پای او ورم داشت در آن سرا دبدند - آن پیاده بایشان گفت که من کس شاه منصورم، این مکاتبات را بایشان رسانید - اتفاقاً عرضداشتی^۳ شاه منصور بمرزا حکیم^۴ نوشته بود - چون مرد نویسنده

1 In MS. B نه داد

3 In MS. B عرضه داشت

2 In MS. B از گذر

4 In MS. B محمد حکیم

صاحب وقوف کفایت شعار معامله دان بود از بس دقت و گرفت^۱ او تمام امرا ناخوش شده خطی از زبان او بجانب مرزا محمد حکیم نوشته بودند و همه اتفاق نموده سعی در قتل او کردند - صباح روز دیگر او را از خلق کشیدند -

تو نا کرده بر خلق بخشایشی * کجا بینی از دولت آسایشی
اگر بد کنی چشم نیکی مدار * که هرگز نیاید گز انگور بار
"ثانی منصور حلاج" تاریخ است - چون حضرت بکابل تشریف بردند و مرزا محمد حکیم بخدمت بدخشان رفت و مردم مرزا حکیم در خدمت حضرت آمدند هر چند از احوال شاه منصور تفحص کردند اصلاً معلوم نشد و بالاخر ظاهر گشت که کرم الله برادر میان شهباز خان کنبو دستیاری و کنگاش بعضی امرا خصوصاً راجه تودر مل فرامین را ساخته بود - و خط تقید شاه منصور هم از او شده بود - حضرت از کشتن شاه منصور بسیار تاسف می خوردند که خون ناحق کرده -

آصف خان مرزا محمد جعفر

برادر زاده غیاث الدین علی آصف خان پسر مرزا بدیع الزمان بن آفا ملای مشهور است - در عهد حضرت عرش آشیانی به منصب سه هزاری و خطاب آصف خانی رسیده و در عهد حضرت جنت مکانی به منصب پنجهزاری ذات و سوار رسیده ترقی بسیار کرد - بامر وکالت مامور گشت - و باز به اتالیقی شاهزاده سلطان پرویز بدکن آمده تمام عمر بدولت و عزت گذرانید - آورده اند که مرزا جعفر در عنفوان شباب از

عراق بهند آمده به وسیله عم خویش مرزا غیاث الدین علی به سعادت زمین بوس حضرت عرش آشیانی سرفرازی یافت و منصب عالی یافت. تعیینات بنگالا نمودند. و در شورش بنگالا که معصوم کابلی و قاقشالان باغی شده مظفر خان را به قتل رسانیدند. مرزا جعفر و خواجه شمس الدین به قید مخالفان افتادند. آنها هر چند خواستند که این را با خود متفق سازند و رعایت نمایند اینها راضی نشدند^۱. به حيله خود اخلاص ساخته بدرگاه عرش اشتباه آمدند. حضرت عرش آشیانی را این ادا خوش آمده در مقام تربیت در آمدند. و در اندک مدت بخطاب آصف خانی و میر بخشی گری ترقی نموده. و از علم بهره داشت. کتب خسرو شیرین و لیلی مجنوں در مثنوی انشا کرده. امروز مستند روزگار است. و بعضی اشعار متفرقه او را بجهت شادابی سخن در کتاب^۲ داخل ساختیم و تیز فهمی بحدی داشت که بیک نگاه سطر را میخواند و حرف معقول میزد. این چند بیت از واردات اوست:

شهر گنجایش غم های دل ما چو نداشت
آفریدند برای دل ما صحرا را

امید مضطربم کرد آن قدر نشست
که آشنای دل خود کنم تسلی را

جعفر ره کوی یار دانست
مشکل که دگر ز پانشیند

سلاح جنگ در دستش چنان جست
 کہ گوی ہم چو شیر از پنجه رست
 ز نوشت جام شب در چشم ساقی
 اثر از می چو می در شیشه باقی
 ز شوق آنچه آن جا دید فرهاد
 مرا اینجا قلم از دست افتاد
 دو کس را در بیابانی خطرناک
 ز بے آبی فتاده بر جگر خاک
 چو دست سعی کوتاه شد ز چاره
 نفس ها اوفتاد اندر شماره
 مسیح بحر و سیاحی بیابان
 امانت دار کنج آب حیوان
 لبالب کوزه صافی زهر دارد
 بنزدیک لب هر یک چو آرد
 سوی آن یار دیگر کرد اشارت
 چنین ناز کے شان: شد به غارت
 به بالین گاہ شان خضر ایستاده
 بجدے ہمہی انصاف داده
 ہمرگ از زندگی صد بار خوشتر
 خجل از کرده خود به اسکندر
 نہاد آئینہ دل در برابر
 وزو نسخہ گرفته از عکس دلبر۔

مدتے در دیار دکن گذرانید و ہماں جا بہ اجل طبعی درگشت۔
 رحمۃ اللہ علیہ۔ ”صد حیف ز آصف خان“ سنہ ۱۰۲۱ تاریخ است۔

در وقت بیماری یکصد سہیلی از محل خود بدر کرده - ذوق باغیچہ بسیار داشت - گل‌ها بدست خود می‌نشاند - اکثر روز بیل در دست داشت -

سعید خان چغته

از امرای کبار حضرت عرش آشیانی بود - سرکار ملتان در جاگیر داشت - باز مدتی در بنگالا گذرانید - در سنہ ۱۰۱۱ هجری سرکار ملتان و سرکار بہکر باز جاگیر یافتہ - بر سر مرزا غازی بیگ ترخان بہ تسخیر تہہ تعین شدہ - مرزا غازی برہمونی خسرو خان چرکس وکیل خود در موضع سیتارچہ^۱ توابع سرکار بہکر آمدہ سعید خان را دید - و بہ سعداللہ خان پسر سعید خان مصاحبت بہم رسانندہ بدرگاہ آمد - سعید خان ہزار و دو یست خواجہ سرای جمیل داشت - از آن جملہ دو خواجہ سرا مقتدای درگاہ او بودند - خواجہ اختیار خان بہ وکالت حضور اختصاص داشت و خواجہ اعتبار خان فوجدار محال جاگیر او بود - خواجہ اختیار در پتنہ و بہار عمارات و پل و سرا و رباط بنا نہادہ و اعتبار خان اشجع وقت بسیار مردانہ بود - در سرکار بہکر کارہائی نمایان کردہ - و دوستدار جناب^۲ سرور عالم صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم آن چنان بود کہ دوازده روز ماہ ربیع الاول را نوعی طعام عرس میکرد کہ جائے دیگر مشاہدہ نکردہ - اولاً خانہ بہر عرس نبی را آن چنان بہ تکلف می‌آراست و فروش و سامان و بساط را نوعی مبسوط میکرد کہ یاد از بہشت میداد - و حفاظ خو العان شب و روز مجلس آراستہ

1 In MS. B سیتارچہ

2 In MS. B حضرت

عطریات و بخور زیاده از اندازه خرچ میشد و هر روز قریب هزار آدم را طعام میخورانید - پیش هر یک نه نان شیرمال و نه لنگری طعام را می چیدند و نیم بزگاله سفید پیش هر یک، می آوردند که آن طعام را بسته بخانه میبردند و پنج اثار شیرینی را در پارچه سفید و بالائے غلاف مخمل پوشانیده نزد هر یک می نهادند که بخانه برند - دوازده روز چنین مجلس را تا زیست آراسته میکرد - و آنچه در سال تمام رخت پوشیدنی او بود همه را پائی انداز این مردم میکرد - هرگاه اسم^۲ مبارک آن سرور صلی الله علیه و سلم را بر زبان میراند متغیر و مسلوب الحال میشد و هر چه از وجهه از علوفه و فروغی در سال تمام می یافت و بس از اخراجات ضروری که پس انداز می شد در ایام عرس همه را خرچ میکرد - نواب سعید خان سوائے این دو خواجه سرائے سه خواجه سرائے دیگر معتبر داشت باسم میان وفا و میان صفا و میان فراست و مابین هر یک چهار صد خواجه سرائے دیگر بودند که از خوراک و پوشاک آنها باخبر بوده - آنها با زیب و زینت تمام آراسته هر شب بچوکی خویش آراسته حاضر میکردند و تصرف ملبوسات و عطریات این خواجه سرایاں به تعداد دلایل عقل راست نمی آید - مسود این اوراق شیخ فرید بهکری در سرکار بهکر که وطن آباو و اجداد احقر است و در جاگیر نواب بود همه را خود معاینه و مشاهده کرده و دو هزار پنجره جانوراں غیر

1 In MS. B هرکس

2 In MS. B - هرگاه کسی اسم

مکرر بنده خود شمرده سوائے کبوتران و قازان که در شمار نبودند و مردم عمدۀ عمدۀ نوکر داشت و چهار چوکی قرار کرده بود - در هر چوکی چهار صد قاب طعام پیش سپاه می آوردند و مدار اختیار سرکار ایشان بر چتر بهوج هندو بود، خود به امور دنیا نمی رسید - مایل به خواجه سرایان و مستخران ها بود - آورده اند که باز از بیست سال از بنگالا بجایگیر سنده آمده - طلا در خزانه ایشان بسیار بود - ارباب دغل^۱ اتفاق کرده ده آثار طلا را دزدیده بعرض رساندند که در رطوبت زمین سیلابی بنگاله طلا وزنی بهم رسانیده بود - درین ملک که آفتاب خورده ده آثار تابش آفتاب^۲ که اثر کرد کم شد - نواب فرمودند که بسیار کم کمی آمد ما را نظر بر یک من بود - داد فریاد رسی خواجه سرایان^۳ را کس نمی شنود - هر چه میخواستند می کردند - آورده اند که خواجه هلال خواجه سرا که اول غلام میر ابوالقاسم خان نمکین بود بعده در سلک بنده های درگاه بادشاهی انتظام گرفت و میر توزوک بود قصبه رنگه ترا آباد ساخته چهار دیواری پخته و عمارات بنا نهاده هلال آباد او نام نهاده - قرب و حالت در خدمت حضرت جنت مکانی بسیار بهم رسانده - و در شهر آگره جانب دروازه مدار عمارت عالی موزون و مطبوع داشت - به سبب بوریا کوبی اکثر امرا را دعوت کرد - نواب سعید خان هم در آن مجلس حاضر شده حویلی را دیده بسیار پسند کرده تعریف حویلی بحضور میان هلال نمود - او گفت

1 In MS. B ارباب دخل

2 In MS. B در تابش آفتاب

3 In MS. B فریاد خواجه سرایان

پیشکش است - سعید خان برخاست - سر تسلیم کرد و فاتحه خوانده کارخانه جات و مردم محل خود را در آن حویلی طلبید - و خواجه سرا را که از خدمت میر توزوی سر به فلک داشت پاره استادگی کرد - بعده نوکران خان مشارالیه اسباب و اشیائی خواجه هلال را جبراً و فہراً بدر کرده حویلی را بضرب زور گرفته - چون بعرض حضرت جنت مکانی رسید خان را فرمودند که این چه مناسبت دارد که خانه او را بزور بگیرند - سعید خان عرض کرد که از زمان حضرت تیمور گورکان کرسی بکرسی غلام این سلسله علیہ عالیہ هستیم و با این ریش سفید در میان مجلس هزار کس بزرگ استاده شده سه تسلیم کرده باشم - این تسلیمات بنده عبث ضایع بودند اگر حضرت حکم قضا جربان را نافذ می فرمایند درین راه کشته می شویم - آخر حویلی به ایشان ماند -

میر شریف آملی

در علم بهره داشت و مقرب درگاه به منصب سه هزارگی رسیده بود - از موحدین وقت و در تصوف سلیقه داشت - بجائے که رسید همه را الله میگفت که همه اوست - دفتر نداشت - نام سپاه و پیاده را نوشته میگرفت - شش ماه ماهیانه هر کدام را در خریطه کرده بخانه آنها می فرستاد - موهان نزدیک لکهنؤ جاگیر داشت - و همان جا آسوده است -

شاه فتح الله شیرازی

بمرتبه امارت و مصاحبت و منصب سه هزارى رسید -
 از علم بهره کامل داشت و در سفر کشمیر که حضرت
 خلیفه الهی تشریف برده بودند در سال سی و چارم جلوس موافق
 منہ سبعه و تسعین و تسعمائیه^۱ ۹۹، مشار الیه بعالم بقا خرامید -
 شیخ فیضی در مرثیه او گفته و این چند بیت از آن است :

دگر هنگام آن آمد که عالم از نظام افتد
 جهان عقل را در نیمروزے علم شام افتد

همه گنجینه ها اقبال در دست لیام افتد
 همه خون نابہ ادبار در کاس کرام افتد

حقیقت گم کند سر رشته تحقیق مقصد را
 معانی از بیان ماند روابط از کلام افتد

زبان جہل جنبد بے محابا در سخن رانی
 مطالب نادرست آید دلایل ناتمام افتد

دل متکلمان دهر در ناقص ابد ماند
 چو نارس میوه کز شاخ ناگہ نیم خام افتد^۲

گرامی امہاتے فضل را فرزند روحانی
 ابوالابائے معنی شاه فتح الله شیرازی

دو صد^۲ بو نصر رفت و بو علی تا او پدید آمد
 بسے دارد قضا ورنه دوکان زبں گونه بزازی^۳

1 In MS. B تسعه و تسعین و تسعمائیه

2 In MS. B 3 In MS. B دوازده نو قصر رقیه بوعلی

گہے با محمل مشائیاں کردے زمین گردی^۱
 گہے با موکب اشراقیان کردے فلک تازی^۲

مباہات از وجود کامل او بود دوراں را
 بہ دوران جلال الدین محمد اکبر غازی

شہنشاہ جہاں را در وفاتش دیدہ پر نم شد
 سکندر اشکی حسرت ریخت کافلاطون^۳ ز عالم شد

حکیم ابوالفتح

کہ بہ ہم زبانان و مقربان بحسن فہم و علو فطرت و ذکا^۴
 دایم و کمال دانش ممتاز بود - و در سفر کشمیر در منزل دہمتور^۵
 سفر آخرت اختار کرد و در حسن ابدال مدفون گشتہ - رحمۃ اللہ علیہ -

خواجہ شمس الدین خوافی

دیوان بہ استقلال بود، دلیرانہ سر انجام مہام میگرد و سخن او را
 اعتبار تمام بود - در علم نویسندگی نہایت باوقوف بود و قبیلہ بسیار
 داشت کہ ہر یکے بمنصب عزت رسیدہ و تاحال نسل او در ہند
 باقی است - مرد سلیم النفس بود - دقت در ہیچ باب نمیکرد -
 و دیانت را از دست نداد بنا بر آن معزز و محترم ماند - در اصل
 این قوم اولاً بد دیانت و وقوف شہرے تمام دارند و در تعصب
 دین و مذهب اہل سنت و جماعت انگشت نمائے^۶ عالم اند -
 چنانچہ حکایت میکنند کہ شاہ عباس صفوی دارائے ایران در

۱ گہے با محمل آرد جاں گرو زین گونہ کردے In MS. B

۲ کافلان In MS. B ۳ بلک تازی In MS. B

۴ دہور In MS. B

۵ انگشت نمائے اہل عالم اند In MS. B

بدابت جلوس در شهر خواف رفت - و هفتاد اکابر و اشراف خواف را تکلیف سب صحابی^۱ نبوی صلی الله علیه و آله وسلم نمود - کسری راضی نشد - یک یک کس را از بالای مسجد جامع بر زمین می انداخت و مغز سر آنها پاش پاش میشد و بدیگران می نمودند - کسری عبرت نمیگرفت و بر آن امر کریمه راضی نمی شد - بر دین مذهب ثابت قدم ماندند - مردم میگویند که حالا جوانان خواف چه در اینجا و چه در هند هما آفند که در اهل سنت و جماعت تعصب داشتند حالا در مذهب امامیه اثنا عشر زیاده از آن تعصب دارند -

جانش بهادر

از امرای کبار حضرت جنت آشیانی بود - و در عهد حضرت عرش آشیانی ترقی بسیار کرد و تعینات دکن گشت و در آنجا درگذشت -

میر جمال الدین حسین انجو

از سادات شیراز بود - در دیار دکن آمده نسبت بحاکمان دکن کرد - و بغایت معزز بود - و در عهد حضرت عرش آشیانی بهند آمده منصب سه هزار یاف و تعینات دکن گشت و توالد و تناسل بسیار بهم رسانید - خان خانان مرزا خاں صبیح خود را به میر امین الدین پسرش نسبت کرد - و میر حسام الدین که اخر مرتضی خان شده در صوبه داری تته وفات یافت به منصب سه هزار رسیده - و با سلسله علیه اعتمادالدوله نسبت کرد و نسل او هنوز در هند باقیست - و میر

در عهد جنت مکانی بسیار مقرب و معزز گشت و به منصب چار هزاری رسید - در خروج سلطان خسرو میر را به وکالت فرستادند که از دریائے منده آن طرف تا کابل، منک به شما ارزانی داشتیم - آنچه مرحومی مرزا حکیم ملکه داشت همه را باں پسر دادیم - از روی بے طالعی به صلح راضی نه شد، دید آنچه دید - و چون سلطان خسرو را باحسن بیگ اسیر کرده بحضور حضرت در باغ مرزا کامران استاده کردند حسن بیگ میر را متهم نموده گفت که میر به وکالت نیامده بود، اما از ما برای گرفتن قول منصب پنجهزاری آمده بود - میر مضطرب گشت که حضرت جنت مکانی آن شب مظهر جلال بودند - خان اعظم در آمد کرد که حضرت سلامت! غلط است - حسن بیگ یاوه گو میداند که جان بر نیستم، مردم اعیان دیگر را هم با خود شریک سازم، قول او معتبر نیست - ارے اگر بنام من هر چه گوید قبول دارم که شریک غالب این امر من بوده ام و حالا واجب القتل هم منم - گناه دیگران نیست و حضرت از حسن بیگ ازیں ضمن چیزے نه پرسند - آنحضرت میر را دلایا دادند - میر مدتی در جاگیر بهرائچ بود - از آنجا برکاب سعادت آمده به اجل طبعی درگذشت - اگر چه تصانیف دیگر هم از میر خواهد بود اما فرهنگ میر جمال الدین حسین امروز در تمام هند بلکه در تمام عالم مستند و تحفه ایست - رحمتہ اللہ علیہ -

میر ابوالقاسم خان نمکین

هرویست که نوکرا مرزا حکیم بود - آخر به منصب سه هزارى رسید - در جنگ داؤد افغان زنجیر فیل که از طلا بود از خانه او بر آمد - در قرب تفاوت افتاد - چون بهیره و خوشاب در جاگیر داشت طبق و رکابے و خوان و پیاله و کاسه نمک سونده آراسته کرده پیشکش فرستاد ، ملقب به نمکین شد - در سنه ربع و الف مرتبه اول سرکار بهکر جاگیر یافت - مسجد عالی جامع در قصبه شکر در عین رسده بازار بنا نمود که اساس او سالهای دراز خواهد بود و در قصبه لوهری و در قصبه سکر مسجد عید گاه هم بنا کرده است - با اربابان و رعایار سلوک خوب نکرده - بدرگاه فریادی رفتند - میر تغیر شده بدربار حاضر نه شد - قاضی عبدالحنی قاضی عسکر اورا به سبب استغاثه اربابان بهکر طلب عدالتخانه کرده حاضر نشد - قاضی بعرض حضرت عرش آشیانی رسانید که فلانی اطاعت حکم بادشاهی و عدالتخانه الهی نمیکند - حکم شد که او را به پای فیل بسته تمام شهر گردانده حق بحقدار رسانند - درین ضمن او خبر یافته به استعواب پدر راقم این اوراق شیخ معروف صدر ، اربابان وغیره کلمہ اجمعین مستغاثانرا² زر داده راضی کرده روانه بهکر ساخت - فردای آن بدربار حضری نمود بعرض رسانید که قاضی

1 In MS. B که ابتدا نوکر

2 In MS. B . مستغاثان

مستغاثان را Evidently it should be

خلاف واقع بعرض رسانده که مردم بهر فریادی آمده اند - و فلانی بعدالت خانه حاضر نمی شود - چون از قاضی استفسار فرمودند، قاضی دست و پا بسیار زد - کسی از فریادیان حاضر نگشت - میر ابوالقاسم از غضب پادشاهی ایمن مانده - من بعد قاضی چهره مردم استغاثی نوشته و قرار داد آستانه و معروض باریافتگان درگاه بسازد - و مرتبه دیگر باز مرکار بهر جا گیر او شد - آن گوشه را وطن اختیار کرده کوهی که محاذی و مشرف قلعه بهر جنوب رویه جانب قصبه لوهری متصل دریائے پنجاب مشهور به کنار تاتری^۱ واقع است گورخانه خود ساخته صفا نام نهاد که در شب های ماهتابی بے نظیر عالم است - و همان جا مدفون گردید - و در قصبه الور بسه گروهی شهر تنه بدره خربوزه اول چهل اثار و دوم و سیوم سی و بست اثار علی العموم کاشته او میشد - هزار انبه و هزار سیب شکری و دو خربوزه و یک یک منی^۲ میخورد که اشتها بسیار داشت و پسران نیز بسیار بهمرسانده - از آنجمله مرزا ابوالبقا ترقی بسیار کرده - در حیات پدر پانصدی شد و بعد از فوت پدر در عهد حضرت جنت مکانی بر منصب سه هزار و صاحب صوبگی تنه و سیوستان رسید - و در زمان مسرور حضرت نائب درگاه ربانی صاحب قران ثانی تینات دکن شده بیر جا گیر یافت - باز به صوبه داری تنه رسیده جان بجان آفرین سپرد و اولاد قبل بسیار گذاشت - در صنفه صفا در جوار

۱ In MS. B کهار تاتری

۲ In MS. B یک من

پدر مدفون است - اولاً خطاب میر خانی داشت بعده امیر خان شده - و عمر شریفش زیاده از صد سال شده - در قوت دست و رجولیت و شنوای و بینائی فتوای واقع نشده - پسر دومی میر ابوالقاسم خان مرزا کشمیری بود که در قربت سلطان خسرو آلت رجولیت او را حسب الحکم بریدند - پسر ثالث مرزا حسام الدین ترقی بسیار کرده در جوانی در گذشت - مرزا یدالله پسر چهارم منصب نیافت - در بخشی گری مسود این مجموعه شیخ فرید مشار الیه نوکر نواب خان جهان لودهی گشته و بغایت معزز بود ، اما قابلیت نداشت - غرض بیست و دو پسر داشت همه از عالم رحلت کردند و در جاگیر داری بهکر تعلیم نظم و خط راقم این مسود از آن مرحوم کرده - رحمه الله علیه -

میر محمد معصوم بهکری

المتخلص بنامی ولد میر سید صفای ترمذیست - اصل وطن ایشان از دو سه گروهی قندهار است و منصب تولیت مرقد منور معطر بابا شیر قلندر که در قندهار اسوده اند با بعض سادات دیگر بشرکت دارند - میر سید صفای از آنجا به بهکر تشریف ارزانی فرمودند - سلطان محمود حاکم بهکر مقدم میر را گرمی داشته باعزاز و احترام آنجا مقیم ساخت^۱ و به سادات کهروت ساکنان سیوستان نسبت ایشان نمودند - توالد و تناسل بهم رسانیده - و بدر وازه

حویلی خود در قصبه سکر مسجد جامع با گنبد عالی بنا نموده و داه؟
 و غلام بسیار جمع آورده - سه پسر به اوحق تعالی کرامت کرد -
 اول میر ابوالقاسم که ازو میر شجاع یادگار ماند ، مرد بود لامی
 زمانه بود درگذشت - دوم میر محمد فاضل که سوای یک صبیبه
 که در عقد ازدواج میر شجاع بود دیگر اولاد نداشت - شعر بزبان
 هندی از قسم کافی به کمال فصاحت می گفت و قبولیت داشته -
 سیوم میر محمد معصوم ، بعد از فوت پدر به تحصیل علم نحو و
 صرف و نظم و نثر در خدمت ملا محمد ساکن کنکری از توابع
 بهکر مشغول بود و بغایت شکار دوست بود - و پیاده چند گروه را
 بشکار میرفت - و چون افلاس و تنگدستی ایشان بدرجه کمال راه
 یافت برفاقت دو سه یار هم شهری پای پیاده طے مسافت راه گجرات
 نمود - شهاب الدین احمد خاں نیشاپوری صاحب صوبه و خواجه
 نظام الدین هروی^۱ صاحب طبقات اکبری دیوان آنجا بود - میان
 شیخ اسحاق فاروقی طغای مسود این مجموعه شیخ فرید بهکری
 وکیل مطلق العنان خواجه نظام الدین هروی بود - عزیمت میر به
 صوبه گجرات محض از تقریب محبت شیخ اسحق بود که در بهکر
 یک جا به کسب علوم مشغولی داشتند - شیخ اسحق قزوم میمنت
 لزوم میر را از جمله مغتنمات دانسته ملازمت صاحب صوبه و
 دیوان کنانیده منصب تجویزی دهانید - خواجه نظام الدین احمد

را ذوق تصنیف تاریخ طبقات اکبری بود - میر در علم تواریخ بهره کامل داشت - صحبت ایشان برار کرد ، مصاحب و ندیم گردیدند - آخر بمروار ایام بمنصب هزاری ذات سوار رسیده در خدمت حضرت عرش آشیانی قرب و حالت بهمرسانید - آورده اند که چون میر محمد بهکری به گجرات تشریف بردند به دوکانچه صراف منزل کردند - آن صراف بذره هزار اشرفی را شمرده در کوئهمری نهاده - میر آه سرد از دل پر درد برآورده و دست بر آسمان برداشت که بار خدایا این قدر زر به بنده عطا فرمای - به بهکر رفته در گوشه انزوا با فرزندان اوقات گذر نماید - شاه قلی یار ایشان که درین سفر رفیق بود از روی ابرام به میر گفت ای پست همت این چه قدر آرزو است بدرگاه قاضی الحاجات مسئلت نما که رتبه جاه و جلال من چنان زیاده گردان که این قدر زر در ماهه یک سپاهی من باشد - بر جبین نیاز بدرگاه بے نیاز بر زمین نهاد مسئلت این مطلب نمود - اختر در گزر بود مستجاب شد - میر در زمان دولت خود صاحب سی و چهل لک روپیه گردید - اوصاف حمیده و اخلاق ستوده آن برگزیده درگاه الهی تا کجا نویسد - مجملّاً در چنین دولت عظمی مردم محل ایشان که در ایام نقاقت در خانه هم شهریان در شادی و غمی می رفتند - الحال هم قدم خود را دریغ نمی داشتند - میر خود هم میرفت و عیب و عار نمیکرد - و چون بهند تشریف میبردند از آنجا مواهبات^۱ و سوغات فراخور حالت هر کد امی میفرستاد،

حتی مردم اجلاف که در شکار همراه میر در آنوقت میرفتند اسامی آن‌ها در کاغذ مثل چندا^۱ نوشته در متن احوال را می نوشت و سوغات بسیار می فرستاد^۲ و چون بشهر خود تشریف می آوردند سالیانه و فصلانه و ماهیانه و جمعگی و روزمره با اکابر و اصاغر شهر مقرر کرده بود و جویائے نام نیک بود - و در پرستش حق بے همتا نماز تهجد از ایشان قضا نشده و سخاوت به افراط می نمود - شعر متین میگفت - دیوان نامی و معدن افکار، در جواب مخزن امرار، و تاریخ منده از تصانیف اوست و ذوق عبارت بسیار داشت و خود کتبه نویس و خوش خط بود - از ابتدای ایروان و نخجوان و تبریز و اصفهان تا قندهار و کابل و کشمیر و هندوستان و دکن هر جا رسید از اشعار خود نوشته و بر سنگ کنده یادگارے گذاشت - چنانچه سر دروازه قلعه اکبرآباد و مسجد جامع فتحپور سیکری و غیره اشعار ایشان بخط کتبه در سنگ کنده اند - و اکثر جا مساجد و سرا و رباط و پل و چاه آب و باولی بنا کرده خصوصاً شهر سکر که وطن اوست او را از عمارات عالی و درخت‌های بر و غیره زیورها پرشانیده - و در میان دریای پنجاب که دو گروه پیش^۳ قلعه بهر کر جاری است عمارتے سیتاسر نام بنا نموده که در روی زمین نیست تاریخ او را گنبد دریای یافته سنه ۱۰۰۲ - و گورخانه خود را بالای کوهی که مشرف بر باغات و دریای پنجاب است آن چنان ساخته که

1 In MS. B چنده

2 In MS. B سوغات یاد می کرد

3 In MS. B در گرد پیش

کسے در عالم مثل آدمی نشان نمی دهند - اولاً مناره مرتفع که مناره ماند و در دهلی یک کهنند یعنی یک حصه او می توان گفت سر به بملک کشیده از بیست گروه نمایان است - و متصل او گنبد مطبوع اگرچه از خشت پخته است اما گویا ریخته است و در جوار چوک کهنندی از سنگ های کلان که تا دور قیامت انهدام ندارد درست کرده مقابر پدر و برادر و خود زیر آنها نموده و آیات و احادیث که مدلل بمغفرت است بالای قبر خود در آن گنبد بخط کتبه کنده و بر تمویز قبر نود و نه نام باری تعالی نوشته - شصت سال ازین عمارت گذشته است - رخنه و درزے راه نیافته ، اما در عمارت حویلی دست تصرف را کوتاه داشته به مثل عمارت سائر الناس کرده میفرمودند که بر عمر اعتماد نیست ، بعد از وفات من مبادا آن حویلی نزولی شود - الا سر، دروازه خانه خود متصل مسجد پدر باغیچه در آراضی بیست بیگه راست ساخته گل ها و درخت های میوه دار را نشانده که تفرج عالم است - و در حمایت دارای ایران تا با ایروان و نخجوان رسید و صحبت با بلند اقبال شاه عباس^۲ به وجه احسن برار کرد - ناسی بخدا پرستی و ریاضت و زهد برآورد - و در سال سنه ۱۰۱۵ از هند بوطن رسیده داعی حق را لبیک اجابت کرد^۳ - و در آخر عمر که امین الملک دیار وطن خود شده آمده خانه های همسایه را گرفته بدین سبب^۴ رنجانید - و نیز آن حسن سلوک که با خلق

1 In MS. B ریتخته اند 2 In MS. B شاه عباس صفوی

3 In MS. B اجابت گفت 4 In MS. B همسایه ها را بدین سبب

خصوصاً با ہم شہریان خود داشت فتورے درآں راہ یافت - پارہ در مزاج شریف ایشان انحراف روی داد و آبادان کار بنوعی بودہ کہ برعایا منت میکرد کہ تمام جنگل جاگیر ما را پاک نسازند - برای زراعتی بجهتہ شکار چیزے بگذارند - این ہمہ صفات حسنہ و صفت ذمیمہ داشت اولاً چغل دوست بود دوم شدید العداوت - رحمۃ اللہ علیہ -

موٹہ راجہ جودہ پوری^۱

عمدہ از راجپوتان ہند است - پیش جدش راجہ بال دیو یک لک سوار جمعیت بود - اولاد و امجاد بسیار داشت چنانچہ اسامی وار علاحدہ در جائی خود ایراد یافتہ و نسبت شاہزادہ سلطان سلیم بدختر او واقع شد و ہمیشہ حقیقی راجہ کشن سنگھ برادر راجہ سورج سنگھ بودہ - و از بطن آن صالحہ چراغ دودمان تیموریہ حضرت صاحب قران ثانی روشن و منور گردید - و دختر راجہ سورج سنگھ ہمیشہ گجسنگہ بہ شاہزادہ سلطان پرویز نسبت شدہ بود چنانچہ احوال راجہ سورج سنگھ و راجہ کشن سنگھ و راجہ گجسنگہ مفصلاً نوشتہ شدہ -

مرزا علی اکبر شاہی

مدتے در دیار دکن بکوہی خان خانان مرزا خان گزرانید و از امرای کبار آنحضرت بود - اگرچہ نوکری قلیل داشت اما اکثر

¹ In MS. B موٹہ راجہ جودپوری را ٹھور

عمده بودند - و فضلا و صلاحا دوست بود - چون ککوکناری بود
 مربا و شیرینی های اقسام اقسام در مجلس او حاضر می آوردند -
 کارخانه عالی از قسم شیرینی ها^۱ داشت و از دکن برکات سعادت
 آمده به جاگیر صوبه اوده رفته از آنجا در دارالبرکته اجمیر در
 خدمت حضرت جنت مکانی رسیده عزت یافت - روزی بطواف روضه
 مقدسه منوره مطهره حضرت معین الدنیا والدین رفتند، نزدیک گنبد
 آنحضرت قبر مرحومی نواب میان شهباز خاں کنبو بود - قبر را دیده
 زیارت نمود و در بغل گرفت و گفت که دوست قدیمی ما است
 و همان جا جان داد و همانجا دفنش کردند - اولادش عیان نیست
 که حالات آنرا ظاهر سازد -

مظفر خاں معموری

از سادات صحیح النسب است - و در زمان حضرت عرش آشیانی
 همراه شیخ فرید بخاری تعینات صوبه بنگاله بود - در جنگ معصوم
 کابلی و قتلو خاں گرفتار گردید و به لطایف الحیل خلاص شده آمده
 مورد توجهات خسروانه گردید - و در زمان^۲ جنت مکانی بخشه دوم
 همراه دوست محمد خواجه جهان بود - درین خدمت نا می به نیکی
 برآورد - بعده همراه مرزا رستم قندهاری در سنه ۱۰۳۱ بعد از
 فوت مرزا غازی بیگ ترخاں به تسخیر تته و تشخیص جمعبندی
 آنجا رفته از روی کار دانی و فهمیدگی تشخیص جمع کرده باز

در عهد ۲ In MS. B شیرینی و مربا و شربت ها 1 In MS. B

برکاب سعادت آمده عزت یافت - اسیراج بقال صاحب اختیار
 سرکار ایشان بود - بعد از فوت او در سرکار صادق خان نوکر
 گشت بجهت جمع‌بندی جاگیرخان مومی الیه به پرگنات رفت -
 عامل آنجا او را کشت - پسرانش در سرکار جعفر خان ولد صادق
 خان صاحب مدار اند -

لشکر خان

از مشهد است، ابوالحسن نام داشت - در بدایت دیوان سرکار
 شاهزاده شاه مراد گشته بدکن آمد - بعد از فوت شاهزاده
 در خدمت حضرت جنت مکانی منصب عالی یافته متمادی ایام
 دیوان و بخشی صوبه کابل بود - با خان دوران صوبه دار
 صحبت برار نکرد - کجدار و مریز ماند و باز بدستیاری
 مهابت خان پدیار دکن آمده سردار لشکر بادشاهی گردیده
 با مداد و کومک عادل خان بیجاپوری بر سر ملک عنبر رفت -
 ملک عنبر ترک محاصره بیجاپور کرده راه فرار پیش گرفت - لشکر
 خان به اغوای او و اجیرام دکنی تعاقب او را نمی گذاشت -
 هر چند ملک عنبر به عجز خود اعتراف نموده ضعیف نالها^۱ کرد
 که از من در گذر نمائید^۲ درین ملایمت او را مغلوب دانسته
 تعاقب او را نمی گذاشتند تا آنکه در منزل بهاتوری دکن جنگ
 شد - از نفاق امرایان عسکر بادشاهی شکست یافت - چنانچه

1 In MS. B ضعیف نالی

2 In MS. B در گذر نمایند

بنائے این حقیقت در تحت احوال مہابت خاں ایراد یافتہ
 مشار الیہ چندگاہ بہ ابتلائی الہی با چہل منصبدار بادشاہی
 کہ مرزا منوچہر نبیرہ خان خانان مرزا خاں باشد وغیرہ در
 دولت آباد بہ اختیار ملک عنبر گزرائید۔ و در صوبہ داری خان
 جہاں بودی بعد فوت شاہزادہ سلطان پرویز خلاص شدہ بہ
 برہانپور آمد۔ و در عہد حضرت صاحب قران ثانی^۱ ترک منصب
 و جاگیر کردہ عزلت اختیار نمودہ برخصت حضرت صاحب قران ثانی
 بہ طواف خانہ شریفہ مکہ مبارکہ و مدینہ رفتہ اخراجات بسیار
 کرد و از آنجملہ بمرقد منور معطر حضرت امیرالمومنین علی
 کرم اللہ وجہہ نجف رفت و از آنجا بہ مشہد مقدس رسیدہ مبلغی
 خرچ کردہ جاروب کشی درگاہ حضرت امام معصوم ضامن
 اختیار کردہ و سرا و رباط و عمارات و باغات بنا نہادہ و
 خرید کرد، و چندان زر خیرات نقرای آن درگاہ نمودہ کہ کم
 کسر محتاج و بے بایہ ماندہ باشد۔ و در آنجا داعی حق را
 لبیک اجابت گفت و ہر دو جہاں حاصل نمود۔

خواجه نظام الدین احمد ہروی^۲

در ہدایت حال دیوان حضور عرش آشیانی گشت باز صوبداری کجرات
 دیوان وی بخشی بود۔ در چشم زخم شہاب الدین احمد خاں خانہ اش
 بتاراج رفت۔ میان شیخ اسحق بہکری طغائی حقیقی راقم این مجموعہ

۱ In MS. B حضرت جنت مکانی

۲ In MS. B خواجه نظام الدین ہروی

شیخ فرید بهکری که دیوان سرکار ایشان بود - مشار الیه تاریخ نظامی را به اتفاق میر محمد مہموم بهکری و شیخ محمد اسحق طغائی بنده نوعی ترتیب داده که امروز در تمام هند مستند روزگار است الحق کتابی بدین خوبی و جزورسی در هند کسی تصنیف نه نموده - وبغایت با خرد و دانشا بود - چون نیک نهاد و خیر بود تا قیامت نام خود را به وسیله آن تاریخ گذاشت -

خضر خواجه خان

از سلاطین کاشغر بود - همشیره جنت آشیانی گلبدن بانو بیگم^۱ در حباله نکاح او بود^۲، بمرتبه امیر الامرای رسیده بود -

محمد قلی خان برلاس

از امرای کبار بود -

خان جہان

خواهر زاده بیرام خان، پنجهزاری بود -

سعید خان مغول

برادر زاده جهانگیر قلی خان، پنجهزاری بود -

عبدالله خان اوزبک

از امرای کبار منصب پنجهزاری داشت - مالوا و ماتدو در جاگیر او بود - چون رایات عرش آشیانی بمندو نزول اجلال نمود مشار الیه واهمه

1 In MS. B

باخرد و با دانش

2 In MS. B

کلان بیگم

3 In MS. B

در حباله بود

4 In MS. B

سعید خان

بخطر خود راه داده از آنجا گریخت و همراه علی موهان روانه گجرات گشته و بغی ورزید -

قبا خان کنک

از امرائے کبار حضرت عرش آشیانی بود نبائر او الحال در صوبه دکن منصبدار اند -

یوسف خان

ولد اتکه خان بمرتبہ امارت رسید و بسے قرب و منزلت در خدمت حضرت عرش آشیانی داشت در عنفوان جوانی از غلبه شرب خمر در گذشت -

شجاعت خان

خواهر زاده تردی بیگ خانست - در سلک امرائے پنجہزاری منسلک بود - از دست نوکران خود به شہادت رسید -

شاه بداغ خان

بمرتبہ امیرالامرای رسید - در حکومت ماند و دکن رویہ در درہ کوہ عمارت یک دو خانہ بس بہ تکلف آراستہ کردہ نیلکنثہ نام نہادہ و اساس او بہ سالہائی دراز باقی خواہد بود - فی الواقع جای است مطبوع ، حضرت جنت مکانی اکثر شبہای جمعہ را در آنجا با جمیع پردہ نشینان عزت میگذرانیدند - یک بیت در آنجا بانی عمارت^۱ کتبہ نویسی نموده :

توان کردن تمامی عمر را مصروف آب و گل^۲

کہ شاید یکدمے صاحب دلے آنجا کند منزل

راقبہ و قابلہ شاہ بداغ - و در تحت آن مرحومی میر محمد معصوم

1 In MS. B بانی آن عمارت

2 In MS. B گل و آب

بکری نامی خود کتبه نوشته و در سنگ^۱ کنده که :

چغده دیدم نشسته در صبح پگاه

بر کنگره مقبره شروانشاه

فریاد کنان ز روی عبرت می گفت

کو آن همه حشمت و کجا آن همه جاه

قرسون محمد خان

سابق نوکر بیرام خان بود - بعد از آن بمرتبہ امیر الامرای رسیده -

وزیر خان

برادر عبدالمجید آصف خان ب خطاب وزیر خانی و بمرتبہ وزارت و به

منصب^۲ پنجمزای رسید -

محمد مراد خان

از امرائی بزرگ بود -

اشرف خان میر منشی

از افاضل وقت بود - نام آن یگانه محمد اصغر بود و از سادات عرب

شاهی - هفت خط را خوب می نوشت و در علم جفر دستگاہی داشت

و عامل بود -

محمد قاسم خان نیشاپوری

پنجمزای بود و در نیشاپور هم دولت عظیم و مرتبہ امرائی داشت

1 In MS. B در آن سنگ

2 In MS. B به منصب

3 In MS. B مرتبہ

از آنجا به حادثه اوزنگ فرار نموده بههندستان آمده ، قرب و عزت بهمرسانید -

راجہ تودر مل

از طائفه کھتری نویسنده بود - بوسیله مظفر خان بمرتبہ وزارت رسید و مدت هفده سال وزیر با استقلال بود - چهار هزارى منصب داشت و دھارو پسرش در جنگ تنه تردد نمایان کرده بکار بادشاهی آمد و در جھوسی پراگ عمارات عالی بنا نموده - اما اجل امان نداد کہ در آنجا بنشیند - اسپان را نعلبندی از نعلھائے طلا و نقره او می کرد - باقی احوال راجہ تودر مل از آفتاب عیاں تر است به تفصیل آن مبادرت نہ نمود -

مرزا قلی خان

برادر حیدر محمد است - بمرتبہ عالی رسیده -

مظفر خان

مظفر علی نام داشت - از نویسندھائے تربت است - اول نوکر بیرام خان بود - بعده بمرتبہ امیرالامرای رسید و هفت سال وزارت با استقلال کرد و در حادثه بغی قاقشالان به شهادت رسید - مسجد جامع در اکبرآباد نزدیک کثره میاں رفیق احداث کرده اوست - سالھائے دراز اساس او قائم خواهد ماند -

شاہیم خان

سه هزارى منصب داشت - از امرائے قدیم بود -

اسماعیل سلطان

از امرا^۱ قدیمی بود - دریں دولت بمرتبه امارت رسید -

محمد خان

از امرائے کبار این^۱ دودمان بود - در آخر عمر خلل دماغ بهمرسانیده بدان حالت در گذشت -

خان عالم

پسر همدم کوکه که در فهم و ادراک و شعر گفتن از اقران خود ممتاز بود - در جنگ میان داؤد افغان کشته شد -

قطب الدین محمد خان

برادر خان اعظم، منصب پنجمزاری داشت و بمرتبه امیرالامرائی رسید^۲ و بدست سلطان مظفر گجراتی در بروده به شهادت رسید -

اسماعیل قلی خان

برادر خان جهان بمنصب سه هزارى رسید - و در عهد حضرت عرش آشیانی این جهان فانی - پدرود کرد - هزار و دویست زن داشت - وقتی که بدربار میرفت مهر بر ازاربند آنها می کرد - آخر همه عورات متفق شده زهر در خورد او دادند - مرد بسیار عیاش عالی مشرب بود - طعام وافر میکشید و در

۱ In MS. B آن

۲ In MS. B برادر خان اعظم پنجمزاری
منصب عالی و امیرالامرائی رسید

ملبوسات^۱ و فروش و ظروف و سایه بان بسیار تکلف^۲ می نمود -

اعتماد خان گجراتی

چون ابراهیم حسین مرزا و محمد حسین مرزا و غیره مرزایان الفی که احوال آنها در تحت اسامی مذکور شد خروج در گجرات کرده ملک گجرات را بتصرف خود در آوردند^۳ و حضرت خلیفه الہی در سال ہفدہم از جلوس موافق سنہ تسع و ثمانین و تسعمایۃ^۴ متوجہ بسیر گجرات شدند - چون نزدیک احمد آباد رسیدند اعتماد خان حاکم گجرات و میر ابوتراب و سید حامد بخاری و اختیارالملک و ملک الشرق^۵ و وجیہ الملک و الغ خان حبشی^۶ و جہار خان و دیگر میران و سرداران گجراتی آمدہ ملازمت حضرت نمودند - از آن جملہ اعتماد خان کہ سلطان مظفر ولد سلطان محمود گجراتی کہ او را بدام تقید^۷ و محبوس میداشت - مقالید شہر را علاوہ پیشکش خود ساختہ اظہار نیکو خدمتے خلوص عقیدت خود نمودہ - و چون ابرادیم حسین مرزا بر قلعہ و ولایت بہروج و بروہ و سورنہ متغلب و متصرف^۸ شدہ رایت مخالفت بر افراختہ بود - اختیارالملک گجراتی از خدمت حضرت عرش آشیانی گریخت - آنحضرت را اعتماد بر امرائے گجراتی نماند - اعتماد خان را حوالہ شہباز خان کنبو نمودند - از

۱ In MS. B ملبوسات ۲ In MS. B تکلیف
 ۳ In MS. B بتصرف خود آوردند ۴ In MS. B سنہ تسع و سبعین
 ۵ In MS. B و تسعمایۃ ۹۷۹ ۶ In MS. B و وجیہ الملک
 ۷ In MS. B مدام مقید ۸ In MS. B بقلب متصرف
 ۹ In MS. B آتش خان حبشی

آن باز که حضرت عرش آشیانی متوجه هندستان شدند او را از قید بر آورده منصب عالی و جاگیر داده بگجرات گذاشتند - که ملک را آبادان نمایند - مشار الیه همانجا ودیعت حیات را به موکلان قضا و قدر سپرد.

رائے رائے سنگه بهرتیه

راجا ناگور و بیکانیر بوده بمنصب پنجهزاری رسیده - دلپت پسر او بمرتبه امارت رسید و در جنگ تته که همراه خان خانان بر سر مرزا جانی بیگ ترخان رفته بود کمی نموده آخر بغی ورزید و بجزای کردار خود گرفتار شد - در سنه ۱۰۲۱ در دارالبرکته اجمیر دستگیر شده آمد - او را به حلق کشیدند -

شریف خان

برادر خان اعظم بمنصب پنجهزاری رسید و حکومت غزنین وطن خود داشت -

شاه فخرالدین اتکه

برادر خان اعظم ملقب بمعائب به منصب سه هزاری رسیده در گذشت -

محب علی خان رپتاسی

از امرائے پنجهزاری به شجاعت و مردانگی و سخاوت و هیائے چشم مشهور آفاق بود -

معین الدین خان میر سامان

بمرتبه سه هزارى رسيد -

اعتماد خان خواجه سرا

از امرائے سليم خان بن شیر خان سور بود - درين دولت بمنصب سه هزارى رسيد - سرکار بهکر بجایگزین او مقرر شد - اعتماد پور در شمش کروهی آگره معمور ساخت و تالاب کلانی و عمارات در آنجا است، ساخته در زندگی خود مقبره خود بنا نهاده، چنانچه در آنجا آسوده است - چون به بهکر رفت با مخادیم و سکنه آنجا سلوک بد نمودا و در دادن حق سپاه خود مکث میکند - روزی یکی از سپاهیان که مقصود علی نام بود از یک چشم بهره نداشت عرض احوال خود را کرد - او بدرستی پیش آمد و گفت که بر چشم کور تو باید شاشید - او فی الحال جمدهر بر شکمش زد - افتاد، بمرد -

مرزا رستم خان

بمرتبه امرای رسیده - و بعده بغی ورزیده -

کمال خان ککهر

پسر سلطان سانک به مرتبه پنجهزاری رسيد - اينها کرسی در کرسی دولتخواه آمده اند از زمان حضرت امیر تیمور گورگان

تا دور دولت و زمان بهجت حضرت نائب درگاه ربانی صاحبقران ثانی
دولتخواهی پیشه دارند -

طاهر خان میر فراغت

از امرائے حضرت جنت آشیانی بود - در عهد عرش آشیانی
بمرتبه سه هزارى رسید -

سید احمد خان بارهه

برادر سید محمود بارهه - شجاعت او از آفتاب عیاں بود - سه
هزارى منصب داشت -

قرا بهادر خان

چهار هزارى بود -

باقی محمد خان کوکه

برادر ادهم خان - چهار هزارى بود -

سید محمد میر عدل

از فحول علمائے هند بود و در قصبه امروهه وطن داشت -
به خدمت میر عدلی در سرکار بهکر آمده نامے به بزرگی بر آورد -

معصوم خان فرنخودی

پسر معین الدین احمد خان از امرائے دوهزارى بود -

نورنگ خان

پسر قطب الدین محمد خان اتکه بود - در سلک امرائے چهار
هزاری انتظام داشت -

شاه محمد خان اتکه

برادر خورد اتکه خان، منصب سه هزاری داشت -

علی قلی خان

دو هزاری بود -

فتو خان^۱

از امرائے سلیم خان سور، دو هزاری منصب داشت -

سماچی خان^۲

دو هزاری بود -

فتح خان فیلبان

آخر بمرتبہ امارت و منصب دو هزاری رسید -

۳

. دو هزاری بود -

درویش محمد اوزبک

در ابتدا نوکر بیرام خان بود، آخر بمنصب دو هزاری رسید -

مجنون خان قاقشال

پنج هزاری بود -

1 In MS. B فتی خان

2 In MS. B سماچی خان

3 Lacuna before - دو هزاری

محمد قاسم خان میر بحر

از امرائے قدیم این سلسله بود ، سه هزاری منصب داشت -

شیخ ابراهیم

داماد و خواهر زاده حضرت شیخ سلیم چشتی سیکری^۱، بمنصب
هزاری رسیده بود -

خواجه جهان خراسانی

امین الدین نام داشت - چند سال وکالت به استقلال کرد ، به
منصب دوهزاری رسیده -

راجہ جگناتھ

پسر راجہ بہارا مل از امرائے سه هزاری بود -

راجہ اسکرن

سه هزاری منصب داشت -

راجہ لونکرن^۲ کچھواہہ شیخاوت

دو هزاری بود - سه پسر داشت - ایشر داس و سانولداس و رائے
منوہر داس - از ایشر داس دریا خان پسر شد - کہ در حسن
نظیرے نداشت - پدر و پسر و عمو همه بمنصب عالی رسیدند -
از آنجمله رائے منوہر داس مرزا منوہر خطاب داشت - و در رنگ

1 In MS. B سیکری ست

2 In MS. B نون کرن

شاهزادها زیست می نمود و بغایت مقرب درگاه حضرت بود - دماغه داشت که سر به فلک فرود نمی آورد - و به استغنائی تمام میگذرانید^۱ - شعر متبن می گفت - وقتی که خان اعظم محمد عزیز کوکلتاش از حضرت مکه مبارکه مراجعت نموده در خدمت حضرت عرش آشیانی رسید - آن حضرت از عمارات خانه مبارکه پرسیدند - خان اعظم از روئے حقارت عرض کرد که از خشت و سنگه است - رائے منوهر حاضر بود بداعناً گفت که :

اگر ایماں همین کعبه پرستی است * پرستاراں بت را طعنه از چیست
و نیز اشعار او را حضرت جنت مکانی بخط خاص خود در جهانگیر نامه ثبت نمودند از آنجمله اینست :

غرض ز خلقت سایه همین بود که کسے

بنور حضرت خورشید پائے کس نه نهد

یگانه بودن و یکتا شدن ز چشم آموز

که هر دو چشم جدا و جدا نمی گردد

ز تیر آه منوهر فلک به سینه خود

سپر گرفته ز خورشید مهر و ماه می گردد^۲

دیوان منوهر مشهور است - اشعار او را متانت کلی است - در عهد

حضرت جنت مکانی نیز بمرته امارت رسیده تعینات دکن شد - همانجا

۱ In MS. B گذرانید

۲ In MS. B سپر گرفته ز خورشید و ماه می گردد

در گذشت - اولاد ایشان و اولاد ایشرداس و سانولداس تاحال
باقیست و همه به منصب فخره رسیده اند - اما درین سلسله کسے را
علم نصیبه^۱ نشده - بهمان کج مع زبان ماندند -

مادهو سنگه

برادر راجه مان سنگه، سه هزاری بود -

غیاث قلی

سه هزاری، چند مال منصب بخشی گری داشت -

پائینده خان مغول

از امرائے قدیمی، دو هزاری بود -

مبارک خان

ولد کمال خان ککبر، هزاری بود -

حسین خان تکریره

تکریره از آن سبب گویند که در حکومت لاهور شخصی هندو ریش
دراز را نادانسته مسلمان دانست تعظیم کرده بود تا کید گردانید^۲ که
هندو در جامه خرد نزدیک بر دوش پیروند بدوزد و بزبان هندی
پیوند را تمکری می گویند مشهور بتکریره گشت - دو هزار و پانصد
منصب داشت -

1 In MS. B نصیبه علم

2 In MS. B تا کید کرد

سید قاسم بارهه

از امرائے دو هزارى بود -

جلال خان و سعید خان

دو دو هزارى بودند -

خواجه طاهر محمد

ملقب به تاتار خان، مدتى در سلک وزرا' انتظام داشت ، بمرتبه

امارت رسیده بود -

مہتر خان خاصه خیل

از کره مانکپور به اسیری آمده در خدمت دربانى خادمان محل حضرت خلیفہ الہی کرده بمرتبه امارت رسید - چنانچه هرگاه حضرت عرش آشیانی از اکبرآباد عازم دارالسلطنت لاهور با شکار می شدند مہتر خان را به حکومت قلعہ اکبرآباد می گذاشتند - به سه هزارى ذات و سوار منصب رسیده - به غایت ساده لوح بود چنانچه سخنان او کہ از سادگى بوقوع آمده شہرتی در هند دارد^۱ - مجملًا آنکہ در حکومت اکبرآباد قافله از سوداگران بیرون شہر افتاده بودند - شتران آنہا دزدان بردند - چون بسمع خان مشار الیہ رسید در آن سر زمین آمدہ چپ و راست نگاہ کردہ گفت کہ من یافتہ - سوداگران التماس نمودند کہ خانصاحب چہ یافتہ - گفتند کہ این کار دزدان است - باز مردم ہمسایہ را

۱ In MS. B شہرت دارند

جمع آورده بود از سرزنش گفت^۱ که امشب شما را مهلت داده ایم -
درین کنج خانه امشب خاک اندازی نمائید - اگر فردا شتران حاضر
نشند^۲ مورد عتاب خواهد شد -

نیز دختر خود را به باز بهادر قلماق نسبت کرده بود - چون او را بعد
از عقد تزویج باز بهادر بخانه میبرد مهتر خان سر دروازه آمده مدد
مینماید که بهادر عزوشان و شوکت شما زیاده از آنست که این صبیحه
را لیاقت هم خوابه شما باشد یا سائیس شما بکار خواهد آمد -

روز براه میرفت - بوئے انگوزه که بکهار بدال میدهند به
مشامش رسید - خوشش آمد دانست که چیزے تحفه است - روز دیگر
انگوزه را طلبیده سائیده در بغل مالید و به دربار رفت - اهل دربار
از بوئے او بجان آمدند و دانستند که این عمل ازو است - پرسیدند که
خانچیو! انگوزه را شما مالیده اید - گنت که ما مردم غریب از کجا
بیاییم - از صدقه حضرت خلیفه الہی جزوی یافته بودیم که
سائیده در بغل مالیده ایم - و پوشاک نفیس می پوشید -

قریب پنجاه پانجامه قطع کرده بجهت دوختن بدرزی داده
بود - درزی دوخته آورد که خانچیو! پانجامه را آورده ام - این بزرگ
دانست که پانجامه لباس دیگر است برآشت که ما ازار داده بودیم
او را کوره کاری کرده که چرا ازار را پانجامه نموده -

مشهور است که در حکومت آگره باز از دست میر شکار پرید -

1 In MS. B گفتند

2 In MS. B ظاهر نشدند

حکم کرده که دروازه های قلعه را مسدود سازند که باز پریده نرود -
یکصد شتر مایه پادشاهی به اهتمام او بود - در برسات بیماری در
شتران افتاده بود - نود شتر سقط شدند - روزی حضرت عرش
آشیانی ازو پرسیدند که شتران حواله شما را چه حالت است^۱ -
عرض کرد که ده شتر دیگر که بمرند صد شتر تمام
میشوند - باقی سخنان مضحکات او بسیار اند که تحریر^۲ آوردن آن
لایق ندید - باین سادگی مرد خیر بود - علوفه سپاه ماه بماه میداد -
و گاه گاهی خیرات هم میکرد - چون از قوم کایته بود این قوم
را رعایت های بسیار میکرد - و از جرات مردانگی خالی نبود^۳ -

ابو طائب نبیره او خزانچی صوبه بنگاله بود - نواب
قاسم خان ولد میر مراد داماد نواب اعتمادالدوله به صوبه داری
بنگاله ممتاز بود - در روی دیوان دستخط بر محاسبه او میکرد -
ابوطالب برخاسته عرض کرد که نواب سلامت حقیقت تحویل داری
به نواب عیان تراست که اخراجات بسیار می شود - دستخط فهمیده
خواهند کرد - نواب را گران آمد - برخاسته اندرون محل رفتند -
اهل مجلس او را ابرام کردند که چرا این قسم حرف به زبان
راندی که مزاج نواب مکدر شد - پرسید که سبب چه بود -
گفته^۴ که نواب قاسم خان در زسانه صوبه داری مرحومی اسلام خان

1 In MS. B چه حال است

3 In MS. B هم خالی نه بود

2 In MS. B در تحریر

4 In MS. B گفتند

چشتی فاروق خزانچی صوبه بنگالا بود و به تربیت آن مرحوم از آن پایه گذشته بمرتبه امارت و صوبه داری رسید - حالا از گفتن این حرف کنایه ظاهر میشود - روز دیگر که قاسم خاں در روئے دیوان نشست ابو طالب به معذرت زبان کشود - که نواب سلامت مرا خبر نبود که شما هم خزانچی این صوبه بودید - حالا مرا این بزرگان خبردار ساختند و الا نه مرا چه حد که این حرف بر روئے نواب بگویم - قاسم خاں بتبسمه نموده گفتند که آری خانواده مهتر خاں خالی نیست - لازم به قدرت های باری تعالی فرعون بے عون در بادشاهی مصر دعوی الوهیت کرد - و بعد از غرق او شخص دیگر به حکومت او نشست - رعایا فریادی شدند که پنبه کشته بودیم غرق شد - گفت چراہشم نکاشتید تا غرق نمیشد - این حکایت را مصلح الدین حضرت شیخ سعدی شیرازی^۱ در کتاب گلستان ایراد نموده - و از مهتر خاں و اولادش پنجاه حکایت بهتر ازین مشهور است - حق تعالی می نماید که عقلاً و فضلاً و اشجعان به فضل و دانش و مردانگی نه نازند که دولت عطیہ الہی است - هزار خردمند پیش ابله و نادان دست بسته استاده اند و محتاج نگاه اویند - خواست خواست حق است -

۱ In MS. B سعید الدین شیرازی

پهاڑ خان خاصه خیل

دو هزاری بود -

فرحت خان خاصه خیل

دو هزاری بود -

رای درگا

دو هزاری بود -

مقصود علی کور

سابق از نوکران بیرام خان بود دریں درگاه بمرتبه امرائی

دو هزاری رسیده -

اخلاص خان خواجه سرا

دو هزاری گذشته -

مهرا علی سلدوز

اول نوکر بیرام خان بود آخر به دو هزاری منصب رسیده -

خداوند خان دکهنی

در نظام الملکی دولت عظیم داشته - چنانچه مسجد

جامع روھنکپیر² احداث کرده اوست و اساس او به سال

های دراز باقی - در فتحپور سیکری در سلک بندهای درگاه

انتظام یافت - و به منصب سه هزار رسیده بود - بفرموده حضرت

1 محمد in the original list of contents.

2 In MS. B روھنکیر

خلیفه الهی خلیفه‌الخلافا شیخ ابوالفضل علامی ضیافت او نموده
 بخانه خود طلبید ، و اکثر امرای بزرگ در آن مجلس جمع آمدند -
 شیخ در اطعمه و اشربه چندان تکلیف کرد که پیش هر نوکر او
 نه نه لنگری و یک گوسفند بریان بایک صد نان نگاه داشته بودند و
 پیش خداوند خان سوائے اصراف این طعام کباب مرغ پلهو دار و
 دراج و تیتز و ساگ و سالن از این قسم رکابی‌های بسیار چیدند -
 خداوند خان را گران آمد که پیش ما نگاه داشتن کباب مرغ از
 روی امتیاز^۱ است - مجلس را برهم زده برخاست و طعام نخورد -
 چون بمسامع حضرت خلیفه الهی رسید تبسم نموده او را طلب فرموده
 گفتند^۲ که در هند با عزت و تکلف بهتر ازیں نمی باشد - اگر
 مقصود طعام است پیش هر نوکر^۳ شما نه نه لنگری چیده
 بودند - اما باز بخانه شیخ نرفت و الفت و انس^۳ ننمود - این کینه
 را در دل نگاه داشته آخر به اجل طبعی در گذشت -

سید مرتضیٰ خان دکهنی

سردارے بود ، بمنصب هزاری رسیده -

حسین خان پنی افغان

هزاری بود -

1 In MS. B طلبیده فرمودند

2 In MS. B نوکران شما

3 In MS. B انس و الفت

نظر بیگ

دوہزاری بود -

راجہ گوپال

دوہزاری بود -

سید ہاشم بارہہ

ولد سید مود - دوہزاری بود - در جنگ سرکچ گجرات
کہ خان خانان مرزا خان با سلطان مظفر گجراتی جنگ
نمودہ شہید شد -

راے سرجن

قلعہ رنتھبور داشت و قلعہ را بر روے موکب ظفر
ماثر کشید - حضرت عرش آشیانی قلعہ را مرکز وار درمیان
گرفتہ محاصرہ فرمودند - چون کار بہر اہل قلعہ تنگ
شد راے سرجن از اوج غرور سر کشی بہ حسیض مسکنت آمدہ
پسران خود، راے دودا و راے بہوج را از قلعہ بیرون
فرستادہ امان خواست - آنحضرت ہر دو را بتواضعات خسروانہ
سرفراز ساختند - حسین قلی خان^۲ را کہ خطاب خانجہانی دادہ بودند
درون قلعہ فرستاد - راے سرجن را تسلی خاطر نمودہ آورد و منصب^۳ و
جاگیر و عزت یافت - حضرت خلیفہ الہی خود بتماشائے قلعہ رفتہ

1 In MS. B پسران خود را

2 In MS. B حسن قلی خان

3 In MS. B عزت و منصب و جاگیر

مہتر خان بحکومت آنجا مانده۔ خود بدولت مراجعت فرمودند۔ رائے
سرجن در عہد دولت حضرت عرش آشیانی ہم تہہ کمال رسید۔

راجہ روبسی

ہزار و پانصدی بود۔

فاضل خان

پسر میر محمد خان اتکہ، در جنگ گجرات بکار بادشاہی آمد۔ دو
ہزاری منصب داشت۔

شاہ قلی خان نارنجی

ہزاری منصب داشت۔

شیخ محمد بخاری

در جنگ شیر خان فولادی شہید شد۔

لعل خان بدخشی

ہزاری بود۔

خنجر بیگ چغتائی

از امرائے قدیم این سلسلہ بود۔ در فنون جزئیات و علم
حکمت خصوصاً در موسیقی ممتاز بود و طبع نظم داشت۔ در باب
اکھاڑا مثنوی مشہور دارد۔

مخصوص خان

برادر سعید خان، دوهزاری بود -

ثانی خان

از طایفه ارلات است اولاً قلندرے بود - آخر بمرتبه امارت رسیده
طبع نظم داشت و کافیه را نظم کرده -

مرزا حسن خان

برادر سید برکه، در سلک امرای کبار انتظام داشت -

راجه جگت سنگه

ولد راجه مانسنگه، هزار و پانصدی بود - در جنگ قتلو خان
نوحانی بکار بادشاهی آمد -

مرزا حیات خان

برادر مرزا حسن خان - بمرتبه امارت و منصب هزاری رسید -

علی دوست خان

هزاری بود -

سلطان حسین خان

هزاری بود -

سلیم خان سرمور افغان

دوهزاری بود -

سید جهجو باریه

سه هزاری بود -

دربار خان^۱

پسر تكلو خان قصبه خوان شاه طهماسب بود - او نیز در خدمت
حضرت خلیفه الهی قصبه خوانی می کرد - دوهزاری بود -

حاجی محمد سیستانی

ابتداءً نوکر بیرام خان بود - به هزاری رسیده بود -

محمد زمان

برادر مرزا سید یوسف خان، هزاری بود - در ولایت کده به
شهادت رسیده -

محمد قلی توقنائی^۲

هزاری بود -

مجاهد خان

ولد مصاحب خان جوانی بود در نهایت شجاعت و شهامت در
تهانه کونیهلمیر مهم رانا که شهباز خان کنبو محاصره داشت
بدرجه شهادت رسید - دوهزاری بود -

خرم خان^۳

دو هزاری بود -

1 In MS. B دریا خان

2 In MS. B محمد قلی توغنائی

3 In MS. B عزم خان

سلطان ابراهیم

هزاری -

شاه غازی ترکمان

هزاری -

شیر افکن بیگ^۱

از امرائے جنت آشیانی، دو هزار بود -

شیرویه

پسر شیر افکن هزاری -

نوشه خان^۲

هزاری -

جمال خان قورچی^۳

ندیم پیشه بود، بهمه وقت از سخنان شیریں او باعث انتماش

حضرت خلیفه الهی میگشت بمنصب هزاری رسیده بود -

شمال خان قورچی

غلام حضرت خلیفه الهی ندیم مشرب بود، هزاری منصب داشت -

مرزا علی خان

پسر محرم بیگ، جوان مردانه صاحب سلیقه بود - در کشمیر به

شهادت رسید -

1 See Bīyazīd Biyāt: *Tadhkirah Humayūn wa Akbar* (Calcutta, 1949), p. 178.

2 نوشه in the original list of content.

3 جمال خان in the original list of content.

میر عبدالله خان

هزاری -

فرخ خان^۱

ولد خان کلان که در سلک خانزادان منسلک بود، هزاری -

قتلق قدم خان^۲

هزاری -

جعفر خان ترکمان

بن قزاق خان، در وقته که قزاق خان حاکم خراسان به شاه طهماسب باغی شد به قتل رسید - آورده التجا بدرگاه خلایق پناه حضرت عرش آشیانی آورد، دو هزاری شد -

میر ابوالمظفر^۳

پسر اشرف خان هزاری -

رام سنگه^۴

پسر راجه اسکر، هزاری -

میر ابوالقاسم

ولد سید محمد میر عدل هزاری -

1 In MS. B فرخ ترکمان

2 In MS. B قتلی خان

3 In MS. B دولت خان بدله میر ابوالمظفر

4 رام سنگه in the original list of contents.

خواجہ عبدالحمی

میر عدل، ہزاری -

میدنی رائے^۱

ہزاری -

میر سید زاہد رضوی

برادر مرزا سید یوسف خان، بہ شجاعت موصوف بود، پانصدی -

طاہر

یسر شاہ سیف الملوک کہ حکومت بدخشاں از بلاد خراسان داشت و بدست شاہ ظہماسپ بہ قتل رسیدہ او بدرگاہ آمد، ہزاری منصب داشت -

محمد قلی ترکمان

بمرتبہ امارت و منصب ہزاری رسید -

مرزا علی

جوان مردانہ صاحب شمشیر بود -

رائے بھوج

ولد رائے سرجن ہزاری بود -

رائے لکشمین بہدوریہ^۲

دو ہزاری بود -

1 In MS. B ابوالمظفر which is wrong as is clear from its own list of contents where Midni Rai is mentioned.

2 In MS. B رائے مکتمن

باقی بیگ سفره چی

پسر طاهر خان میر فراغت، هزاری بود -

خاندوران کابلی

سابق نوکر مرزا حکیم بود - از یکه جوانان در عهد
حضرت عرش آشیانی به منصب پنجهزاری رسیده - مرد ترک - ساده لوح
بود - خطاب خاندورانی یافته صاحب صوبه قندهار گشت - روزی
که به قندهار رخصت میکردند شیخ فرید بخشی او را ستاده کرده علم و
نقاره از حضرت عرش آشیانی داده^۱ - او گفت که این ها بچه کار می آیند
و در منصب بیفزائید و جاگیر بیشتر دهید که سواران بسیار بکار بادشاهی
نگاه داریم - و در صوبه قندهار نامی به مردی و مردانگی برآورد -
در شنقار شدن حضرت عرش آشیانی امرای قزلباش که در خراسان
بودند با ملک سیستانی اتفاق کرده آمده قندهار را محاصره کردند -
شاه بیگ خان از درون بیرون آمده ترددات نمایان میکرد و بالای ارک
قندهار روز و شب پاتربازی میکرد و لشکر قزلباش را می نمود با آنکه
عسرت غله بنوعی رو داده بود که وجود نان حکم کمیاب داشت -
و روزی که ایلچی قزلباش در آن قلعه می آید در کوچه و بازار غله
و روغن و گوشت و میوه خرمن خرمن از سرکار خود می نهاد که غنیم
واف بر عسرت غله نشود و حیدر اوباش که سابق نوکر مشار الیه
بود در زمیندار و جمعیت بمهرسانده سر سروری برافراشت و کار

بر تاخت و باخت بود - حتی از زیر قلعه قندهار مواشی را می تاخت
 واسپ چینی نام داشت مثل شتر نشست و برخاست میکرد و وقتی که
 حیدر راه گریز را اختیار می کرد آن اسپ در یکروز صد گروه میرفت -
 خاندوران سزا در کنار او نهاد - در اوایل جلوس جهانگیری به صاحب
 صوبگی کابل معزز گردید - و در افغانستان کارستانی ها کرد متمادی
 ایام در آنجا بسروری گذرانید - وقتی که جنت مکانی بسیر دریای
 شور و کنایت و احمد آباد در سنه ۱۰۲۶ . تشریف بردند خاندوران
 در رکاب ظفر انتساب همراه بود - باوجود کبر سن او را به صاحب
 صوبگی تنه معزز^۱ ساخته رخصت فرمودند - چون برخست نواب آصف
 جاهی رفت - ایشان سفارش برادران ملا محمد تنه نمودند چون مشارالیه
 شنیده بود که ملا محمد در کنف حمایت و حریم حراست آصف جاهی
 معزز و محترم است و برادرانش در تنه جاگیر آنجا را به پشت گری
 خان ملا محمد در نظر نمی آوردند - مشارالیه ساده لوح بر روی نواب
 آصف صفات نتیجه سفارش ظاهر کرده گفت که اگر برادران ملا بر قدم
 خواهند بود بعزت خواهند ماند و الا پوست این ها را خواهیم کند -
 ای معنی بر طبیعت آصف جاهی گران آمد و سبب برهمزدگی مهمات
 او گشته و از منصب و جاگیر افتاد و سلام منع شد و بهیره خوشاب از
 سالهای دراز در جاگیر او بود در وجه مدد معاش او داده رخصت
 کردند که منزوی باشد - مشارالیه بغایت شارب الخمر بود - می گفت

که صراحی در پیش باشد عالم نباشد در همان ایام سفر آخرت اختیار کرد -

نقیب خان^۱

پسر میر عبداللطیف قزوینی سید صحیح النسب بمرتبه امارت رسید و در علم جفر و تاریخ سرآمد وقت خود بود ، و در خدمت حضرت عرش آشیانی جنت مکانی مقرب و مصاحب بود - و در جهانگیر نامه نوشته اند که آنقدر دور بینی داشت که اگر خیل کبوتر می پرید هر چه می گفت بے کم و کاست به شمار می آمدند - و زندگانی دراز یافت - نواب اعتمادالدوله و میر جمال الدین حسین انجو و نقیب خان و خواجه شیر محمد مستوفی هم فراغ و مصاحب و محب یکدیگر بوده اند - مشار الیه باجل طبیعی در گذشت - و در دارالبرکة اجمیر در زیر قدم گاه روضه متبرکه حضرت معین الدنیا و الدین بیرون گنبد احاطه چهار دیواری سنگ مرمر نموده، او باخانم منکوحه خود که بانو و کیوانو و عاقله روزگار بوده است آسوده -

شیخ عبدالرحیم لکهنوی^۱

از امرائے قدیم این سلسله علیه بود و خدمات پسندیده ازوبه وقوع آمده - روزی چند او را خلل دماغ بهم رسید^۲ - و جمدهر در شکم خود زد - حضرت خلیفه الهی بدست مبارک خود شکم او را دوختند صحت یافت و پس از چندگاه در گذشت - بی بی کشنا

¹ The order of names in the original list of contents does not tally with the arrangement of the text.

² In MS. B خلل دماغ او را بهم رسید

نام عورت برهمن را خواستگاری کرده بود - آن شیرزن از ابتدائے وفات شیخ عبدالرحیم تاحال که مدت پنجاه سال است نام و نشان او را قایم ساخته باغات و دیہات و سرا و دکان و حیاض و تالاب و گورخانه و خانہٗ پر تکلف بنا نہادہ - اگر پنجمزاری و اگر احدی و اگر سپاہی از آن راہ عبور بکنند طعام نفیس فراخور حالت ہر کدامے را ضیافت میکنند و پان را آن لطافت کم کسے ندیدہ باشد - در فوجداری مسود این اوراق شیخ فرید بہکری در سنہ ۱۰۱۵ مہمانداری و سلوک معاش و قبیلہ داری او را بہ عین الیقین معائنہ و مشاہدہ نمودہ - ناموس آن شیخ زادہ را تا حال کہ سنہ ۱۰۶۰ است باوجود کبر سن و عدم بصارت روز بروز دیہات را بہ اجارہ میکرد و رونق باغ کہ شیخ در آنجا آسودہ است میدہد -

راے رایان پتر داس

نویسنده ہندوی از طائفہ کہتری بود - بہ امرای رسید و در فتح گڈہ کشکک^۱ ترددات نمایان کردہ نامے بر آورد و بمنصب عالی رسیدہ -

راجہ رامداس کیچھوادیہ

پدرش مرد غریب بود - بولی وطن داشت - بہ وسیلہ راجہ رایسال درباری درسلک بندھائے درگاہ بادشاہی منسلک گشت و بزور خدمت خود قرب و حالت در خدمت

1 In MS. B فتح گڈہ کشکک

حضرت عرش آشیانی نوعی بهمرسانید که چه قوم راجپوت و چه امرای دیگر به وسیله^۱ او مطمئن‌الخاطر بودند - و در کارسازی امرای سعی موفوره داشت و حق تعالی او را قبولیت و اعتبار سخن داده بود التماس او رد نمی شد - بدین سبب زرهای وافر بهمرسانید - درون قلعه اکبرآباد قریب دوازده هتیاپول حویلی وسیع به اتمام رسانیده و به قوم چارن و باد فروش و اهل طوایف هرچه در یک مرتبه میداد هر سال در همان ماه آمده همان قدر^۲ زراز خزانچی او میگرفت - احتیاج درست کردن قبض مجدد نبود - بیک لطیفه مبلغ^۳ می بخشید - چنانچه کب کنک باد فروش که در هند قرینه او نگذشته بیتے بزبان هندی در مدح او گفته که مطلعش اینست :

که کهاں لو بکهاں کروں اودات رامداس

هری دیبی مال کون حمال هیریت میں

یعنی تا کجا تعریف توکنم اے پسر اودات رامداس از بخشش مال تو حمال بار بردار می باید - و مثل مرحومی مرتضیٰ خاں شیخ فرید گاهے بوطن و حویلی بیرون شهر نرفته مدام در بالش خانه در دربار حاضر بود - و چون حضرت عرش آشیانی تشریف آوردن^۴ بیرون در خاص و عام در رنگ حضرت جنت مکانی جهانگیر بادشاه حضرت نائب درگاه رحمانی صاحبقران ثانی وقت معین و مقرر نداشتند گاهے درون و گاهے بیرون شب و روز

1 In MS. B همه به وسیله

2 In MS. B همان قدر مبلغے

3 In MS. B مبلغ

4 In MS. B در تشریف آوردن

ساعت بساعت برمی آمدند^۱ - مرتضیٰ خان مرحوم باجمعیت سه هزار سوار و راجه رامداس باجمعیت دوست نفر راجپوت برچهی غیر چوبی در دست مدام حاضر می بودند^۲ - و چوپر بازی میل تمام داشت گاه گاهی تا دوسه روز و شب بازی چوپر قایم بود - اگر می برد به اهل مجلس می بخشید و بغایت محظوظ می شد و اگر پائے میداد نهایت بے دماغی میکرد و دشنام به بازندها می داد - خصوص یاری که از طرف او پاسه می انداخت اگر بموافق مطلب نمی انداخت دشنام چه که معامله به مشت و لکد میرسید و اگر خود موافق مدعا پاسه نمی انداخت دست هائے خود بر زمین میزد و خود را دشنام کریه میداد - و در بیماری حضرت عرش آشیانی که خان اعظم و راجه مانسنگه می خواستند که سلطان خسرو را بادشاه سازند راجه رامداس بر جمیع کار خانجات بادشاهی مردم معتبر خود را نگاه داشته که هر دو بزرگ نتوانستند دست تصرف بخزانة دراز کرد - تا دم واپسین در خدمت حضرت عرش آشیانی او حاضر بود و در زمان حضرت جنت مکانی^۳ بمرتبه امرای و منصب پنجهزاری و خطاب راجه کرن رسید - و همراه عبدالله خان فیروز جنگ به مهم دکن تعین شد و براه ناسک در ملک دکن درآمدند و کار ناساخته هزیمت خوردند - حضرت جنت مکانی در روی دیوان

۱ In MS. B می برآمدند

۲ In MS. B برچهی در دست چوکی

۳ In MS. B جهانگیری

غیر چوکی مدام حاضر می بودند

در حق راجه رامداس دعائے بد کردند و او را به مهم بنگش تعین فرمودند۔ در همان سال همان جا در گذشت۔ آنحضرت فرمودند کہ در مذہب ہنود مقرر است کہ ہر کہ از آب سندنہ گذشتہ بمیرد جہنمی است دعائے من در حق او مستجاب شد۔ در امکنہ ہلال آباد ہانزدہ عورت و بیست خدمتگار مذکور^۱ ہمراہ چیرہ اوستی شدند۔ مسود این مجموعہ شیخ فرید بہکری در تفرج سستی ہا حاضر بود۔ و دیشب نراین پسرش بمنصب عالی رسید و تقلید پدر در ہر باب چند روز می کرد۔ در گذشت۔ حالا از نسل او کسے نیست۔ بدی باپ سے ہوت ہیں بدی باپ کے ہوت۔

فریدوں خاں برلاس

از امرائے کبار حضرت عرش آشیانی بود۔ و در عہد جنت مکانی بہ مهم رانا تعین شد۔ حضرت حذیو زماں آراستہ درگاہ سبجانی صاحبقران^۲ ثانی، او را در تہانہ جہالونہ کہ آب آنجا ناگوار و بد ہضم و مضر بود تعین نمودند۔ اتفاقاً مشارالیہ معجونے ساختہ بود۔ فی الفور از خوردن آن مریض صحت می یافت تا آنکہ مشارالیہ بہ این مرض مبتلا گشت۔ ہر چند معجون خورد، فائدہ مند نشد از آنجا برخاستہ بہ تہانہ شاہاباد منہار^۳ رسید و در آنجا در گذشت۔ میر بزرگ نبیرہ یادگار گذاشت کہ نواسہ نواب سعید خاں چغتہ

1 In MS. B خدمتگار مذکور

2 In MS. B آراستہ درگاہ سبجان

3 In MS. B شاہ آباد منہار

صاحبقران

بود - مشار الیه از فرط شراب در جوانی درگذشت - حالا از اولاد آنها نشانی نیست -

میر حسام الدین

یزنه شیخ ابوالفضل علامی بود - هزاری منصب داشت - تعیینات دکن شد ، صحبت باخان خانان مرزا خان بغایت برار کرد - مصاحب ایشان بود ولوله شوق محبت الهی دامنگیر شاه شد - با خان خانان ظاهر کرد که اگر احرام مکه مبارکه می بندم چرا نمی گذارید - اگر ترک دنیا می کنم خلاصی نیست - من ازین ناکاره آمده ام - چنین مصلحت بخاطر من رسیده که خود را بدیوانگی زنم و شما بدرگاه عرضداشت نمائید و مارا بحضرت دهلی فرستید تا بر سر مقبره منور معطر مقدس حضرت سلطان المشایخ باقی عمر را بسر برم - خان خانان هر چند به عجز و الحاح نصیحت کرد فائده مند نشد - مشار الیه صبح آن شب عریان شده گل دلای بر بدن مالیده در کوچه و بازار میگشت خان خانان جمله امرا ایشان را به اعزاز و احترام بمنزل خود بردند - و زبان بموعظه کشودند^۱ - و خود بجوابی نمی پرداخت تا آنکه این خبر بسمع شریف همایون از عریضه خان خانان بوجه احسن رسید - مرزا را رخصت گوشه انزوا در دهلی دادند مشار الیه در آن دیار منزوی گشت و سی سال زندگانی یافت - دوازده هزار

۱ In MS. B می کشودند

روپیہ بہ خرچ خانقاہ ایشان ہر سال خان خانان مرزا خان بلاناغہ میرسانید تا آنکہ در دہلی لبیک حق را اجابت گفت۔ رحمۃ اللہ علیہ۔ مرزا از نیکان روزگار بود از علم بہرہ داشت۔ بعد از ترک دنیا کتبہا را بر طاق نہادہ بنماز و روزہ و ذکر قیام داشت۔ منکوحہ ایشان کہ ہمیشہ شیخ ابوالفضل بود بزرگی برادر را بے وقر دانستہ با شوہر خود ساخت و ترک اختلاط برادران نمود و ہر چہ زیور و نقد و جنس در بساط داشت بہ فرمودہ شاہ حسام الدین خیرات بدرویشان دہلی کردہ، المفلس فی امان اللہ ماند ہر دو در گذشتند۔

حکیم علی

از اعظام حکمای ہند بود۔ در ہدایت حال از ولایت بہ کمال بے سروسامانی^۱ بہند رسید و حضرت عرش آشیانی جوہر اورا دیدہ تربیت کردہ، بمذہب سہ ہزاری رسید و مقرب الحضرت و ندیم و مصاحب حضرت گشت۔ و در خلا و ملا رفیق آنحضرت بود۔ اتفاقاً حضرت عرش آشیانی از سبب امتحان بصارت و نصارت و حکمت او در بعضی قارورہ بول مریض و بعضی بول مردم تندرست و در برخی بول دواب متعددہ و در چندے بول مخلوط کردہ بنظر حکیم آوردند۔ حکیم ابن ہمہ را قرار واقعی نشان داد و این معنی باعث مزید قرب و اختصاص حکیم گردید۔ اتفاقاً حوضی در خانہ ہر از آب کردہ زیر آن حوض خانہ بس باتکلف با فروش لطیف و رخت پارچہ پوشیدنی

۱ In MS. B بے سامانی

بجهت خوابگاه و طعام حاضری و کتب‌هائی نفیس در طاق‌ها
 نهاده حضرت شاهنشاهی را همراه خود در آن تالاب غوطه زده در آن
 خانه برده آنحضرت رخت پاک پوشیده و عطریات مالیده و حاضری
 خورده - و ملاحظه کتب‌ها نموده^۱ ساعتی استراحت کرده باز لنگ
 پوشیده باحکیم علی سر از آن حوض برآوردند - این معنی باعث
 تعجب عالمیان گردید - قرب و حالت حکیم یکے در صد شد -
 علاج بیماران نوعی میکرد که حیرت خلایق گشته بدلائل عقلی
 راست نمی آید - چون حضرت خلیفه الهی^۲ بیماری را اطلاق روے
 داد تماسی اطباء و حکماء در علاج آن قاصر^۳ ماندند - حضرت
 شاهنشاهی از روئے عتاب دو تکه^۴ بجانب حکیم علی انداخته
 فرمودند که تو پساری ولایت بودی ، آن احوال افلاس در هند
 آمدی ، پائے تا به غریبی را درینجا دور کرده - خوانین عمده از
 بهر این ساخته که بوقت صعب بکار آید - حالا چرا علاج مرض ما
 نمیکند - حکیم یک پوری دارو را در کوزه آب انداخت - همه آب
 بسته شد - عرض کرد که این قسم دوا موجود است اماچه فائده که
 بر آن حضرت کارگر نمی شود - فرمودند که آنچه مشیت الله - می شود^۵ -
 فی الحال حکم شکم بند شد و درد بیحد رو داد - حضرت شاهنشاهی

۱ ملا کتب‌ها نموده In MS. B

۲ چون حضرت شاهنشاهی را عاجز In MS. B

۴ دو تکه In MS. B

۵ آنچه مشیت الله است In MS. B

فرمودند که ازیں بند شکم^۱ که درد نسیت - حکیم پوری دیگر داد و باز شکم روان شد^۲ و مرض اطلاق زیادتی کرد - چنانچه از آن مرض در گذشتند حکیم علی را حضرت جنت مکانی بعد از جلوس همایون^۳ عتاب کردند که به آن حضرت چرا اجازت تربز خوردن دادی - آخر حکیم هم در آن ایام درگذشت -

حکیم شفائی

از حکمائے معتبر ولایت بود - چون بهند آمد ترقی بسیار کرد و مریم مکانی والده حضرت عرش آشیانی که از اولاد حضرت زنده فیل احمد جام بود آن صالحه را بیماری متضاده متعدده روئے داده - حکیم را بجهت معالجه و دوا حکم شد - حکیم حکمت های خود را بکار برد - حکیم علی الاطلاق غالب آمد - آن مخدره عصمت وفات یافت - حضرت شاهنشاهی را از وفاتش بغایت حزن روئے داد و با حکیم عتاب نمود - حکیم که شاعر بود دریں باب قصیده انشا کرده بعرض همایون رسانید چند بیت از آن به تحریر^۴ آورده^۵ حضرت را این قصیده در مقام عنایت آورده - فرمودند دورشو - بداهتہ^۶ عرض کرد که روئے زمین تو گرفته کجا بروم بکش

1 Lecuna in both MSS.

2 In MS. B روان

3 In MS. B حکیم علی را بعد از حضرت جنت مکانی بعد از جلوس

4 In MS. B از آن تحریر آورده همایون -

5 Lacuna in both MSS.

زمین بروم - حضرت شهنشاهی را این ادا خوب آمد - تقصیر او را معاف فرمودند -

میان گدا کلال

در قوم کلالان مردے معتبر گذشته - خدمت دروازه محل و کشره خاص و عام و غسل خانه تعلق به او بوده - بعد گذشت او سربراه خان پسرش سردار قوم و قبیله خود به از پدر شد - ملا مئی پسر کلالنش، از علم و شعر بهره داشت - مئے تخلص میکرد^۱ شعر متین می گفت - بمنصب فاخره رسیده - بخشی عسکر^۲ فیروزی اثر که به تعاقب دلپت ولد راے راے سنگه بهرتیه تعین بود گردیده - نامے به عزت و آبرو بر آورده - بعده مزاجش راقی و صاعد باودج الحمل(?) شد - ترک منصب و جاگیر نموده منزوی گشت - میان لاد برادرش چنان خدمت درگاه حضرت جهانگیری نموده که خطاب حاضر خانی یافت و خوانین عظام کرام از سلوک و معاش او راضی بودند - او را سید کلالان میگفتند - بعده میان سهیل کلال خویش سربراه خان بعرضه آمد و در سفر کابل برکاب حضرت صاحبقران ثانی همراه بود - از اسب اقتاده جان داد - پسرانش و خویشان جمع کثیر مانده اند اما بمرتبه اب و جد نیستند -

۱ In MS. B می آورد

۲ In MS. B عساکر

شیخ میان بختیار

ساکن چندوار از امرائے کبار حضرت عرش آشیانی بوده - پی بی گوهر خانم همشیره او محل خاص آنحضرت گشته و به غایت منظور نظر گردیده - سر آمد جمیع محل های آنحضرت گشته - و شیخ جمال بسبب قرب همشیره و قابلیت خود بمنصب عالی رسید - قوم بختیار و عالمے از و به فیض رسیده^۱ هنوز از نسل آنها جمعے کثیر در چندوار و جلسہ حی و قائم اند - مشار الیه اول در حسن دوم در استعداد و قابلیت تمام جوهر بود - قبیله پروری بروختم شده - به اجل طبعی در گذشت -

شیخ عبدالله

ولد مرحومی حضرت میان شیخ محمد غوث نور الله مرقدہ آنحضرت در زمان حضرت عرش آشیانی نه لک روپہ جاگیر داشتند - چهل فیل در فوج ایشان می رفت - بعد از وصال آنحضرت ولد ارشد ایشان بمنصب سه هزاری رسید - صاحب جمعیت و با تردد در علم دعوت قرینه پدر بوده زندگانی کمتر یافت - و درگذشت -

1 In MS. B به ظہور رسید

خواجه بیگ مرزا

شجاعت و سخاوت و جمعیت خوب داشت - مدتی پرگنه
 آنکوله برار و ایلچپور در جاگیر داشت - و باز در احمدنکر
 متمادی ایام گذرانید و در عهد حضرت عرش آشیانی
 وفات یافت - هما جا دفنش کردند - لا ولد بود - اما
 اولاد برادران و خویشان بسیار گذاشت -

میر محمد خان اتکه

که پخان کلان اشتهار دارد برادر بزرگ خان اعظم است -
 پنجهزاری منصب داشت و بمرتبه امیرالامرای رسید -

مطلب خان

پسر شاه بداغ خان منصب سه هزارى داشت -

قبا خان

دو هزارى بود -

اشاريه

ابوالفضل (شیخ علامی) ۴۵، ۶۴، ۶۷، ۶۹، ۷۰

۷۱، ۷۳، ۷۵، ۷۶

۲۱۷

ابولفضل گازرونی (خطیب) ۶۴

ابوالقاسم (پسر سید صفائی) ۲۰۰، ۲۰۱

ابوالقاسم، میر (ولد سید

محمد میر عدل) ۲۳۳

ابوالقاسم نمکین، میر ۱۳۴، ۱۹۲

ابوالمظفر (پسر اشرف خان میر) ۲۳۳

ابوالمظفر (مرزا) ۳۳

ابوالمعالی قادری

(میان شاه سید) ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۱۴۱

ابهنک خان ۴۰، ۴۱

اتکه خان ۲۱۰

اجے رام دکنی ۲۱۷

احمد بیگ (دیوان) ۱۶، ۷۸

احمد خان نیازی

(ابن محمد خان نیازی) ۱۶۱، ۱۶۴

احمد مجتبیٰ ۱

اختیار خان (خواجہ) ۱۹۰

اختیارالملک گجراتی ۹۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۸

۱۲۰، ۱۶۱، ۲۱۴

اخلاص خان (خواجہ سرا) ۱۱۶،

آدم صفی اللہ ۱۷۵

ادھم خان (کوکہ امیرالامرا) ۸۰، ۸۵، ۸۷، ۹۸، ۱۱۰،

۱۲۳، ۱۲۵، ۱۲۸، ۱۲۹،

۱۳۵، ۱۶۵، ۱۶۶، ۲۱۷

اسد خان ۳۹

اسکرن راجہ ۲۱۹، ۲۳۳

اسفندیار ۳۱

اسکندر مرزا ۱۱۲

اسلام خان چشتی فاروقی ۲۲۳

اسماعیل سلطان ۲۱۳

اسمعیل قلی بیگ ۱۷

اسمعیل قلی خان

(برادر خان جہاں) ۲۱۳

اسیراج بقال ۲۰۷

اشرف خان میر منشئی ۲۱۱، ۲۳۳

آصف خان (عبدالمجید) ۲۸، ۲۹

آصف خان (نواب) ۸۹، ۹۰، ۱۱۰، ۱۸۲،

۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹

اعتبار خان ۱۹۰

اعتاد خان گجراتی

(حاکم گجرات) ۱۳۱، ۱۳۹، ۲۱۳

اعتماد خان خواجه سرا ۲۱۶

اعتماد الدوله (نواب) ۹۳، ۱۳۳، ۱۹۶، ۲۲۳، ۲۳۷

آقا خان (خزانچی) ۲۱

آقا ملای ۱۸۷

اکبر محمد بادشاه غازی

جلال الدنیا والدین ۱۱۱، ۱۲، ۱۸۰

اکرم خان ۳۹

الغ خان چشتی ۲۱۳

الغ مرزا ۱۱۲

اله وردی (خان نواب) ۱۵۸

امیر علی شیر ۶۲

امین الدین (میر) ۱۹۶

امیر بیگ ۱۳۱

امیر خان ۲۵، ۲۶

امین خان (حاکم جونا گڈھ) ۱۱۵

امین الملک ۲۰۳

اوتم چند ۶۳

اویسی راجه ۲۲۹

اویس مرزا ۱۱۱

۱۱۶	، ۹۴	ایدر راجه		
		ایرج مرزا (فرزند عبدالرحیم		
۱۶۲	، ۱۰۹	، ۵۵	، ۴۸	خان خانان)
		۲۰۹		ایشتر داس (پسر لون کرن)

ب

۶۲	بابا زنبور
۱۱۲ ، ۱۳۴ ، ۱۶۶	بابر بادشاه غازی
	(فردوس مکانی)
۱۰۲ ، ۱۲۵ ، ۱۲۶	باز بهادر
۱۶۵	باز بهادر افغان
۲۲۳	باز بهادر قلماق داماد مهترخان
۱۳۲	باسو راجه
۲۳۵	باقی بیگ سفره چی
	باقی محمد خان کوکه
۲۱۷	(برادر ادهم خان)
۷۸	باقی خان قاقشال
۲۰۵	بال دیو (راجه)
۱۴۱	بایزید بخاری (سید)
۶۳	بابو کلال (میان)

۲۵۴

۶۳ ۴۳۴ بختیار بیگ

۲۶ بداغ خان (شاه)

۱۸۷ بدیع الزمان

۲۳۰ برکه سید

برهان الملک

۵۴ ۴۳۹ (خسر داراب خان)

۱۵۰ ۴۸۹ ۴۵۴ ۴۴۸ بکرماجیت (راجه)

۵۹ بلبدر کچھوآهه

۳۶ ۴۳۴ بهاؤالدین بخاری (سید)

۴۳۰ ۴۲۹ ۴۲۸ ۴۲۷ ۴۲۶ بهادر خان

۱۷۰ ۱۲۳

۳۷ بهادر خان ترین

۱۰۳ بهارامل (راجه)

۱۷۰ بهکری بیگم

۱۸۶ ۱۰۶ ۱۰۵ ۱۰۴ ۱۰۳ بهگوانداس (راجه)

۹۹ بهرام مرزا

۲۱۹ بهارامل راجه

۵۹ بهووه میان، سید

۳۳ بهیکن شاه

۲۳۷ بی بی کشنا

بیر سنگدیو بندیلہ (لالہ) ۱۸۲ ، ۷۴

بیرم بیگ بخشی ۵۱ ، ۵۰ ، ۴۹

بیرام خاں نواب، خان خاناں ۱۱ ، ۱۲ ، ۱۳ ، ۱۴ ، ۱۵

۱۶ ، ۱۷ ، ۱۸ ، ۱۹

۲۰ ، ۲۱ ، ۲۲ ، ۲۳

۳۲ ، ۳۳ ، ۳۴ ، ۳۵

۱۰۱ ، ۱۰۲ ، ۱۰۳ ، ۱۰۴

۲۱۱ ، ۲۱۲ ، ۲۱۳ ، ۲۱۴

۲۲۶

بیربر راجہ ۱۸۳ ، ۱۸۴ ، ۱۸۵ ، ۱۸۶

پ

۲۲۱

پائندہ مغول

۲۲۶

پہاڑ خاں خاصہ خیل

پیر محمد خاں شیروانی (ملا) ۱۰۱ ، ۱۰۲ ، ۱۰۳ ، ۱۰۴ ، ۱۰۵

۱۰۶ ، ۱۰۷ ، ۱۰۸

۱۲

پشنگ

۴۶ ، ۴۷ ، ۴۸ ، ۴۹ ، ۵۰ ، ۵۱

پرویز (سلطان)

۵۲ ، ۵۳ ، ۵۴ ، ۵۵ ، ۵۶

۲۰۸ ، ۲۰۹

ت

۱۸۳

تاش بیگ محمد صالح

۲۱۰

تردی بیگ

۲۵۶

۷۸

تردی محمد خان

۹۹

ترخانیان (قوم)

۲۱۱

ترسون محمد خان

۲۳۱

تکلو خان (قصه خوان)

۲۳۲

تور خان

۳۳ ، ۳۷ ، ۱۲۱ ، ۱۵۵

تودر مل (راجہ)

۲۱۲ ، ۱۸۷

تیمور گوگانی (امیر

۱۷۶ ، ۱۹۳ ، ۲۱۶

صاحب قران)

ث

۲۳۰

ثانی خان

ج

۱۳۱

جلال بخاری، سید

۱۳۸ ، ۱۳۹

جمال (حاجی)

۳۳ ، ۵۴ ، ۵۲

جانان بیگم (دختر
عبدالرحیم خان خانان)

۳۳ ، ۱۹۶

جانش خان بہادر

جانی بیگ ترخان مرزا

۳۵ ، ۳۶ ، ۳۷ ، ۳۸ ، ۳۹

(والی تہتہ)

۱۰۰ ، ۱۶۱ ، ۱۷۶ ، ۱۷۸

۲۱۵ ، ۱۷۴

۲۵۷

ججہمارخان ۲۱۹

جسونت رائے ۴۵

جگت سنگھ ۱۰۶

جگت سنگھ راجہ ۲۳۰

جگناتھ راجہ ۲۱۹

جے چند راجہ ۱۸۳

جلال خان ۲۲۲

جمال خان ۱۷

جمال خان (قورچی) ۲۳۲

جمال الدین حسین انجو، میر ۴۹، ۸۳، ۸۵، ۱۳۰،

۱۳۱، ۱۹۶، ۱۹۷، ۲۳۷

جعفر خان ترکمان

(بن قزاق خان) ۲۳۳

جعفر خان ولد صادق خان ۲۰۷

جو جک بیگم ۷۸

جہانگیر (بادشاہ) (دیکھئے شہزادہ میلہم)

چ

چاند بی بی ۴۰، ۴۱

چتربھوج ۱۹۲

چنگیز خان (حاکم گجرات) ۱۱۳

چمچو بارہہ، مید ۲۳۱

ح

- ۱۵۳ حاجی خاں بدخشى
- ۲۱۴ حامد بخارى، سيد
- حسام الدين (پسر مير ابوالقاسم
خاں) ۲۰۰
- ۲۰۰ حسام الدين، مرزا
- ۱۵۶ حسام الدين (مرتضى خاں)
- حسام الدين (مير پسر مير
- جمال الدين حسين انجو) ۴۹، ۶۲
- ۱۷۱ حسن بيگ، شيخ
- ۸۴، ۱۲۹، ۱۳۲، ۳۳۳، ۱۱۴ حسن بيگ بدخشى
- ۱۳۵، ۱۳۶
- ۱۹۷ حسن بيگ
- ۷۸ حسن خاں
- ۲۳۰ حسن خاں، مرزا
- ۳۶ حسن على عرب
- ۱۱۱ حسن مرزا (سلطان)
- ۲۲۷ حسين خاں پنى افغان
- ۲۲۱ حسين خاں تكريه
- ۲۳۰ حسين خاں، سلطان

۲۵۹

۱۵ حسین قلی بیگ

۲۲۸ حسن قلی خان، خان جهان

۹۹ حسین مرزا (سلطان)

۲۳۵ حکیم، مرزا

۲۳۵ حکیم شفائی

۲۳۵ ، ۲۳۴ ، ۲۳۳ حکیم علی

۱۸۵ حکیم الملک

حیات خان (برادر مرزا

۲۳۰ حسن خان)

۶۱ حیاتی (ملا)

۲۳۶ ، ۲۳۵ حیدر

۷۸ حیدر قاسم

۲۱۲ حیدر محمد

خ

۱۲۹ خان بابا

۲۳۶ ، ۲۳۵ ، ۲۰۷ خاندوران کابلی

۲۳۳ خان کلان

۳۰ ، ۲۹ ، ۲۸ ، ۲۷ ، ۲۶ خان زمان (علی قلی)

۱۷۰ ، ۱۲۳ ، ۹۳

خان جهان لودی نواب

(حاکم پنجاب)

۲۲ ، ۲۵ ، ۳۶ ، ۳۷ ، ۵۷

۸۵ ، ۸۶ ، ۸۷ ، ۱۰۹ ، ۱۱۰

۱۵۳ ، ۲۰۰ ، ۲۰۸ ، ۲۰۹

۲۱۳

۳۹ ، ۲۱۳

خان عالم

۱۱۹

خان کلان مرزا

۲۲۶

خداوند خان

۱۹۰ ، ۱۰۰ (وکیل) خسرو خان چرکس

۱۸ ، ۸۲ ، ۸۳ ، ۸۴ ، ۸۹ خسرو (شہزادہ سلطان)

۹۱ ، ۹۲ ، ۹۷ ، ۱۰۵ ، ۱۲۷

۱۲۸ ، ۱۲۹ ، ۱۳۰ ، ۱۳۱

۱۳۲ ، ۱۳۳ ، ۱۳۴ ، ۱۳۵

۱۳۶ ، ۱۹۷ ، ۲۰۰ ، ۲۳۰

۲۰۹ خضر خواجہ خان

خضر آقا (وکیل عبدالرحیم

۳۳ خان)

۳۳ خضر خان لودھی (میان)

۲۲۹ خنجر بیگ چغتائی

۲۶۱

۲۴۸ خواجه بیگ مرزا

خواجه جهان خراسانی

۲۱۹ (امین الدین)

۷۹ خواجه احرار (عبدالله)

۱۸۴ خواجه عرب (بخشی لشکر)

۱۲۸ خورم (سلطان)

د

داراب خان (مرزا پسر

خان خانان)

۶۵۳ ۶۵۲ ۶۵۱ ۶۴۹ ۶۳۸

۱۰۹ ۶۶۲ ۶۵۴

۲۱۳ ۱۹۸ ۶۲۵ ۶۲۴

داؤد افغان

۷۵ ۶۴۵ ۶۲۲

دانشا (دانیال شاهزاده)

داور بخش (سلطان، پسر

۹۱ سلطان خسرو)

۲۳۱ دربار خان (پسر تکلو خان)

۱۶۶ درگاوتی رانی

۹۳ ۶۹۶ درگداس (رائے)

۱۶ درویش بیگ

۲۱۸ درویش محمد اوزبک

۱۲۹ دریا خان (پسر ایشرداس)

دلپت (پسر رائے سنگھ

بہرتیہ) ۳۶ ، ۳۷ ، ۲۱۵ ، ۲۳۶

۱۳۲ دوارکا داس بخشی

۲۰۶ دوست محمد خواجہ جہاں

۳۲ ، ۳۳ ، ۳۶ ، ۳۷ ، ۳۸ دولت خان لودی

۱۵۴

۳۱۲ ، ۳۷ ، ۳۸ (پسر راجہ تودرمل) دھارو

۱۸۴ دھیر دھر راجہ

۲۴۱ دیشب نرائں

ذ

۱۷۷ ذوالنون میر

ر

راجہ علیخان فاروقی

۱۲۱ ، ۹۷ ، ۴۳ حاکم (آسیر)

۱۴۷ راجی سید مبارک مانک پوری

۱۷۵ ، ۱۷۴ رام چندر راجہ

۲۳۹ ، ۲۳۸ ، ۹۱ ، ۴۷ ، ۶۴ رام داس کچھواہہ، راجہ

۱۴۱

۲۳۳ رام سنگھ (پسر راجہ اسٹرن)

۲۴۱ ، ۲۳۱ ، ۱۵۷ ، ۱۵۶ ، ۱۵۵ رانا سانگا

۲۶۳	
۱۷۴	راون (راجہ لنکا)
۹۶	رای کہنکار
۱۱۰	رانی کور
۲۳۴ ، ۲۲۸	رائے بھوج (ولد رائے سرجن)
۱۶۸	رائے پد (قانون گو)
۲۲۶	رائے درگا
۲۳۸	رائے رایاں پترداس
۲۳۸ ، ۱۱۷ ، ۴۷ ، ۴۰	رائے سال درباری، راجہ
۲۳۴ ، ۲۲۹ ، ۲۲۸	رائے سرجن
۲۱۵ ، ۱۱۹ ، ۴۰ ، ۳۷ ، ۳۶	رائے سنگھ بہرتیہ
۲۳۴	رائے لکشمی بہدوریہ
۱۷۱	رحمت خان
۴۱	رستم
۳۶	رستم بخشی (خواجہ)
۱۱۶ ، ۱۳۳	رستم خاں رومی
۲۰۶	رستم قندھاری، مرزا
۴۹	رشید خان
۱۸۵	رضوی خاں مشہدی
۱۶۶ ، ۱۶۵ ، ۱۲۶	روپ متی (زوجہ باز بہادر)

ز

- زین الدین کنبو ۳۱
 زین خاں کوکہ ۹۹ ، ۱۲۳ ، ۱۲۴ ، ۱۸۳ ، ۱۸۴
 زندہ فیل احمد جام ۶۹ ، ۲۴۵

س

- سانک، سلطان ۲۱۶
 سانول داس (پسر رومی کرن) ۲۱۹
 سبعان قلی (خان) ترک ۱۵۳ ، ۱۱۸
 سربراہ خاں
 پسر میاں گدا کللال ۲۴۶
 سربلند رائے ۴۹
 سعد اللہ خاں
 (پسر سعید خاں) ۱۹۰
 سعید خاں (چغتہ حاکم ملتان) ۸۲ ، ۱۱۵ ، ۱۲۴ ، ۱۸۳ ، ۱۸۶
 ۱۹۰ ، ۱۹۱ ، ۱۹۲ ، ۱۹۳ ، ۲۲۲
 ۲۳۰ ، ۲۴۱
 سکندر (اوزبک) ۲۶ ، ۴۹
 سکندر (قرادل) ۹۵ ، ۱۱۷ ، ۱۹۵
 سلطان حسن ۱۷
 سلطان حسن بایقرا (مرزا) ۶۲
 سلطان علی (خالداری) ۲۶

سلیم (شاهزاده)

۴۳	۲۲	۴۵	۴۹	۶۹
۷۲	۷۴	۷۵	۸۱	۸۲
۸۳	۸۹	۹۱	۹۲	
۱۰۴	۱۰۵	۱۲۱	۱۲۴	۱۵۶
۱۵۷	۲۰۵	۲۳۹	۲۴۶	
سلیمان، مرزا (حاکم بدخشان)	۲۰	۲۲	۲۳	۷۹
سلیم خان سرمور افغان	۲۳۰			
سلیم خان پسر شیر خان سور	۱۳	۱۶۵	۲۱۶	۲۱۸
ملیمه سلطان بیگم	۱۳	۸۶		
سماچی خان	۲۱۸			
سمه (قوم)	۱۷۷			
سومره (قوم)	۱۷۷			
سیتا (زوجه راجه رام چند)	۱۷۴			
سید احمد بارهه				
(برادر سید محمود بارهه)	۲۱۷			
سید خان مغول	۲۰۹			
سید عالم	۵۸			
سید محمد بارهه	۱۱۷	۱۵۰		
سید محمد (میر عدل)	۲۱۷	۲۳۳		
سیف خان (سید بارهه)	۴۶	۴۷		
سیف خان کوکه	۱۱۶	۱۱۹		

۲۸۰	۲۰۵	۸۹	۴۹	سورج سنگه (راجہ)
			۰۲۱	سہراب (بیگ) ترکمان
۴۴	۴۳	۴۲	۴۱	سہیل (خواجہ میان)

ش

۱۸۶	۱۸۵	شادمان کوکہ مرزا			
	۹۹	شاہ اسمعیل صفوی			
	۲۱۰	شاہ بداغ خان (امیرالامرا)			
۲۳۵	۳۷	۳۴	شاہ بیگ خان کابلی		
			شاہجہاں (شہاب الدین محمد صاحبقران ثانی،		
۱۱۱	۹۱	۸۸	۴۸	۴	بادشاہ غازی)

۱۴۵

۱۷۸ ، ۱۷۷ ، ۱۶۷	شاہ حسین مرزا
۷۶	شاہ داود لاہوری
	شاہ سیف الملوک والی
۲۳۴	بدخشان
۲۳۴ ، ۲۳۳ ، ۲۳۱ ، ۱۰۳ ، ۱۲	شاہ طہماسپ صفوی
۲۰۴ ، ۱۹۵	شاہ عباس صفوی

۲۶۷	
۲۳۲	شاه غازى ترکمان
۱۸۱، ۱۵۰، ۱۱۷، ۱۱۳	شاه قلى خان محرم
۲۲۹	شاه قلى خان نارنجى
۲۰۲	شاه قلى يار
۲۶	شاهم جلاثر
۲۱۲	شاهم خان
۱۴۲	شاه محمد
۲۱۸	شاه محمد خان اټکه
۱۶۵، ۱۲۶	شاه محمد خان قندهارى
۱۱۲	شاه مرزا
۱۸۷، ۱۸۶، ۱۸۵	شاه منصور شيرازى
۱۲۲	شاهزاده خانم
۳	شائسته خان (نواب)
۲۱۰، ۱۶۵، ۱۲۵، ۱۱۷	شجاعت خان
۷۹	شرف الدين حسين، مرزا
۲۱۵، ۱۵۳، ۱۲۱	شريف خان اټکه (امرالامرا)
۸۱	شريف مکه
۱۴۱	شفيع خان
۶۱، ۳۹	شکيبى شاعر (ملا)

۲۶۸

۲۳۲

شمال خان قورچی

، ۱۶

شمس الدین محمد خان

۱۲۵ ، ۸۰

شمس الدین خان اتکه

۱۹۵ ، ۱۸۸

شمس الدین خوافی، خواجه

۶۱

شوقی ملا

شهاب الدین احمد خان

، ۷۷ ، ۳۳ ، ۳۱ ، ۱۵ ، ۱۴

نیشاپوری

، ۹۵ ، ۱۰۱ ، ۱۲۴ ، ۱۲۵ ، ۲۰۱

۲۰۸

شهباز خان کنبو

، ۸۰ ، ۱۱۳ ، ۱۳۸ ، ۱۳۹ ، ۱۵۱

(نواب میان)

، ۱۵۳ ، ۱۵۴ ، ۱۵۵ ، ۱۵۶ ، ۱۵۷

، ۱۵۸ ، ۱۵۹ ، ۱۶۰ ، ۱۶۱ ، ۱۶۳

، ۲۰۶ ، ۲۱۴ ، ۲۳۱

، ۳۸ ، ۵۲ ، ۶۲ ، ۱۶۱ ، ۱۶۲

شاهنواز خان

شیخ ابراهیم

۲۱۹

(داماد شیخ سلیم چشتی)

۲۰۹ ، ۲۰۸

شیخ اسحاق بہکری

۱۸۰

شیخ برکہ

۱۷۷

شیخ بلال مخدوم

شیخ بهاءالدین زکریا ملتانی

(قطب الاقطاب)

۱۳۸، ۱۳۹، ۱۷۷

شیخ جمال

۲۳۷

شیخ حسو

۸۵

شیخ سلیم چشتی

۲۱۹

شیخ محمد بخاری

۹۳، ۱۱۳، ۲۲۹

شیخ محمد غوث (گوالیاری)

۲۳۷

شیر افکن

۲۳۲

شیر خاں

۳۳، ۱۶۵

شیر خاں تریس

۱۳۱، ۱۳۲

شیرخاں سور

۱۱، ۱۳، ۱۲۵، ۱۷۸، ۲۱۶

شیر خاں فولادی

۹۳، ۱۱۳، ۲۲۹

شیر محمد دیوانه

۱۶

شیر محمد مستوفی (خواجہ)

۲۳۷

شیرویه (پسر شیر افکن)

۹۰، ۲۳۲

ص

صادق خان

۲۰۷

صادق محمد خان

۱۶۵، ۱۶۶، ۱۷۶

صفائی ترمزی میر، سید

۲۰۰

صفا، میان

۱۹۱

صف شکن خان

(ولد سید یوسف خان رضوی) ۱۷۳

صدر خان ۱۳۱

صادق محمد خان ۱۲۵، ۱۲۶

ط

طاهر (پسر شاه سیف الملوک

والی بدخشان) ۲۳۴

طاهر خان ۲۳۵

طاهر خان میر فراغت ۲۱۷

طاهر محمد، خواجه ۲۲۲

ع

عادل حسین مرزا ۱۱۲

عادل خان بیجاپوری ۲۰۷، ۵۰

عاصی کابلی ۱۸۵

عالم خان لودی (میاں) ۴۲

عبدالحی خواجه ۲۳۴

عبدالحی (قاضی عسکر) ۱۹۸

عبدالرحیم (مرزا خان

خانخانان ابن بیرم خان) ۱۸، ۱۶، ۲۰، ۳۱، ۳۲

۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۸

۳۹، ۴۰

۱۴۵	۱۴۴	۱۴۳	۱۴۲	۱۴۱
۱۵۱	۱۵۰	۱۴۹	۱۴۸	۱۴۶
۱۵۶	۱۵۵	۱۵۴	۱۵۳	۱۵۲
۱۶۱	۱۶۰	۱۵۹	۱۵۸	۱۵۷
۱۶۹	۱۶۶	۱۶۳	۱۶۲	۱۶۱
۱۷۳	۱۷۲	۱۷۱	۱۷۰	۱۶۹
۱۷۹	۱۷۸	۱۷۱	۱۷۰	۱۶۹
۱۸۰	۱۷۹	۱۷۸	۱۷۷	۱۷۶

۲۳۳، ۲۳۲، ۲۲۸، ۲۱۵

۱۳۶، ۱۳۵، ۱۳۴، ۱۲۹

۲۳۸، ۲۳۷، ۱۷۱

عبدالرحیم (دیوان لاهور)

عبدالرحیم لکهنوی (شیخ)

عبدالرحمن

۷۲ (پسر ابوالفضل)

عبدالسلام لکهنوی (شیخ)

۵۶ (ملازم خان خانان)

۸۷ عبدالصمد مصور (ملا)

۱۰۰، ۵۹ عبدالرزاق (میر)

۱۵۴ عبدل خان

۲۷، ۱۵ عبداللطیف (میر)

عبدالقادر جیلانی

۱۵۸ (محبوب سبجانی)

۲۷۲

عبداللطیف قزوینی (میر) ۲۳۷

عبدالله شیخ ولد محمد غوث

گوالیاری ۲۳۷

عبدالله ملا، مخدوم الملک ۱۷، ۲۷، ۲۸، ۶۸، ۷۱

عبدالله خان اوزبک (والی توران) ۲۳، ۶۹، ۱۲۶، ۱۶۰، ۲۰۹

عبدالله خان بهادر تربیک ۳۶، ۳۷

عبدالله خان فیروز جنگ ۲۳

عبدالله خان ۱۱۰

عبدالله (خواجہ) ۱۱۶، ۱۱۷

عبدالله خان (سید) ۱۱۶، ۲۳۳

عبدالله مرزا (پسر

خان اعظم) ۸۸، ۹۶

عبدالمجید (خواجہ

آصف خان) ۱۲۲، ۲۱۱

عبدالنبی (شیخ صدر) ۲۸، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱

عثمان قاضی (مخدوم العلما) ۱۷۹

عرب بهادر ۱۵۶

عرفی (ملا) ۶۲، ۲۷۹

۲۷۳

عزیزالله (خواجه مير) ۴۹

عمر شيخ مرزا ۱۱۱

علی قاضی (دیوان کشمیر) ۱۷۱

علی اکبر شاهي مرزا ۲۰۵

علی بیگ اکبر شاهي (مرزا) ۴۰

علی دوست خان ۲۳۰

علی قلی خان ۲۱۸

علی مرتضی کرم الله وجهه ۲۰۸ ، ۱۲

علی مردان بهادر ۴۸ ، ۴۶

علی موهان ۲۱۰

عماد لاری (مولانا) ۶۴

عین الملک حکیم ۹۹ ، ۴۰

غ

غازی بیگ ترخان مرزا

(والی تهته) ۹۹ ، ۱۰۰ ، ۱۹۰ ، ۲۰۶

غیاث قلی (بخشی) ۲۲۱

غیاث الدین علی اخوند (میر) ۱۱۶

غیاث الدین علی

(آصف خان خواجه، اخوند میر) ۱۱۶ ، ۱۱۷ ، ۱۸۷ ، ۱۸۸

ف

- فاضل خان ۱۴۱
- فاضل خان پسر میر
- محمد خان اتکه ۴۹، ۲۲۹
- فتح الله شیرازی (میر حکیم) ۱۸۳، ۱۹۴
- فتح الله بخشی (خواجه) ۱۷۱
- فتیخاں (پسر خاں اعظم) ۹۲، ۱۶۱
- فتح خان فیلباں ۲۱۸
- فتو خاں ۲۱۸
- فراست، میاں ۱۹۱
- فراست، خواجه ۸۶
- فرحت خان خاصه خیل ۲۲۶
- فرخ خان ولد خاں کلان ۲۳۳
- فرعون ۲۲۵
- فرید بهمکری شیخ ۲، ۴۳، ۶۰، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۱۰۲
- ۱۳۷، ۱۳۹، ۱۵۸، ۱۷۳
- ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۹
- ۲۳۸، ۲۴۱

فرید بخاری دهلوی شیخ

(خطاب مرتضیٰ خان)

۲۸ ، ۱۲۶ ، ۱۲۷ ، ۱۲۸ ، ۱۲۹ ،

۱۳۰ ، ۱۳۱ ، ۱۳۲ ، ۱۳۶ ،

۱۳۷ ، ۱۳۸ ، ۱۵۵ ، ۲۰۶ ،

۲۳۹

۱۷۱ ، ۲۳۵ ، ۲۳۹

فرید بخشی شیخ

فریدون خان برلاس

(نواسه سعید خان)

۳۳۱ ، ۳۳۲

۱۹۰

فلاطون

فہیم (میاں)

۵۲ ، ۵۳ ، ۵۴ ، ۵۶

فیروز خان

۵۳ ، ۵۴ ، ۵۶

فیضی (شیخ ابوالفیض)

۳۵ ، ۳۹ ، ۶۴ ، ۶۸ ، ۷۰ ،

۱۸۳ ، ۱۹۴

ملک الشعرا

فخرالدین اتکھ

(برادر خان اعظم)

۲۱۵

ق

قاسم ارغون (شا.)

۳۷ ، ۳۸ ، ۱۷۸

قاسم بارہہ (سید)

۴۳ ، ۱۵۳ ، ۲۲۲

قاسم خان نواب (ولد میر مراد)

داماد نواب اعتماد الدولہ (۲۲۴ ، ۲۲۵ ،

۲۳۸ ، ۲۱۰ ، ۱۶۵ ، ۱۲۵	قبا خان کنک
۲۳۳	قتلق قدم خان
۱۰۶	قتلو افغان (میان)
۲۰۶	قتلو خان
۲۳۰	قتلو خان لوهانی
۲۱۷	قرا بهادر خان
۳۳ ، ۳۶ ، ۹۹	قراییگ ترکمان
۲۳۳	قزاق خان خاکم خراسان
۳ ، ۳۲ ، ۹۳ ، ۱۱۴ ، ۱۱۶	قطب الدین محمد خان اتکه (برادر خان اعظم)
۲۱۸ ، ۲۱۳	
۵۰ ، ۵۲	قطب الملک

۲۳ ، ۱۱۰	قلیچ خان (فتح خان)
۱۷۲ ، ۱۷۳ ، ۱۷۴	(حاکم قلعه سورت)
۳۲ ، ۳۳ ، ۱۲۴ ، ۱۵۹	قلیچ محمد خان کابلی
۱۳	قلیچ محمد خان
۱۱۶	قلیچ خان (شاه) سور
	قلی خان، مرزا

ک

۱۲ ، ۱۱۲ ، ۱۱۳ ، ۱۲۱ ، ۱۳۵	کامران، مرزا (برادر جنت آشیانی)
۲۷۷	

۲۷۷

۱۷۱ کبیر پسر شیخ ابراهیم

۱۴۱ کالو سید

کردم الله (برادر میان

۱۸۷ شهباز خان کنبو)

۴۸ کرن، راجه

۱۱۶ کجک خواجه

۲۰۵ کشن سنگھ راجه

۱۷۴ کشن (مہاراج)

کمال خان پسر

۲۱۶ (سلطان میازک)

۱۳۱ کمال بخاری، سید

۶۰ کنیری پنڈت طبیب

ک

۱۵۶ گجپتی، راجه

۲۰۵ ۴۹ گج سنگ (راجه)

۱۱۹ گدا علی ترکی (بدخشی)

۲۴۶ گدا کللال میان

۴۹ گردھر (راجه)

۱۷ گو بند چند (راجه)

۲۲۸ کوپال راجه

۲۷۸

۲۴

گوجر خان

۱۵۱ ، ۱۵۰

گوجر خان

۲۰۹

گلبدن بانو بیگم

گلرخ بیگم صبیہ مرزا

۱۱۳ ، ۱۱۲ ، ۱۲۲

کامران

گیسو بکاول بیگی

۱۵۲

(خطاب گیسو خان، میر)

ل

۲۴۶

لاد میاں (برادر میاں گدا)

لشکری، مرزا

۱۷۰

ولد سید یوسف خان

۴۹

لشکر خان

۲۰۷

لشکر خان ابوالحسن

۲۲۹

لعل خان بدخشی

۱۳۹

لکھمیداس کروری

لون کرن کچھواہ

۲۱۹

شیخاوت راجہ

م

۶۸ ، ۶۷ ، ۶۴ ، ۶۳

مبارک ناگوری شیخ

۲۲۱ ، ۱۶۸

مبارک خان

مبارک خان (لوحانی) ۱۸

مادهو سنگه (برادر مان سنگه) ۲۳۱

مانسنگه (راجه کچموا هه) ۳۱، ۳۵، ۸۱، ۸۲، ۸۳

۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶

۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۳، ۱۲۷

۱۳۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶

۲۴۰

ماهم انکه ۱۴، ۱۵، ۱۲۴، ۱۲۵

مجاهد خان (ولد

۲۳۱ مصاحب خان)

مجاهد خان (نبیره دختر

۱۵۲، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۸ محب علی خان)

۲۹ مجنون خان

۲۱۸، ۱۵۱ مجنون خان قاقشال

۳۳ محب الله (میر)

محب علی خان

(پسر میر خلیفه وکیل

۱۵۲، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹ شاه بابر)

۱۷۸، ۱۷۰

۲۱۵ محب علی خان رهناسی

۲۸۰، ۲۳۲، ۱۱۶ محرم بیگ

۲۸۰

محمد اکبر ۱۹۵

محمد امین دیوانه ۱۸

محمد باقی ترخان

(پسر مرزا عیسیٰ) ۱۶۷

محمد بیگ توقبائی ۳۳

محمد تقی بخشی ۴۹

محمد حسین ۱۸۴

محمد حسین مرزا ۹۴، ۱۱۲، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۸،

۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۲۱۴

محمد حکیم (مرزا) ۲۰، ۷۸، ۷۹، ۱۸۶، ۱۸۷

محمد خان اتکه (میر) ۲۲۹

محمد خان اتکه امیرالامرا

برادر بزرگ خان اعظم ۲۴۸

محمد خان جلایر ۲۱۳

محمد خان نیازی (نواب میان) ۳۴، ۳۷، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۳، ۱۶۴،

۱۶۵

محمد روشن دیوانه ۲۶

محمدزمان، مرزا برادر مرزا

مید یوسف خان ۲۳۱

۲۸۱

محمد سعید (میان) ۱۴۱، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸

محمد سعید ۱۵۹، ۱۷۳، ۱۷۵

محمد سلطان مرزا

(ابن سلطان اویس مرزا) ۱۱۱، ۱۱۲

محمد سیستانی (حاجی) ۲۳۱

محمد شفیع ۱۴۱

محمد طاهر ۱۴

محمد عاقل ۱۸۳

محمد عزیز کو کلتاش

مرزا کوکه خان اعظم

۳۰، ۳۱، ۳۳، ۳۴، ۳۷

۴۸، ۷۵، ۸۰، ۸۱

۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵

۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹

۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳

۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۸

۹۹، ۱۱۳، ۱۱۶، ۱۱۸

۱۲۰، ۱۲۷، ۱۳۵، ۱۵۵

۱۹۷، ۲۱۵، ۲۲۰، ۲۳۰

۲۳۸

۲۰۱

محمد فاضل

محمد قاسم (میر بحر) ۱۲۵، ۱۸۵، ۱۸۶، ۲۱۹

۲۸۲

محمد قاسم ۷۹ ، ۷۸

محمد قاسم خاں نیشا پوری ۲۱۱

محمد قلی خاں برلاس ۲۰۹

محمد قلی ترکمان ۲۳۴

محمد قلی توقنائی ۲۳۱ ، ۱۱۷

محمد مراد خاں ۲۴۰ ، ۲۱۱

محمد مرزا، سلطان ۱۱۱

محمد مصطفیٰ صلعم ۱۸۵ ، ۱۷۴

میر محمد معصوم بہکری

نامی ۳۳ ، ۳۴ ، ۳۶ ، ۳۷ ، ۵۶

۱۷۹ ، ۲۰۰ ، ۲۰۱ ، ۲۰۲

۲۰۹ ، ۲۱۱

محمد ملا ساکن کنکری ۲۰۱

محمد ملا، تہتہ ۲۳۶

محمد یار خاں حبشی ۱۱۳

محمود یار، سید ۲۱۷ ، ۱۸۲ ، ۱۸۱ ، ۱۱۳

محمود بہکری، سلطان ۱۵۱ ، ۱۶۷ ، ۱۶۸ ، ۱۶۹ ، ۱۷۰

۲۰۰ ، ۱۷۸

محمود خاں (وکیل) ۶۳

۲۸۳

محمود، قاضی (اعلم العلماء) ۱۰۰
مخصوص خان

۲۳۰ (برادر سعید خان)

۸۲ مخصوص خان چفته

۲۲۳ ۱۷۱ مراد میر

۶۷۵ ۶۴۵ ۶۴۱ ۶۳۹ ۶۲۲ مراد (شاهزاده)

۲۰۷ ۱۷۶

۲۲۷ مرتضی خان دکهنی (سید)

۱۲ مرزا جیو

۱۹۷ مرزا حکیم

۲۰۶ مرزا رستم قندهاری

۲۳ ۶۲۰ مرزا شاه رخ

۲۳۴ مرزا علی

مرزا علی خان

۲۳۲ (پسر محرم بیگ)

مرزا قلی خان

۲۱۲ (برادر صدر محمد)

۱۷۸ ۱۶۷ مرزا عیسی خان ترخان

مرزا کشمیری

۲۰۰ پسر میر ابوالقاسم خان

۱۷۸ مرزا محمد باقی

مرزا منوچهر (نبیره)

۲۰۸ عبدالرحیم خان خانان)

مرزا یدالله پسر میر

۲۰۰ ابوالقاسم خان

مریم مکانی

۲۴۵ ، ۶۹ (والده عرش اشیانی)

۱۱۲ مسعود حسین مرزا

۴۳ مصطفی خان لودی

مصلح الدین

۲۲۵ شیخ سعدی

مطلب خان

۲۴۸ (پسر شاه براغ خان)

۱۰۱ ، ۹۶ ، ۳۳ ، ۳۲ ، ۳۱ مظفر گجراتی (سلطان)

مظفر حسین، مرزا

۱۵۷ ، ۱۲۱ ، ۱۱۳ ابن ابراهیم حسین

مظفر خان

۲۱۲ (امیرالامرا)

مظفر خان (دیوان)

۱۸۸ ، ۱۵۵ صوبه بنگاله)

۲۰۶ مظفر خان معموری

۲۲۸ ، ۲۱۴ ، ۲۱۳ مظفر سلطان گجراتی

مظفر علی،

تربیتی

۱۶، ۳۹

معروف شیخ (صدر

شهر بهکر)

۲، ۱۰۰، ۱۳۰، ۱۹۸

معصوم کابلی (فرنخودی)

پسر معین الدین احمد خان ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۸۵، ۱۸۸، ۲۰۶،

۲۱۷

معین الدین

۲۰۶

معین الدین خان

(میر سامان)

۲۲۸، ۲۱۶، ۲۱۷

معین الدینا والدین

(حضرت خواجه)

۲۶، ۱۵۶، ۱۵۷، ۲۰۶، ۲۳۷

مقرب خان

۸۷، ۸۵

مقصود علی جوهری

۱۲۱

مقصود علی

۲۲۶

مقصود علی (سپاهی)

۲۱۶

ملک اشرف

۲۱۳

ملک خونی کابلی

(دیوان مرزا حکیم)

ملک علی

۱۸۶

۲۰۸ ، ۲۰۷ ، ۵۵ ، ۵۰ ، ۴۷ ، ۴۶	ملک عنبر
۱۸۷	منصور حلاج
۴۹	منصور خان
	منصور مرزا
۱۱۱	(بن مرزا بایقرا)
۱۵۱ ، ۲۲۵ ، ۲۷ ، ۲۵ ، ۲۴ ، ۲۲	منعم خان (خان خانان)
۳۳	منوهر مرزا
۲۲۰ ، ۲۱۹	منوهر داس رائے
۲۰۵	موٹہ راجہ جودہ پوری
۵۴ ، ۵۳ ، ۵۲ ، ۵۱ ، ۵۰ ، ۴۹ ، ۴۸	مہابت خان
۶۰ ، ۵۹ ، ۵۸ ، ۵۷ ، ۵۶ ، ۵۵	
۱۳۰ ، ۱۲۹ ، ۸۹ ، ۸۷ ، ۸۵	
۲۰۸ ، ۲۰۷ ، ۱۴۷ ، ۱۵۷	
۲۲۸ ، ۲۲۵ ، ۲۲۳ ، ۲۲۲	مہتر خان خاصہ خیل
۲۲۶ ، ۲۲۱	مہر علی سلدوز
۱۴۲	میران جیو
۱۴۷ ، ۱۴۶ ، ۱۴۱	میر خان
۲۰۱	میر شجاع
۱۹۳	میر شریف آملی
	میر گیسو بکاول بیگی
۱۷۸ ، ۱۷۰	(خطاب گیسو خان)

۲۸۷

۲۳۴

میںدنی رائے

۲۴۷

میاں بختیار

۱۸۰ ، ۱۷۹

میاں وہیہ

۲۴۶

میاں سہیل

ن

۲۴۶

نامی ملا پسر میاں گدا

ناہید بیگم

۱۶۸ ، ۱۶۷

زوجہ مخب علیخاں

۴۹

نرسنگہ دیوبندیلہ (راجہ)

۵۵

نصر اللہ (حافظ)

۱۷۱

نصیب خاں ترکمان

نظام الدین احمد ہروی

خواجہ (صاحب طبقات

۲۰۸ ، ۶۰۱

اکبری)

۳۳

نظام الدین احمد

۵۰ ، ۳۰

نظام الملک

۲۲۸

نظر بیگ

۶۲

نظیری ملا

نقیب خان

(پسر عبداللطیف قزوینی) ۲۳۷

نوح (علیه اسلام) ۱۶۳

نوح میاں (مخدوم) ۱۷۹، ۱۸۰

نور الدین محمد (مرزا) ۱۳

نورالنسا بیگم ۲۱

نورجہاں بیگم ۵۹، ۶۰، ۹۳

نورنگ خان

پسر قطب الدین محمد

خان اٹکھ ۲۱۸

نورنگخان ۳۲

نوعی (ملا) ۶۱

وجیہہ الدین گجراتی ۱۴۷

و

وجیہہ المک ۲۱۳

وزیرخان

(برادر عبداللہ خان) ۲۱۱

وزیر خان ۲۸، ۲۹

وفا، میاں ۱۹

- ولی بیگ ذوالقدر ۱۷
- ولی شطاری (درویش) ۱۰۳
- هاشم بارهه، سید
(ولد سید محمود) ۳۳، ۴۳، ۱۵۳، ۲۲۸
- هلال خواجه
- (خواجه سرا، میان) ۱۹۲، ۱۹۳
- همایون (نصیر الدین محمد
بادشاه غازی) ۱۱۲، ۱۳۳، ۱۸۷
- هیمو بقال ۱۳
- ی
- یادگار مرزا ۱۷۰، ۱۷۱
- یعقوب بیگ همدانی ۱۷
- یعقوب خان بدخشی ۱۶۱
- یوسف خان ۲۲۰
- یوسف خان رضوی ۱۷۰، ۱۷۳، ۲۳۱

اماکن و مقامات

۱۳۱ ، ۱۱۵	آب بیاہ
۱۸۴	اٹک بنارس
۱۳۴	آب چناب
۲۴۱	آب سندھ
۷۹	آب غور
۱۷۴	آب گنگ
۱۴۷ ، ۱۴۶	آب جون
۱۱۴	آب مہندری
۲۰ ، ۲۱	آب نیلاب
۲۳	اجین
۲۶ ، ۳۲ ، ۸۸ ، ۹۹ ، ۱۱۱	اجمیر
۱۳۸ ، ۱۳۹ ، ۱۵۷ ، ۲۰۶	
۲۳۷ ، ۲۱۵	
۱۹ ، ۳۳ ، ۹۲ ، ۹۴ ، ۱۶۹	احمدآباد
۱۱۳ ، ۱۱۶ ، ۱۲۱ ، ۱۳۷	
۲۳۶ ، ۲۱۴	
۷۴ ، ۲۴۸	احمد نگر
۲۵ ، ۵۲ ، ۵۴ ، ۸۲ ، ۱۰۶	اڑیسہ
۱۰۸ ، ۱۴۵ ، ۱۶۰	

۲۹۱	
۳۹	آسیر
۱۸۰ ، ۱۵۷ ، ۱۲۱ ، ۱۰۲	
۲۰۳	اصفهان
۸۶	ارض روم
۲۱۶	اعتمادپور
۱۱۲	اعظم پور (پہر گنہ)
۲۳۶	افغانستان
۱۱ ، ۱۵ ، ۳۱ ، ۶۴ ، ۷۴	آگرہ (دارالخلافہ) اکبر آباد
۷۵ ، ۹۵ ، ۱۰۰ ، ۱۰۱	
۱۲۱ ، ۱۲۸ ، ۱۳۳ ، ۱۳۵	
۱۳۷ ، ۱۵۵ ، ۱۵۷ ، ۱۷۳	
۱۷۶ ، ۱۹۲ ، ۲۱۲ ، ۲	
۲۲۲ ، ۲۲۳ ، ۲۳۹	
۱۰۶	اکبر نگر
۱۹۹	الور (قصبہ)
۷۴ ، ۸۱ ، ۱۲۴ ، ۱۵۰ ، ۱۵۶	الہ آباد (الہ اباس)
۱۵۷	
۱۱	اسرکوٹ
۲۱۷	اسروہہ
۱۱۰ ، ۱۰۶	آئبر

۲۹۲

۷۴

۲۴۸

۷۳۸

۲۰۶

۱۵۳ ، ۸۹ ، ۸۸

۱۹۵ ، ۱۰۳ ، ۱۲

۲۰۴ ، ۲۰۳

۳۴۸ ، ۱۵۸ ، ۹۶ ، ۳۴

ب

۱۵۵

۱۹۷ ، ۱۳۶

۱۸۶

۱۱۰ ، ۱۰۹ ، ۴۲

۱۳۷

۱۸۷ ، ۷۹ ، ۲۳ ، ۲۲ ، ۷۲

۲۳۴

۲۴۸ ، ۲۰۷ ، ۱۸۵ ، ۱۵۸ ، ۹۶

۱۶۱ ، ۱۵۶

انتہری (نصبہ)

انکولہ (ہرگنہ برار)

انور پور

اودہ

اودے پور

ایران

ایروان

ایلچپور

باغ پتجہ سلطان

باغ مرزا کامران

باغ مہدی

بالا گھٹ

بخارا

بدخشان

برار

برم ہتی (مقام جنگ)

۲۹۳

۳۱ ، ۳۳ ، ۲۱۳

بروده

۱۱۱

بلخ

۴۸

بلوچ پوره

۴۷ ، ۴۹ ، ۵۱ ، ۵۲ ، ۵۴

برهان پور

۶۲ ، ۸۸ ، ۱۰۲ ، ۲۰۸

۲۳۸

بولی (مقام)

۲۰۷

بهاتوری (دکن)

۳۴ ، ۳۵ ، ۱۰۰ ، ۱۳۹ ، ۱۴۰

بهکر

۱۵۱ ، ۱۵۲ ، ۱۶۷ ، ۱۶۸

۱۶۹ ، ۱۷۰ ، ۱۷۷ ، ۱۷۸

۱۷۹ ، ۱۹۰ ، ۱۹۱ ، ۱۹۸

۱۹۹ ، ۲۰۰ ، ۲۹۲ ، ۲۰۳

۲۱۲ ، ۲۱۷

۴۱ ، ۵۲ ، ۵۴ ، ۸۲ ، ۸۳

بنگال (بنگالا)

۱۰۶ ، ۱۹۸ ، ۱۴۵ ، ۱۵۵

۱۵۶ ، ۱۶۰ ، ۱۸۸ ، ۱۹۰

۱۹۲ ، ۲۰۶ ، ۲۲۴ ، ۲۲۵

۴۸ ، ۱۶۴

بنگش

۱۹۷

بهرائج

۳۹

بندر لاهری

۲۹۳

۱۷۷

بویکان (قصبہ)

۱۹۰ ۶۵۲

بہار

۲۱۳

بہروچ

۱۳۶

بہرون وال (ہرگنہ)

۱۰۲

بیانہ

۲۰۷ ۱۶۱

بیجاپور

۱۰۲

بیجا گڈہ

۵۵

بیجانگر

۱۹۹

بیر (جاگیر)

۲۱۵

بیکانیر

پ

۱۸۶

پانی پت

۱۳۸

پتہاں (قصبہ)

۱۱۷ ۱۱۳ ۹۳ ۳۲ ۱۸

پتن

۱۹۰ ۱۵۱ ۲۵

پٹنہ

۱۵۳

پورماندل

۲۲ ۱۶ ۱۵

پنجاب

۲۹۵

ت

۱۶۶

تالاب اجین

۱۸۱

تالاب کلان

۲۰۳

تبریز

۷۷

ترمد

۹۹

تمرنی (دکن)

۱۷۶، ۲۳

توران

۲۴۱

تہانہ جہالونہ

۴۷

تہانیسر

۳۴، ۲۵، ۳۶، ۳۸، ۳۳

تہتہ

۹۹، ۱۰۰، ۱۶۱، ۱۶۷

۱۳۸، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۷۹

۱۸۰، ۱۹۰، ۱۹۶، ۱۹۹

۲۰۶، ۲۱۲، ۲۱۵، ۲۳۶

۱۲۴

تیرہ

ج

۵۴

جالنہ پور

۳۶

جالور

۲۹۶

۱۱۳

جانیانیر

۱۶

جلندھر

۳۱

جوشی پراگ (الہ آباد اس)

۳۳

جوناکڈہ

۱۱

جودھپور

۳۶

جون (پرگنہ)

۱۷۳ ۱۵۶ ۱۵۰ ۶۷ ۲۶

جونپور

۱۷۳

جوتور (جاگیر)

۷۷ ۱۵

جمہر

۲۱۲ ۱۵

جمہوسی پراگ

۱۶۸ ۳۶ ۱۱

جلیسر

چ

۵۶

چنبل (دریا)

۲۳۷

چندوار

۲۰۳ ۹۳ ۳۰

چوکھنڈی

ح

۱۵۶ ۱۵۰

حاجی پور

۲۳ ۱۸

حرمین شریقیں

۱۹۵

حسن ابدال

خ

۱۰۶ ، ۱۰۲	خاندیس
۲۳۳	خانقاه میر حسام الدین دہلی
۲۳۵ ، ۲۳۴ ، ۲۳۳	خراسان
۱۹۶	خواف
۲۳۶ ، ۱۹۸	خوشاب (جاگیر)

د

۱۵۷	دھرینہ
۸۲	دروازہ اکبری
۱۵۰	دروازہ آہوخانہ
۸۲	دروازہ خضری
۱۱۳	دروازہ سروہی
۲۱	دروازہ فتح پور
۶۰۳	دروازہ قلعہ اکبراباد
۱۳۶	دروازہ قلعہ لاہور
۲۴۶	دروازہ محل
۱۹۲	دروازہ مدار
۱۵۱	دریا پور

۲۹۸

۱۱۳

۱۹۹، ۱۷۷، ۲۰۳

۱۵

۳۵، ۳۸

۲۳۶

۱۵۱

۳۹، ۳۰، ۳۱، ۳۵، ۳۷

۳۸، ۵۶، ۵۷، ۷۲

۸۷، ۹۵، ۹۹، ۲۰۲

۱۱۱، ۱۱۳، ۱۱۵، ۱۲۱

۱۵۶، ۱۵۷، ۱۷۳، ۱۷۶

۱۸۵، ۱۸۷، ۲۸۹، ۱۹۶

۲۹۹، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۵

۲۰۶، ۲۰۷، ۲۱۰، ۲۳۲

۳۱، ۳۳، ۳۸، ۵۹، ۶۰

۱۳۷، ۱۳۸، ۱۴۵، ۱۴۸

۱۸۶، ۲۰۴، ۲۴۲، ۲۴۳

۱۸۱

۳۶، ۲۰۸

۸۳

دریای احمدآباد

دریائے پنجاب

دریائے تبتی

دریائے سندھ

دریائے شور

دریائے گنگ

دکن

دہلی

دو آب جون و کنگ

دولت آباد

دھاندو پورہ

۲۹۹

۱۹۵

۱۷۶

۱۶

د

۱۷۱

۱۰۶

۹۸

۲۲۶

۱۳۴

س

۱۶۶ ، ۱۶۵ ، ۱۲۶ ، ۱۲۵

۲۲۸

۱۱۵

۱۱۴

۱۵۳ ، ۱۱۴ ، ۱۱۳

۱۸۶

۳۰ ، ۱۹۸ ، ۲۰۱ ، ۲۷۳

۳۲ ، ۱۲۱ ، ۱۲۰ ، ۱۷۲

دهمتور

دهول پور

دیپال پور

راجوری

راجہ نگر

روہ

روہنگیرہ

رہناس

سارنگپور

سبر گج (گجرات)

ستلیج

سرنال (قصبہ)

سروہی (قلعہ)

سرہند

سیکر (فتح پور)

سنطان پور

۳۰۰

۲۳۸

مصدر که

۱۱ ' ۱۱۲ ' ۱۸۱

سنبهل

۱۲ ' ۳۴ ' ۱۱۵ ' ۱۶۷ ' ۱۷۷

سنده

۱۷۸ ' ۱۷۹ ' ۱۹۲ ' ۱۹۷

۱۷

سوالک، (کوهستان)

۱۳۴

سود هره

۲۳ ' ۳۳ ' ۱۱۳ ' ۱۱۴ ' ۱۱۵

سورهته (سورت)

۱۲۱ ' ۱۴۹ ' ۱۵۰ ' ۲۱۴

۱۸

سهنلک

۳۵ ' ۳۶ ' ۳۷ ' ۳۸

سیمهوان

۱۹۰

سیتارچه (موضع)

۲۱۹

سیکری

۶۳ ' ۱۶۱ ' ۱۷۹ ' ۱۸۰ ' ۲۰۰

سیوستان

۲۳۵

سیستان

۲۰۳

سیتاسر (عمارت)

ش

۲۴۱

شاه آباد

۱۹۶

شیراز

۳۰۱

ظ

ظفر انگر

۴۶

ع

عجم

۶۵

عرب

۶۵ ' ۱۷۴

عراق

۱۲ ، ۱۷۸ ' ۱۸۸

غ

غرنین

۲۱۵

ف

فتح اباد

۱۲۶

فتح پور سیکری

۲۱ ' ۳۱ ، ۱۱۷ ' ۱۱۸ ، ۱۵۹

۲۲۶

فتح گنہ کٹنکہ

۲۳۸

فریدآباد

۱۳۷ ' ۱۴۵

ق

قلعہ اکبرآباد

۲۳۹

قلعہ رتبہ نور

۲۲۸

قلعہ رهناس

۱۱۱ ، ۱۳۳

قلعہ سرھند

۱۶

قلعہ قندھار

۲۳۶

۳۰۲

۱۵۳

قلعہ کونہہلمیر

۹۰ ۸۹

قلعہ گوالیار

۲۰۳ ۲۰۰ ۱۹۱ ۹۹ ۱۲

قندھار

۲۳۵

۱۲۲

قنوج

ک

۷۹ ۷۸ ۵۹ ۲۰ ۱۲

کابل

۱۳۳ ۱۲۹ ۱۰۵ ۸۰

۹۷ ۱۸۷ ۱۷۲ ۱۳۴

۲۴۷ ۲۳۶ ۲۰۷ ۲۰۳

۲۱۲ کثرہ میاں رفیق نژد مسجد

جامع اکبر آباد

۲۰۹

کاشغر

۲۴

کٹک بنارس

۹۶

کچھہ

۴۱

کرنائک

۲۲۲ ۹۳

کثرہ مانکپور

۱۴۲ ۱۲

کلانور

۲۰۳ ۱۷۲ ۱۷۱ ۱۷۰ ۵۹

کشمیر

۲۳۲

۳۰۳

۱۸۳

۲۳۱

۲۰۱

۱۱۵

۱۳۲ ، ۱۳۸

۱۸

۲۳۶

۸۸

کوئل کراکر

کونبہلمیر

کنکری (توابع بہکر)

کنبایت

کانگرہ

کول

کنبایت

کوهی

ک

۱۳ ، ۱۸ ، ۱۹ ، ۳۱ ، ۳۲

۳۴ ، ۴۰ ، ۴۴ ، ۵۱ ، ۶۰

۹۲ ، ۹۴ ، ۹۵ ، ۱۰۱

۱۱۲ ، ۱۱۵ ، ۱۱۶ ، ۱۱۷

۱۳۴ ، ۱۳۶ ، ۱۳۷ ، ۱۳۸

۱۴۲ ، ۱۴۳ ، ۱۴۵ ، ۱۴۹

۱۵۲ ، ۲۰۱ ، ۲۰۲ ، ۲۰۸

۲۱۰ ، ۲۱۳ ، ۲۲۸ ، ۲۲۹

گجرات

۳۰۴

۲۸ ، ۲۹ ، ۱۲۳

۴۵

۳۳

ل

۱۱ ، ۵۸ ، ۵۹ ، ۶۴ ، ۹۹

۱۰۰ ، ۱۰۳ ، ۱۱۷ ، ۱۲۹

۱۳۰ ، ۱۳۳ ، ۱۳۶ ، ۱۴۲

۱۴۵ ، ۱۶۷ ، ۱۷۰ ، ۱۷۲

۱۷۳ ، ۱۸۶ ، ۲۲۱ ، ۲۳۲

۱۸۶

۲۶ ، ۱۹۳

۱۷۴

۱۹۸

م

۱۶۸

۱۱ ، ۵۹ ، ۱۰۶

۳۲ ، ۳۳ ، ۹۵ ، ۱۰۱ ، ۱۰۲

۱۲۵ ، ۱۲۶ ، ۱۶۵ ، ۱۶۶

۲۰۹

۲۰۹ ، ۲۱۰

گڑه کشنکه

کوالیار

کوند (قصبه)

لاهور

لدھیانہ

لکھنؤ

لنگا

لہری (قصبہ)

ماتپلہ (تصبہ)

مارواڑ

مالوا

مانڈو

۳۰۵

۱۷۳ ، ۱۲۹

مہترا

۱۸۲

مدگر

۲۰۸ ، ۸۹ ، ۶۱

مدینہ

۲۰۸

مشہد مقدس

۲۲۵

مصر

۶۰

مقبرہ حضرت جنت آشیانی

محمد ہمایوں

۲۴۲

مقبرہ منورہ حضرت سلطان

المشائخ

۱۷۱ ، ۲۳ ، ۱۶ ، ۱۵ ، ۱۴

مکہ مبارک

۲۲۰ ، ۲۰۸ ، ۸۰

۱۷۷ ، ۱۶۸ ، ۱۱۰ ، ۹۹ ، ۳۳

ملتان

۱۹۰ ، ۱ ، ۸

۴۶

ملکپور

۵۸ ، ۴۵

ملکوسہ

۱۰۸

منگیر

۱۹۳

موہان

۱۱۵

میرٹھہ

۱۳

میوات

ن

۱۸۱	نارنول
۲۳۰ ، ۴۷ ، ۴۶	ناسک
۲۱۵ ، ۶۳	ناگور
۲۰۸	نجنف
۲۰۳ ، ۲۰۳	نخجوان
۱۱۳ ، ۱۱۲ ، ۱۰۲ ، ۵۱ ، ۴۹	نربده
۵۶	نذرا باری
۳۵	نصرپور
۱۸۳	نگر کوٹ
۳۸۰	نوارہ
۱۱۶	نودہ (قصبہ)
۲۱۱	نیشاپور
۵	
۲۳۹	ہری دیہی
۱۱۲	ہزارہ
۲۳۱ ، ۱۹۲	ہلال آباد

۱۲ ۱۵ ۲۰ ۲۳ ۷۲

۱۰۰ ۱۱۴ ۱۳۴ ۱۳۸

۱۴۰ ۱۴۹ ۱۵۸ ۱۶۶

۱۸۵ ۱۸۶ ۱۸۸ ۱۹۵

۱۹۷ ۲۰۲ ۲۰۳ ۲۰۴

۲۰۵ ۲۰۹ ۲۱۲ ۲۱۷

۲۲۲ ۲۳۹ ۲۴۱ ۲۴۴

۲۴۵

اسماء کتب

۱

۶۸	۹۰	اکبر نامه
ت		
۲۰۹		تاریخ مستند
۴۶		تفسیر کبیر
ج		
۶۴		جوامع الکلم
۲۳۷	۲۲۰	جهانگیر نامه
خ		
۱۸۸		خسرو شیریں
د		
۲۰۳		دیوان تامی
۲۲۰		دیوان متوهر
ذ		
۲		ذخیره الخوانین
ر		
۶۸		رساله اخلاق
س		
۶۴		سواطع الالهام

۳۰۹

ط

طبقات اکبری (تاریخ نظامی) ۱، ۲، ۱۹، ۱۷۶، ۲۰۲،

۲۰۹

ع

۶۸

عیار دانش

ف

۱۹۷

فرهنگ (جهانگیر)

ق

۱۲، ۵۰، ۵۲، ۷۲

قران شریف

ک

۲۳۰

کافیه (منظوم)

۱۸۸، ۶۵

گمستان (کتاب)

ل

۲۲۵

لیلی مجنون

م

۲۲۹

مثنوی اکهارا

۶۸

منشآت (دفتر ابولفضل)

معدن افکار

۲۰۳

(بحواب مخزن اسرار)

۳۱۰

۲۴ منبع العیون (تفسیر)

۶۴ مفرد العلم

۶۸ مها بهارتھہ

ن

۲۵ نکل من

chronograms and quotes them rather frequently to give the dates of the death of important persons. In quite a few cases he has given chronograms composed by himself. This is definitely a good feature of the *Dhakhīrah*, because it enables the reader to determine the dates of some events, which have not been mentioned by other writers. The *Dhakhīrah*, in short, will prove to be a valuable source of information for Mughul history.

S. MOINUL HAQ

Shaykh Ma' šūm Bhakkārī :

اولاً چغل دوست بود دوم شدید العداوت

Mahābat Khān :

در بدایت حال به هیچ دین و مذهب استقامت نداشت ... به روزه

نماز مقید نبود و سفاکی و بیبایگی او اظهر من الشمس است

On some problems Shaykh Farīd has supplied extremely useful information. The Rawshaniyah Movement may be mentioned as an illustration. The Mughul historians have condemned it as a disruptive movement and tried to paint it as a form of heresy. Shaykh Farīd, on the other hand, presents a brilliant picture of the movement and shows how sincere its leaders and followers were in their devotion to Islam. His reference to the movement, though brief, deserves a careful examination by the historians. About the *Khayr al-Bayān* of the founder of the movement he says that it contains arguments proving the truth of *Wahdat al-Wujūd*. The author "has brought," continues Farīd, "clear arguments and irrefutable evidence from the *naṣṣ*, the *hadith* and statements of the great men of the earlier times. In reality it is a wonderful book and if one examines it in an impartial spirit one is bound to be benefited by it." About the founder of the movement he adds that "whoever saw him became his follower. Other instances could also be quoted.

Shaykh Farīd's style is simple and straightforward. He has used a large number of indigenous terms which, it appears, were commonly used by sections of people who spoke and wrote in Persian. Farīd is fond of

Again, the incident of Abu 'l-Faḍl's repentance is put by Shaykh Farīd at the time when the former was in the Deccan and not when he was in the capital, as Blochmann seems to have understood, or more correctly, misunderstood it. This shows, as also the fact, that he has not mentioned the manuscript used by him, that Blochmann did not see the Dhakhīrah himself but has quoted it on some other authority.

As has been stated earlier, Shaykh Farīd completed his book when he was fairly advanced in years.¹ His ideas were, therefore, mature, and there is no doubt that his views on various problems and in respect of personalities are quite definite. He had served the Empire in different capacities and under several important officers, and had been posted in various provinces. He had participated in battles and had been present at functions presided over by the Emperor himself. He is fairly independent in his views and does not hesitate in criticizing and sometimes even in condemning the vices of the great men about whom he writes. A few instances may be mentioned.

Mirzā 'Abd al-Rahīm Khān Khānān :

تند مزاج هم بود صدای کوثره البته از خانه او مسموع عالم
می شد و راستی غصب نتوانست محافظت خود کرد..... طالب
دنیا بود و این لفظ بار گیر بوده که در لباس دوستی دشمنی

Nawāb Murtaḍā Khān : با دشمن باید کرد

اولاً اگر در وقت تناول چند پیاله شراب را می خوردند، دوم
در حق رعایا رحم دل نبودند سوم شدید بعداوت بودند

¹ It is difficult to find out the year of Shaykh Farīd's death, but it can be stated that he was past sixty in 1061 A. H. when he was giving final touches to his book.

had mentioned it. It has been stated that Jahāngīr on paying a surprise visit to the house of Shaykh Abu 'l-Faḍl found there 40 scribes engaged in copying the *Qur'an*. He reported the matter to Akbar telling him that Abu 'l-Faḍl was guilty of duplicity: he was a staunch Muslim himself but preached Hinduism to others. Akbar got infuriated at this report and sent Abu 'l-Faḍl to the Deccan. After referring to this incident Blochmann says: "A similar, but less credible story, is told by the author of the *Dhakhīrat al-Khawānīn*. He says that Abu 'l-Faḍl repented of his apostacy from Islam, and used at night to visit *inognito* the houses of *darveshes* and, giving them gold *mohurs* requested them 'to pray for the stability of Abu 'l-Faḍl's faith, sighing at the same time and striking his knees and exclaiming 'What shall I do?' And just as writers on the history of literature have tried to save Fayzi from apostacy and consequent damnation, by representing that before his death he had praised the Prophet, so have other authors succeeded in finding for Abu 'l-Faḍl a place in paradise."¹ A careful study of Shaykh Farīd's version will, however, show that he does not take the responsibility of giving currency to the story of Jahāngīr's surprise visit and its consequences. He begins the story by saying :

آورده اند که شاهزاده سلطان سلیم بحال شیخ توجه نداشتند
روزے درون خانه شیخ در آمده چهل نفر کاتب را با اجزای قرآن
و تفاسیر گرفته بنظر حضرت گزرائیدند حضرت فرمودند که ما را
بر دین هنوز ترغیب کرده خود بمذهب اهل اسلام ثابت قدم ماند
در قرب و حالت شیخ فقورے روئی داد ایشان را بدکن فرستادند

¹ Page xl.

در سال ششم جلوس موافق ماه محرم ۱۰۲۰ هـ آنچه به لوازم تقدیر
پرتو ظهور افکند حضرت جنت مکانی خواستگاری نواب نورجهان
بیگم صبیحه اعتمادالدوله است

After describing how after the death of her first husband, Nūr Jahān was sent back to the Court and put on the personal staff of Salīmah Begum, he refers to Jahān-gir's marriage in these words :

چون قلم تقدیر بریں رفته بود که از ملکه جهان وبانوی زمان گردد
روزے درجشن اوروز منظور نظر کیمها اثر شده او را در سلک حرم
محترم داخل ساختند و تعلق تمام بهم رسید روز بروز بایه عزت
ایشان ارتفاع یافت و اعتلا پذیرفت نخست به نور محل ملقب
ساختند پس از چند گاه خطاب نور جهان بیگم مرحمت فرمودند

It is not difficult to add more instances to indicate the importance and value of Shaykh Farīd's versions of some very important problems of Mughul history.

Shaykh Farīd's biographical notices are often characterized by personal touches, which make them not only more interesting but in some cases very useful for purposes of research.

It seems that most of the European writers on the history of the subcontinent did not know of this work, and perhaps this is the reason why we do not find its manuscripts in any of the well-known collections and libraries of the West. Blochmann, however, refers to the Dhakhīrah in his introduction to the English translation of *Ā'in i Akbarī* (page xl) ; but it is certain that he himself had not seen the book, and seems to have relied on some other authority who

be possible without a careful study of authentic material besides information gathered through personal contacts. Sometimes he even refers to books on whose authority he makes a particular statement. About Bayram Khān, for instance, he says :

صاحب تاریخ نظامی در دفتر اکبری می آرد که بیست و پنج کس
خانخانان به منصب پنج هزارى و علم و تقاره رسیده اند، در خدمت
فضلاء و تهظیم علماء سعى و فوره داشت و در نظم و نشر و شعر
فهمی دست گاه تمام داشت

Again in describing the story of the submission of Dāwūd Khān, the King of Bengal, to Mun'im Khān he has reproduced several lines from the *Ṭabaqāt*.¹

One of the remarkable features of the book is that the author has on several occasions referred to his own participation in the events that he describes or his presence on the occasion of their occurrence. The case of Mahābat Khān's campaign in the Deccan during the early years of Shāh Jahān's reign has already been mentioned. Another interesting incident narrated by him is Jahāngīr's marriage with Nūr Jahān. Shaykh Farīd's version tallies with other authentic and contemporary writers. We do not find even a hint to the scandalous story of Prince Salīm's love with Mihr al-Nisā before the latter's marriage with Sher Afgan. Farīd is positive in his assertion that it was in the sixth year of his coronation that Jahāngīr expressed a desire to marry Nūr Jahān. His words are :

¹ Cf. *Ṭabaqāt*, Lucknow ed., p. 327

The last interesting reference made by Shaykh Farīd to his activities is in 1061 A. H. He was *Amīn* and *Wāq'iah-Nawīs* of about a dozen fortresses in the Deccan. He says that he was appointed to this post in the beginning of 1059 A. H. and was holding it in 1061 A. H., "till the writing of these parts".¹ From these remarks of the author it may be concluded that the latter portion of the book, at least, was compiled in the Deccan during these two years. It would also be interesting to know that Farīd was able to bring the account of some personalities up to date. He mentions, for instance, the death of Khwājah Muḥammad Ṣāliḥ, *Dīwān* of the *Ṣūbah* of Khāndesh, which occurred in 1061 A. H.²

Besides the Dhakhīrah, Shaykh Farīd was the author of other works also ; he mentions two of them : *Tārīkh i Shāhjāhānī* and *Tuḥfah i Sarandāzkhānī*.³ It is a pity he does not give any details about these works, nor has a manuscript of any of them been discovered anywhere. Shaykh Farīd had a long and eventful career working in different capacities and at different places. This naturally gave him ample opportunities of personal contacts with many of those about whom he has written or persons who could provide him with firsthand information. Usually he gives only brief accounts of the events but wherever he chooses to give details he is fairly accurate. This could not

¹ F. 59 b.

² F. 66 b.

³ F. 25 a, 39 a.

Next we find Shaykh Farīd on the staff of Sarandāz Khān Qalmāq, who was a three-thousander, and held the charge of Dalmau with the *fawjdārī* of seventy-two *parganahs* of Lucknow. He spent large sums on the stipends of the *‘ulamā* and gifts to the *darwīshes*, with the result that he could not pay the full dues of his soldiers. The latter complained to the Emperor who “recalled the writer of this compilation from the *Maqta’*-ship of Bīr and appointed him his (Qalmāq’s) *Wakīl i Mutlaq al-Inān*, so that he (Farīd) might bring prosperity to his *sarkār*. Under the orders of His Majesty a salary of one thousand rupees a month, with no deductions, and two rupees as daily allowance for food, were fixed for him ; he was given unrestricted powers and full responsibility of his *sarkār*.¹ Shaykh Farīd succeeded in improving the conditions to such an extent that by the time that he had to leave the place in order to join the campaign against Jagat Singh, the dues of Qalmāq’s soldiers were paid. Despite Farīd’s services Sarandāz Khān treated him unkindly. Farīd complains that “although the writer of this compilation had ruined his chances of happiness in the next world for his (Qalmāq’s) sake, he caused harm to this slave on account of the complaints of his former servants.”² Thus, it is obvious that Shaykh Farīd was present at the Battle of Mau (1642 A. C.) in the campaign against the rebel chief, Jagat Singh.³

¹ See F. 60 b.

² See F. 61 a.

³ See F. 59 b, 61 a.

by no means favourable to the Mughuls. After Shāh Jahān's departure from the south, Shahji Bhonsla violated the treaty according to which he had surrendered to the Mughuls. With the help of the Adilshāhī forces he had captured the strong fort of Daulatabad.¹ Fath Khān, the son of the famous Malik 'Anbar, was upset by this triumph of Shāhji and appealed to Mahābat Khān, who was encamping at Burhanpūr,² to help him against the enemy. Mahābat promptly decided to march towards Daulatābād. But he was soon informed that Fath Khān had betrayed him and joined hands with the Bijapuris. However, he ordered his son, Khān Zamān, to besiege Daulatābād and started preparations for a large-scale war in the Deccan.³ These precautionary measures on his part proved to be of immense advantage. Ultimately Mahābat captured Daulatābād in June, 1633. Several persons composed chronograms of this great event; Farid wrote several⁴ :

- (۱) قلعه مفتوح شد
 (۲) دولت آباد فتح نمودند
 (۳) دیو گیر فتح شد
 (۴) سروپایے نظام الملک شکستہ

¹ Lahuri, I, 497.

² Farid was present at Burhanpur when the people received Mahābat Khān. He says :

جميعته که آن روز به نظر آمده تا حال مشاهده نه رفته

³ Farid gives interesting details in this connection; he was the Amin and Bakhshi at Bīr and was one of those officers who were ordered to store provisions. He could collect provisions worth four lakhs of rupees at Bīr. See F. 35a.

⁴ These phrases yield 1040. See F. 35 a.

in trouble for some time, here he was treated with consideration by Mirzā Husaynī.¹ Of all the leading nobles under whom Farīd had an opportunity of working none seems to have impressed him more deeply than Khān Jahān. This is indicated by a conversation which Farīd had with Mahābat Khān on the merits Khān Jahān. Evidently Mahābat could not appreciate Farīd's laudatory remarks about Khān Jahān's virtues, particularly his generosity. However, Farīd insisted on expressing his gratitude as well as his admiration for Khān Jahān.²

The other distinguished officer under whom Shaykh Farīd worked for a long period was the well-known General Mahābat Khān. Perhaps it would be safe to assert that Farīd began to work under him in 1040 A. H. In any case he was present on the occasion when Shāh Jahān honoured Mahābat Khān by personally bidding him farewell in the *Bagh Dehrah* (1632 A. C.). Mahābat Khān's appointment had been made earlier at the time when the distressed Emperor, at the death of his beloved wife, Mumtāz Maḥal, decided to leave the Deccan for the north. Khān Zamān, son of Mahābat Khān, was ordered to officiate his father till his arrival. Mahābat Khān's victories over the Deccanis constitute a brilliant chapter of Mughul warfare in the south.

Farīd was an eye-witness to Mahābat Khan's exploits. At the time of his arrival the situation in the south was

¹ F. 50 b.

² F. 36 b.

In 1610 A. C. Shaykh Farīd was present in the army of Khān Jahān Lūdī when the latter was commissioned to lead a campaign against the Deccan. He seems to have remained under Khān Jahān for a considerable time and speaks of him as his great benefactor.² Farīd was certainly in a position to watch the Khān's career and activities with interest and care. This is why we find in his account of that nobleman, particularly in connection with his revolt, a number of incidents which are not found in other works. In 1024 A. H. he mentions himself as the *Dīwān* of Nūran Maḥal, a wife of Jahāngīr.³ It is difficult to say if Farīd was removed from the service of Khān Jahān or was given this latter job in addition to his own duties. Nevertheless, he again refers to himself as *Bakhshī i Kul* of the *Sarkār* of Khān Jahān in 1628 A.C. ; the Khān often entrusted him with important duties.⁴ Early in the reign of Shāh Jahān, Khān Jahān raised the standard of revolt ; but Farīd remained loyal to the Government. He says that he returned to Bhakkar and was naturally

¹ He was the son of Dawlat Khān Lūdī. He soon established his reputation as a soldier in the reign of Akbar. Jahāngīr gave him the rank of 3000 *zāt* and 1500 *sawār* in the second year of his reign. Three years later he became a five-thousander and in 1610 was entrusted with the command of the Deccan campaign. See 'Abd al-Ḥamīd Lahurī, *Padshāhnāmāh* (Calcutta edition), I, 272. It may be added that he was first introduced to Khān Jahān by Muḥammad Shafī Sabzwārī. See F. 45 b.

² Farīd calls himself as پروردہ خان جہان See F. 36 b.

³ See F. 40 a.

⁴ See for instance F. 37 b.

connected story of his activities as far as his official career is concerned. Nevertheless, some stray references at various places in the *Dhakhīrah*, if put together, will give an idea of the position which he held at different stages of his life. He says that he first took service under the Mughuls as *Wakīl* of Abu 'l-Fath Dakhanī.¹ This must have been before 1015 A. H. for in that year we find him as *sawjdār* of Lucknow.² Abu 'l-Fath died during the Mughul campaign against Udeypur. The Emperor awarded rank to his sons and relatives and also conferred a *manṣah* of 65 *ṣawar* on Farid. The latter was not satisfied with this and "returned to my native place".³

Two years later Farid refers to himself as *Amīn* in the *Ṣūbah* of Berar.⁴ He seems to have held this post for about eight years as he himself writes :⁵

مسود این مجموعه شیخ فرید دیوان و بخشی و امین و واقعه نویس
آنجا بود مدت هشت سال.

¹ Abu 'l-Fath was a descendant of Sayyid Muhammad of Jaunpur, the leader of the Mahdawīs. Abu 'l-Fath's father, Mīr Ilāhdād was known for his piety and devotion. Abu 'l-Fath joined service of the Mughul Government under Akbar and rose to the rank of 5000 *zāt* and *sawār*. For some time he held the *Ṣubahdārī* of Allahabad and Farid was under him in these days (f. 46 a). He died at Pul Kandal in Rajputana during the expedition against the Rana of Udeypur in the time of Jahangir. (See F. 46 a.)

² F. 22 a. ³ F. 46 a. ⁴ F. 16 a. ⁵ F. 47 b.

hunt he would have this “*Şūfī*” executed. Someone reported this to Shaykh Junayd who simply remarked : “We need not worry on that account. The Mirzā would not return safe from his hunting trip, and if he did, he would not survive even for one night.” It so happened, continues Farīd, that the Mirzā returned late in the night ; he told his men that he would hang Shaykh Junayd the next morning. But when he was sleeping, a thief entered his house and killed him. Shaykh Junayd attended the funeral of the Mirzā and prayed for his soul.¹

Farīd has related another interesting incident of which he is an eye-witness. Mirzā Fathpurī’s son, Mirzā ‘Abd-allāh, was as cruel a man as his father. He is stated to have gone to Ajmer in order to be enrolled as a disciple of Shaykh Ḥusayn Chishtī, the *sajjādah-nāshīn* of the *dargāh* of Khwājah Mu‘in-al-Din. Shaykh Ḥusayn asked Mirza ‘Abd.allāh as to how many persons he had killed. The Mirzā replied : “Not more than three thousand in my whole life, and of these I have killed with my own hand only two hundred.” Shaykh Ḥusayn refused to enrol him as a disciple.²

Shaykh Farīd’s service career under the Mughul Government was long and variegated, extending over a period of nearly half a century. It is a pity we do not possess enough details to build up a complete and

¹ F. 49 a.

² F. 49 a.

“The sacred tomb of Haḍrat Quṭb al-Aqṭāb Makhdūm Shaykh Bahā al-Dīn Zikriyā had very little space around it and inside the dome there was no room left because of the graves of the *Sajjādahs*. He (Qulīj Khān) widened the dome and purchasing the houses lying in the vicinity of the tomb extended the courtyard and made it into a well designed (گنبد مرتفع عریض) place. The compiler of this collection, Shaykh Farīd Bhakkari, had always wished that this honour of the repairs of the *Rawḍah*, which is so near the native town of this *faqīr* should have fallen to his lot because he is so closely connected with that great *Khānwādah* through faith and devotion. But he could not get that privilege.”¹

Shaykh Junayd of Pāṭṭan (Gujrat), a Khalifah and disciple of the well-known Gujrati Shaykh, Shāh Wajīh al Dīn (d. 998 A. H.), was another *Ṣūfī* to whom Farīd was deeply attached (اعتدای کامل بآنحضرت بوده). He has also related an incident of Shaykh Junayd's friendly attitude even towards his enemies. Mirzā Fathpurī, son of Mirzā Shāhrukh, was unhappy with Shaykh Junayd and used to say that he spoiled the beliefs of Muslims who became enrolled as his disciples. Once when going on a hunting excursion the proud nobleman said that on returning from the

¹ See F. 62b.

disciple of Mīr ‘Abd-allāh *Mishkīn raqm*.¹ He relates an interesting incident of his *pīr*. The son of a Turānī chief, Qādī ‘Imād, had built a big mansion near the house of Mīr ‘Abd-allāh. The latter sent words to ‘Imād through Farīd that the privacy of his house was violated on account of the height of his mansion and he should, therefore, make some changes in the building. The *qādī* did not only refuse to accede to the Mīr’s request but started behaving in an undesirable manner. Although the Mīr did not change his ways and continued to show a neighbourly regard to the *qādī*, the latter’s highhandedness soon became unbearable. The Mīr then sent a message to ‘Imād, once again through Farīd, saying : “After a year neither I shall be living in my house nor you in your splendid mansion.” The *qādī* did not take the hint, but it so happened, adds Farīd, that Mīr ‘Abd-allāh died within six months ; soon after this the *qādī* also followed him to the grave.²

Of other noted *Şūfī Shaykhs* also our author speaks with reverence and exhibits a keen interest in referring to the ‘*urs* gatherings and *fātiḥah*, etc. at different places. He had a great faith in the Suhrāwardīyah *Shaykhs* of Multan, particularly *Shaykh Bahā al-Dīn Zikriyā*

Referring to the extension and repairs of the *Shaykh’s* tomb by Nawāb Qulīj Khān Tūrānī he says rather feelingly that he wished he should have had that honour. He writes :

¹ F. 54 b.

² F. 54 b.

the book. Referring to Muḥammad Khān Niyāzī, a courtier of Jahāngīr, he writes:

ایام بهار است و گل و لاله و نسریں
از خاک بر آیند تو در خاک چرائی
چو ابر بہاراں شوم وزار بگیریم
بر خاک تو چندانکہ تو از خاک برائی

On another occasion he sent a *taḍmīn* to Nawāb Raṣhīd Khān, grandson of Pīr Rūṣhanāī. As the Nawāb had fallen from the horse, Farīd selected a *rubāʿī* of *Anwarī* who had composed it when Sulṭān Sanjar Saljūqī had met with a similar accident and written a *taḍmīn* on it:

رفتم بر رخس تا بہ تیغت بکشم
گفتا بشنو دو حرف از صوت خوشم
نے گاو زمینم کہ پشت منست
لے چرخ چہارم کہ خورشید کشم

Farīd was also fond of writing chronograms, some of which may be read in the *Dhakḥīrah*. On Maḥābat Khān's death in 1044 A. H. he composed two chronograms of the incident: ¹ رخ مرد and سپہ سالار رفته. Twenty years earlier the Imperial forces commanded by Mirzi ʾIraj, son of Khān Khānān, secured a big victory in the Battle of Khirkī. Shaykh Farīd composed the chronogram ² خیر ایرج which gives 1024. Besides these, some other chronograms by him are also mentioned in the book.³

Farīd was a staunch Sunni Muslim, highly devoted to the well-known *ṣūfī* Shaykhs. He was enrolled as a

¹ F. 55 a.

² F. 37 a.

³ F. 40 a.

“To yourself” was the audacious reply of Ma‘rūf Anjū was not prepared for a bombshell like this. He was deeply stung by this remark and left the party. Farīd adds that after this incident he was never heard to have indulged in such jokes.¹

In the *Dhakhīrah* we meet with a few references to Farīd’s early education and some of his teachers. He mentions, for instance, Mullā Muṣṭafā Jawnpurī as one of his teachers and says that he had a learned discussion with the well-known Mullā Muahammad Thattawī, which lasted for seven days. When Farīd asked his teacher about Thattawī’s scholarship, he replied that the Mullā was a great scholar, almost peerless in the whole of Hindustan, but he was weak in *fiqh*.² Another teacher to whom he refers was Mīr Abu ‘l-Qāsim *Namkīn* ; he writes³ :

تعلیم نظم و خط راقم این مسود از آن مرحوم (میر ابوالقاسم) کردہ

It is difficult to form an exact idea of the educational and literary attainments of Farīd, but there can be no doubt that besides being wellversed in Persian he knew Arabic, Pushtu and Hindi Sindhi, of course, was his mother tongue. It is to be noted that Farīd has used a large number of Hindi words and expressions in the book.

Shaykh Farīd was capable of writing poetry ; he has quoted his own couplets at two different places in

¹ F. 46 b.

² F. 46a.

³ F. 19b. For Abu‘l-Qasim’s relations with Shaykh Ma‘ruf, see note.

Nawāb Murtaḍā Khān set apart four thousand *bīghās* of land for the people who needed assistance and help, and left it to the option of Shaykh Ma'rūf to make a selection of the deserving cases. This indicated the extent of confidence which Nawāb Murtaḍā had in Shaykh Ma'rūf.¹ The above incidents which have been picked up from Farīd's references to his father leave no doubt as to the high position which he and his brother had been able to attain in the court circles soon after the establishment of Muḡhul sway over Sind. Besides being a man of influence and status, Shaykh Ma'rūf was known for his moral courage and noble character. His son calls him *mazhar i jalāl i aḥḍiyat* (manifestation of the dignity of God) and relates a story indicating how courageous he was in expressing his true feelings. Once when Mīr Anjū held the charge of Bhakkar, Shaykh Ma'rūf, Shaykh 'Abd al-Raḥmān Mīr 'Adl, Qāḍī Abū Sa'īd and Qāḍī Muḥammad Ḥusayn happened to be present at the Mīr's house. Out of mere joke Mīr Anjū remarked: "It is a fundamental principle of *Naḥw* that two contradictions cannot be together; here I see four contradictions. If all of you are killed, the *Sarkār* of Bhakkar would be purged of treason, revolt and disorders" All remained silent except Shaykh Ma'rūf who retorted promptly: "What about the fifth, their leader? If he is also disposed of the region of Bhakkar will become much cleaner." Anjū enquired whom he was referring to as the leader of the gang?

¹ F. 14 b.

Bhakkar in 1004 A. H. He soon made himself unpopular by his cruel treatment of the leading residents of the place. They lodged a complaint at the Court of the Emperor, who got so annoyed that immediate orders were issued to Abu'l-Qāsim to proceed to the capital. He was greatly perturbed at this and consulted Ma'rūf. The latter advised him to placate the complainants by giving them money. Qāsim acted on this advice and ultimately escaped the Imperial wrath.¹ Another reference has been made by Farīd to Qādī Maḥmūd's taking shelter with Shaykh Ma'ruf. In 1020 A. H., he writes, Mirzā Rustam Beg Ṣafawī was put in charge of Thatta. He soon started treating the people rather harshly and many of them went into exile. Among those who left Thatta was a leading scholar named Qādī Maḥmūd. He went to Bhakkar and stayed with Ma'ruf. Soon after this Jahāngīr recalled Rustam Ṣafawī.² Of the contacts of Farīd's family an idea may be formed by an incident related by him in the account of Nawāb Murtaḍa Khān Shaykh Farīd Bukhārī (d. 1021 A. H.). The latter, one of the topmost nobles of Jahāngīr's Court, held a *jāgīr* in the *Sarkār* of Bhakkar. His manager, Lakhmidas Krori Sehwani, was harsh on the *imāms* and had stopped their *madad i ma'āsh*. Shaykh Farīd and his father interceded on behalf of those who had suffered at the hands of Lakhmidas.

¹ F. 19b.

² F. 11 a.

Mirzā Jānī Beg as the tutor of his son, Ghāzī Beg.¹ Subsequently he joined State service and acted as *Dīwān* and *Wakīl* of some eminent nobles including the historian, Nizām al-Dīn, the author of the *ṭabaqāt i Akbarī*. Shaykh Ma'sūm is stated to have travelled to Gujrat where his friend, Muḥammad Ishāq, was posted. The latter introduced Ma'sūm to Nizām al-Dīn, and managed to secure for him a *manṣab*. Subsequently Ma'sūm was enrolled among the Imperial *Manṣabdārs*, obviously through the intercession of Nizām al-Dīn. It is, therefore, no wonder that he, along with Muḥammad Ishāq, assisted the great author of the *ṭabaqāt* in its compilation.²

Shaykh Farīd's father, Shaykh Ma'rūf, is first mentioned in connection with the siege of Bhakkar by the Mughul forces in 978 A. H. The siege lasted for several years and the besieged were reduced to great hardships. "We were inside the besieged fort," says Farīd's father, "a loaf of bread could not even be obtained in return for life. The people ate the dogs, the cats, the mice and the crows."³ After the capture of Bhakkar by the Mughuls, Shaykh Ma'ruf was appointed *Ṣadr* and seems to have enjoyed the confidence of the Imperial Government. Farīd mentions an incident which shows that his father was a man of sound judgment. Mīr Abu 'l-Qāsim was appointed *jagīrdār* of

¹ Q'ani, Mir 'Ali Sher, *Tuḥfat al-Kirām* (Karachi, 1959), p. 395.

² For these details, see F. 20 b.

³ F. 17a.

Shaykh Farīd Bhakkārī¹ was born, as his name shows, at Bhakkar and belonged to a respected family of that place.² He does not mention the date of his birth but it would be reasonable to put it in the last decade of the tenth century *Hijrah*. Farīd's family was connected with that of the well-known ruler of Thatta, Mirza 'Isā Beg.³ Another important person whom he mentions as one of his near relatives is Sayyid Abu'l-Faṭḥ Bhakkārī.⁴ Shaykh Farīd's uncle, Muḥammad Ishāq, was considered to be a scholar of some reputation. He was a classmate of the famous Sindhi historian, Shaykh Ma'ṣūm, and was among his closest friends. At one time he was employed by

(Continued from page 5)

among the people. These can, however, be picked up from his account without difficulty and cannot be considered to have marred the authenticity of his book. The actual words of Shah Nawaz are :

اگرچہ درین وقت کتاب موسوم بہ ذخیرہ الخوانین تصنیف شیخ معروف (فرید) بھکاری متضمن احوال امراء پہ نظر رسید و اکثر مطالب آن ضمیمہ این نسخہ گردید لیکن چون بنائے آن بر اخبار سماعی مخالف تحقیق اہل این فن بود و ماخذ این نسخہ کتب معتبرہ ثقات است رجحانے بد یہی و مزیتے ظاہر ہواں متحقق ثابت است۔

Ma'athir al-Umarā, Calcutta edition, Vol. I, p. 8).

¹ Our only source of information for the life and work of Shaykh Farīd is the *Dhakhirah*. No contemporary or later writer has said anything about him. Even the author of the *Ma'athir al-Umarā*, who is so greatly indebted to Farīd has not said much about him. An attempt has, therefore, been made to build up the story of his life on the basis of references which he makes to his own contacts and activities in this work.

² He refers to Bhakkar as *وطن آبا و اجداد احقر*. See F. 19 a.

³ See F. 40a. 'Isā Beg's tomb, near Thatta, is one of the well-known monuments of this region.

⁴ F. 38a.

himself said, utilized it as a source book.¹ Kiwal Rām wrote after Shāh Nawāz and could not have dispensed with either of his predecessors. But I venture to go a step further and feel tempted to assert that both these writers must have taken inspiration from Shaykh Farīd Bhakkarī's scheme of preparing a biographical dictionary of the statesmen, nobles and officers of the Mughul Government.

There is no doubt that Abu'l-Faḍl has given lists of the grandees of the Empire in his *Ā'in*, but he records their names and titles only, because, to quote his own words, "it does not become the encomiast of His Majesty to praise others, and I should act against my sense of truthfulness, were I but to mention that which is praiseworthy, and to pass in silence over that which cannot be approved of."² The *Dhakhīrat al-Khawānīn* is, therefore, a pioneer work in the field of biographical literature on Mughul nobility; but its importance lies, far more than this, in its intrinsic value as a source book. It is rather strange that Shāh Nawāz who utilized it as a source book tries to belittle its importance by declaring it to be unauthentic, because its author depended on hearsay evidence. A careful examination of the two works will show that Shāh Nawāz has sometimes simply reproduced Shaykh Farīd's version.³

¹ Volume I, p. 8. ² *Ā'in*, English translation, vol. I, p. 321.

³ Shāh Nawāz has tried to vitiate the authenticity of Farīd's work. It is difficult to accept his criticism. Farīd has not only based his statements on authentic works but has taken care to ascertain facts before recording them. No doubt he has occasionally mentioned stories which had found currency

al-Dīn Nizām al-Faḍlī, the *Tadhkirat al-Awliyā* of Shaykh Farīd al-Dīn ‘Aḥḥār and the *Nafaḥāt al-Uns* of Jāmī are well-known works. In this subcontinent also a number of biographical dictionaries, mostly on saints and scholars, were written. Of the numerous works written on the lives of the ‘*Ulamā*’ and *Ṣūfīs* of the subcontinent, the *Siyar al-Awliyā* of Amīr Khurd, the *Akḥbār al-Akhyār* of Shaykh ‘Abd al-Ḥaqq and the *Thamarāt al-Quds* of Lal Beg, the *Ma’athir al-Kirām* of Āzād, the *Ma’ārij al-Wilāyat* of Shaykh Ghulām Mu‘īn al-Dīn the *Khazinat al-Aṣfiyah* of Ghulām Sarwar, to name only a few, have served as useful sources of historical information. It may be added, however, that comparatively few books have been written on the lives of the statesmen, officers and nobles of the State. In fact, no such work is known to have existed before the time of our author. Shaykh Farīd is, therefore, justified in referring to this fact in his introductory remarks.¹ He writes that the historians had produced volumes on the lives and works of the kings but nobody had cared to write an account of the nobles ; for this reason he undertook to compile this work.

The two other well-known biographical dictionaries of Mughul officers and nobles, the *Ma’athir al-Umarā* of Shāh Nawāz Khān and the *Tadhkirat al-Umarā* of Kiwal Rām were both compiled more than a hundred years after the *Dhakhīrah*. Shāh Nawāz, as he has

¹ F. 1

be traced, like so many other disciplines, to the devotion of the Muslims to their Prophet and their anxiety to preserve the details of his life. Alongside of their study and development of the twin sciences of *ḥadīth* and *sīrah* of the Prophet the Muslim scholars collected material on the lives and character of his *Companions* (*ṣaḥābah*) and other reporters of his sayings and activities. The growth and development of this discipline, technically known as the *asmā' al-rijāl*, gave to us a number of voluminous works containing the lives of persons who were quoted as authorities on *ḥadīth* or *sīrah* narrations. The discipline pertaining to the wars and battles of the Prophet came to be known as *maghāzī*. In course of time *sīrah* and *maghāzī* of the Prophet created a taste for history in general, so did the *asmā' al-rijāl* become the foundation of works on biographies. It may be of some interest to mention that Muslim writers have produced most exhaustive and excellent biographical dictionaries based on high class research and can today be regarded as classics. The earliest of these important works was Ibn Sa'd's *ṭabaqāt*. It covers besides the lives of the Prophet and his *Companions* an account of the *Tābi'īn* also. Some of these works are of a general character, like the *Wafayāt* of Ibn *Khallikān*, while others are devoted to the celebrated figures of particular sections, such as Yāqūt's *Mu'jam al-Udabā* or Qiftī's *Tārīkh al-Hukamā*. The traditions laid down by the early Muslim writers of biographical dictionaries were followed by the Persian authors both in *Khurāsān* and Hind-Pakistān. The *Āthār al-Wuzarā* of Ḥājji Sayf

suggest that the author might have thought of filling them later, and then he had no opportunity to do it. Another striking feature is that there are quite a few erasures and alterations, though not very substantial. In any case, the manuscript is quite old and must have been scribed soon after its compilation in 1061 A.H. It belonged to the Library of Chānd Bibi¹ as is indicated by her seal on the title page and the following endorsement on the top of the first page :

این کتاب از کتاب خانه چندا بی بی المخاطب به ماه لقا
بائی بنت سیده بی بی المخاطب به راج کنور بائی متوطن بلده فرخنده
بنیاد حیدرآباد در عهد ریاست نواب بنده گان عالی میرزا نظام علی خان
بهادر وزیر اعظم خاندان محمد شاه بادشاه دهلی تیموریه ، اختتام خواندن
این کتاب در ۱۲۱۶ هجری شد، بدست خودبنا بر یادگار ترقیم یافت

The scribe, whoever he may be, was a well-educated person, for he does not commit mistakes which are ordinarily found in manuscripts written by men of poor education. He writes in a semi-*shikast* style and with an exceedingly fine pen. But for a person acquainted with the style of the seventeenth century prose writers of Persian and the history of the period which is covered by the book it is not difficult to read the manuscript and decipher even those passages which are not very clear.

The *Dhakhīrat al-Khawānīn* is a biographical dictionary of the Mughul nobility as its name indicates. The origin of *sawānīh-nigārī* (biography) in Islam can

¹ She was a mistress of Mīr Nizām 'Alī Khān Āsaf Jāh II. She was a poetess and patronized scholars. For an account of her literary activities, see *Majmū'ah i Naghz* of Abū al-Qāsim Quḍrat-allāh, India Office, No. 2949.

INTRODUCTION

THE *Dhakhīrat al-Khawānīn*, of Shaykh Farīd Bhakkarī is an extremely rare but highly useful work on Mughul history. It was compiled in 1060-61 A. H. as the author himself says in his account of Mīr Sayyid Sābir.¹ There are only two manuscripts of this valuable work known to exist: one is in the library of the Pakistan Historical Society and the other in that of the Anjuman Taraqqi Urdu, Karachi.² Both these manuscripts have been utilized for the present edition. The printed text, however, is based on the manuscript belonging to the Pakistan Historical Society, while the other one is referred to as MS B.

The manuscript belonging to the Pakistan Historical Society contains 67 folios, each folio being 12½" by 7½". There are 27 lines to a page with a written space of 10½" by 5½". The name of the scribe and the date of the manuscript are not mentioned anywhere. But it can be safely concluded from the type of the paper and the condition of the manuscript that it is pretty old. In fact one would have been tempted to consider it to be an autograph copy or at least a copy based on it, if there had not been a few lacunae in the earlier portion of the manuscript. On the other hand, the lacunae also

¹ See F. 59 b.

² This manuscript was examined by Dr. Abdullah Chaghatai. See his article in *Islamic Culture* (Hyderabad, Deccan), July 1953.

A. H.	A. C.
1048	... 5 May, 1638
1049	... 24 April, 1639
1050	... 14 April, 1640
1051	... 2 April, 1641
1052	... 22 March, 1642
1053	... 12 March, 1643
1054	... 29 February, 1644
1055	... 17 February, 1645
1056	... 7 February, 1646
1057	... 27 January, 1647
1058	... 17 January, 1648
1059	... 5 January, 1649
1060	... 25 December, 1649
1061	... 15 December, 1650
1062	... 4 December, 1651
1063	... 22 November, 1652
1064	... 12 November, 1653

A. H.	A. C.
1020	6 March, 1611
1021	23 February, 1612
1022	11 February, 1613
1023	1 February, 1614
1024	31 January, 1615
1025	10 January, 1616
1026	30 December, 1616
1027	19 December, 1617
1028	9 December, 1618
1029	28 November, 1619
1030	16 November, 1620
1031	16 November, 1621
1032	26 October, 1622
1033	15 October, 1623
1034	4 October, 1624
1035	23 September, 1625
1036	12 September, 1626
1037	2 September, 1627
1038	21 August, 1628
1039	11 August, 1629
1040	31 July, 1630
1041	20 July, 1631
1042	9 July, 1632
1043	28 June, 1633
1044	17 June, 1634
1045	7 June, 1635
1046	26 May, 1636
1047	16 May, 1637

(ii)

A. H.

A. C.

992			4 January,	1584
993			24 December,	1584
994		...	13 December,	1585
995			2 December,	1586
996			22 November	1587
997		...	10 November,	1588
998			31 October,	1589
999		...	20 October,	1590
1000			9 October,	1591
1001			28 September,	1592
1002			17 September,	1593
1003			6 September,	1594
1004			27 August,	1595
1005			15 August,	1596
1006	...	...	4 August,	1597
1007			25 July,	1598
1008			14 July,	1599
1009			3 July,	1600
1010			22 June,	1601
1011			11 June,	1602
1012			1 June,	1603
1013			20 May,	1604
1014	...		9 May,	1605
1015			29 April,	1606
1016			18 April,	1607
1017		...	7 April,	1608
1018	...		27 March,	1609
1019			16 March,	1610

(i)

A. H.

A. C.

964			4 November, 1556
965			24 October, 1557
966			14 October, 1558
967			3 October, 1559
968			22 September, 1560
969			11 September, 1561
970			31 August, 1562
971			21 August, 1563
972			9 August, 1564
973			29 July, 1565
974			19 July, 1566
975			8 July, 1567
976			26 June, 1568
977			16 June, 1569
978			5 June, 1570
979			26 May, 1571
980			14 May, 1572
981			3 May, 1573
982			23 April, 1574
983			12 April, 1575
984			31 March, 1576
985			21 March, 1577
986			10 March, 1578
987			28 February, 1579
988			17 February, 1580
989			5 February, 1581
990			26 January, 1582
991			15 January, 1583

Note on Transliteration

The following system has been used :

(i) For Arabic and Persian letters :

ا —a	ر —r	ف —f
ب —b	ز —z	ق —q
پ —p	ژ — <u>zh</u>	ک —k
ت —t	س —s	گ —g
ث — <u>th</u>	ش — <u>sh</u>	ل —l
ج —j	ص —ṣ	م —m
چ — <u>ch</u>	ض —ḍ	ن —n
ح —	ط —ṭ	و —w
خ — <u>kh</u>	ظ —ẓ	ه —h
د —d	ع —‘	ء —’
ذ — <u>dh</u>	غ — <u>gh</u>	ی —i, y

(ii) Vowel signs (long vowels) : $\bar{a}$, $\bar{i}$, $\bar{u}$

P R E F A C E

THE Pakistan Historical Society has decided to publish the *Dhakhīrat al-Khawānīn* in three volumes. It is gratifying to note that the first volume is now being published.

There are only two manuscripts of the book known to exist. The one belonging to the Pakistan Historical Society is in semi-*shikast* style and often it takes considerable time to decipher words and phrases. At various places it is worm-eaten.

The Pakistan Historical Society is grateful to Asia Foundation (Pakistan) for their donation towards meeting the cost of the publication of this book.

I am thankful to my elder brother, Mawlawi S. Ahsanul Haq, and my Assistant, Mr. Mohammad Ayub Qadri, for helping me in preparing the text, deciphering obscure passages, comparing the variants in the two manuscripts and reading the proofs.

KARACHI :
March, 1961.

S. Moinul Haq

Copyright owned by
PAKISTAN HISTORICAL SOCIETY

CONTENTS

Preface

Note on Transliteration

Comparative Chart of Hijrah and Christian dates

Introduction by the Editor

Text of Dhakhirat al-Khawanin

Index

Pakistan Historical Society Publication
No. 17

Dhakhirat al-Khawanin

OF

SHAYKH FARID BHAKKARI

(Persian Text)

VOLUME I

Edited by

DR. SYED MOINUL HAQ, M.A., PH.D.

General Secretary and Director of Research

PAKISTAN HISTORICAL SOCIETY

PAKISTAN HISTORICAL SOCIETY

30 NEW KARACHI HOUSING SOCIETY

KARACHI-5

1961

